DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

SOPHIA LOREN • DÜN, BUGÜN, YARIN

KIRMIZIKEDİ

"Yazarı gibi tam yol ilerleyen harikulade bir gemi."

SUNDAY TIMES

SOPHIA LOREN

DÜN, BUGÜN, YARIN

Bütün Hayatım

2. BASIM

Çeviren: Eren Yücesan Cendey

KIRMIZIKEDİ

Eren Yücesan Cendey

İtalyan Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunudur. Susanna Tamaro'nun bütün kitaplarının yanı sıra Lorenzo Foschini, Italo Calvino, Cesare Pavese, V.M. Manfredi, Tiziano Terzani, Alberto Moravia, Gianni Rodari, Daria Bignardi, Edmondo de Amicis ve Umberto Eco gibi yazarların bazı kitaplarını dilimize kazandırmıştır.

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 476
Anı: 9

Özgün adı: *Ieri, Oggi, Domani / La mia vita*

Dün, Bugün, Yarın / Bütün Hayatım
Sophia Loren
Çeviren: Eren Yücesan Cendey

© RCS Libri S.p.A., Milano, 2014
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2014

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir

Editör: Alkım Özalp
Son Okuma: Selçuk Aylar
Kapak Uygulama ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Temmuz 2015, İstanbul
İkinci Basım: Ağustos 2015, İstanbul
ISBN: 978-605-9799-03-4
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL
Tel: 0212 412 17 77 Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com / www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap / twitter.com/krmzkedikitap
kirmizikediedebiyat.blogspot.com.tr
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

SOPHIA LOREN

Dün, Bugün, Yarın

Bütün Hayatım

Çeviren: Eren Yücesan Cendey

KIRMIZIKEDİ

Hayatımın en büyük mucizeleri olan dört torunuma...

İÇİNDEKİLER

	Önsöz	9
I	KÜRDAN	13
II	MASALLAR ATÖLYESİ	31
III	İDEAL ERKEK	47
IV	"KİM O CİMCİME?"	65
	Perde Arası	83
V	MAMBO	85
VI	CARY'NİN GÜLLERİ	101
VII	OSCARLIK BİR ANNE	131
VIII	LA DOLCE VITA	147
IX	EVLİLİKLER	167
	Perde Arası	183
X	YILDIZLAR	185
XI	GELİŞLER VE GİDİŞLER	201
XII	ON YEDİ GÜN	223
XIII	MONA LISA'NIN GÜLÜMSEMESİ	239
XIV	YUVAYA DÖNÜŞ	259
XV	SESLER	279
	Sonsöz	292
	Dizin	294
	Fotoğraf Hakları	300

Önsöz

Struffoli'lerin[1] hamurunu yoğurmayı bitirmek üzereyken, zil çalmaya başlıyor. Unlu ellerimi önlüğüme silmeye çalışarak kapıyı açmaya koşuyorum.

Devasa bir Noel yıldızı çiçeğinin ardında duran çiçekçinin yüzünde kocaman bir gülümseme beliriyor.

"Bu sizin için Bayan Loren. İmzanızı alabilir miyim?"

Kurdelenin üzerindeki mühür beni bir an için İtalya'ya götürüyor. Saksıdaki çiçeği alıp bir sehpanın üstüne koyuyorum ve üzerindeki notu açıyorum. Sevgi ve neşe dolu dileği okuyorum.

Tatil için Amerika'dan yeni gelen torunlarımın çığlıkları eve tatlı bir kargaşa yayıyor. Yarın Noel arifesi, nihayet hepimiz bir arada olabileceğiz ama işin doğrusu şu ki ben buna hazır değilim. Hepsini sofraya sığdırmayı nasıl başaracağım? Onca *struffoli*'yi nasıl tam zamanında kızartacağım?

Dünya çevremde hızla dönüyor ve ben onu nasıl durduracağımı bilemiyorum. Her şey elimden kayıp gidiyormuş gibi sersemlemiş bir haldeyim. Bulamadığım güveni aramak için mutfağa dönüyorum. Oradan daha iyi geleceğini umarak yemek odasına geçiyorum. Sofra! Evet ya, yarın gecenin sofrası! Rengârenk ve parlak olmasını istiyorum. Delirmiş gibi bütün bardakları çıkartıyorum, tabakları ve servisleri yerleştiriyorum, peçeteleri özenle katlıyorum ve kimin nereye oturacağını gösteren kartları yazarken eğleniyorum.

Başak burcuyum. Biraz takıntılı mükemmeliyetçiliğimle kimi zaman kendimi bile bezdiriyorum ama bugün öyle değil; bugün düzensizlik bana her şeyden iyi görünüyor. Heyecanımı bastırmaya çalışarak yeniden işe girişiyorum. Bakalım yarın akşamki yemek için iki, dört, sekiz, beş daha on üç ve dört daha on yedi

1 Lokmaya benzeyen, balla tatlandırılıp renkli şekerlemelerle süslenen, özellikle Noel zamanı yapılan bir İtalyan tatlısı. (yay.n.)

konuk... Yok, on yedi uğursuz bir sayı, olamaz. Baştan sayayım.

Carlo, komodinin üstündeki resimden, nikâh günümüzün o özel gülüşüyle gülümsüyor bana. Birkaç hayat önce, Kolezyum'a bakan bir lokantada o bakışların üzerime ilk kez değişini asla unutmayacağım. Ben küçük bir kız olmaktan henüz çıkmışken, o erişkin bir erkekti. Garsonla ilettiği ve üzerinde "yapımcı" yazan kartviziti beni fark ettiğinin işaretiydi. Sonra bahçede gezinti, güller, akasya kokusu, sona ermekte olan bir yaz.

Serüvenimin başlangıcı.

Elinde gazetesiyle şekerleme yaptığı yeşil koltuğa dokunuyorum. Biraz üşüyorum, yarın şömineyi yaktırmayı unutmamalıyım. Neyse ki Beatrice yanıma geliyor ve beni içine düştüğüm özlemden çekip çıkartıyor. "Sophia nine, Sophia nine!" O torunlarımın en küçüğü, sarışın ve çok dikkatli bir kız. Ötekiler de küçük bir Kızılderili kabilesi gibi arkasında beliriveriyorlar. Yatmak için hazırlanma saati geldi ama umurlarında değil. Onlara bakıyorum, bana gülümsüyorlar, pazarlığa başlıyoruz.

"Neden film seyretmiyoruz?"

Hepimiz televizyonun karşısına yerleşiyoruz. Sevinç çığlıkları içinde hangi çizgi filmin seçileceği konusunda savaş çıkıyor. Sonunda şu andaki gözdeleri olan *Arabalar* 2 kazanıyor.

"Nine, bize Mama Topolino gibi konuşur musun?"

Yüzümü tuhaf şekillere sokarak repliğimi söylüyorum: *"Şimdi size tatlı tatlı içecekler getireyim!"*[1]

"Bir daha, bir daha, yalvarırım nine, bir daha söyle!"

Sesimi minik bir otomobilin ağzından duymak onları heyecanlandırıyor. Biraz tereddütle de olsa bu tuhaf dublaj işini kabul ettiğimde kim tahmin ederdi bunları? Vittorio ve Lucia, Leo ve Beatrice yavaş yavaş görüntülerin onları uyuşturmasına yenik düşüp sonunda uykuya dalıyorlar. Battaniyeyle üzerlerini örtüyorum, saate bakıp ertesi günü düşünüyorum. Dışarıda kar yağmaya başlamış; ben telaşımdan fark etmemişim bile. Gelişler ve gidişler her zaman özel anlar oluşturur ve anılarla yüklü atlıkarıncayı harekete geçirirler.

1 Yönetmenliğini Brad Lewis'ın üstlendiği, 2011 yapımı *Cars 2* filmindeki Mama Topolino karakterinin İtalyanca dublajını Sophia Loren yapmıştır. (yay.n.)

Hayatı düşündüğümde her şeyin gerçekten yaşanmış olmasına inanamıyorum. Bir sabah uyanacağım ve rüya gördüğümü anlayacağım sanki. Ama pek de kolay olmadığı konusunda aramızda anlaşalım. Elbette güzeldi, zordu ve değdi. Başarının bir ağırlığı var ve bunu yönetmeyi öğrenmek gerekir.

Parmaklarımın ucuna basarak odama dönüyorum. Biraz yalnız kalmak rahatlatıcı. Biliyorum ki durursam kalbimin o huzurlu atışına yeniden kavuşurum ve sonra da ritmime geri dönebilirim.

İçeriye girer girmez önlüğümün hâlâ üzerimde olduğunu fark ediyorum. Çözüyorum, ayakkabılarımı çıkartıyorum ve kendimi yatağımın üzerine atıyorum; dergi, sabah bıraktığım gibi duruyor. Bu son günlerde torunlarımla hasret gidermekten pek uyuyamadım ve ben iyi uyuyamadığımda kendime gelemem. Beni ayakta tutan motor, uykudur.

"İyi uykular," diye sesleniyor Ninni öteki odadan. "Uyumaya çalış!"

Ninni, Ninni... Neredeyse elli yıldır bizimle. Oğullarım Carlo Jr. ve Edoardo'yu büyüttü, şimdi de bana bakıyor ve şehre geldiklerinde bu küçük Kızılderililere her zamanki heyecanıyla sarılıyor. Bazen bize dayanmak için bu sabrı nereden bulduğuna şaşırıyorum.

Onu rahatlatmak için, "Uyuyorum zaten," diyorum. Oysa gözlerimi tavana dikmiş, öylece yatıyorum.

Sakinleşmeye çalışırken düşüncelerin akıp gidişini seyrediyorum. Acaba çocuklar *struffoli*'lerimi sevecekler mi? Pozzuoli'deki Rachelina teyze çok güzel yapardı. İnsanın çocukluğuna ait lezzetler bütün karşılaştırmalarda üstün gelirler zaten hep.

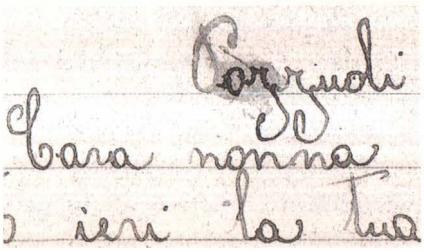
Gerçekten, rüyalardan ya da anılardan oluşmuş farklı bir dünyaya yavaş yavaş kayıldığı zaman hissedilen o huzursuzluğa kapılıyorum. Olduğum yerde duramıyorum, kalkıyor ve sabahlığımı giyip koridorun sonundaki çalışma odama gidiyorum. Ne yapmaya gittiğimi henüz bilmiyorum. Gözümü raflara dikiyorum, kitapları, bibloları, resimleri, kâğıt ağırlıklarını elliyorum. Sanki bir şey ararmışım gibi didik didik ediyorum. Konsolun arkalarında, koyu renk ahşap kutuyu görünce heyecanlanmaya

başlıyorum. O anda onu tanıyorum, bir anda gözlerimin önünden mektuplar, telgraflar, biletler, fotoğraflar geçmeye başlıyor. Şimdi oldu, bu soğuk kış gecesinde adımlarımı buraya çeken şeyin ne olduğu anlaşıldı.

Bu benim sırlarla dolu minik sandığım, yüreğim hop ediveriyor. Önce olduğu yere bırakayım diyorum. Çok zaman geçti üzerlerinden, çok farklı heyecanlar yaşandı. Sonra alıyorum, bütün cesaretimi toplayıp odaya dönüyorum.

Belki de Noel hediyem budur ve artık açma vakti gelmiştir.

KÜRDAN

NİNE/ANNE VE ANNE/ANNECİK

Üzerinde "Nine" yazan bir zarfı açıyorum ve sıskacık, gülümseyen, koca gözlü, şaşkın ifadeli kendimi görüyorum. Çocukluk elyazım karşısında gülümsemeden edemiyorum ve bir an için Pozzuoli'deki yokuşu tırmanıp çocukluğuma dönüyorum. Bazı şeyler istense de unutulmuyor.

O küçük mektupta oğlu Riccardo Scicolone adına bana yolladığı 300 liret için Sofia nineme teşekkür ediyordum. Babam postayı bile kendisi göndermiyordu. Sofia ninem hayatımda bir kez gördüğüm soğuk ve mesafeli bir kadındı. Gene de mektupta ona ilk komünyon ayinimin ve komünyonumun onanması törenlerinin hayatımın en güzel günleri olduğunu, vaftiz annemin bana altın bir bilezik hediye ettiğini, bunun yanı sıra "en yüksek notlarla beşinci sınıfa" geçtiğimi yazıyordum. Yani sanki onu ilgilendirirmiş ve beni severmiş gibi herhangi bir babaannenin duymak isteyeceklerini söylüyordum. Hatta bu güzel düşüncesi nedeniyle babama teşekkür etmesi için rica bile ediyordum.

Kim bilir bu mektubu yazmam için kim zorlamıştı beni? Belki de en zor koşullarda bile iyi terbiye konusunda ısrarcı olan Luisa ninemdi. Birkaç aydan beri beni evine alan, beni gerçekten seven, samimi ve sıcak, özen dolu bir sevgi gösteren anneannem. Belki de babaannemi yeniden fethedebilme umuduyla her türlü bahaneye başvuran annem, babama ulaşmak amacıyla beni buna mecbur etmişti. Sonuçta gençliği elinden alınmış küçük bir kızdım. Bugün yeniden düşündüğümde Domenico dedeme baba, Luisa nineme anne demem ve annemi "annecik" diye çağırmam boşuna değildi.

Annem Romilda Villani genç bir kızken son derece büyüleyici ve yetenekliydi. Okul umrunda değildi ama çok iyi piyano çalardı ve bir burs sayesinde Napoli San Pietro a Majalla Konservatuvarı'na girebilmişti. Sınavda Liszt'in *La Campanella* bestesini çalarak en yüksek notla mezun olmuştu. Ekonomik sıkıntıya karşın dedemler ona yarım kuyruklu bir piyano almışlar ve bu evin minik salonunun ortasına bütün heybetiyle yerleştirmişlerdi. Ne var ki annemin hayalleri o huzursuz güzelliği nedeniyle çok daha yükseklerdeydi.

Onu boş umutlara sürükleyen Metro Goldwyn Mayer'in yarışması olmuştu. Bütün İtalya'da bütün yıldızların kraliçesi Greta Garbo'nun tıpatıp benzerini arıyorlardı. Sadece on yedi yaşında olan Romilda zaman yitirmeden ve ailesine haber vermeden jürinin karşısına çıktığında zafer kazanacağından emindi. Haklıydı ve adeta bir masal kahramanı gibi herkesin aklını başından almış, Hollywood'a uzanan bir bilet kazanmıştı. Ama annesiyle babası bunu kesinlikle kabul etmemişlerdi; evden çıkıp gitmesi söz konusu bile olamazdı. Kaldı ki Amerika gerçekten dünyanın öteki ucuydu.

Aile efsanesine göre MGM yöneticileri annesiyle babasını ikna etmek için eve gelmiş ancak olanlara inanamadan hayal kırıklığıyla başlarını öne eğerek çekip gitmişlerdi. Romilda annebabasını asla bağışlamamıştı ve mümkün olan ilk anda hayallerini gerçekleştirmek, yani Roma ve Cinecittà'ya ulaşmak için evi terk etmişti. Her ne pahasına olursa olsun hak ettiğini kazanmak istiyordu.

Ama Pozzuolili genç Garbo'nun hesaba katmadığı bir şey vardı: Beklenmedik biçimde ortaya çıkan aşk! Riccardo Scicolone Murillo ile o kaçınılmaz karşılaşma 1933 yılının bir sonbahar akşamında Cola di Rienzo Caddesi'nde yaşandı. Erkek yakışıklı, uzun boylu ve şıktı, ayrıca nasıl davranması gerektiğini çok iyi biliyordu. Şöhret arayışındaki bu şahane kızın güzelliğine vuruldu, onu elde etmek ve yüreklendirmek için sinemada aslında oynamadığı bir rol uydurmaktan başka çare bulamadı. Figüranların oluşturduğu uzun kuyrukları artık çok iyi bilen genç kızsa sonunda beyaz atlı prensiyle tanıştığına bir türlü inanamıyordu.

Riccardo yirmi yaşındaydı, biraz parası vardı ve soylu bir aileden geliyordu. Mühendislik eğitimini yarıda bırakmış, Devlet Demiryolları'nda Roma-Viterbo hattında geçici bir iş bulmuştu. Tutku, kısacık bir sürenin sonunda onları merkezdeki küçük bir otele sürüklemiş ve orada uzun, aşk dolu geceler yaşamışlardı. Ama işte o sırada oyun bozan olarak ortaya ben çıkmıştım. Romilda'nın gebe kaldığı haberi üzerine Riccardo'nun kafası karışmış, yavaş yavaş ondan soğumuştu. Onun hayat planlarında kesinlikle yer almadığım gibi anneminkiler arasında da bir bebek yoktu.

Kızını savunmak amacıyla yıldırım hızıyla Roma'ya geliveren anne bu durumu çözmek için evlilik istedi. Riccardo tam ikna olmak üzereyken saçma bir ayrıntı işi bozdu: Erkek, ikinci komünyonunu almamıştı ve artık bunun için çok geçti. Düğün olmadı ama babam bana isteyerek ya da istemeyerek soyadını ve soylu kanının bir damlasını verdi. Asla gerçek bir babaya sahip olmamam ama aynı zamanda kendimi Pozzuoli Vikontesi, Hohenstaufen Hanedanı'nın verdiği unvanla Caserta Soylu Hanımı ve Licata Scicolone Murillo Markizi olarak tanıtma olanağım bir çelişki gibi görünebilir.

BİR SANDIK DOLUSU BİLGELİK VE YOKSULLUK

20 Eylül 1934 günü Roma'da, Santa Margherita Kliniği'nin nikâhsız anneler bölümünde cılız ve çirkince bir bebek olarak doğdum. Her zaman söylediğim gibi çeyizim bilgelik ve yoksulluk dolu bir sandıktı. Annecik beni beşiğimde değiştireceklerinden korktuğu için koluma bir bilezik takılsın diye ısrar ediyordu. Bir gelecek planı olmayan, kuşkular içinde kıvranan Riccardo, annesinin bize kucak açacağını ummuştu; Romilda da ona yaranmak amacıyla bana babaannemin adını vermişti. Ama bir kez daha yanılmıştı. Sonunda bize pansiyonda bir oda kiralandı ve birkaç hafta boyunca gerçek bir aile gibi birlikte yaşadık. Ya da onun gibi bir şey.

Ne yazık ki paramız yoktu, umudumuz yoktu, hiçbir şeyimiz

yoktu. Babam sıradan bir işi kabul edemeyecek kadar küstahtı ama heveslendiği işler için de gerekli belgeleri yoktu. Annemin sütü kesilmişti ve benim sağlığım konusunda ciddi olarak kaygılanmaya başlamıştı. Korkusu, beni pansiyon sahibesinin ellerine bırakarak iş aramak için sokağa çıktığı gün gerçeğe dönüştü. Eve döndüğünde beni ölmek üzere bulmuştu: Pansiyoncu hanım büyük olasılıkla iyi niyetiyle bana bir kaşık mercimek yedirmişti ve o bir kaşık yemek beni öteki dünyaya taşımak üzereydi. Peki Riccardo neredeydi? Ortadan kaybolmuştu elbette.

Romilda mümkün olan tek seçeneği yürürlüğe koydu. Bir şekilde Pozzuoli'ye tren bileti aldı ve eve döndü. Parasızdı, kocasızdı, kucağında hasta bir bebek, omuzlarında ailesinin namusuna leke düşürmüş kötü bir unvan vardı. Villani Ailesi onu nasıl karşılayacaktı? Çaresizdi, ailesi tarafından reddedilmekten çok ürküyordu. Kapıyı annesi açtı. Kapıyı ardına kadar açmasıyla sanki hep oradalarmış gibi onları kucaklaması bir oldu. Dolaptan brandy şişesini ve güzel kadehleri çıkardı, duygu dolu bir kadeh kaldırmadan sonra hemen benimle ilgilendi.

Zaman yitirmeden, "Bir sütanne bulmamız gerek," dedi. Campania Bölgesi'nde herkesçe tanınan sütanne Zaranella çağrıldı. Hayatta kalabilmem için Villani Ailesi Aziz Gennaro'ya adak adadı ve aylarca et yemedi: Paranın tümü Zaranella'ya akıtılıyordu, o da bu parayı zengin ve besleyici süt olarak geri veriyordu. Hiç kimse, ne Mimì Baba dediğim Domenico, ne Guido dayı ne de Dora teyze bu fedakârlık yüzünden sesini çıkardı. Birlik güç yaratır; ailedeki düşünce hep buydu.

Ama Zaranella'nın sütü beni canlandırmaya yetmedi. Bitmek bilmeyen öksürüğüm yüzünden göğsümü dinleyen doktor, "Bu kız hasta," teşhisini koydu. "Dağ havası iyi gelir."

Bunun üzerine Luisa Anne deniz kenarındaki küçük evi bırakıp ailece daha yükseğe, Solfatara'ya taşınma niyetiyle harekete geçti. Bu doğru bir seçim oldu. Akşam serinliğinde ilk gezinti, solgun yüzümü güldürdü. Annem, "Kurtuldu!" dedi ve sonunda rahatlayarak kendi gündelik uğraşlarına döndü.

Ufak tefek ve tıknaz bir adam olan Mimmi Baba, Ansaldo cephane fabrikasında kısım şefi olarak çalışıyordu; birkaç yıl sonra

bu fabrika yüzünden Pozzuoli korkunç bombardımanların hedefi olacaktı. Yaşına göre çok fazla çalışıyor, akşamları eve bitkin dönüyordu. Bütün arzusu gazetesini okumak ve biraz sakinlikti. Oysa evde onu bekleyen sürekli kargaşa içinde büyük bir aile, iradesi ve geniş hayal gücü sayesinde bu aileyi yönetmeye çalışan bir kadın vardı. İki oğlu da pek düzenli olmasa da fabrikada çalışıyorlardı; Dora teyze ise daktiloluk yapıyordu. Hepsinin kazancı bir araya gelse bile bu para, her akşam sofraya yemek koymaya yetmiyordu.

Gerçekte Luisa Anne'nin ana mutfak malzemesi ekmekten ve hatta sevgiden bile daha çok hayal gücüydü. Onun barbunyalı eriştesinin küçük mutfağımızda nasıl neşeyle tıkırdadığını, bulunup da içine eklendiyse dövülmüş domuz yağının havaya nasıl güzel bir koku yaydığını hâlâ hatırlıyorum. Bu yuva, aile kokusuydu ve bizi bombalardan, ölümden, şiddetten koruyordu. Bugün hâlâ ne zaman bu koku burnuma gelse ağlamaya başlarım. Sonra balkabaklı makarnasını, *farinella*'sını[1], *panzanella*'sını[2], haşlanmış kestaneleri hatırlıyorum... Yoksul, hiçbir şeyi olmayan bir mutfaktı. Gene de savaşın bizi sürüklediği yoksulluk yüzünden krallar gibi yediğimizi düşünüyorduk; ay sonlarında Mimi'nin maaşının yarısı Luisa'nın *ragu*[3] yapmasıyla bitiyordu. Bu unutulması mümkün olmayan bir lezzetti.

Sonradan göreceğim Hollywood villalarından hiçbir eksiği olmayan, Solfatara Sokağı'ndaki apartmanın, harika kırmızı tonlarda, mermerli bir girişi vardı. Sıcak, neredeyse turuncuya kaçan, tamamen Napoliten bir kırmızıydı bu. Yıllar sonra orayı yeniden gördüğümde gözlerime sanki mor tonlarındaymış gibi bambaşka göründü. Belki zaman, belki savaş yaraları, belki de benim buğulu gözlerim yaratmıştı bu farkı.

Apartman dairemiz küçüktü ama hepimizi içine alacak şekilde bir akordeon gibi genişlerdi; çünkü sayımız sürekli artıyordu. Annem birkaç kuruş kazanabilmek için Pozzuoli ve Napoli

1 Kalın veya ince şekilde çekilmiş sarı veya beyaz mısır unundan yapılan, püre benzeri bir yemektir. (yay.n.)

2 Toskana mutfağına ait, kızarmış ekmek ve domatesle hazırlanan, yaz mevsiminde tüketilen bir salata. (yay.n.)

3 Sosunda büyük bir et parçası olan hamur işi yemeği. (ç.n.)

kafelerinde ve lokantalarında müzik yapardı. Bir-iki kere Roma'ya kadar uzanmış ve orada Riccardo'ya rastlamıştı. Ve olan olmuş, annem ailesinin karşısına yeniden gebe kaldığını müjdeleyerek çıkıvermişti.

Bu inatçı ve dizginlenmesi mümkün olmayan kızının kafasızlığı karşısında Mimi'nin tek yorumu, "Tabii ya, Tanrı yaramıza tuz basıyor," olmuştu. Genç Scicolone bu kez şantaj tuzağına düşmemiş ve bizi kesinlikle yok saymıştı. Kardeşim Maria, Villani soyadıyla 1938 yılında doğdu ve uzun yıllar bu soyadını kullandı.

Beş yaşıma yaklaşırken babamı ilk kez gördüm. Onu yanımıza getirtebilmek için annecik çok hasta olduğumu bildiren bir telgraf yollamıştı. Bunun üzerine pek acele etmese de masmavi pedalları, kırmızı lastikleri olan ve yanında göbek adım Lella yazan harika bir oyuncak otomobil ile çıkagelmişti. Bu buluşma beni o kadar heyecanlandırmıştı ki onun yüzüne bile bakamadım; zaten benim babam Mimi'ydi ve kimse onun yerini alamazdı. Arada sırada acaba üzülmüş müdür diye merak ederim. İşin hoş tarafı o araba hâlâ durur; yüreğimin içinde pırıl pırıl korurum onu.

Bir başka sefer bana paten getirdi ve ben onları ayağıma takıp neşeyle avluda döndüm durdum. Maria her gün patenleri ona vermem için yalvarırdı. Ben de kötü kalpli abla olarak sadece yeni yağladığımda verirdim. Zavallı küçük Maria kaç kere yere yuvarlandı!

Ben elimden geldiği kadar hayatımı ince ama ısrarlı bir çekingenlik perdesi arkasına gizlenmiş olarak yaşıyordum. Evet, inanması güç ama gerçekten son derece çekingendim, belki de koşullar beni buna zorlamıştı. Babam yoktu, annem fazla sarışındı, uzun boyluydu, neşeliydi ve en önemlisi evli değildi. Sıradışı ve abartılı güzelliği beni utandırıyordu. Ben normal, insana güven veren, siyah saçlı, önlüğü yamalı, elleri yıpranmış, gözleri bitkin bir anne istiyordum. Kırk yıl sonra bu tiplemeyi *Özel Bir Gün*[1] filmimdeki anne, yani Antonietta ile yaratacaktım.

1 Yönetmenliğini Ettore Scola'nın üstlendiği, başrollerini Sophia Loren, Marcello Mastroianni ve John Vernon'un paylaştığı 1977 yapımı *Una giornata particolare* filmi. (yay.n.)

Annecik gelip beni okul kapısından almasın diye Tanrı'ya dua ederdim çünkü kız arkadaşlarımın yanında çok utanırdım. Gittiğim rahibe okulunda sınıfa ya en önce ya da herkes oturunca en son girerdim. Bilindiği üzere kız çocukları kötü yürekli olabilirler. Ben düzenli ve çalışkandım, minik bir asker gibi görevlerimi yerine getirirdim ama gene de ötekilerin arasında kendimi huzursuz hissederdim. Bunun bir nedeni de kara kuru bir kız olmamdı, herkes bana "Kürdan" diye seslenirdi.

Yine de bir kız arkadaş edinmiştim ve bu arkadaşım bir ömür boyunca benim yanımda oldu. Artık yok, giderken iyi ve kötü anılarıyla bütün çocukluğumu da beraberinde götürdü. Adı Adele idi ve benimle aynı apartmanda otururdu. Uyanır uyanmaz merdivenlerde buluşurduk ve akşama kadar beraber olurduk. İlkokuldan sonra okullarımız ayrıldı –o meslek okuluna gitti, ben ortaokula– ama bizi hiçbir şey, hiçbir zaman ayıramadı.

Onun ailesi daha az yoksul ya da belki bizimkinden daha küçüktü. Böyle olunca doğum günlerinde ona hep bir bebek alınırdı ve o da bunu benimle paylaşırdı. Anneannem ise Befana yortusunda yaramazlık yaptığım bahanesiyle hediye torbama kömür koyardı. Ama bunu söylerken gözlerimin içine öyle tatlı tatlı bakardı ki sorunun yaramazlık olmadığını, bir kez daha para için böyle yapmak zorunda kaldığını anlardım.

Savaşla beraber açlık daha da ağır bir hal aldı. Hatta bazen Adelelerin mutfağından yayılan kokuya dayanamadığım ve umutla onlara yanaştığım olurdu. Çok değil ama birkaç kez annesi beni öğle yemeğine davet etmişti.

Yıllar sonra "özel" bir çekim için Pozzuoli'ye döndüğümde Adele'yi de davet etmek istedim. Telefonuma yanıt vermediği o güne kadar birbirimizi hiç bırakmamıştık. O gün benim doğum günümdü ve hatırladığım en hüzünlü doğum günlerimden biri oldu. Adele felç geçirmiş ve tekerlekli iskemleye bağlı kalmıştı. Kızları ona beni, bizi, bizim küçüklüğümüzü anlattıklarında sessizce ağlıyordu.

Okulda, rahibelerin ne kadar bahtsız olduklarını vurgulamak istercesine en arka sıraya oturttuğu yetim kızlara hayrandım.

Ben de bahtsızlıkla bana ait olmayan bir normallik arasında durduğumu hissettiğimden olsa gerek, onların önündeki sıraya otururdum. Manastırın bitişiğindeki yetimhaneyi ziyaret etmeyi çok isterdim ama aradaki uzun merdivene adım atmamız kesinlikle yasaktı.

Rahibeler katıydı ve büyük olasılıkla bana farklı gözle baktıklarından, onlardan korkardım. Ceza zamanı gelince değnekle vurmak için ellerimizi uzatmalarımızı isterlerdi ama benim ellerime hiç dokunmadılar.

Çekingendim, bu doğru, ama gene de akıntıya karşı gitmekten hoşlanırdım. Sofia nineme ilk komünyonumu alacağımı haber verdiğimde aslında komünyonumu bir süre önce, büyük bir gizlilik içinde tek başıma almıştım bile. Kiliseye gitmiş, sıraya girmiş, rahibin önünde diz çökmüş ve bakışlarımı yere eğerek "Amin" yanıtını vermiştim. Eve döndüğümde bu maceramı anneme anlatmıştım ve böyle mübarek bir torunu olduğu için çok sevineceğini sanmıştım. "Ne yaptın! Sen ne yaptın!" diye bağırmıştı çünkü benim bu bilinçli ya da bilinçsiz kural ihlalim onu çaresizliğe düşürmüştü. Bu da benim içgüdüsel olarak Tanrı'ya karşı çıkmam anlamına geliyordu. Bugün hâlâ onu arar ve en umulmadık yerlerde bulurum.

TÜNELDEKİ O GECELER

Savaş patlak verdiğinde altı yaşındaydım, bittiğinde de on bir. Gözlerim bir daha asla silemeyeceğim görüntülerle doluydu. İlk anılarımı düşündüğümde bombaları, hava saldırısı sirenlerini yeniden duyar, açlığın midemi ısırışını hâlâ hissederim. Ve sonra soğuk, karanlık, daha karanlık. Arada sırada, ansızın korku yeniden çörekleniverir içime. İnanılmaz gibi gelebilir ama bugün bile ışık açıkken uyurum.

İlk önce gelen Almanlar, başlangıçta müttefiklerimizdi. Sabahları uzun boylu, sarışın, mavi gözlü askerler evimizin önünde yürürken ben onları korku ve heyecan arasında gidip gelen duygularla seyrederdim. Çocuk gözlerime tehlikeli ya

da kötü görünmezlerdi ama kulak misafiri olduğum dedemler Yahudilerden, toplanıp götürülen insanlardan, işkencelerden, çekilen tırnaklardan, misillemelerden, ihanetlerden söz ediyorlardı ve bunlar aklımda bambaşka imgeler yaratıyordu. O noktada mutfağa koşup onlara sorular sorsam da yanıt alamıyordum. İfadesiz gözlerle, "Biz bir şey demedik," derlerdi.

Gerçek, fırtınanın tam ortasında olduğumuzdu ve kısa süre sonra bunu fark edecektik. Yavaş yavaş her şey –okul, Sacchini Sineması, alandaki bando konserleri– sona erdi, bitmeyen tek şey bombalardı.

Napoli temel bir hedefti: Kuzey Afrika deniz rotalarının merkezinde, Akdeniz'deki en önemli limandı. Filomuz Taranto ve La Spezia limanlarının yanı sıra Napoli Limanı'nda bulunuyordu. Kentin çevresinde önemli sanayi merkezleri vardı ve bu durumu daha da stratejik kılıyordu: Baia Domizia, Castellammare di Stabia, Torre Annunziata, Pomigliano, Poggioreale, Bagnolive bir de bizim Pozzuoli. Savaşın başında saldırılar askeri hedeflere yönelik olsa da bir süre sonra bombalar şehrimizin ve kıyılarımızın üzerine yağmaya başladı. Gökyüzünde bıraktıkları izlerin, Madonna di Pompei Şenlikleri'nde atılan havai fişeklerle ilgisi olmadığını kısa sürede kavradım. Evler ve okullar, kiliseler ve hastaneler, oteller ve pazaryerleri vuruldu. Her şeyi daha dünmüş gibi hatırlıyorum.

Siren başlar başlamaz Pozzuoli-Napoli güzergâhındaki demiryolu tüneline sığınmaya koşuyorduk. Demiryolu hattı bütün ulaşım yolları gibi son derece hassas bir hedefti ama tünel bizim için korunaklı bir yerdi. Şiltelerimizle iniyor, onları rayların yanındaki çakılların üzerine seriyorduk. Çıkışa yakın durmak tehlikeli olduğundan tam ortaya konuşlanıyor, nemli, soğuk, boğucu, havasız, ayrıca daima fare ve karafatma dolu olsa da, uçakların yarattığı dehşetten sağ çıkamama korkusuyla geceyi burada geçiriyorduk.

Tünelde sahip olduğumuz pek az şeyi paylaşıyorduk, birbirimizi yüreklendiriyorduk, birlikte ağlıyor, uyumaya çalışıyorduk, kavga ediyorduk ve ara sıra doğuran bile oluyordu. Hep bir arada, birbirimizin üstünde, bağrışarak birbirimizi avutuyor, bu

karabasanın bitmesini umut ediyorduk. Seherle, saat dört buçuk civarında ilk tren tarafından ezilmemek için dışarı kaçıyorduk.

Bombardıman çoğu zaman beklenmedik biçimde başlıyordu –her zaman siren çalmıyordu– ben de öyle çok korkuyordum ki, giyineceğime soyunuyordum. İlk uçakların beni evde çıplak yakaladıkları çok olmuştur... Annemle soluk soluğa sığınağa koşuyorduk ama bir akşam bir bomba parçası çenemi yaraladı. Dehşet içinde tünele girdiğimde kanamaya başlamıştı. Önemli bir şey değildi ama yaranın izi kaldı ve bu, birkaç ay sonra bana hiç beklenmedik biçimde yiyecek getirecekti.

Çocukluğumun egemen teması açlıktı.

Bazen sığınaktan çıkınca annecik bizi Pozzuoli dışındaki kırlara, çobanların mağaralarının olduğu yere götürürdü. Dayımızın bir arkadaşı bize buzağının emmesinden sonra ilk sağılan ve *'a rennetura* denen sütten verirdi. Sarı, tereyağı kıvamındaki bu süt, günler süren açlığın ardından bizi doyururdu. Evet, savaş hâlâ sürüyordu, bombalar sıklaşıyor, yiyecek ve su giderek azalıyordu. Karneyle dağıtılan yiyecekler yetmiyordu, ulaşım durmuştu, bombalar su borularını patlatıyordu. İnsanlar açlığa mahkûm edilmişti.

Annem alışveriş yapmam için beni Bayan Sticchione'ye yollardı; ekmek sardığı kahverengi kâğıdın üzerinde tuttuğu bir açık hesabımız vardı onda. Ayın üçünde para biterdi ve o ekşi ses tonuyla, "işte yeniden başladık" manasına "*'n'nata vota*" diye homurdanarak bize veresiye hesap açardı.

Aslında hepimiz aynı teknedeydik. Bir minik kaşık –*cuppetiello*– içinde sekiz kahve çekirdeği alıyordum, anneannem bunu öğütüyor ve arpa unuyla harmanlıyordu. Payımıza düşen bir uzun somun ekmeğin yanı sıra bir de ek olarak küçük –*'a jonta*– bir ekmek oluyordu ama açlığa dayanamayıp onu yolda yediğim için eve hiçbir zaman ulaşmıyordu. Anneannem "*Ma addo sta?*" diyerek ekmeği sorar ama sonra konuyu uzatmamayı yeğlerdi. Beni o kadar çok seviyor ve acı çekmeme o kadar üzülüyordu ki!

Zamanla alışveriş, para ve yiyecek de bitti. Tek bir kırıntı bile yiyemediğimiz günler oluyordu. Nanni Loy'un *Quattro giornate di Napoli*[1] filminin harika bir sahnesinde küçük kahramanlardan

1 Nanni Loy'un yönettiği 1962 yapımı İtalyan filmi. (yay.n.)

biri ekmeğe öyle çaresiz bir açlıkla saldırır ki bugün hâlâ onda kendimi görürüm. Napoli halkının Almanlara karşı ayaklandığı 1943 Eylülü'nün dört ünlü günü, korkunç bir dönemin doruk noktası oldu ve yeni bir başlangıcın şafağına işaret etti.

Birkaç ay önce Pozzuoli üzerindeki bombardıman dayanılmaz bir hal aldığında bize bölgeyi terk etmemiz emredildi. Başka seçeneğimiz olmadığından Napoli'ye, annemin akrabalarının, Mattia Ailesi'nin yanına sığındık. Cepheye gitmemeyi başaran dayılarım Guido ve Mario saklandıkları yerlerden çıkmışlar ve bize katılmışlardı ama trende onları başka bir tehlike bekliyordu. Bir noktada trene binen Almanlar onları az daha yakalayacakken, kompartımanı bizimle paylaşan iki rahibe onları uzun eteklerinin altına saklamışlar ve daha beterinden korumuşlardı. Bu sonradan aile içinde anlatılan bir fıkraya, bir efsaneye dönüşmüştü. Ama o zaman halimizde gülünecek bir şey yoktu. Sadece iki yabancı için canlarını tehlikeye atan iki kadına duyulan minnet duygusu vardı.

Mattia Ailesi pek konukseverlik göstermemişti. Bizi kovmaya cesaret edememişler ama kapıyı suratsızca açmışlardı. Ben artık bir iskelete dönmüştüm, Maria bütün kenti ele geçiren tifüse yakalanmıştı.

Annem yiyecek bulabilmek için dileniyordu ama her zaman başarılı olamıyordu. Bize bir patates, bir avuç pirinç ya da kabuğu sert, içi nemli ve ıslak olduğundan bıçağa yapışan kara ekmekten getiriyordu. Biz kızlar yerimizi kaybetmemek için evden çıkmıyorduk çünkü Mattia Ailesi bizi bir daha içeri almayabilirdi. Ekmek hamuruyla kuklalar yapıp pencerenin önünde kurumaya bırakıyorduk ama ertesi sabah acıkınca bunları bir lokmada yutuyorduk.

Bir akşam Romilda pencereden bakarken bir kadın gördü; bir bebek puseti itiyordu ve eli kolu alışveriş torbası doluydu. Annelik dayanışmasına güvenerek koşarak aşağı inip bizim besinsiz kalmış yüzlerimizi göstererek bir dilim ekmek için dil döktü. Duygulanan anne ekmeğini bizimle paylaştı.

8 Eylül günü Almanlar ansızın işgalciye dönüştüler ve şehri bir demir yumruk gibi sardılar. Yenilginin kokusunu almışlardı,

bunun acısını da bize gaddarca davranarak çıkarıyorlardı. Açlıktan, hastalıklardan, bombalardan bitkin düşmüş Napoli halkı tepki göstermeye başladı. Barışın geleceği umuduyla ateşkes haberini coşkuyla haykırmaktan başka bir suçu olmayan genç bir denizcinin tutuklandığı günü hatırlıyorum. Denizci, üniversitenin girişindeki merdivenlerde kurşuna dizildi ve bunu seyreden halk da alkışlamaya zorlandı.

Kent kendiliğinden, mahalle mahalle, ev ev, her yaştaki ve sosyal sınıftaki insanıyla ayaklanmaya başladı. On sekiz ila otuz beş yaş arasındaki erkekler Almanlar tarafından zorunlu çalışmaya çağrılmışlardı ama otuz bin kişiden sadece yüz elli kişi gitmişti. Artık açık bir savaş yaşanıyordu. Sonradan direnişin kahramanı haline gelen Napolili sokak çocukları da meydana indiler. Dört gün sonra Almanlar direnişçilerle yaptıkları pazarlık sonucunda savaş alanından çekildiler. 1 Ekim 1943 günü General Clark müttefik birliklerin başında şehre girdi.

Gördüğüm ilk asker etek giymişti, çocukların alayları ve gülüşleri arasında şehrin sokaklarında geçit yapan İskoç birliklerine aittiler. Amerikalılar hemen şekerleme, bisküvi ve sakız dağıtmaya başladılar. Askerin biri bana uzaktan çikolata attı ama ben ne olduğunu bilmediğim için tatmaya cesaret edemedim. Eve bir konserve kutusu kahve getirip Luisa Anneme teslim ettim. Artık tadını anımsayamadığımız içecek haline gelmesi için sıcak su eklememizin yeterli olacağını anlaması zaman aldı.

YALNIZ ÇAM

Pozzuoli'deki evimize yürüyerek döndük, Mario dayı hâlâ hasta olan Maria'yı sırtında taşıdı. Apartmanımız çok hasar görmüştü ama hâlâ ayaktaydı. Pencerelere kartonlar örterek, karaborsa için kuyruklara girerek hayata yeniden başlama zamanıydı. Açlığa ve susuzluğa bir de bitler eklenmişti; aylarca canımıza okuyan bu asalaklar "büyük" Amerikan icadı DDT sayesinde yok edildiler. Onların da ortadan kalkması, benim için savaşın gerçekten bittiğinin en belirgin işareti oldu.

Müttefikler gerçek yiyecek –hatta bizim için bir lüks olan beyaz ekmek bile– dağıtmaya ve çiftçiler yavaş yavaş topraklarını işlemeye başladılar. Bu arada bir de küçük kuzenin çıkagelmesiyle sayımız dokuza yükselmişti. Evin en sıcak odası olan mutfakta sıkış tıkış oturuyorduk. Ama dışarıdaki dünya hâlâ korkutuyordu.

Apartmanımızın girişine Fransız bir subayın emrindeki Faslı askerler yerleşmişti. Son derece saygısız bir biçimde, sanki kendi evlerindeymişler gibi sabahtan akşama kadar cümbüş yapıyorlardı. Güven veren bir varlıkları olmadığı gibi arada gelip kapımıza vuruyorlar, uyurken bizi rahatsız ediyorlardı. Birkaç yıl sonra *Kızım ve Ben*[1] filminin setinde bu anı ansızın zihnimde canlandı ve öyle yoğun, öyle zor olan rolümü daha gerçek oynamama yardım etti. Sabahları okula gitmek için indiğimde apartman girişinin zemini prezervatif dolu oluyordu ve ben elbette bunların ne olduğunu bilmiyordum. Bir sabah balon zannederek yerden birini aldım. Komünyonumdan sonra olduğu gibi, elimde bu zafer nişanı ile sevinçle anneme gittim. Ve bir kere daha feci şekilde yanıldığımı öğrenmiş oldum. Anneannem bir daha aşağı inmeme izin vermedi, "Bir daha balon toplamaya inmeyeceksin!" dedikten sonra Fransız subaya iki çift laf etti; o da, o günden sonra adamlarını daha sıkı kontrol altına aldı.

Annem karşıdaki binada yer alan, duvarları açık maviye boyalı lokantada müzik yapmaya başlamıştı. Artık toparlanmış olan kız kardeşim de sık sık ona katılıyordu. "*Pino solitario ascolta questo addio che il vento portera*"[2] diye şarkı söylüyorlardı. Ben hayranlıkla ve her zamanki gibi utanç içinde onları seyrederken Amerikalı askerler neşeleniyorlar, kendilerini evlerinde hissediyorlardı. Bundan yola çıkarak aklımıza gelen fikirle güzel salonumuzu pazar öğleden sonraları bir ev kahvesine çevirerek birkaç kuruş kazanmaya karar verdik. Annem karaborsadan aldığı Strega likörünü ev konyağına karıştırıyor, annecik şarkı söylüyor, askerler de Frank Sinatra ya da Ella Fitzgerald nağmeleriyle

1 Alberto Moravia'nın aynı adlı romanından uyarlanan, yönetmenliğini Vittorio De Sica'nın üstlendiği 1960 yapımı *La Ciociara* isimli İtalyan filmi. (yay.n.)

2 İt. "Yalnız çam, rüzgârın taşıyacağı bu vedayı dinle." (ç.n.)

eğleniyorlardı. Benim görevimse şişenin içindekini sulandırmak için mutfağa gidip gelmekti ve bu arada *boogie-woogie* dansı öğreniyordum.

Çenemdeki yara izini fark eden bu askerlerden biri beni alıp kampa götürdü ve oradaki bir hekim sihir yapmışçasına izi yok etti. Bu da yetmezmiş gibi bizi içi yiyecek dolu bir ciple eve gönderdi. Malzemeler arasında beyaz unla yapılmış *stortarielli* erişteleri bile vardı. Sanki bir rüyada gibiydik.

O zamanlar annem bana piyano çalmayı öğretmeye uğraşıyordu; ben de buna bayılıyordum ama hata yaptığımda öyle öfkeyle vuruyordu ki başıma ağrılar giriyordu. Bu nedenle derslere son vermek zorunda kaldım ve Sacchini Sineması'nda gösterilen filmlerle avundum.

Savaşın bitmesiyle Amerikan filmlerinin sinemalara yayılması bir oldu; defalarca seyrettiğim *Kanlı Meydan*[1] filmini defalarca seyrederek Tyrone Power'a çılgınca âşık oldum ve Rita Hayworth'un bakır saçlarına vuruldum. Sonra *Kanlı Aşk*[2] filmi geldi ve aynı şekilde aklımı başımdan aldı. Yalnız bir çocuk olduğumdan Jennifer Jones ve Gregory Peck'in baygın bakışlarıyla eriyor, onlar gibi olmayı hayal ediyordum. Beni büyüleyen *star* hayatı değil, içlerindeki duyguyu ifade etme becerileriydi.

Ders çalışmak da hoşuma gidiyordu ama zamanla ilgim azalınca son yılın karnesinde notlarım dörtlere ve üçlere düştü. Ödevlerimi yapmak için, ailenin okumuşu Dora teyzemin işten dönmesini bekliyordum. Ama o kadar yorgun oluyordu ki çoğu zaman bir Latince çevirisiyle fiil çekimleri arasında uyuya kalıyordu. Vicdan azabıyla "Teyzeciğim, uyan!" diye fısıldıyordum.

Kimya öğretmenim bana bayılıyordu, Fransızca öğretmenim de öyle. Dillere her zaman yatkınlığım olmuştu ve bu, meslek hayatımda bana çok yardım etti. Büyüyünce ne yapacağımı hayal bile edemezdim; bildiğim kadarıyla babamın arzusuna uyarak öğretmen olacaktım. Ya da öyle sandığımı hatırlıyorum.

Yıllar, yıllar sonra Pozzuoli'ye döndüğümde rastlantı eseri bir

1 Tyrone Power'a Linda Darnell, Rita Hayworth'ün eşlik ettiği 1941 yapımı *Blood and Sand* filmi. (yay.n.)

2 1946 yapımı Western filmi *Duel in the Sun*. (yay.n.)

defterimi buldum ve oraya "Sofia Scicolone günün birinde oyuncu olacak" yazdığımı görünce çok şaşırdım. Belli ki, gizemli birtakım hislerle geleceğimi sezinlemiştim. Gene de doğuştan terzi olan Luisa Annemin kâğıttan giysiler kesip dikmemize yardım ettiği, Maria ile hazırladığımız küçük gösterilerde, aile üyeleriyle komşuların karşısına oyuncu olarak çıkan, kardeşim olurdu. Ben bir kenarda durur, seyreder ve seyretmekten bile utanırdım.

Ama sonra durum yavaş yavaş değişmeye başladı. Büyüyordum, çirkin ördek, bir kuğuya dönüşüyordu. Daha da önemlisi içimdeki heyecanları adeta fiziksel bir halde dışarı vurma; biriktirdiğim ve henüz yorumlayamadığım bütün duyguları sözlerle hareketlere dönüştürme ihtiyacı, arzusu duymaya başladım. Daha engin bir denize dalmak istiyordum. Yüzme bilmesem de önemi yoktu.

II

MASALLAR ATÖLYESİ

ARABADAKİ PRENSESLER

Çirkin ördekten kuğuya geçişim *Sogno*[1] dergisinin bambaşka bir döneme ait sararmış kapağında beliriyor ve anılarımı canlandırıyor. 1951 yılına ait dergide antik ve neredeyse unutulmuş adım yazıyor: Sofia Lazzaro.

Savaş bitmişti, İtalya yeniden yaşamaya, insanlar hayaller kurmaya başlamıştı. Kısa süre öncesine kadar "Kürdan" olan ve şimdi bir masal kahramanı gibi baygın bakışlarla poz veren o kızı benim bile tanımam zor. İşin aslı şu ki birkaç mevsim içinde şekil, çehre ve ad değiştirmiştim. Üstelik yaşadığım şehir bile aynı değildi.

Gerçek bir devrim olmuştu ve her devrim gibi hiç beklenmedik biçimde ortaya çıkmıştı. Zaman bazen ansızın hızlanır, eski korkular yerlerini yeni meydan okuyuşlara bırakır ve her şey bambaşka bir çehre kazanırken biz bilinmedik, düşünülmedik yollara saparız.

Ergenliğim kız arkadaşlarıma göre çok geç başlamıştı ve artık beklemekten vazgeçmiştim. On beş yaşımın bir sabahında yapılı, ışıl ışıl, hayat dolu, vaatlerle yüklü bir bedenle göz göze gelmiştim. Pozzuoli sokaklarında yürürken genç erkekler dönüp bana bakıyorlar ve arkamdan ıslık çalıyorlardı.

İlk fark eden beden eğitimi öğretmenim oldu. Güzel, yakışıklı bir genç adamdı ve dünya onun için serbest beden idmanı anlamına geliyordu. Bir ilkbahar günü ciddi bakışlarla, elinde şapkasıyla evimizin kapısında belirdi ve benimle evlenmek istediğini söyledi.

"Bayan Romilda, kızınız için ciddi duygular besliyorum. Evim ve sabit bir işim var. Eğer uygun görürseniz, eylül ayında evlenebiliriz."

---

1 1947 yılında basılmaya başlanan İtalyan magazin dergisi. (yay.n.)

"Sevgili öğretmenim, çok üzgünüm ama söz konusu bile olmaz: Sofia evlenmek için çok genç daha."

Annecik onu nezaketle ve hiç tereddüt etmeden uğurladı. Bu yakışıklı genç adına üzülmüştü ama benim için başka planları vardı. Bu sahneyi, sanki benimle hiç ilgisi yokmuş gibi uzaktan izlemiştim ama aslında içimin rahatladığını da hissetmiştim. Evliliği düşünmek bir yana, daha kim olduğumu anlamam gerekiyordu.

Bir an için dikkatimi çeken bir başka genç daha vardı. Adı Manlio idi ve Pozzuoli'den birkaç tren istasyonu uzaklıktaki La Pietra Köyü'nde oturuyordu. Sokakta karşılaşmış, birbirimizden hoşlanmıştık ve bir öğleden sonra onu görmek için küçük dünyamın ötesine uzanmıştım. Onun kıpkırmızı gözlerini ve hazır olmadığım coşkunluğunu hatırlıyorum. Belki içki içmişti, belki de gençlik heyecanıydı ama beni ürküttü: Henüz hazır olmadığımdan arkama bakmadan kaçtım. Dışarıdan bir kadın gibi görünüyor olsam da utangaç ve içe dönük bir kızdım. Denize atlamam gerektiğini hissediyordum ama nasıl ve nerede olacağını kestiremiyordum. Belki de bunun nedenini bile bilmiyordum.

Bana bir atlama tahtası sunan, Napoli Basın Kulübü oldu. Annem çekingenliğime ve yoksulluğumuza meydan okuyarak beni sürüklemese oraya asla gidemezdim. O her şartta Külkedisi'ni baloya sürükleyen peri rolündeydi. Elden gelen bir şey yoktu, o yıllarda hayatım gerçekliğe dönen bir masal tadındaydı.

1949 yılının sonbaharında bir komşumuz, elindeki gazete kupürüyle çıkageldi. Öğleden sonraları çıkan *Corriere di Napoli* gazetesi bir güzellik yarışması düzenliyordu ve Deniz Kraliçesi ile onun prensesleri seçilecekti. Kazanan kızlar arabayla şehrin sokaklarından geçecekler, adeta sihirli değnekle savaşın ardında kalan yıkıntıları büyülü bir krallığa dönüştüreceklerdi.

Romilda'nın gözleri ışıldamaya başladı ve ikisi birden, birbirlerini onaylayan gözlerle bana bakmaya başladılar. Annemin uzun zamandır beklediği o an, bizim anımız gelmişti. Her zamanki teslimiyetimle yanıt verdim: "Sen çok istiyorsan..." Yemek için bile zorlukla para buluyorduk ama annecik elbette bu fırsatı kaçıracak değildi. Kendisi, ailesi yüzünden karşısına çıkan fır-

satı kaçırmıştı ve bunu kesinlikle unutamıyordu. Şimdi bunun rövanşını almak için elinden ne gelirse yapacaktı. Ben henüz yarışmaya katılmak için gereken yaşa ulaşmamıştım ama daha büyük görünmem için saçlarımı topladı ve bu maceraya atıldı. Bu kez annem bile karşı çıkmaya cesaret edemedi ve gönülsüzce de olsa tavrını değiştirdi.

Bunun üzerine gözünü Napoli'ye dikken annecik ve ben trenin üçüncü sınıf vagonunda yerimizi aldık. Hava soğuktu, elbisemin üstüne sahip olduğum ve her gün giydiğim tek paltomu giymiştim. Herkes bana bakıyordu; sanki karnaval kostümüne bürünmüştüm. Balkabağı arabamın değişime uğraması için hafif bir esinti, bir damla su, bir dakikalık gecikme yetecek ve hayalim paramparça olacaktı.

Yarışma Chiaia Caddesi'ndeki tiyatro ve sinema salonu olan Cinerama'da başlıyor, bugün terk edilmiş bir halde duran ve şahane bir yapı olan Belediye Sarayı'ndaki Basın Kulübü'nde sona eriyordu. O zamanlar kentin gözbebeği burasıydı ve savaşın yok ettiği bütün güzellikler burada yeniden canlandırılıyordu. Ben kurban sunağına doğru yürüyen bir kuzu gibi ilerliyordum ama içeriye girer girmez beni fark ettiklerini hissettim. Belki öteki kızlara hiç benzemeyen çekingen duruşum dikkat çekmişti çünkü onlar bir araya gelmişler ve benden daha şanslı olduklarını belli eden bir tavır almışlardı. Derin bir soluk aldım ve atladım. Napoli Körfezi'nin ışıltısı önünde yer alan jüri üyeleri karşısında benim ünlü çekingenliğimin yerini neşe aldı.

Bugün hâlâ böyle olur, her türlü performanstan önce korku beni yer bitirir ama ışıklar yandığı anda kendimi bırakırım ve nasıl olur bilmem, içimdeki en iyi ben kendini ortaya çıkarır.

Bana sonsuzluk gibi görünen bir süreden sonra jüri kararını açıkladı. Seçilmiş prensesler arasında adımın söylendiğini duyduğum anda yaşadığım sevinci hâlâ hissederim. Bu tam bir zafer sayılmazdı, kraliçe ben değildim ama önemi yoktu; klasik güzellik ölçütlerine tam olarak uymuyordum ve bu, durumu karmaşıklaştırıyordu. Gene de uzman gözler sayesinde, farklılıklarım sonradan başarımın sırlarından biri olacaktı. Şimdilik önemli olan buna inanmaktı.

Alkışlar, fotoğraflar, röportajlar ve güzel bir çiçek buketi beni benden aldı. Dünyaya attığım ilk adım bir zafer olmuş ve beni müthiş yüreklendirmişti. Bando eşliğinde şehrin sokaklarında ilerliyorduk ve insanlar bizi çiçeklere boğuyorlardı. Kraliçe altın yaldızlı bir arabaya tek başına binmişti, biz prensesler de onu arkadan izliyorduk.

Caracciolo Caddesi, Partenope Caddesi, Belediye Meydanı, Depretis Caddesi, Umberto Bulvarı'ndan geçmiş; Nicola Amore Meydanı'ndan Duomo Caddesi'ne, oradan da Cavour Meydanı'na ve sonra –bugün Toledo adını almış olan– Roma Caddesi'nden aşağı inerek yeniden denize yönelmiştik. Bu sahneyi daha sonraki sağduyulu bakışımla izlediğimde sanki bir De Sica filminde gibiydik. Her şeyi daha romantik ve gerçekdışı kılan yağmuru önemsemeyen ben, göklerin yedinci katında hissediyordum kendimi. O dönemin dergilerine göre o gün Napoli'nin en güzel kızları kutlamasına katılanlar arasında Tina Pica, Sergio Bruni ve hatta Claudio Villa bile vardı.

O sırada, bu özel günün hayat akışımı ne kadar değiştireceğinin farkına varabilmiş değildim. Her gencecik kızın yapacağı üzere gerçek olamayacak kadar güzel olan ödüle odaklanmıştım: Büyük yeşil yapraklı bir duvar kâğıdı, on iki peçetesi olan bir sofra örtüsü ve o güne dek asla bir arada görmediğim yirmi üç bin liret. Bunun yanı sıra verilen Roma'ya tren bileti, o anda bende hiçbir memnuniyet uyandırmadı. Annecik ise heyecandan yerinde duramaz haldeydi. Cinecittà'ya uzanan pasaport artık elimizdeydi.

Annem ilk iş olarak beni Napoli'deki bir oyunculuk okuluna yazdırdı ve o sıralarda yeniden başladığı piyano öğretmenliğinden kazandığı parayı buraya yatırdı. Aslında burası tam anlamıyla bir okul sayılmazdı, gerçek bir Napolilinin yarattığı sanat yuvasıydı. Vezüv'ün gölgesinde yer alan ve ilk adımlarımı attığım Actor's Studio tek bir öğretmenin uzun geçmişindeki deneyimleri üzerine kurulmuştu. Pino Serpe taşın içinden gerçek oyuncular çıkarmakla övünürdü. Nasıl mı? Bize yüz ifadelerini öğretiyordu. Korku, neşe, çaresizlik, hüzün, şaşkınlık, zorbalık, umut gibi bütün insani duygular yelpazesini sırayla yüzümüzde

şekillendirebilmek için kaslarımızı eğitmeyi öğreniyorduk. Bu bir şaka gibi görünebilir ama beni kabuğumdan çıkıp başkaları önünde boy göstermeye zorlayan bu minik mimik oyunu kısa süre sonra tanışacağım fotoromanlar dünyasıyla yüzleşmemde gerçekten işe yarayacaktı.

Birkaç yıl sonra artık Hollywood'a adım attığımda bir mektup aldım: "Ben D'Amore, Serpe'nin sınıfında beraberdik, *t'arricuorde*[1]*?*" Bu gencin beni hatırlaması içimi burkmuştu. Onu gayet iyi hatırlıyordum; köyden geliyordu, olanağı vardı, yemek yiyordu. Öğretmenin ücretini de ekmek, salam ve yumurtayla ödüyordu.

İşte bizzat öğretmenim Serpe benim birkaç fotoğraf çekimi provasına gitmemi, Giorgio Bianchi'nin *Cuori sul Mare*[2] ve Mario Bonnard'ın *Il voto*[3] filminde şöyle bir görünmemi sağladı ve daha da önemlisi Metro Goldwyn Mayer'in antik Roma'da geçen büyük bir yapımı için figüran aradığını haber verdi. Gayet net fikirlere sahip olduğu aşikâr olan annecik bir kez daha anne ve babasına karşı çıkarak başkente taşınmamız gerektiğine karar verdi. Henüz çok küçük olan ve sağlık bakımından nazlı sayılan Maria onlarla kaldı, biz heyecan ve korku yüklenerek hayallerimizin peşine düşmek üzere yola çıktık.

QUO VADIS?

Roma bizi kollarını açarak karşıladı ya da bize öyle geldi. Romilda'nın istasyondan çıkar çıkmaz aradığı babam için ise aynı şeyleri söyleyemezdim. Annem o kadar deneyimsizdi ki kulübelerdeki jetonlu telefonu kullanmayı beceremeyip onu bir bardan aramak zorunda kaldı. Her zamanki gibi kaypak Riccardo gönülsüzce de olsa annesinin evinde bizimle buluşmayı kabul etti, ama hiç beklenmedik biçimde Roma'ya gelmemizin onu son derece rahatsız ettiği ortadaydı.

1 İt. *Hatırladın mı?* (ç.n.)
2 1950 yapımı İtalyan filmi. (yay.n.)
3 1950 yapımı İtalyan filmi. (yay.n.)

Babaannem Sofia bana bir bardak süt ikram etti ve tek bir soru sormadan, bir kez başımı okşamadan bizi salonda beklemeye bırakarak çıktı. İçeri girdiğinde babam bana kin dolu bakışlarla şöyle bir baktı. Bu kadar büyümem onu hiç şaşırtmamış gibiydi ve bütün enerjisini planlarımız konusunda hayallerimizi kırmaya harcadı. Ona kalsa hemen Pozzuoli'ye dönmeli ve onu yeni ailesiyle rahat bırakmalıydık. Bu arada evlenmiş, Giuliano ve Giuseppe adında iki oğlu olmuştu.

Pozzuoli'ye gelerek çok yakında evleneceğini anneme bildirdiği günü hâlâ hatırlarım. O ana dek aralarında esen müthiş acı rüzgârını anlamamıştım çünkü bizi küçümsemekten başka bir şey yaptığı yoktu. Minik Maria salona girdiğinde hakir gören bir sesle, "Bu da kim?" diye sormuştu. Oysa kim olduğunu gayet iyi biliyordu.

Sofia ninemin salonunda ilk ve tek aşkının sergilediği soğukluğa karşın anneciğin morali bozulmadı ve bir an için bile dönmeyi aklından geçirmedi. Bunun üzerine uzak kuzenlerini arayarak yanlarında kalabilir miyiz diye sordu. Onlar da annecikle beni evimize geri yollamayı denediler ama bunu başaramayınca, bir divana kıvrılmamıza izin verdiler. Elbette rahat ettirmeye çabalamadılar ama hiçbir şey bizi kaderimizin çizdiği yoldan ayıramazdı. Roma'daki ikinci günümüzde şık görünmek için siyah giysiler giyerek Tuscolana Caddesi'ndeki "Masallar Atölyesi"ne doğru yola koyulduk.

Tarih, büyük harfle yazılan Tarih, Cinecittà'ya bile ayrıcalık tanımamış ve savaş sırasında orası da ülkenin geri kalan her yeri gibi enkaza dönmüştü. 1943'ün Kasım ayında bütün çekim makineleri kuzeye götürülmüş, büyük yapılar Alman savaş araçları için depoya dönüştürülmüştü. En önemli stüdyoların yedisi bombalarla yıkılmıştı. Kentin kurtulmasıyla bölge mülteci kampına dönüştürülmüş, Tirrenia Kasabası'ndaki Pisorno binası Amerikan güçleri tarafından lojistik üs olarak kullanılmıştı. Salo'nun palavralarına kulak asmayan işçiler, teknik elemanlar, yönetmenler, saklamayı başardıkları az sayıdaki kamerayı ortaya çıkarmışlar ve İtalya'nın geri kalanının da özgürleşmesini

beklerken çalışmaya başlamışlardı. *Roma, Açık Şehir*[1] filminin çekimlerine 1945 yılının Ocak ayında başlandı ve savaşın bitiminden birkaç ay sonra film Eylül'de gösterime girdi.

İtalyan yönetmenler için de işbaşı yapma zamanı gelmişti. Sıfırdan başlandı, pek az kaynak, pek çok fikirle harekete geçildi. Anlatılacak çok güzel, güçlü şeyler vardı ve hayat yeniden akmaya başlamıştı. Sinema tarihini sonsuza dek değiştirecek Yeni Gerçekçilik döneminin şafak vaktiydi. Rossellini, De Sica, Visconti hareketlerden, yüzlerden, sıradan eşyalardan yola çıkarak gerçekliği belgelemek için sokağa çıkarlarken Amerikan birlikleri Hollywood filmlerini İtalya'ya yayıyor, özgürlük ve zaferle şişirilmiş bambaşka hayaller sunuyordu.

İtalyan yönetmenleri ve yapımcılarıyla büyük Amerikan stüdyoları arasındaki açık savaşa Giuliano Andreotti de dahil oldu; 1947'de parlamentonun gencecik bir üyesi olan Andreotti, Cinecittà'nın yeniden doğması için büyük çaba gösterdi. Amerikan filmlerinin kazançlarının İtalya içinde kalmasını sağlayan bir yasayı da meclisten geçirerek para ve işgücünün Roma'da kalmasını sağladı. Metro Goldwyn Mayer *Quo Vadis*[2] filmiyle çıkarma yapınca Hollywood, Tiber Nehri'nin kıyısına yerleşti. Bu da benim tarihçemin başlangıcı oldu.

1950 yılının o sabahında annem ve ben Merkez İstasyon'dan kalkan mavi tramvaya binip son durakta indik. Benim yeniyetme gözlerimin önüne serilen ilk manzara Cinecittà kapılarına dayanmış, burada kamp kurmuş Romalılardan oluşan bir orduydu; herkes iş arıyordu ve yardıma ihtiyaç duyacak herkesin emrindeydiler. Sonra sahne genişliyor ve kadrajda filmde bir an görünebilecek bir figüran olabilmek için kuyruğa girmiş insanları görüyordum. Biz de o kuyrukta yerimizi aldık ve bütün umutlarımızı ona teslim ettik.

Quo Vadis filminin yönetmeni Mervyn LeRoy gelir gelmez, umut vaat eden çehreleri seçmek için bizi yan yana dizdi. Annem ne sorulursa sorulsun evet demem için tembihlemişti beni.

1 Roberto Rossellini'nin yönettiği *Roma, Città Aperta* filmi. (yay.n.)

2 Henryk Sienkiewicz'ın aynı adlı romanından uyarlanan 1951 yapımı film. (yay.n.)

Ne yazık ki yönetmen İngilizce konuşuyordu, bense bu dili bilmiyordum.

Komik sonuçlarından habersiz olarak bu küçük sahne için kendimi hazırladım.

Adımı söyleyince bir adım öne çıktım ve en şahane gülümseyişimi yüzüme kondurdum.

"Do you speak English?"

"Yes."

"Is it your first time in Cinecittà?"

"Yes."

"Have you read Quo vadis?"

"Yes."

"What is your name?"

"Yes."

"How old are you?"

"Yes."[1]

LeRoy kahkahalara boğuldu ve belki de saflığıma duyduğu merhametle bana sözsüz ve minik bir rol verdi. Yakışıklı Robert Taylor'ın canlandırdığı muzaffer Marco Vinicio'nun üzerine çiçekler atan köle kızlardan birini oynayacaktım. Annecik ise bütün bir gün boyunca başının üstüne konan büyük, bronz bir sepetle dikildi; akşam olduğunda artık boynunu hissetmiyordu. Sonradan öğrendiğimize göre daha deneyimli figüranlar son anda vazgeçmişler ve bu ağır rolü acemi figüranlara bırakmışlar.

O boğucu sıcağı, yüzlerce ve yüzlerce insanın saatlerce posta paketi gibi setin bir ucundan bir ucuna hareket edişini, bağırışları, ışıkları ve uğultuyu hâlâ hatırlarım. Figüranlar arabanın en arka tekerleğiydiler ve genellikle onlara pek iyi davranılmıyordu, çünkü istemeseler de çekilen sahneyi mahvediyorlar ve her şeyin yeniden çekilmesine neden oluyorlardı. En ön sırada, tam kameraların önünde durduğumda beni de kadraja aldıklarını sanıyordum. Aslında bu muhteşem tablonun minik bir ayrıntısı

1 İng. "İngilizce konuşuyor musunuz?" "Evet." "Bu Cinecittà'da ilk işin mi?" "Evet." "*Quo Vadis* kitabını okudunuz mu?" "Evet." "Adınız nedir?" "Evet." "Kaç yaşındasınız?" "Evet!" (ç.n.)

olarak odak noktasının dışındaydım. Kimi zaman kendimi küçücük hissediyordum ama doğru yerde olduğumu biliyordum, içimde bol sabır ve dirençle başaracağım inancını büyütüyordum.

O zaman bilmesek de, figüranlar arasında o dönemde İtalyan yüzme şampiyonu olan ve ileride Bud Spencer adıyla tanıyacağımız gencecik Carlo Pedersoli de vardı. Atletik yapısı sayesinde en seçkin lejyoner rolünü kapmıştı. Benden sadece birkaç yaş büyük olmasına karşın *Lassie, Yuvaya Dönüş*[1] filmiyle çoktan bütün dünyada ün kazanmış olan gencecik ve şöhretli Elizabeth Taylor da küçük bir rol üstlenmişti.

Büyülenmiş bakışlarımı, Sacchini Sineması'nda defalarca izlediğim Deborah Kerr ve Robert Taylor'dan ayıramıyordum. Onlarla aynı havayı solumak bile benim için bir rüya gibiydi.

Ama her gülün dikeni olduğu gibi en kötüyle henüz karşılaşmamıştım. Yönetmenin eleğinden geçtikten sonra ücret defterine kaydetmek için hoparlörle figüranların adları okunuyordu. "Villani" adından sonra sıra "Scicolone"ye geldi ve masanın önüne geldiğimizde bu soyadını taşıyan iki kişiydik. Biri bendim. Öteki de babamın karısı. Olayın nasıl geliştiğini hatırlamıyorum ama o anda hissettiğim utancı hiç unutamadım. Ben daha yeniyetme bir kızdım ve büyüklerin entrikalarıyla ilgim yoktu. Zaten bu soyadını veren adamdan hiç sevgi görmedikten sonra ne işime yarardı ki? Yanımda o olmadan büyümüştüm ve dünyada hiçbir şey geçmişi geri getiremezdi.

Babamın karısı öfkeden kudurdu. Annecik elinden geldiğince beni savundu. Asıl suçlu her zaman olduğu gibi ortada yoktu. Ben susuyor, nasıl bir ifade takınmam gerektiğini bilemiyordum. Sonunda yapım asistanı yardımıma koştu: "Scicolone... Sofia."

Elbette ikimiz, hatta üçümüz için de zor bir durumdu ve neyse ki bir daha asla yinelenmedi. Bir defa fazlasıyla yetmişti. Sonuçta bu çalışma sonucunda elde ettiğimiz kazanç elli bin liretti ve bu parayla iki hafta karnımızı doyurduk. Ya sonra? Sonra paralar bitti ve paralarla birlikte Romilda'nın hayalleri de sönmeye başladı. Sonunda günün birinde gözlerimin içine dimdik

1 Fred M. Wilcox'un yönettiği 1943 yapımı *Lassie Come Home* filmi. (yay.n.)

baktı ve şöyle dedi: "Sofi, belki de eve dönme zamanımız gelmiştir..." Daha gencecik bir kız olan bense onun haklı korkusuna yenik düşmedim ve direndim. "Ne diyorsun sen annecik? Burada kalmalı ve direnmeliyiz. Er ya da geç..."

Belki de bakışlarımdaki ışık haklı olduğumu düşünmesini sağladı. Elbette *onun* hayalinin benim de hayalim olduğunun da altını çizdi.

Bu arada Maria'nın yeniden hastalandığı haberi gelince annecik telaşla Pozzuoli'ye döndü ve beni kuzenlerin evinde birkaç günlüğüne yalnız bıraktı. Müthiş bir korku içindeydim ve kendimi daha da görünmez kıldım. Annemin okulunda eğitim gördüğümden rahatsızlık vermemeye çalışıyordum, herkesten sonra yatıyor, seherle uyanıyor ve kalabalık etmesin diye eşyalarımı topluyordum. Annem, yola çıkmadan önce beni sıkı sıkı tembihlemiş, şehrin, kendisinin çok iyi tanıdığı tehlikelerine karşı uyarmıştı. Ama ben doğuştan bilgeydim. Aklım başımdaydı ve yerine getirmem gereken bir misyonum vardı; bu nedenle tuzaklara kolayca düşecek değildim. Ayrıca yardımıma koşan güzel de bir yenilik vardı: *Sogno* dergisinin genel yayın yönetmeninin ilgisini çekmiştim ve beni fotoromanların büyülü dünyasına sokmuştu.

SENİ SEVEMEM

"Neyin var, neden konuşmuyorsun?"

"O, babamı öldüren adamın oğlu, yapamam, ona âşık olmamalıyım."

"İntikamım bugün başlayacak ve korkunç olacak. Ama sen benim kalbimi görüyorsun anne, nasıl kanadığını ve nasıl acıdığını görüyorsun."

"Hayır, Greg, hayır..."

O dönemin çizgi romanlarına ait konuşmaları yeniden okuyunca, bambaşka bir gezegene düşmüş gibi oluyorum ama o zaman bile beni gülümsetiyorlardı. Gene de savaş sonrası yayıncılık dünyasının en büyük başarısı olan fotoromanlar İtalyanların, özellikle de İtalyan kadınlarının arzularını canlandırarak yeni-

den özgürce gülmelerini ve ağlamalarını; hâlâ zor olan gerçeklikten kaçmalarını, bombalar ve açlıktan değil, başkalarının ıstırapları yüzünden ağlamalarını sağlıyordu. Zıt birliktelikler, korkunç işkenceler, ağza alınmayacak günahlar, karıştırılan bebekler, ihanetler, kıskançlıklar; fazla beklentisi ve özel hırsları olmayan kadın ve erkek okurların duygularını serbest bırakmalarına yardım ediyordu.

Fotoromanlar, komünistlere göre halkın afyonu, Katoliklere göre günaha çağrı, entelektüellere göre –üstelik bunları yaratan ve yazanların çoğu onlardı– kalitesiz ürünlerdi. Belki de bunun nedenlerinden biri, en azından başlangıçta, fotoromanın özünde bir ihlal, gençlik, modernlik barındırmasıydı ve bu belki de birilerini korkutmuştu. Fotoğrafın gücü, baloncukların içindeki yazıların kısalığı, genç ve güzel bedenler, genellikle cesur konular, oyunun kurallarının değişmesine yardımcı oluyor ve savaştan daha güçlü çıkmış kadınların gözler önündeki yerlerini hızla kapmalarına yardımcı oluyordu. Görmek isteyen gözlere göre fotoromanlar pek çok İtalyan'ın okuma ve yazma öğrenmesine; kuzeyden güneye, kırsaldan kente, ülkede bir birlik oluşmasına yardım etti. Komünist Partisi de zamanla bunu fark etti ve seçim kampanyalarında fotoromanlar kullanmaya başladı. Kilise de azizlerin, özellikle hepsinin arasında mutlak bir yıldız gibi parlayan Azize Cascia'lı Rita'nın öykülerini bu yöntemle halka aktararak onları imana davet etti.

Çizgi romanda romantizme yer verme düşüncesi ilk olarak Del Duca kardeşlerin ve Milano'da çocuklar için *L'intrepido*[1] adında bir dergi çıkartan ve kapı kapı dolaşarak fasiküller halinde aşk romanları dağıtan Universo Yayınevi'nin aklına geldi. Onların hayal gücünün ürünü olarak doğan *Grand Hotel*[2] talihsiz aşkların, imkânsız maceraların anlatıldığı renkli resim bantlarından oluşan bir dergiydi ve çok büyük iki ressam, Walter Molino ve Giulio Bertoletti'nin ellerinden çıkıyordu. Fotoroman türüne doğru atılan ilk adım buydu. Molino 1957 yılında beni bir

1 Domenico ve Cino Del Duca kardeşlerin çocuklar için hazırladığı, ilk olarak 1935'te basılan haftalık dergi. (yay.n.)

2 İlk olarak 1946 yılında basılan haftalık dergi. (yay.n.)

çizgi roman kahramanı olarak çizecekti; *La Peccatrice* adlı bu çizgi romanda benim sadece yüz hatlarımı değil, yüz ifadelerimi de kusursuz olarak aktaracaktı. *Grand Hotel* 1946'da yayına başladı ve 'ihtiraslı ruhlarıyla', 'altın gözyaşlarıyla' okurla buluştu. Ben en çok resimlerden hoşlanıyordum; Pozzuoli'de bütün apartman için bir sayı aldığımızı ve sırayla, elden ele okuduğumuzu anımsıyorum. Ama belli ki burada çok apartman vardı çünkü ilk sayı bir haftada on dört kez yeniden basıldı.

Ertesi sene Roma'nın yanıtı gecikmedi ve *Bolero* ile *Il Mio Sogno* dergileri çıktı ve bu ikincisi kısa zaman içinde adını *Sogno* olarak değiştirdi, ayrıca daha hızlı ve etkili olan fotoğrafa geçiş yaptı. İşte şimdi bildiğimiz haliyle fotoroman böyle doğdu ve *Grand Hotel* dergisi de kısa süre içinde bu duruma ayak uydurdu. *Il Mio Sogno* dergisinin ilk kapağında Gina Lollobrigida vardı; sonraki pek çok sayıda ise ben yer alacaktım.

Bizim gibi sinema dünyasına adım atma hayalleri kuranlar için fotoromanlar zorunlu bir geçiş gibiydi ve kamera karşısında durmayı, yönetmenin isteklerini yerine getirmeyi, dirençlerini kırmayı ve Vincenzo Mollica'nın dediği gibi kendi ifade biçiminle hesaplaşmayı öğrenmek için birebirdi. Nihayet Serpe öğretmenimin öğrettiği yüz mimiklerini hayata geçirebileceğim aşamaya ulaşmıştım. Akşamları saatlerce ayna karşısında alıştırma yapıyordum. Ara vermeden çaresizlikten hüzne, öfke yüklü nefretten aptal âşığa, küçümsemeden kaygıya, öfkeden coşkuya sadece tek bir kaşımı kaldırarak, gözlerimi kocaman açarak, dudaklarımı sarkıtarak geçiyordum.

Gerçek anlamda bir set yoktu –bir süre sonra gerçek bir sanayi halini alacak işin çok başlarındaydık– ve büyük, dökünti bir odada ışıklar ve fotoğraf makineleriyle iki parça mobilya arasında çalışıyorduk. Senaryoyu okuyorduk ve bir makine gibi buna uygun ifadeyi takınıyorduk. Zor bir işti ve ben bu işi çok ciddiye alıyordum. Her poz için defalarca çekim yapılıyordu, her bölüm yirmiye yakın kareden oluşuyordu; haftada üç ya da dört gün çalışıyorduk ve sinemanınkinden daha düşük bir ücret alıyorduk. Benim içinden geldiğim yoklukla karşılaştırınca, kazandığım paraya minnet duyuyordum. Rolüme göre ya "bir hayalin esiri",

ya "sevimli davetsiz konuk" ya "sürgünde bir prenses" oluyor ya da Alberto Sordi ustanın *Beyaz Şeyh*'deki[1] rolümde olduğu gibi kumların ortasında, büyük küpeler, tuhaf başörtüleriyle "Cennet Bahçesi'nde" dolanıyordum.

Fotoromanlar benim Roma'da kalmamı, ekmeğimi kazanmamı, şehri ve doğru insanları tanımamı, deneyim kazanmamı ve eğlenmemi sağladılar. Pozzuoli'de geçirdiğim yıllardan sonra eğlenmeye ne kadar ihtiyacım olduğunu da Tanrı biliyordu. Vera Palumbo ve Anna Vita ile fotoromanların kraliçesi olunca başarabileceğimi anladım.

Elbette fotoromanlar da Hollywood sinemasının konularıyla, entrikalarıyla ve bunun yanı sıra serüven hikâyeleriyle, haberlerle, Liala ve Carolina Invernizio'nun pembe romanlarıyla besleniyordu. *Grand Hotel* sosyetik; *Bolero* egzotik bir hava içindeyken *Sogno* dergisi herkese uygun işler sunuyordu. Bizler ev yapımı küçük ilahelerdik. O dergileri bugün karıştırdığımda okurların bize yazdıkları mektupları ve bizim cilveli yanıtlarımızı şaşkınlıkla karşılıyorum. Kim bilir onların mektuplarını ve bizim yanıtlarımızı kimler yazıyordu?

Caserta'dan yazan Benito'ya: "Bir dahaki sefere platonik aşkının ikinci aşaması olarak bana 'sen' diye hitap edebilirsin. Bak, ben cüretkâr davranarak 'sen' diye yazdım!" İmza Sofia Lazzaro. Evet bu arada *Sogno* dergisinin yöneticisi Stefano Reda benim soyadımı Scicolone'den Lazzaro'ya değiştirmişti. İsa tarafından diriltilen Lazarus'tan yola çıkmış ve benim ölüleri bile canlandırabilecek olağanüstü bir güzelliğim olduğunu vurgulamak istemişti.

Durgun prensesler, baştan çıkarıcı Romen mülteciler, gururlu garsonlar ve çingene kahramanlar canlandırmayı sürdürürken sinema yapımcılarının kapılarını aşındırmaya da devam ediyordum. Bazıları çok büyük yönetmenlerce çekilen pek çok filmde ufak tefek rollerde oynadım. Örneğin Fellini'nin Alberto Lattuada ile birlikte yönettiği *Varyete Işıkları*[2] filmini anımsıyorum. Alberto'nun karısı Carla Del Poggio ile birlikte, tiyatroda

1 İt. *Lo Sceicco Bianco* filmi. (yay.n.)
2 1950 yapımı *Le Luci del varietà* filmi. (yay.n.)

minik rolü olan bir oyuncuyu canlandırıyordum. Işıklar ve yansıtıcılar değiştirilirken Maria'yı da yanına alarak Roma'ya dönen annecik de yanımda oluyor, Federico'yu memnun etmek için sahnedeki piyanoyu çalıyordu. *Le sei mogli di Barbablù*[1] setinden *Tototarzan'a*[2]; *Io sono il Capataz'dan*[3] *Lebbra bianca*[4] setine koşuyor, sürekli incelemek, anlamak, mesleği öğrenmek için didiniyordum.

Adım adım kendimi fark ettirmeye başlamıştım. Yapım şirketleri beni ufak tefek roller için çağırıyorlardı, fotoğraflarım basında belirmeye başlamıştı ve ertesi yıl 1952'de ilk başrolümü oynayacaktım. Çizgi romanlara da yansıyan yüzüm sayesinde gerçek bir aktris olmak üzereydim.

Beni çekirdekten yetiştirmiş olan fotoroman çekimleri zor ama eğlenceliydi, çok şey öğretti ve halkın beğeni ölçütünü anlamam için çok fikir verdi. Ama her şey gibi onların da sonu geldi.

5 Mart 1953 tarihli *Sogno* dergisinin kapağında, dalgın ve biraz da özlem dolu bakışlarım ufka dalmış. Fotoğrafın altında abartısız ve hüzünlü bir ifadeyle şöyle yazıyor: "Sinema, pek çok fotoromanımızın unutulmaz yorumcusu SOFIA LAZZARO'yu bizden çaldı; ama Sofia *Sogno* okurlarını unutmadı ve onlara bütün içtenliğiyle selamlarını ve sevgilerini iletiyor."

1 Carlo Ludovico Bragaglia'nın yönettiği 1950 yapımı film. (yay.n.)
2 Mario Mattoli'nin yönettiği 1950 yapımı film. (yay.n.)
3 Giorgio Simonelli'nin yönettiği 1951 yapımı film. (yay.n.)
4 Yönetmenliğini Enzo Trapani'nin üstlendiği 1952 yapımı film. (yay.n.)

III

İDEAL ERKEK

GÜL BAHÇESİ

Nereye bakarsam bakayım –çocuklarımın gözlerine, evin dört bir tarafına dağılmış fotoğraflara, hayatımızın akışı boyunca birikmiş bin bir eşyaya– o, karşımda güven verici gülümsemesiyle bana bakıyor. Artık yanımda değilse de düşüncelerimde yaşıyor ve planlarıma esin kaynağı oluyor. Kişisel, mesleki ve özellikle de ailevi öyküm bütünüyle Carlo ile tanışmamla can buluyor. O andan itibaren bizim için her şey, birbirimizi asla bırakmadığımız uzun, çok uzun bir başlangıç oldu.

1951 yılının bir eylül akşamıydı. Oppio Tepesi'nde, Kolezyum'a bakan güzel açık hava lokantasında yeni bir güzellik yarışması yapılıyordu. Ya Miss Lazio ya Miss Roma seçiliyordu, hatırlamıyorum. Hafif bir batı yeli esiyordu, hava mis gibi yaz kokularıyla doluydu ve çok güzeldi. Artık bu tip gösterilere alışmıştım, gene de biraz arka planda kalmayı yeğliyordum. Ama o akşam olacakları tahmin edemezdim. Eğlenmek, oyalanmak, dans etmek için oradaydım; güzel dans ediyordum. Benden biraz daha büyük olan Napolili bir kız arkadaşımla birlikteydim; o da şansını aramak için Roma'ya gelmişti ve yanımızda bize eşlik eden iki genç vardı. O zamanlar edepli kızlar dışarı yalnız çıkmazlardı.

En son katıldığım yarışma, bir önceki yılın Miss Italia töreniydi. Miss Cervia'nın ardından ikinci olmuş, kazanmasam da büyük ulusal yarışma için seçilmiştim. Sabrımızı kuşanarak annecik ve ben, talihin benden esirgediğini sandığım o zaferi kucaklamak için Kuzey'e doğru yola çıkmıştık. Kendini göstermek, bu çevrelerin insanlarıyla tanışmak, fotoğrafçıların dikkatini çekmek önemliydi ve bir yerlere varmak istiyorsan mecbur

olduğun bir işti. Ben de mücadelemi kazanmak, kendimi ve ailemi ödüllendirmek, Romilda'nın gerçekleştiremediği o rüyayı gerçek kılmak için oradaydım.

Salsomaggiore'deki o çok uzak akşam, mayolarımızla çevresine dizildiğimiz havuzu hatırlıyorum. Yüreğim güm güm atıyordu, İtalya'nın yarısı bizden söz ediyordu, bu ne olursa olsun yerel bir etkinlik olan Deniz Kraliçesi yarışması gibi değildi. Aradan sadece bir yıl geçmişti ama bana bir ömür gibi görünüyordu.

1947 yılında –uzun süre kendime örnek aldığım– Lucia Bosè'nin ardından ödülleri paylaşan Gina Lollobrigida ve Gianna Maria Canale de bizlerleydiler. Ben de Bosè'ye benzeyebilmek için saçlarımı kısa kestirmiş ve gerçekten de biraz benzemiştim. Lucia Bosè'nin de Milano'daki ünlü Galli Pastanesi'nde tezgâhtar olarak çalışmaktan dönemin en ünlü yönetmenleriyle film çevirmeye uzanan güzel bir masalı vardı. Kuşağımızın bütün kızlarının inanmak istediği ve yeniden doğuştan, şöhretten, mutluluktan söz eden bir masaldı bu.

En önemli an gala gecesinde bilet alarak buraya gelecek halkın önünde yapacağımız geçitti. Ve işte bir kez daha giysi dramıyla yüz yüze gelmiştim. "İyi de şimdi ne giyeceğim ben?" Büyük olasılıkla deneyimsizliğim ve yoksunluğum karşısında duygulanan patron Dino Villani beni güzel bir butiği olan arkadaşına emanet etti. Bu hanım son derece tatlıydı, varlıklı bayanlara hizmet vermeye alışıktı ama baloya ulaşması mümkün olmayan küçük Külkedilerine de aynı sevgiyle yaklaşıyordu.

Pek çoğu arasından kararlılıkla seçtiği beyaz, uzun, püsküllü tuvaleti bana uzatırken güzel Emilia aksanıyla, "Tatlım, şunu bir dene, senin üzerinde güzel duracaktır..." dedi. Ben ışıldayan gözlerle giysiye bakıyor, elimi sürmeye bile cesaret edemiyordum.

Neredeyse zorlayarak giyinmeme yardım ederken ben hâlâ, "Hanımefendi ama ben..." diyordum.

"Merak etme küçüğüm, çok yakıştı. Şimdi tek düşünmen gereken şey bu akşam olsun. Yarın her şey bitince bana giysiyi geri getirirsin."

Ona bütün yüreğimle teşekkür ettim ve yeniden cesaretimi kazanarak otelime döndüm.

Onun o küçük, cömert ve çıkarsız davranışı o anda benim için her şey anlamına geliyordu. Gerçekten de öyleydi! Başkaları için yaptıklarımız ya da yapmadıklarımız bizim düşündüğümüzün üstünde bir önem taşıyabilir.

Evet giysi beni güzelleştirmişti ama ne yazık ki yetmedi. Ünlü gazeteci Orio Vergani başkanlığındaki jüri, bu sefer de benim sıradışı ve çıkıntılı güzelliğim karşısında tereddüt etti. "Fazla uzun boylu, fazla sıska, orantısız," diye niteliyorlar ama gene de beni görmezden gelemiyorlardı. İşte sonunda kraliçelik tacını Anna Maria Bugliari'ye taktılar ve yarışma dışı ya da eleştirmen gözüyle diye niteledikleri bir ödül vermeye karar verdiler. Podyuma çıktığımda bana Bayan Şıklık kuşağını taktılar. Ödünç giysimle bu ödülüm birbirini hiç tutmuyordu!

1950 yılı, kazananların radyodan ilan edildiği ilk yıldı. Federico Patellani ve Fedele Toscani tarafından çekilen fotoğraflarım sinema ve fotoroman yapımcılarının ellerine ulaştı ve belki de bu sıradışı ödülüm yüzünden beni merak ettiler. Fedele Toscani, *Corriere della Sera*[1] gazetesinin muhabiri ve gelecek yılların çok ünlü fotoğrafçısı Oliviero'nun babasıydı.

İşte bundan tam on iki ay sonra Oppio Tepesi'nde, jürinin oturduğu sahnenin altındaki o minik masada oturuyordum. Ansızın yarımda beliren garson bana bir not iletti: "Neden siz de yarışmaya katılmıyorsunuz? Beni mutlu ederdiniz?"

"Ne istiyor bu?" diye düşündüm. "Hem kim olabilir ki? Bu akşam söz konusu bile olmaz, hiç havamda değilim."

Ama arkadaşlarım ısrar ettiler. "Bunlar sinema insanları. Senin için bir fırsat olabilir!"

Davet ikinci kez Carlo Ponti imzasıyla gelince teslim oldum. Söylemeye gerek yok, bir kez daha ikinci oldum ama bu sefer minik bir fark vardı: Büyük yapımcının dikkatini çekmiştim.

Carlo otuz dokuz yaşındaydı, benden yirmi iki yaş daha büyüktü ve başarılarla dolu meslek hayatında çoktan ciddi bir ün kazanmıştı. Yarışmanın sonunda beni kutlamaya geldiğinde söylediğine göre Gina Lollobrigida'yı, Sylvia Koscina'yı ve çok

1 1876 yılında basılmaya başlanan tarihi İtalyan gazetesi. (yay.n.)

beğendiğim Lucia Bosè gibi büyük ilaheleri keşfeden oydu.

"Parkta bir yürüyüş yapalım mı? Büyülü bir yerdir, 'gül bahçesi' derler, mis gibi kokar." Bunu söylerken beni oturduğum yerden kaldırıyor, ince organze şalımı omuzlarıma örtüyordu.

Her zamanki yakınlaşmalarda olduğu gibi onu da reddetmeye hazırlanırken "Başladık gene," diye düşünüyordum. Aslında Carlo son derece profesyoneldi ve anında benim güvenimi kazandı. Bana çevirdiği filmleri anlattı, neler yaptığımı sordu ve niyetimi anlamaya çalıştı.

"Nereden geldiniz küçük hanım? Ah Pozzuoli mi? Yanılmıyorsam orada çok güzel bir Roma amfiteatrı var... Birkaç yıl önce gitmiştim."

Aramızda ortak bir nokta bulmasına duyduğum memnuniyetle, "Bizim evin tam karşısında, hatta penceremizden görünüyor," dedim.

Ezelden beri tanışıyormuşuz gibi, ilk anda ona karşı olağanüstü bir güven ve yakınlık duydum. Onun da beni anladığını, coşkun güzelliğimin ardındaki çekingenliğimi, zorlu geçmişimi, tutku ve ciddiyetle başarılı olma konusundaki arzumu hissettiğini düşünüyordum. Bu iş benim için bir oyun değildi, çok daha fazlasıydı.

O da bunu sezdi ve konuya girdi.

"Deneme çekimi yaptınız mı hiç?" Gezintimiz sona ermek üzereyken ansızın bunu soruverdi.

"Aslında..."

"İlginç bir yüzünüz var," diye sözlerine devam ederken sesinde karşı koymanın zor olduğu bir otorite seziliyordu. "Ofisime gelin. Kamerada nasıl bir etki yarattığına bakalım."

Bana adresini verdi, neredeyse resmi denecek bir zarafetle veda etti. Güzel kadınlara alışkın olan o bile, gökteki ayı elde etmek isteyen ama kasaba terbiyesinden vazgeçmeyen, vaatlere yüz vermeyen bu farklı kızdan çekinmişti.

Carlo, Milano yakınlarındaki Magenta'da doğmuştu ve dedesi oranın belediye başkanıydı. Mimarlık eğitimi almak istemiş ama sonradan hukukta karar kılmıştı; aslında her zaman sanat ve edebiyat meraklısı bir insandı. Sinemada çalışmaya başlaması

biraz rastlantı sonucu, sözleşmelerle ilgilenmek zorunda kalınca gerçekleşmişti. 1940 yılında daha çok gençken Milano'da ATA diye bilinen Artisti Tecnici Associati adlı yapım şirketini kurarak Roma tekeline meydan okumuştu. İlk önemli filmini 1941 yılında çekmiş; Mario Soldati'nin yönettiği *Piccolo mondo antico* filmiyle Barones Von Altenburger'i, yani sahne adıyla Alida Valli'yi seyirciyle buluşturmuştu. Sanatçı kısa bir süre antifaşist olduğu iddiasıyla gözaltına alınmıştı.

Carlo Ponti, savaştan sonra bir generalin kızı olan Avukat Giuliana Fiastri ile evlenmiş, ondan Guendalina ve Alex adında iki çocuğu olmuştu. Sonra efsanevi yapım şirketi Lux'un kurucusu Riccardo Gualino ile çalışmak için Roma'ya taşınmıştı. Ona büyük hayranlık ve saygı beslemesine karşın Carlo atölyede kalmak için fazla girişkendi; 1949 yılında gene Lux'un gölgesinde yetişen Dino De Laurentiis'le birlikte kendi yapımcılık şirketini kurdu. Bu çatı altında film çekenler arasında De Sica ve Lattuada, Zampa ve Rossellini, Blasetti, Camerini, Visconti gibi isimler vardı. Acaba o zamanlar bu ihtişamın farkına varabilmiş miydim? Pek sanmıyorum.

Kesin olan bir şey varsa o da sezgilerime uyarak romantik gül bahçesinde aldığım daveti hemen kabul etmemdir. Ertesi sabah hemen gittim mi, yoksa aradan bir-iki gün geçmesini mi bekledim, bunu tam olarak hatırlamıyorum. Aslında bana gösterdiği ilginin göründüğü gibi içten ve gerçek olup olmadığını anlamak için can atıyordum. Annem her zamanki gibi benimle gelmeye niyetlendi ama bu sefer onu durdurdum.

"Annecik, yalnız gidersem daha iyi olacak."

Alınganlık ve endişe dolu gözlerle bana bakıp ısrar etmeyi denedi. Ama ben karar vermiştim ve hiçbir şey kararımı değiştiremezdi.

Soluk soluğa Ponti'nin verdiği adrese vardığımda karşıma çıkan yapı jandarma komutanlığıydı. Yıkıldığımı hissettim. Belki de annemin yüklediği güvensizlikle bunun kötü bir şaka olduğunu düşündüm. "İşte o da benimle dalga geçti. Onun yapımcılığı, benim balerinliğim gibi demek ki!" Öfke ve küçümsenme duygularıyla kıvranıyordum. "Nasıl inanabildim ona? Aptal!

Aptal! Aptal!" O anda aklıma babam ve Romilda'yı nasıl kendi kötü niyetlerine kurban ettiği geldi.

Şükürler olsun ki kötü öyküler her zaman tekrarlanmıyordu ve benim öyküm daha yeni yazılmaya başlanmıştı. Oradaki genç jandarma eri beni rahatlattı. "Ponti-De Laurentiis Yapım Şirketi'ni arıyorsanız, şu yandaki kapı." Bir aptal ve çocuk gibi davranmıştım, büyük bir gülümsemeyle teşekkür ettim ve İtalyan sinemasının kalbine ilk adımımı attım. On yedi yaşımı doldurmama birkaç gün kalmıştı.

GÖZDE

Yaklaşık yarım saat sonra Carlo tarafından kabul edildim. Hiç bu kadar görkemli, bu kadar lüks bir büro görmemiştim. Yazı masasının üstüne dizilmiş telefonların çokluğu karşısındaki şaşkınlığımı hâlâ hatırlıyorum. O karşı konulmaz gülüşüyle merakımı giderdi: "Uluslararası görüşmeler için farklı hatlar gerekiyor." Ne diyeceğimi bilemediğimden pek az konuştum ama sanki şimdiye dek hep oradaymışım gibi tuhaf bir şekilde kendimi çok rahat hissediyordum. Onun deneyimiyle benim tazeliğim yolun ortalarında bir yerlerde karşılaştılar ve tanışmaya başladılar.

Yazı masasının ardında büyük bir sandık duruyordu, belki de Gina Lollobrigida ile yeni çevirdiği *Cuori Senza Frontiere*[1] filminden kalmıştı. Bunu açtı, içinden gül kurusu renginde şahane bir giysi çıkarttı. "Belki fotoğraf çekimi için işinize yarayabilir," dedi nazikçe.

"Olabilir, bilmiyorum..." dedim ürkekçe ama sonunda elbiseyi denemeden kabul ettim. Kaldı ki istesem de nerede deneyeceğimi bilemezdim, bunu sadece düşünmek bile yüzümü kızartıyordu.

Ponti beni bürosunun bitişiğindeki stüdyosuna götürdü ve hazır bir seti kullanarak benimle küçük bir deneme çekimi yaptı. Bu hiç kolay ve eğlenceli değildi, ayrıca sonuç da çok kötüydü.

1 Luigi Zampa tarafından yönetilen 1950 yapımı film. (yay.n.)

Teknik eleman beni şaşkınlığa düşüren gayet kaba bir davranışla, "Şunu giyin," diyerek bir mayo uzattı. Üstelik yapımcı da oradaydı. *Bir de yalnız olsam nasıl davranacaktı kim bilir*, diye düşündüm dehşet içinde. Paravanın ardında üzerimi değiştirdim ve yanlarına geldim. Kendimi çırılçıplak hissediyordum ve çekingenliğim bir yara gibi yanıyordu. Umursamaz tavırları olan kameramanlar bana bir sigara uzattılar, bunu yakmamı, kameraya bakarak, ileri geri yürümemi istediler. Şimdiye dek hiç sigara içmemiş, bir kamera karşısında tek başıma bulunmamıştım. Gayet yetersiz olduğumu düşünüyordum, kameramanın da aynı şeyi düşündüğü belliydi.

"Efendim, resmini çekmek mümkün değil. Yüzü çok kısa, ağzı çok büyük, burnu da çok uzun!" Her zaman olduğu gibi burada da "çok" bulunmuştum. Ama öyleydim işte, ne suçum vardı?

Bu ilk denemeyi başkaları izledi ve hepsi aynı felaketle sonuçlandı. Cesaretimi yitirmemeye çalışıyordum ama umutlarım giderek sönüyordu. Kameramanlar bana hiç nazik davranmıyorlardı, büyük olasılıkla daha küçük bir kız olduğumun ve sözleriyle beni kırabileceklerinin farkında değildiler. Sonunda daha duyarlı ya da belki daha yaşlı bir makyaj ustası yardımıma yetişti. Belki beni kızı, kardeşi gibi gördü ve merhametli davrandı.

"Beyler, bu dediklerinizi sadece saçmalık. Işıkları değiştirmek yeterli olacaktır... O zaman burnunun gölgesi kısalır!"

Onun böylesine samimi, böylesine gerçek sözleri benim de tepki vermeme yardım etti. Bir süre sonra Carlo burnuma küçük bir müdahalenin yakışabileceğini söylediğinde ona cümlesini tamamlama fırsatı bile tanımadım.

"Sofia, ne dersin... hani... şu profilini... biraz yumuşatsak... çünkü..."

"Carlo, bana sinema filmlerinde oynamam için burnumu kestirmem gerektiğini söylüyorsan hemen şimdi Pozzuoli'ye döneyim çünkü kesinlikle böyle bir niyetim yok."

"Hayır Sofia, ne diyorsun sen?"

"Ben ne dediğini çok iyi anladım. Aptal değilim. Bu söz konusu bile olamaz, işte o kadar. Burnunu değiştirirsen, her şeyin değişir ve ben değişmekten yana değilim."

Ben öyle kalkık bir burun istemiyordum. Güzelliğimin yüzümdeki pek çok düzensizlik sonucunda oluştuğunun farkındaydım. Kazanacak ya da kaybedecektim ama hangisi olacaksa yüzüm özgün haliyle kalacaktı.

Gerçekten çok gençtim, karşımda kudretli bir erkek vardı, benden çok daha büyük ve deneyimliydi, onu beğenmeye başlamıştım, ayrıca geleceğimin dizginleri onun elindeydi. Duruşum konusundaki bu kararlılığı nereden buluyordum bilmem. Ya gençlik cüretkârlığıydı ya da içimdeki ince bir ses direnmemi, gerçekten önemli olduğuna inandığım konuda taviz vermememi fısıldıyordu. Sanırım Carlo da ürkeklik ve kırılganlık koksa da kendime olan güvenimden etkilenmişti. Bana her zaman söylediği şey, bende oyunculuktan önce sanatçılığı gördüğüydü; içimde pırıldayan bir şeyler vardı. Ne demek istediğini anlamasam da bir iltifat olarak gördüm ve bu sözlere hâlâ sıkı sıkı tutunurum.

O dönemde kendime hiç acımıyordum, bir setten ötekine, bir fotoromandan bir başkasına koşup duruyordum. Pek kolay olmasa da yolumu arıyordum. Yılın başında *Milano Miliardaria*[1] ve *Era lui... Si! Si!*[2] filmlerinde figüran olarak görünmüştüm. Hatta bu ikinci filmin Fransız pazarı için olan çekiminde göğüslerimin çıplak görünmesine de razı olmuştum. Birinde barda çalışan tezgâhtar rolündeydim, ötekinde hem gelinlik mankeni hem odalık rollerindeydim. Her iki filmi de Vittorio Metz ve Marcello Marchesi yönetiyorlardı ve özel bir durum olmasa da Isa Barzizza, Tino Scotti, Walter Chiari gibi oyuncuların çalışmalarını seyretmeme izin de vermişlerdi. Olduğum küçük kızı bir şekilde çoktan yaşlanmış hissettiren içimdeki bilgelik, "Deneyim deneyimdir," diyordu.

Alberto Lattuada'nın yönettiği ve Silvana Mangano ile Vittorio Gassman'ın oynadığı *Anna* filmindeki rolümde bir iki repliğim bile vardı. Birkaç yıl önce *Varyete Işıkları* filminin setin-

1 Marino Girolami, Marcello Marchesi ve Vittorio Metz'in yönettiği 1951 yapımı film. (yay.n.)

2 Marino Girolami, Marcello Marchesi ve Vittorio Metz'in yönettiği 1951 yapımı film. (yay.n.)

de tanıdığım Lattuada bana belli bir dikkatle bakıyordu ve ilk baştan beri beni bu yolda ilerleyeceğim konusunda rahatlatıyordu. Önemsiz görünebilir ama genç bir oyuncu adayı için böyle yüreklendirmeler aylarca ayakta kalmayı sağlıyordu.

Önce *Anna,* sonra da *È arrivato l'accordatore*[1] filmlerinde adım Sofia Lazzaro olarak kayda geçmişti. Günde elli bin liret kazanıyordum ve bu alıştığımız ücretlere göre gerçek bir servet anlamına geliyordu.

Ertesi sene oynadığım roller biraz daha anlamlıydı. 1952 yılının ilkbaharında, Comencini'nin *La Tratta delle bianche* filminde her ikisi de güzellik yarışmasından gelen Silvana Pampanini ve Eleonora Rossi Drago ile oynamıştım, filmin erkek oyuncusu da Marc Lawrence'tı. Genova yakınlarındaki birkaç saatlik dış çekimler, filmin Birleşik Devletler tanıtımının kapağında görünmemi sağladı. Kapakta şöyle yazıyordu: "Dikkat! Bu kızlar çok tehlikeli!" Bizler dünyayı fethetmeye hazır gencecik İtalyan güzelleriydik.

Başrol oyuncusu olarak ilk gerçek çıkışımı 1952 ilkbaharında Donizetti'nin *La favorita* operasından Cesare Barlacchi'nin uyarladığı filmle yaptım. Müziği hep sevmiştim, çocukluğumdan beri evde soluduğum havanın içinde vardı ve böyle melodramatik bir sette kendimi çok iyi hissediyordum. Rolümü öğrenebilmek için çok çaba sarf ettim ve karşılığında çok iltifat aldım. Film bir kuruş kazanmamış bile olsa, bu filmle neredeyse ciddiye bile alındım deme cüretini gösterebilirim. Aryaların olduğu sahnelerde Palmira Vitali Marini bana dublaj yapıyordu. Bu, bir süre sonra Renata Tebaldi'nin sesi eşliğinde yüzleşeceğim *Aida*[2] filmi için bir alıştırma, harika bir başlangıç olmuştu. Sürekli dünyayı dolaşan bu büyük sanatçı ile daha sonra birkaç kez karşılaşma onurunu kazandım. Şahane bir insandı ve onun sesinin önünde benim yüzümün görünmesi benim için derin bir gurur kaynağı olmuştu.

1 Duilio Coletti'nin yönettiği 1952 yapımı film. *(yay.n.)*
2 Clemente Fracassi'nin yönettiği 1953 yapımı film. (yay.n.)

BEYAZ ŞANTUNG

Ayakta kalabilmek için mücadele ettiğim dönem artık geride kalmış gibi görünüyordu. Yastığımın altında biriktirdiğim paramla annecik, ben ve Maria önce Cosenza'ya sonra Bologna Meydanı'na yakın Severano Sokağı'nda küçük ve mobilyalı bir odaya taşındık. Evimiz çok küçüktü ama birlikte olmaktan mutluyduk.

Annecikle birlikte Pozzuoli'den gelen Maria biraz zorlanıyordu ve büyük kent ona yardım etmeye niyetli değildi. Çıtkırıldım bir kızdı, çok hastalık geçirmişti. Luisa Anne'nin sevgi ve merhamet dolu kollarında kalmış olsa bile bizim evi terk etmemiz onu yaralamıştı. Asıl sorun babamızın onu asla kabul etmemesiydi, durumunu açıklamak zorunda kalacağı için de okula gitmeye utanıyordu. Annecikle ben, bütün gün dışarıda iş ve yeni kontratlar peşinde koşarken, henüz küçücük olan Maria odada tek başına kapalı kalıyordu. Bugün hâlâ onun kendini terk edilmiş hissederek ne kadar ıstırap çektiğini düşünür ve üzülürüm. O zamanlar ne yazık ki başka bir seçeneğimiz yoktu ama ben içten içe bu sorunun pek yakında çözüleceğini hissediyor, bunun için elimden gelen gayreti gösteriyordum. Bu arada babam bizi şaşırtmayı sürdürüyordu ve bunu açık açık yapıyordu.

Bir sabah kapıya vurulduğunu işittik. Saatin pek erken olması nedeniyle kapıyı tedirgin biçimde açtık ve polisle yüz yüze geldik.

"Romilda Villani? Sofia Scicolone? Bizimle gelin."

"Neden? Ne yaptık biz? Nasıl olur? Buna nasıl cesaret edersiniz?"

Giyinmemize bile izin vermediler, sorularımızı yanıtlama zahmetine girmediler. Karakola sürüklendik, geçim kaynağımızı kanıtlamak zorunda bırakıldık. Birisi odamızı randevuevine çevirmekle, ahlak dışı çalışmakla suçlayarak bizi ihbar etmişti.

"İhbar mı? Randevuevi mi?" dedi annecik. "Biz mi? Kim ihbar etti peki? Kim? Kim adımızı lekelememize neden olacak kadar nefret edebilir bizden?"

O anda polisler bile utanmışlardı. Çünkü adaletle hiç ilgisi ol-

mayan ailevi sorunların içine düştüklerini fark etmişlerdi. İhbar eden kişi birinin nikâhsız kocası, diğerinin babası olan Riccardo Scicolone'ydi. Bunu öğrendiğimizde içimizde kopan fırtınaları tanımlamak için hiçbir kelimenin yetmeyeceğini düşünüyorum. Şaşkınlık, küçük düşme, öfke, utanç duyguları yüreğimizi kasıp kavuruyordu. Yeniden soğukkanlılığımızı kazandık, benim kazancımın kaynağını kolaylıkla kanıtlayıp hemen eve döndük. Ama babamın açtığı yara çok derindi ve en azından benim açımdan bir daha asla kabuk tutmayacaktı.

Severano Sokağı'ndaki odanın ev sahibesi bize yasaklamış olsa bile annecik banyoda yemek pişiriyordu. Kadının yemeğini bitirmesini ve hatta şekerleme yapmaya gitmesini bekliyor, gaz ocağının üstünde, kokusu ona gitmeden hemen bir domates sosu kaynatıp makarnamızı yiyorduk.

Bu, ünlü bir oyuncu olduğumda, kaderim beni yurtdışına, küçük ya da büyük otel odalarına sürüklediğinde bile vazgeçmediğim bir alışkanlık haline geldi. Bugün hâlâ evde değilsem, evimi özlersem ya da dışarı çıkmak için çok yorgunsam elektrikli ocağa sığınırım. Bir tabak makarna pişirmek nedir ki?

Kiralık odadan yine Severano Sokağı'ndaki minik bir apartman dairesine taşındık ve sonunda gerçek bir aile gibi yaşamaya başladık. Artık hayatımın, bizim hayatımızın dizginlerini elime almıştım. Annecik kötümserlik gölgesinin altında kalsa bile her zamanki heyecanıyla hâlâ bana her yerde eşlik ediyordu. Maria ise henüz kanatlanmamıştı ama kısa süre sonra onun da zamanı gelecekti. Aile reisi rolünü üstlensem de Villani evinin kurallarına uymak zorundaydım. Geç kaldığımda annemin azarlarına maruz kalmamak için parmak uçlarımda yürümek zorundaydım; onunla aynı hatayı işlememem için elinden geleni yapıyordu.

"Sence bu eve dönmek için uygun bir saat mi? Hem kimleydin bakalım? Şimdi sırası mıydı? Sen ve o yalnız mıydınız? Sen kim olduğunu sanıyorsun Sofia? Sofia, bizim hatamızdan hiç mi ders almadın?"

Artık çıktığımda Carlo'nun yanında oluyordum. Doğru, onun bir karısı vardı ve dikkat etmek zorundaydık; aslında aramızda

hiçbir şey yoktu, birbirimize duyduğumuz sevginin bir aşk hikâyesine dönüşmesine daha vardı. Ve o zaman geri dönmek için çok geç olacaktı. Şimdilik yanımda konuşmayı bilen, bana öğütler veren, rol seçimimde yardım eden –bu, yolun başındaki her oyuncu için çok önemlidir– biri bulunduğu için kendimi şanslı sayıyordum. Hatalı adımlar atmamak için uğraşıyordum ve Carlo'nun yanımda olduğunu bilmek benim için büyük bir rahatlıktı. Bir bakıma da varlığı, baba eksikliğimi gideriyordu. O, denize attığım çapa, beni toprağa bağlayan köktü ve onun dışındaki her şey endişe verici, heyecanlı, baş döndürücüydü.

Carlo hayatıma yavaş yavaş sızıyordu ve ben bunu fark etmiyordum. Ya da fark ediyordum ve kabullenemiyordum. Bana öğretecek çok şeyi vardı, benim de öğrenmekten başka arzum yoktu.

1950 yılında Deneysel Sinema Merkezi'ne girmeyi denemiştim ama uygun olmadığım söylenmişti. Ortam hoşuma gidiyordu, güzel bahçeleri, harika bir vitrayı vardı; hepsini çok iyi hatırlıyorum. Burası ciddi, belki benim için fazla ciddi bir okuldu. Benim artık yerim sahaydı, setlerdi. Setlerde figüranlığa başladığımdan beri mümkün olan her şeyi yutarcasına izliyordum, işime yaramayan bilgiyi çöpe atıyordum. Setlerde günlerimi geçiriyor, tanışmalar ve deneyimler biriktiriyordum. Ama Napoli aksanımdan sıyrılmayı ve diksiyonumu düzeltmeyi öğreten Carlo oldu. Beni yüksek sesle iyi kitaplar okumaya davet ediyor, sesimi kaydederek hatalarımı dinletiyordu; bana röportajlarda yanıt vermeyi, hatta giyinmeyi bile o öğretti.

Özel günlerden birinde elinde büyük ve şehrin en seçkin butiklerinden birinin logosunu taşıyan bir paketle geldi. Bu düşünceli davranışı karşısında paketi ellerim titreyerek açtım. İçinde beyaz şantung kumaştan şahane bir tayyör vardı.

"Teşekkür ederim..." diye mırıldandım, çok duygulanmıştım.

"Hep tayyör giymelisin," dedi o. "Her zaman beyaz tayyör." Ona inanırmış gibi yapıyordum ama doğru olmadığını biliyordum. O zamanlar canım nasıl isterse öyle giyinebilirdim, bana her şey yakışıyordu.

Birlikteliğimizin başlangıcında, bir akşam yemeğe çıkmıştık.

Restoranda yemeye alışık değildim ve her zamanki bilgeliğimle *"Beni çatal-bıçakla zor duruma düşürmeyecek yumuşak bir şeyler ısmarlamalıyım,"* diye düşündüm. Bunun üzerine omlet ısmarladım. Ama ilk dilimimi bıçakla kesmek üzereyken Carlo'nun yaşanan rezaletle şimşekler çakan gözlerini fark ettim: "Hayır, bıçağı bırak, bu yemekle bıçak kullanmamalısın!" O kadar utanmıştım ki, o günden sonra omlet bile ısmarlamadım.

Her şey bir deneme, sonsuz bir meydan okumaydı. Hayatım bir mayın tarlasıydı ve ben adım adım, her bir basamakla, her bir filmle, her bir yemekle, hep olmayı hayal ettiğim kişiye yaklaşıyordum.

BALIK GİBİ

Belki onu Carlo aradı, belki de Goffredo Lombardo beni kendi fark etti. Napolili yapımcı 1952 yazında bana Giovanni Roccardi'nin yöneteceği *Africa sotto i mari* filminde başrol önerdiğinde, Mervyn LeRoy'un davetindeki gibi bir kez daha evet demeye hazırdım. Ne var ki bu kez çekimler daha zorlu, riskler daha büyüktü.

Filmde zengin bir sanayicinin Kızıl Deniz'de seyreden gösterişli yatında bir bilim ekibini konuk edişinin öyküsü anlatılıyordu. Sanayicinin can sıkıntısından patlayan, şımarık ve asi kızı durumdan yararlanarak yata biniyor, hem denizin altına hem de kaptana âşık oluyordu... Vurgulamam gereken, çekimlerin denizin altında değilse bile çoğunlukla üstünde olacağıydı.

Lombardo bana, "Küçük hanım, siz Napolilisiniz, yüzme biliyorsunuz değil mi?" diye sordu.

Kesinlikle yalan söyleyerek, "Tabii efendim," dedim ve başıma nasıl bir dert açacağımı hiç düşünmedim. "Balık gibi yüzerim."

Yüzme bilmeyen ne ilk ne de sonuncu Napoliliydim ama açık denizde çekilecek filmdeki bir rol için sözleşme imzalayan sadece bendim herhalde.

Su demişken, Lombardo benim sanatsal vaftizimin de sorumlusuydu. Lazzaro soyadını beğenmiyordu, Scicolone de işe

yaramazdı. Ona kısa, telaffuzu kolay, belli bir albenisi olan bir ad gerekiyordu. Masasının arkasında asılı bir afişte İsveçli güzel aktris Märta Torén'in resmi vardı; baştan sona alfabeyi saydı, L harfine gelince durdu: Soren, Toren, Loren... Evet, oldu, bulduk. Sofia Loren!" Beni yeni adımla vaftiz etmeye başlamışken adımdaki "f" harfine de takıldı ve daha uluslararası bir hava verebilmek için onu "ph" şeklinde değiştirdi ve ben ansızın uluslararası bir yıldız oluverdim. Pozzuoli ahalisi bu gereksiz değişime hiçbir zaman anlam veremedi ve ondan sonra beni "Sopìa" diye çağırmaya başladı.

Africa sotto i mari dramı Ponza Adası açıklarında boy gösterdi. Ben denizin ortasındaki motordaydım, kameralar çekime hazırdı ve yönetmen megafondan bağırdı: "Atlayın suya!"

Korkmaya bile zaman bulamadım, becerebilirmişim gibi attım kendimi suya.

Denize düştüğüm anda su çekimlerinden sorumlu adam güçlü kollarıyla beni çekip çıkarttı ve birkaç gün içinde yüzme hakkında her şeyi öğretti bana. Ne var ki kurtarıcım gerçekten sinirlenmişti. Motorun pervanesinin hemen yanında suya atlamamı isteyerek büyük risk almışlar, aslında hayatımı tehlikeye atmışlardı. Mucize eseri hayatta kalan ben tüpler, şnorkeller, paletler, özel giysiler ve ağırlıklarla haşır neşir olmaya başlamıştım. Filmin sonunda gerçekten bir balık olmuştum ve korkularımdan birini daha alt etmiştim.

GÖKSEL AİDA

İlk büyük fırsatım –özellikle başlangıçta her fırsat önemlidir– Verdi'nin göksel müziğinin kanatlarında uçup geldi. Şahane oyuncu Doris Duranti, birlikte çalıştığımız (sanırım *Il voto)* filmin çekimleri sırasında bana Roma'nın en ünlü sinema stüdyolarından la Scalera'nın, Clemente Fracassi ile *Aida* operasını çekmeye hazırlandığını haber verdi. "Bir soruştur bakalım," diye öğütledi. Lirik oyuncu olarak *La favorita* filminde kendimi oldukça iyi kanıtlamıştım. Yapımcılar Amerika'dan siyahi bir aktris

çağırmışlar ama ikna olamamışlardı. Sonunda, sanırım Roberto Rossellini'nin kardeşi ve filmin müzikal danışmanı Renzo Rossellini'nin de müdahalesiyle rolü kaptım. Rolümü öğrenmek için çok zamanım kalmamıştı ve şarkıcıyla tam olarak eş zamanlı söylemem gerekiyordu. İki ay boyunca yapımcılık şirketinin küçük ofisine kapandığımda mevsim kıştı ve odamda ısıtıcı yoktu. İçerisi o kadar soğuktu ki filmi çekmeden önce nefesimle çıkacak buğuyu engellemek için bana buz yediriyorlardı. Sorunla başa çıkabilmek ve soğuğun izlerini silebilmek için teknik elemanlardan biri elinde fönle peşimde dolaşıyordu.

Her gün tam dört saatimi baştan aşağı siyahi Aida olabilmek için makyaj masasında geçiriyordum. Hatta en koyu renkli makyaj boyasının peruğun tülünü gizlemek için alnıma, hatta saç diplerime sürüldüğünü anımsıyorum. Ama bu zahmete değdiğini kabul etmeliyim. Tebaldi'nin sesini somutlaştırmak, tekrarı mümkün olmayan benzersiz bir heyecan oldu. Sonunda tek kişi gibiydik. Adeta oyunculuk yapan bir şarkıcı olduğum söyleniyordu ve bu, beni daha da zorluyordu; dudaklarımın hareketini sağlayan bir plak vardı sanki. Carlo bile şaşırdı. Belki de bana inanmaya başladığı an oydu.

Ben de kendime inanmaya başladım ve kazandığım bir milyon liretle annecik, Maria ve ben Balzani Sokağı'nda daha büyük bir apartman dairesine taşındık, böylece kardeşimin onurunu kurtarmak için harekete geçebildim. Babam hayatımdan bütünüyle yok olmuştu, artık onu sevmeye çalışmıyordum. *Aida*'dan kazandığım ücretle ona ödeme yaptım ve karşılığında bir soyadı satın aldım. Benim için boş bir kabuk olan şey kardeşimin kurtuluşuydu. Maria Villani, Maria Scicolone olunca temiz bir sayfa açtı, okula döndü ve yaşamaya başladı.

Belki de üzücü bir olaya takılıp kalmamak gerekiyor. Ben kendimi kurtarmıştım. Kendi araçlarımla, elimden geldiğince aile öykümüzün nahoş satırlarını silmiştim; oysa küçükken bu sorun bana yüzleşilemeyecek kadar büyük görünürdü. Ve kendi sonucuma varmıştım. Bütün erkekler Riccardo Scicolone gibi değildi, hoş olmayan deneyimler yinelenmek zorunda değildi.

Yanımda farklı, beni gerçekten mutlu edebilecek bir insan istiyordum. Henüz tam olarak bilmiyordum ama hayatım bana pek yakında, ideal erkekle çoktan karşılaştığımı gösterecekti.

ANILAR SANDIĞIM

4 Haziran 1943, babamın adıyla bana bir çek gönderdiği için babaannem Sofia'ya yazdığım minik mektup.

Cara nonna
Ho ricevuto ieri la tua lettera con un assegno di $ 300. Ti ringrazio molto per l'interessamento che hai avuto per me; anzi siccome non posso scrivere personalmente a papà perchè non mi sò più il suo indirizzo, mi farai tu il piacere di ringraziarlo per i soldi che mi ha mandato. Ieri 3 giugno è stato il giorno più bello della mia vita ho ricevuto la prima comunione e la cresima ora sono veramente felice. Cara nonna appena dopo la comunione mamminia mi ha portato a fare le foto che saranno pronte fra una settimana, appena le avrò la prima sarà spedita a te ed una a papà. La mia comare mi ha regalato un bel braccialetto di oro con pietre azzurre, ti assicuro che è molto bello e mi è piaciuto tanto. Giovedì ho terminato i miei esami e sono molto contenta di dirti che sono stata promossa in quinta classe con maggiori voti. Sei contenta? Tanti baci Tua affma nipote

Sofia Siciliano
Tanti ringraziamenti e baci a tutta Marina e a tua Rosanda

Sofia

Luisa Annem.

Ben, 3 Haziran 1943 günü babaannem Sofia'ya yazdığım mektupta anlattığım üzere ilk komünyonumu aldıktan sonra.

Henüz "Kürdan" olduğum günlerde çekilmiş bir fotoğrafım.

Ve hızla büyümeye başladığım günlerde çekilmiş bir başka kare; teyzemin Amerika'dan yolladığı kumaşla diktiği elbiseyi uzatmak için, Luisa Annem beline bir şerit daha eklemek zorunda kalmıştı.

Son okul yılımdaki sınıfım. Ben ikinci sırada soldan birinciyim.

On dört yaşımda, ilk mayolu fotoğrafım.

O dönemde, bunun bir ifade olduğunu düşündüğüm için hep çatık kaşlı poz veriyordum.

Napoli'de, kırklı yılların sonlarında, öğretmenim Serpe'den eğitim aldığım dönem.

Annecik ve Maria ile birlikte ellili yılların başında Roma'ya taşındığım, yarışmalar ve reklam çekimleri arasında mekik dokuduğum zamanlar... Bazen de Villa Ada Sokağı'ndaki evin balkonunda poz verirdim.

Burada öteki yarışmacı kızlarla birlikte hazırlanıyorum...

Ellili yıllara ait bu fotoğrafta ise Miss Italia defilesinde patron Villani'nin bir arkadaşının bana nazikçe ödünç verdiği uzun beyaz giysiyle yürüyorum. Bu yarışmanın sonucunda Bayan Şıklık kuşağını kazandım.

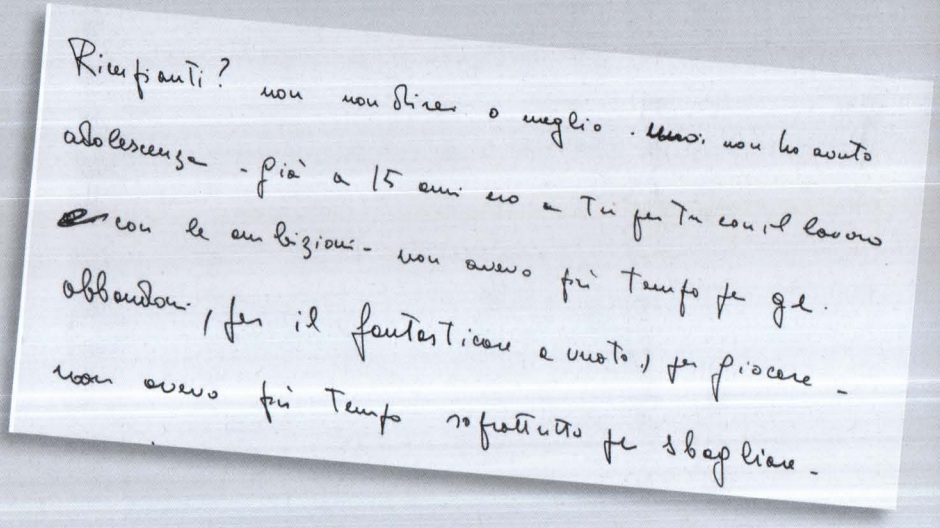

Anneciğe imzaladığım 4 Kasım 1951 tarihli *Sogno* dergisi. O zamanlar bana Sofia Lazzaro adı takılmıştı. Derginin içinde, Michelle Dumas rolünü canlandırdığım *Sürgündeki Prenses* öyküsü vardı.

Annecikle ender bir dinlenme anımız...

Aslında yıllar sonra yazdığım bu notumda dile getirdiğim üzere hiç dinlenemiyordum, çocukluğumu yaşayamamak içimde bir yaraydı ve sürekli hayallerimi kovalamakla meşguldüm.

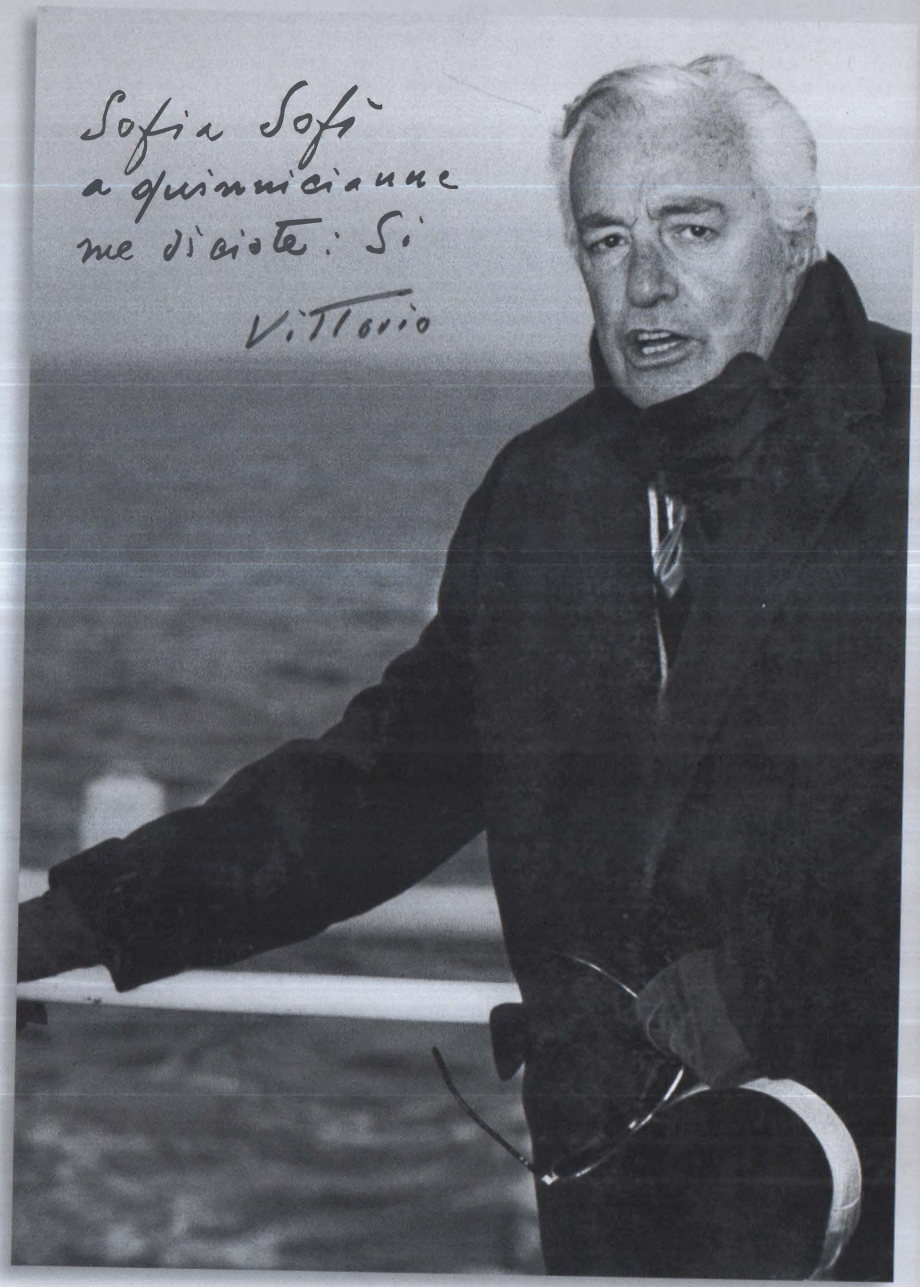
Rientrati? non non direi o meglio. Non ho avuto adolescenza - già a 15 anni ero a Tv per Tv con il lavoro con le ambizioni - non avevo più tempo per gli abbandoni / per il fantasticare e vuoto / per giocare - non avevo più tempo neanche per sbagliare -

Nihayet sinema. İşte 1954 yılında, Totò ile *Tempi Nostri* filminde...

...ve aynı yıl *Carosello napoletano* filminde Carlo Mazzarella ile.

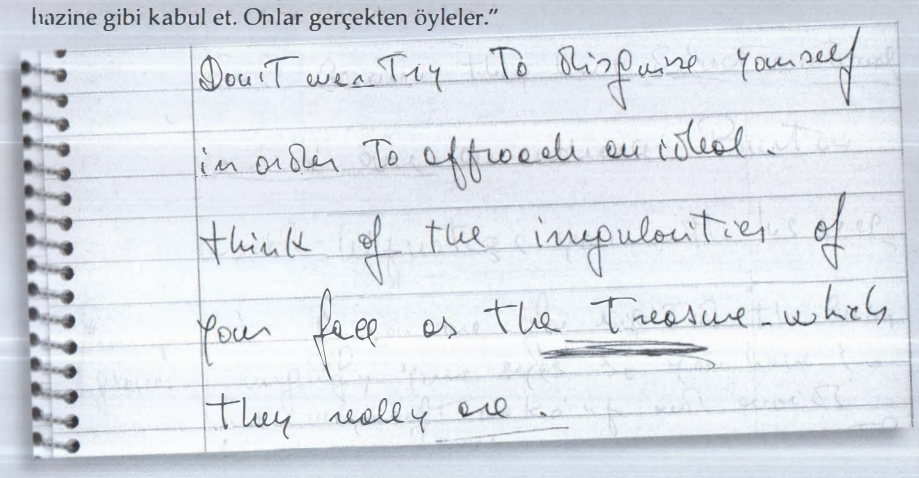

Vittorio yıllar sonra bu fotoğrafının üzerine küçük bir not yazarak Cinecittà'daki ilk karşılaşmamıza değindi. O zaman on beş değil, on dokuz yaşındaydım ve o bana ilk büyük fırsatımı sunmuştu...

...oysa o dönemde benim güzelliğim hiç de dillere destan değildi; fotoğrafçılar ve kameramanlar şöyle diyorlardı: "Resmini çekmek imkânsız. Yüzü çok kısa, ağzı çok büyük, burnu da çok uzun!"

Gene de çok yıllar sonra bir defterime İngilizce olarak şunu yazmıştım: "Bir idealin peşinde koşmak için değişmeye çalışma. Yüzünün sana özel orantısızlıklarını bir hazine gibi kabul et. Onlar gerçekten öyleler."

1954, Marcello ile ilk kez birlikte oynuyoruz. Burada *Peccato che sia una canaglia* filmi sırasında bir dinlenme anındayız.

Bu fotoğraf *La Donna del fiume* setinde çekildi; yıl 1954 Carlo ve ben birbirimize âşık olduğumuzu anlamıştık.

La Donna del fiume için hazırlanan *Mambo Bacan* afişi.

1955 yılında bir akşam yemeğinde *Napoli Maceraları* filmimizi kutladık. Burada Zavattini ve De Sica arasında oturuyorum. Arkamızda Augusto Borselli, Giuseppe Marotta ve Paolo Stoppa var.

Bir akşam Carlo'nun evinde, *La Donna del fiume* filminde birlikte çalıştığımız arkadaşlarımızla birlikteyiz. Soldan sağa, Antonio Altoviti, Lise Bourdin, Carlo, Suso Cecchi d'Amico, ben, Mario Soldati, Basilio Franchina, Gérard Oury ve karısı.

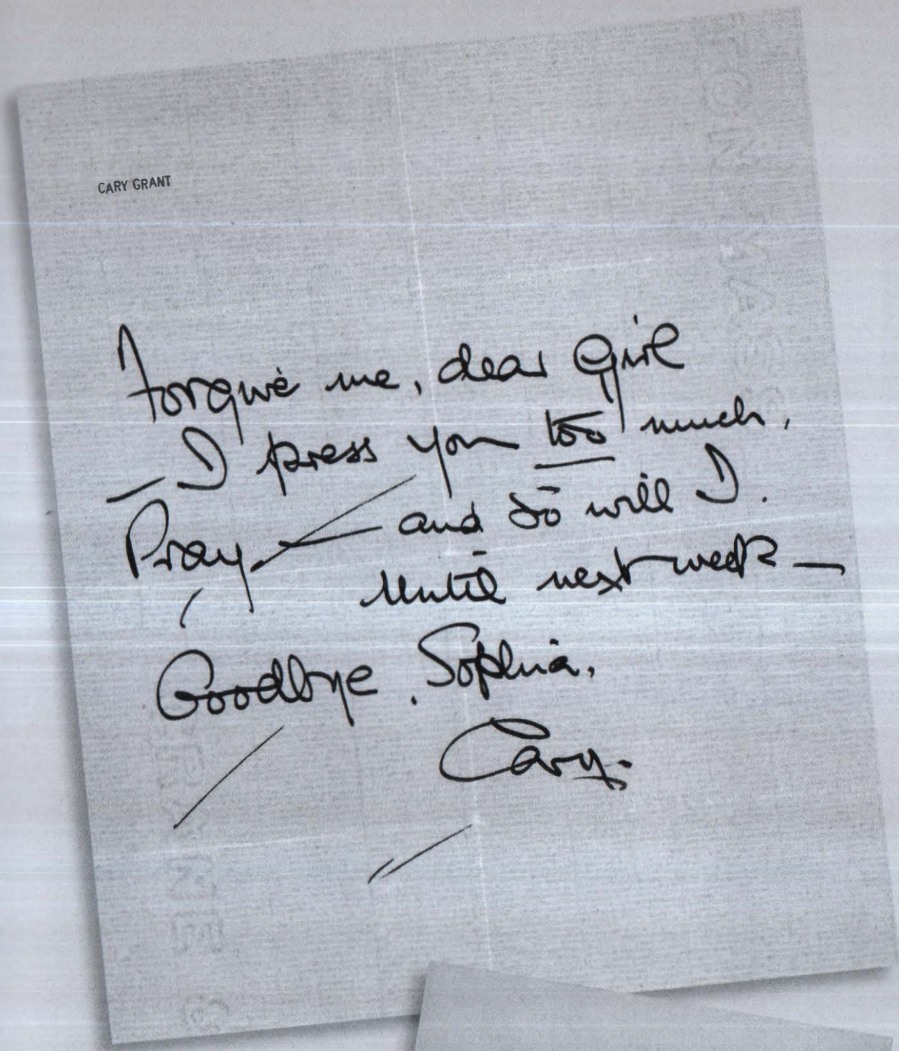

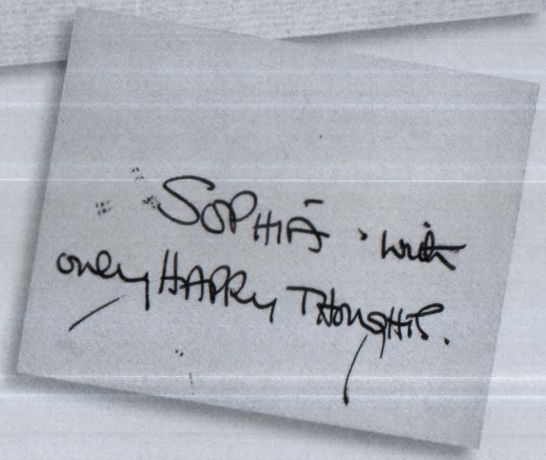
Cary ile İspanya'da, yıl 1956.

Cary ve ben, 1957 yılında *Gurur ve İhtiras* filminin setinde bir mola sırasında.

Cary'nin Atina'daki otelime gönderdiği mavi not. Adının yazdığı antetli karta şöyle karalamıştı: "Bağışla beni sevgilim. Sana fazla baskı yaptım. Sen dua et – ben de öyle yapacağım. Bir sonraki haftaya kadar, hoşça kal Sophia. Cary."
Zarfta da şöyle yazıyordu: "Sophia'ya, sadece mutlu düşüncelerle."

Burada 1957 yılında, Carlo ile, Libya Çölü'nde *Çöller Melikesi* setindeyiz.

HOTEL Statler WASHINGTON

Tonight, from New York - I'll be praying at the same time as you. You'll be in my prayers. If you think and pray with me, for the same thing and purpose, all will be Right and life will be good.

C.

If this note means as much to you as yours do to me. I shall be glad I've written it.

Hilton and Statler Hotels located in Principal Cities around the World

Cary'nin New York'taki bir otelden bana yolladığı bir başka mektup: "Aynı şey, aynı neden için benimle düşünür ve dua edersen, her şey yolunda gidecek ve hayat güzel olacak."

Bu arada meslek hayatım yurtdışına uzanmıştı. Hep uçaklardaydım.

Çok yoğun dönemlerde Carlo ve ben dinlenmek için Bürgenstock'a çekiliyorduk. Burada evimizin kapısında komşumuz Audrey Hepburn'ü uğurluyoruz.

27-1-958

SOPHIA LOREN

Cara mamma, le lettere all'inizio di un film sei di sono sempre stesse. Pieni di preoccupazioni. Tormento. E specialmente in questo film. Ho cominciato a lavorare subito e una prova e vuoi. La settimana e volata via. La seconda settimana e volata via fra le prove. Questo e un film particolarmente difficile - molto drammatico - ha bisogno di molta concentrazione e mi sto con me ne vuole se io non di sento spesso - Non posso dire la stessa cosa di Te perché io da 10 minuti al giorno puoi anche dirmi cosa ci vuoi.

Poscritto

Sai che mi fa sempre enorme piacere ricevere vostre notizie e specialmente notizie dall'Italia.

Gradirei moltissimo avere i giornali dove si parla di me come l'ultimo i servizi di Pinelli e sono molto insieme tutti i giornali che sono usciti con le notizie sul mio conto per la mia recente visita e dai giornali chiedi anche a Basilio - il Tempo - del mio servizio. Ti chiedo questo perché sono curiosa di sapere come la Stampa Italiana ha giudicato Vorrei anche Novella con la Copertina del film la Ciociara e di a Marina di spedire il Tutto via Aerea e continuamente i giornali con le mie notizie - Ecco di essere calma più presto che significa le questioni familiari e vedrai che un po' di poco in qualche posto a riposare. Ah! come vorrei fare la stessa cosa! Ricordami a papà e mamma e Maria (se non mi scrivono

1958 yılında Amerika'dan anneciğe yazdığım mektubumda yeni film hakkındaki çalışmalarımı anlatıyorum ve İtalyan basınında çıkan haberleri bana göndermesini istiyorum.

1959 yılının başında, *Korkunç Kumpanya* setinde.

Her Şey Napoli'de Başladı filmi için memleketime döndüğümde, Dora teyzem ve bir komşumla...

...çekim arasındaki bir molada Clark Gable ile çekilen bu fotoğraf da o döneme ait.

1960 yılında Peter Sellers ile *Milyonerler* filminin setinde.

1960 yılındayız. Vittorio, *Kızım ve Ben* setinde bana bir şaka yapıyor. Arkamızda gülümseyen Eleonora Brown.

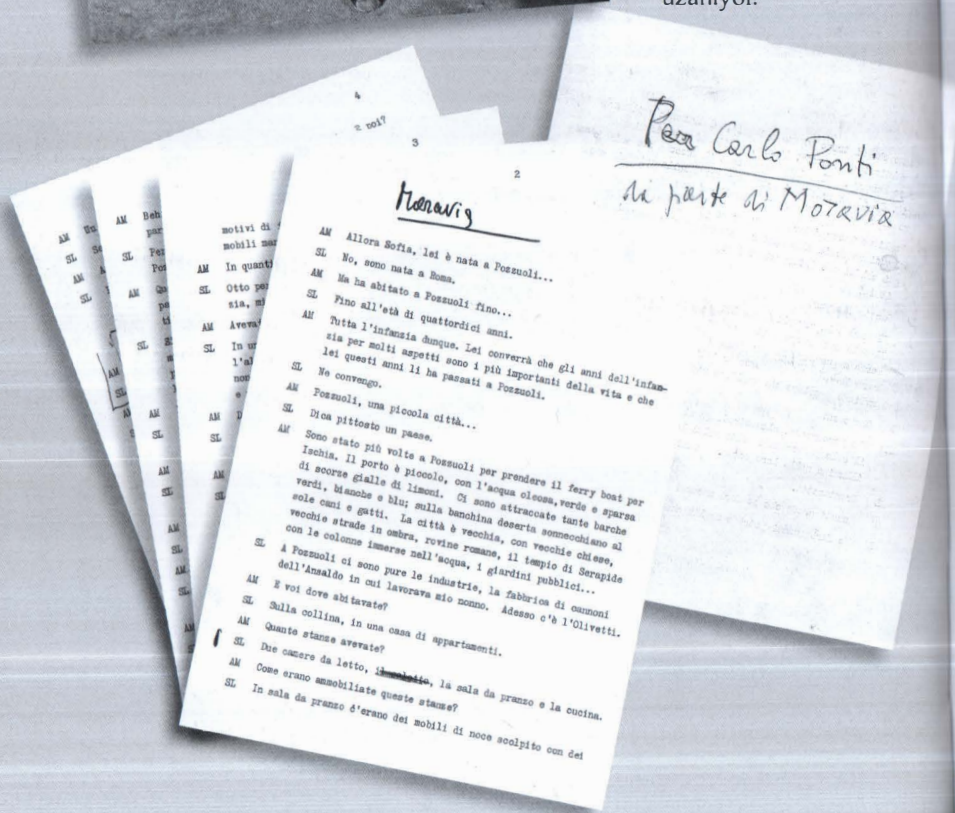
Filmden bir sahne.

Kızım ve Ben setinde Alberto Moravia ile birlikteyiz.

Moravia'nın filmden sonra benimle yaptığı uzun röportaj, sancılı çocukluğuma kadar uzanıyor.

Per Carlo Ponti
da parte di Moravia

Moravia

AM Allora Sofia, lei è nata a Pozzuoli...

SL No, sono nata a Roma.

AM Ma ha abitato a Pozzuoli fino...

SL Fino all'età di quattordici anni.

AM Tutta l'infanzia dunque. Lei converrà che gli anni dell'infanzia per molti aspetti sono i più importanti della vita e che lei questi anni li ha passati a Pozzuoli.

SL Ne convengo.

AM Pozzuoli, una piccola città...

SL Direi piuttosto un paese.

AM Sono stato più volte a Pozzuoli per prendere il ferry boat per Ischia. Il porto è piccolo, con l'acqua oleosa, verde e sparsa di scorze gialle di limoni. Ci sono attraccate tante barche verdi, bianche e blu; sulla banchina deserta sonnecchiano al sole cani e gatti. La città è vecchia, con vecchie chiese, vecchie strade in ombra, rovine romane, il tempio di Serapide con le colonne immerse nell'acqua, i giardini pubblici...

SL A Pozzuoli ci sono pure le industrie, la fabbrica di cemenoni dell'Ansaldo in cui lavorava mio nonno. Adesso c'è l'Olivetti.

AM E voi dove abitavate?

SL Sulla collina, in una casa di appartamenti.

AM Quante stanze avevate?

SL Due camere da letto, ~~il~~ bagno, la sala da pranzo e la cucina.

AM Come erano ammobiliate queste stanze?

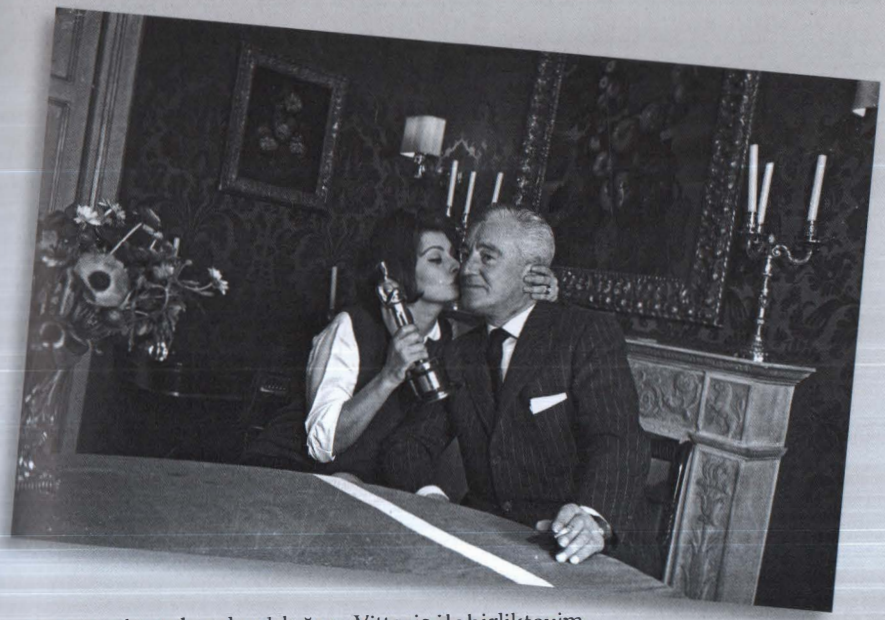
SL In sala da pranzo d'erano dei mobili di noce scolpito con dei

Vittorio, Carlo ve ben *Kızım ve Ben* filminin kazandığı Oscar ödülünü kutlarken.

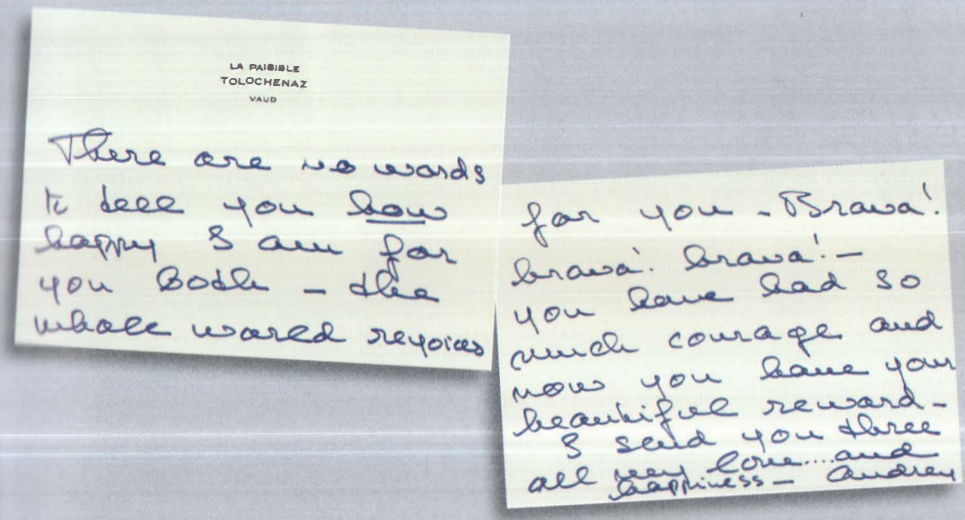

Annecik ve Maria ile birlikte Oscar heykelciğimin keyfini sürüyoruz...

...ve ona çok şey borçlu olduğum Vittorio ile birlikteyim.

Oscar Ödülümü kutlayan sevgili Audrey'nin sevgi dolu notu.

LA PAISIBLE
TOLOCHENAZ
VAUD

There are no words
to tell you how
happy I am for
you both - the
whole world rejoices
for you - Brava!
brava! brava! -
you have had so
much courage and
now you have your
beautiful reward -
I send you three
all my love.... and
all happiness - Audrey

Ama çalışmalar sürüyor. 1961 yılında *Madame Sans-Gene* filminin setinde, komik bir ifadem.

Aynı yılın sonbaharında, "Riffa" bölümünü çekerken...

3 Mart 1962 günü ailevi bir mutluluk anı: Kardeşim Maria evleniyor.

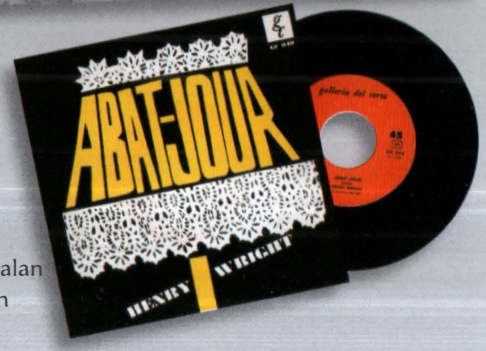
Ve bir yıl dolmadan 1963 yılının Ocak ayında Alessandra'nın vaftiz töreninde.

1963, *Dün, Bugün Yarın* filminin çekimlerinde. Striptiz yapmayı öğrenmem gerekiyor. Burada Crazy Horse'tan gelmiş uzmanla çalışıyorum.

Filmden bir sahne.

Henry Wright'a ait olan ve striptiz sahnesinin fonunda çalan "Abat-Jour" parçasının özgün 45'lik plağı.

OGGI

ANNO XX · NUMERO 17 · 23 APRILE 1964 * SETTIMANALE DI POLITICA ATTUALITÀ E CULTURA * SPED. ABB. POST. GR. II · LIRE CENTO

A PAGINA 43:

Quanto costa davvero farsi una villa?

A PAGINA 24:

Dodici bambini chiedono una mamma

IN ESCLUSIVA PER "OGGI" LE PRIME SCENE A COLORI DI "FILUMENA MARTURANO"

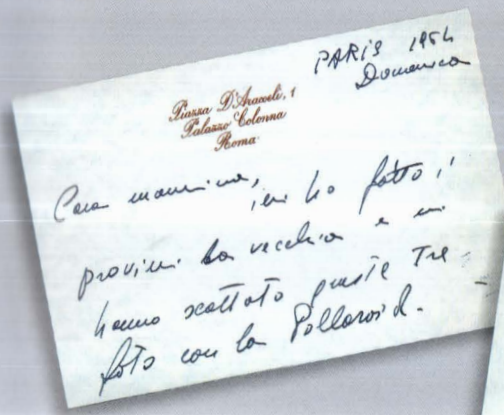
Napoli. Sofia Loren ha posato per il nostro giornale coi costumi di scena del film *Filumena Marturano*, le cui riprese sono iniziate in questi giorni a Napoli con la regia di Vittorio De Sica. Sofia interpreta il personaggio di Filumena, Marcello Mastroianni quello di don Mimì. Ecco i due attori come appariranno nelle scene iniziali del film: lei con una grande chioma rossa e ricciuta, lui coi baffetti e i capelli imbrillantinati. «La commedia di Eduardo De Filippo mi aveva sempre affascinato», dice Sofia Loren nell'intervista che pubblichiamo dalla pagina 52 insieme con i provini a colori in esclusiva per *Oggi*. «Fui io a suggerire a Cazzo Ponti di portarla sullo schermo». All'inizio del film, Sofia ha diciassette anni; alla fine, quarantadue: cioè la versione cinematografica della commedia abbraccia tutto il doloroso cammino della vita di Filumena Marturano.

23 Nisan 1964 günü *Oggi* dergisinin kapağında *İtalyan Usulü Evlilik* filminin tanıtımı.

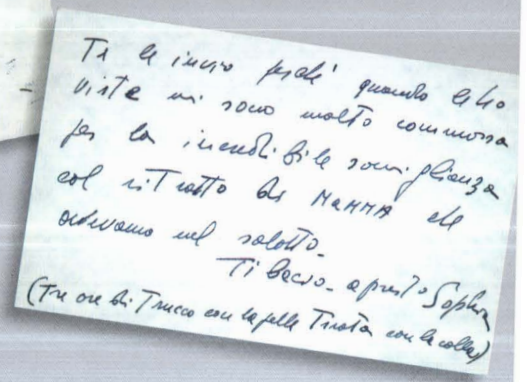

Dergideki bir yazı beni Filumena rolü için nasıl yaşlandırdıklarını gösteriyor...

...bu notta anneme aynı yıl beni *Macera Kadını* filmi için daha da yaşlandırdıklarını anlatıyorum – ve saatlerce uygulanan makyajla cildimin nasıl değiştiğini.

Paris'teki bir otelin antetli kağıdına Carlo için karaladığım bir resim...

...ve kendi resmim.

Carlo ve ben.

1965 yılında İngiltere'de Stanley Donen tarafından yönetilen ve Gregory Peck ile oynadığım *Casuslar* filminin setindeyim.

1964 yılında Vittorio ile *İtalyan Usulü Evlilik* filmini çevirirken.

Hong Kong'lu Kontes filminde çekime başlamadan Chaplin ile birlikte. Giysimi buruşturmamak için hareketsiz duruyorum.

Filmin basın toplantısından bir an.

9 Nisan 1966'da evlendik.

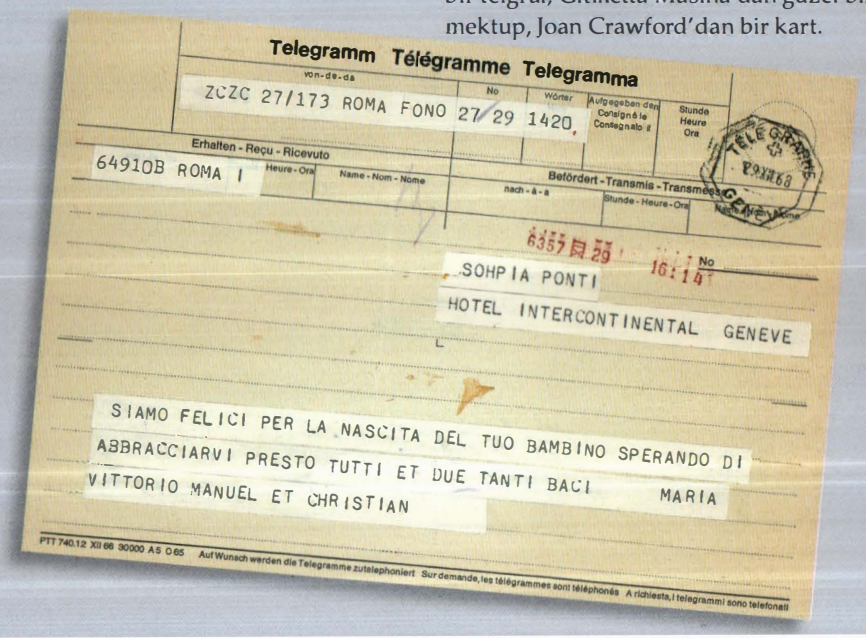

Eduardo De Filippo'nun *Questi fantasmi!* filmi çekimi sırasında Vittorio Gassman ile birlikteyiz. 1967.

Carlo Jr. doğdu! Burada fotoğrafçımız Eisenstaedt ile birlikteyiz.

Dostlarımız da sevincimizi paylaşıyorlardı. Pek çoğu arasından seçilen Vittorio'dan bir telgraf, Giulietta Masina'dan güzel bir mektup, Joan Crawford'dan bir kart.

Telegramm Télégramme Telegramma

von-de-da

ZCZC 27/173 ROMA FONO 27/29 1420

No | Wörter | Aufgegeben den Consigné le Consegnato il | Stunde Heure Ora

Erhalten - Reçu - Ricevuto

64910B ROMA I

Heure-Ora | Name - Nom - Nome

Befördert - Transmis - Transmesso

nach - à - a

Stunde - Heure - Ora

TELEGRAPHE GENEVE 29 XII 68

6357 29 16:14 No

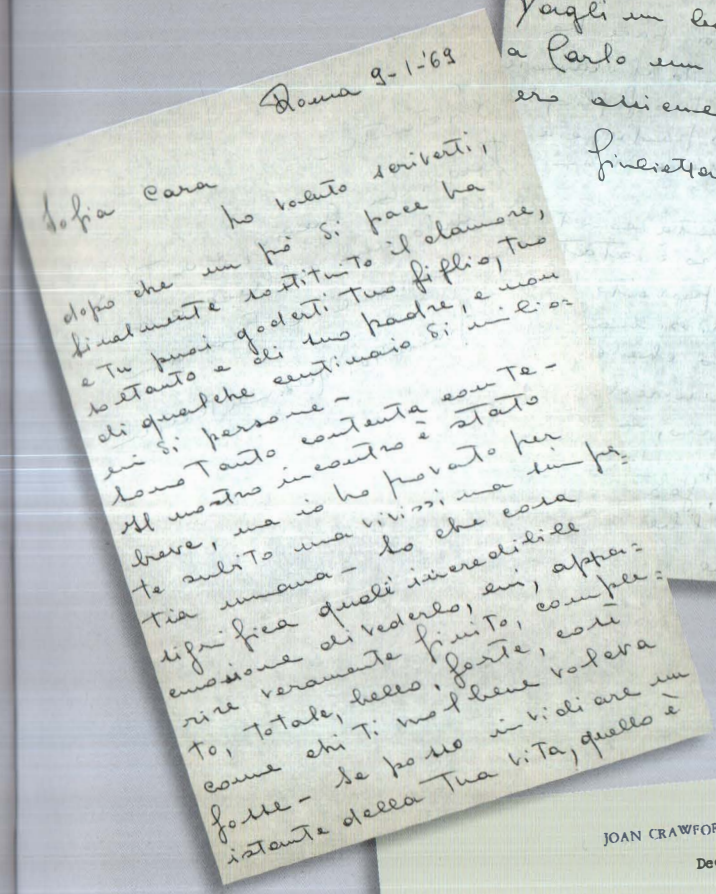
SOHPIA PONTI

HOTEL INTERCONTINENTAL GENEVE

SIAMO FELICI PER LA NASCITA DEL TUO BAMBINO SPERANDO DI ABBRACCIARVI PRESTO TUTTI ET DUE TANTI BACI MARIA

VITTORIO MANUEL ET CHRISTIAN

PTT 740.12 XII 66 30000 A5 065 Auf Wunsch werden die Telegramme zutelephoniert Sur demande, les télégrammes sont téléphonés A richiesta, i telegrammi sono telefonati

Roma 9-1-69

Sofia cara

ho voluto scriverti, dopo che un po' si pace ha finalmente sostituito il clamore, e Tu puoi goderti Tuo figlio, Tuo stanto e Di Tuo padre, e non di qualche sentimento di miei persone - Tanto contenta con Te sono stato incontro è stato Il nostro breve, ma io ho provato per te subito una vivissima simpatia umana - so che cosa significa quali irrealizzabile emozione di vederlo, ed apparire veramente finito, completo, totale, bello, forte, così come chi Ti vuol bene voleva - se posso invidiare un folle istante della Tua vita, quello è l'istante.

Dagli un bacio, e a Te e a Carlo un abbraccio tinero affettuoso a Federico

Giulietta Masina Fellini

JOAN CRAWFORD

December 31, 1968

Darlings Sophia and Carlo,

I am so happy to hear of the birth of your Carlo Junior. My congratulations to all of you. Your baby has already shown discretion in choosing you for his parents.

Bless you, and my love to all of you.

Joan

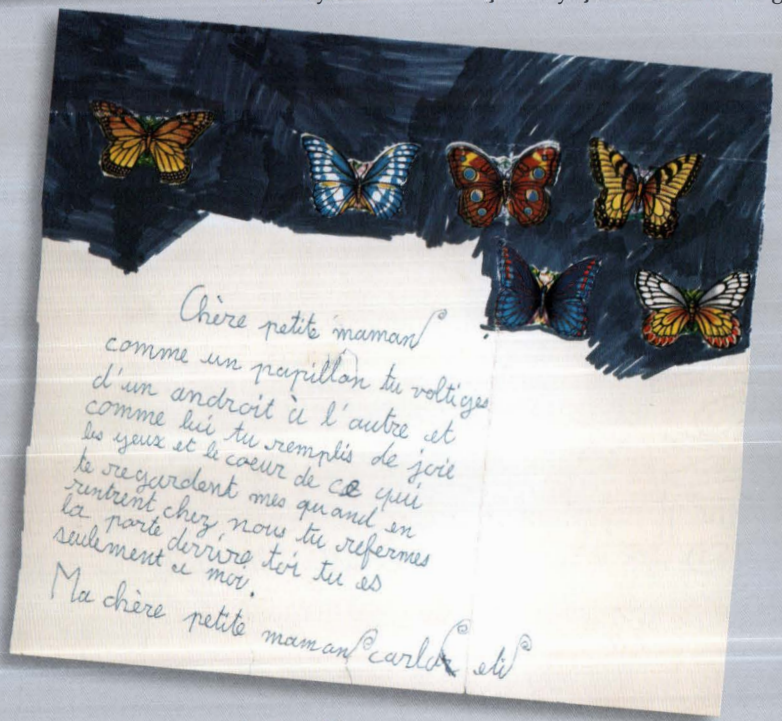
Don Kişot filminin setinde Carlo Jr. ile birlikte.

1970 yılında Marcello ve Dino Risi ile birlikte *Benimle evlenir misin?* filmini çevirdik.

1973 yılında bir sevinç daha yaşadık: Edoardo doğdu.

Carlo'nun ilkokulda bana yazdığı bir şiir.

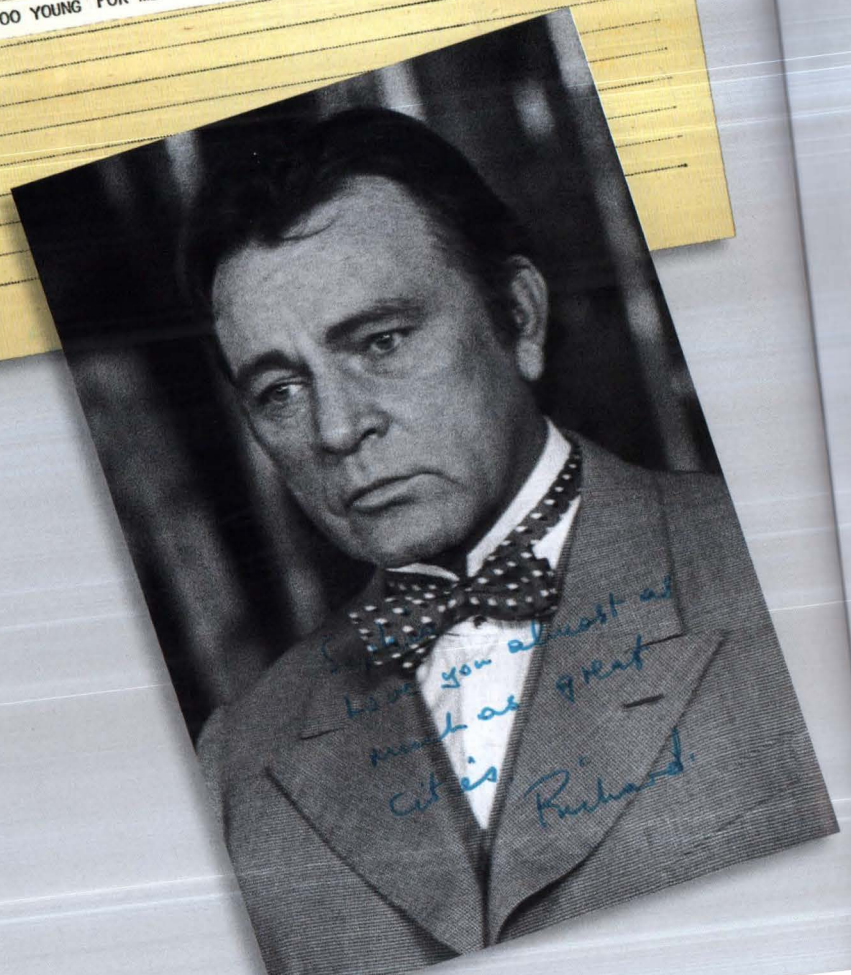
Sevgili oğullarım Cipi ve Edo ile.

Bu sayfalar sevgili dostum Richard Burton anısına.

L'Amministrazione non assume alcuna responsabilità civile in conseguenza del servizio telegrafico.

+ 14 NEWYORK PUB187 26 19 1525===

DEAREST SOPHIE CONGRATULATIONS ON REACHING 29 STOP GREAT SHAME YOU ARE TOO YOUNG FOR ME STOP DOST LOVE - RICHARD ++++

Richard Burton

Dearest Dost and Divine Ashes,

Have read script. What on earth ever persuaded anybody to do it without me? Incredible impertinence. I shall see you in one week from today. I love you, of course, but it's also a fine piece for much as I love I wouldn't do it otherwise.

The metteur-en-scene seems very nice but very nervous. Is he alright to work with? I expect there'll be some nonsense with the "Churchill" people but we'll let Frings and the other idiots work that out. I love you.

Im completely recovered from my recent madness and have rarely felt so content. Elizabeth will never be out of my bones but she is, at last, out of my head. Such love as I had has turned to pity. She is an awful mess and there's nothing I can do about it without destroying myself. I love you.

I'm looking forward to seeing you with immense eagerness. And Cipi and Eduardo and Inez and Pasta and Carlo and even England. It's quite a long time since I've been there. I was surprised at how long it's been.

This time I shall be a good actor for you. I was a bloody idiot last time.

See you in a week.

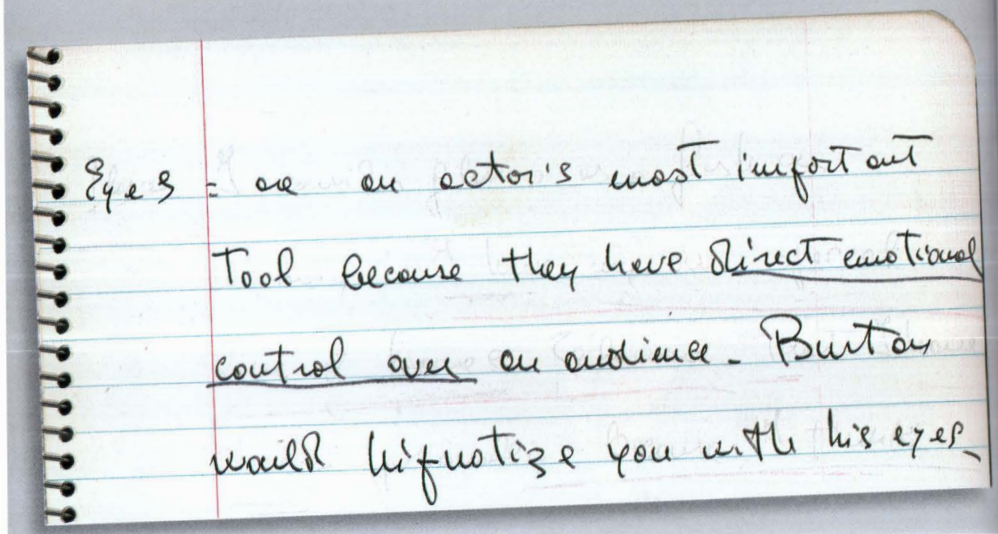
Love, Richard

I forgot to mention that I love you.

To my beloved "Cipi".
This is Uncle Richard
when he was a bit
younger and you and
Eduardo and E'en So
were not even born!
Que cosa incredible!
Richard.

Richard'ın "Benim sevgili Cipi'me" diye başlayan notu.

Eyes = are an actor's most important
Tool because they have direct emotional
control over an audience. Burton
would hipnotize you with his eyes.

Onun bakışlarının büyüleyiciliği hakkında yazdığım notum: "Gözleri bir aktörün en önemli enstrümanıdır çünkü seyircinin duygusunu doğrudan onlarla yönetir. Burton, gözleriyle hipnotize ediyordu."

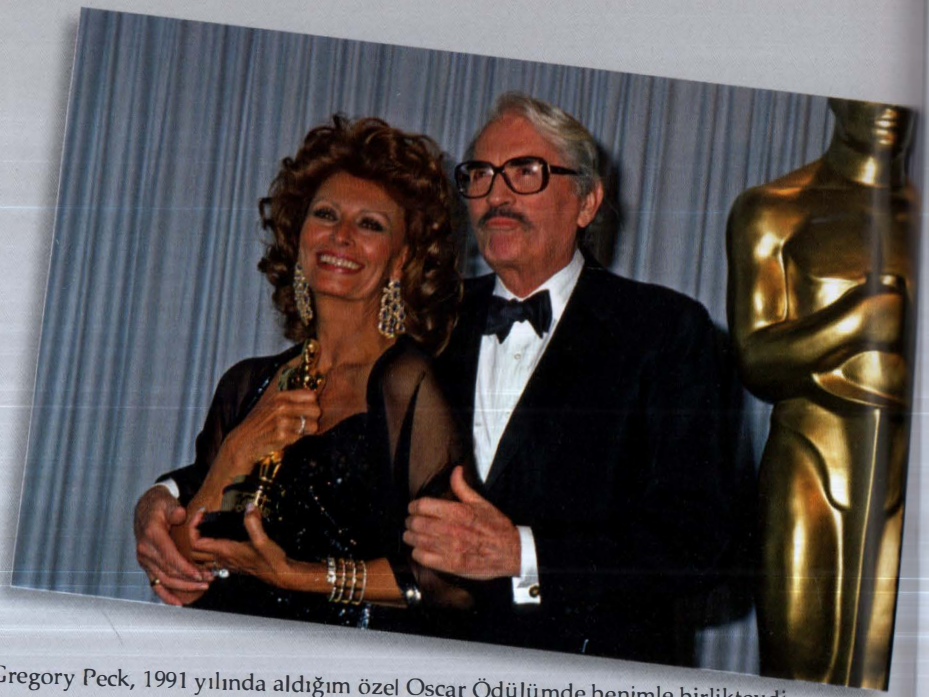
1973 yılında Vittorio ile çevirdiğimiz son filmimiz *Yolculuk* setinden iki sahne.

Gene Marcello ile *Özel Bir Gün* filminde, 1977.

Cezaevinden Cumhurbaşkanı Sandro Pertini'ye yazdığım mektup.

Gregory Peck, 1991 yılında aldığım özel Oscar Ödülümde benimle birlikteydi.

FRANK SINATRA
1041 N FORMOSA AVE
HOLLYWOOD CA 90046 26AM

WESTERN UNION | MAILGRAM®

1-0172538085 03/26/91 ICS IPMRNCZ CSP LSAC
2138502444 MGMB TORN HOLLYWOOD CA 24 03-26 0639P EST

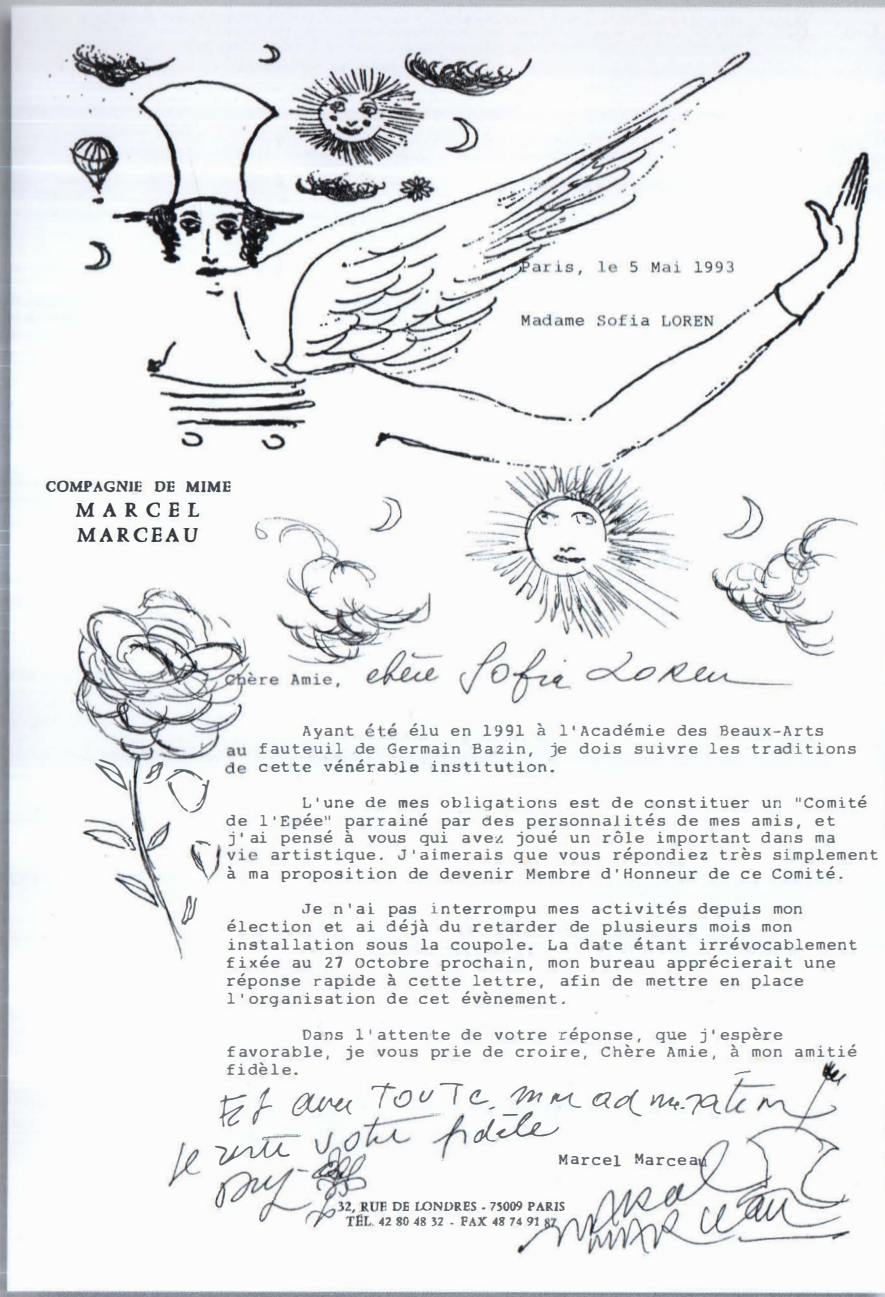
MS SOPHIA LOREN
1151 HIDDEN VALLEY RD
THOUSAND OAKS CA 91630

BRAVA...SOPHIA...BRAVA...
AM DELIGHTED FOR YOU AND I SEND YOU MUCH LOVE.
FRANK SINATRA

18:38 EST

MGMCOMP

Sinatra'nın gönderdiği kutlama telgrafı.

Paris, le 5 Mai 1993

Madame Sofia LOREN

COMPAGNIE DE MIME
MARCEL
MARCEAU

Chère Amie, chère Sofia Loren

Ayant été élu en 1991 à l'Académie des Beaux-Arts au fauteuil de Germain Bazin, je dois suivre les traditions de cette vénérable institution.

L'une de mes obligations est de constituer un "Comité de l'Epée" parrainé par des personnalités de mes amis, et j'ai pensé à vous qui avez joué un rôle important dans ma vie artistique. J'aimerais que vous répondiez très simplement à ma proposition de devenir Membre d'Honneur de ce Comité.

Je n'ai pas interrompu mes activités depuis mon élection et ai déjà du retarder de plusieurs mois mon installation sous la coupole. La date étant irrévocablement fixée au 27 Octobre prochain, mon bureau apprécierait une réponse rapide à cette lettre, afin de mettre en place l'organisation de cet évènement.

Dans l'attente de votre réponse, que j'espère favorable, je vous prie de croire, Chère Amie, à mon amitié fidèle.

Fait avec toute ma considération
le vieux votre fidèle

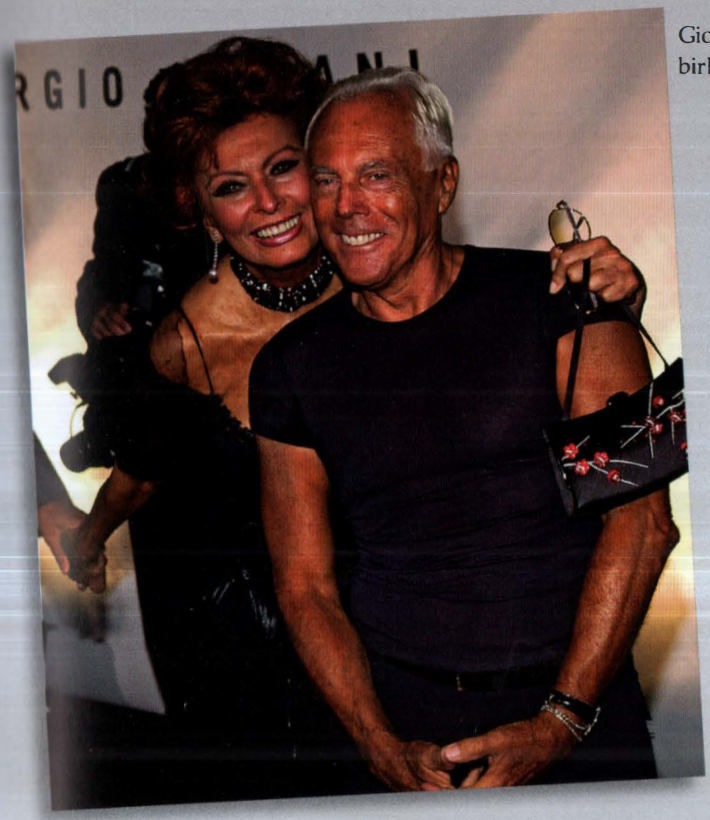
Marcel Marceau

32, RUE DE LONDRES - 75009 PARIS
TÉL. 42 80 48 32 - FAX 48 74 91 87

Marcel Marceau 1993 yılında bana yazdığı ve resimlediği mektubunda beni Comité de l'Epée'ye davet ediyor.

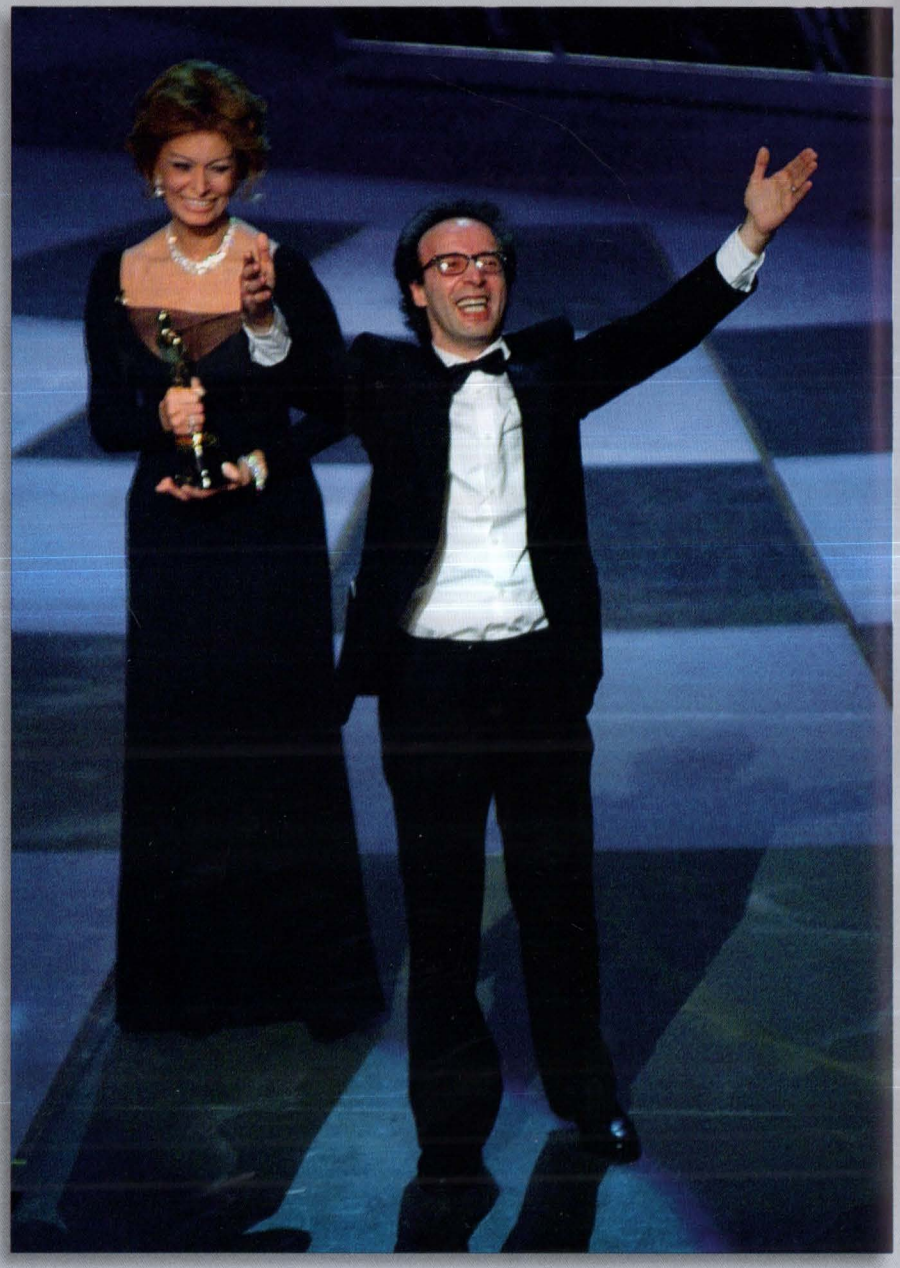
Marcello ile *Hazır Giyim* setinde, 1994.

Giorgio Armani ile birlikte.

Bir defilede sevgili arkadaşım Roberta Armani ile birlikteyiz.

1999 yılında Roberto Benigni'nin *Hayat Güzeldir* filmiyle kazandığı Oscar Ödülü'nü ben açıkladım.

Eduardo sayesinde çevirdiğim son filmim *La Voix Humaine*'den iki sahne.

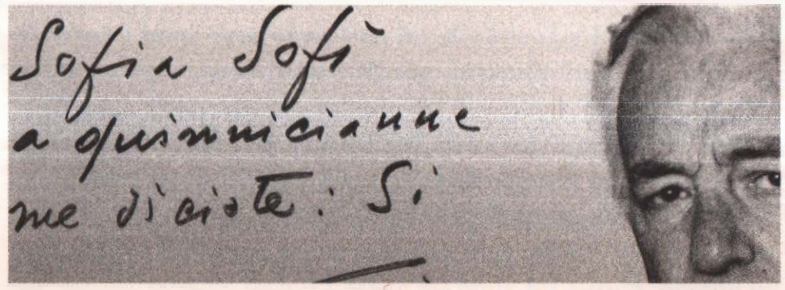

"Babaanne" olarak en güzel portrem.

IV

"KİM O CİMCİME?"

BANK

"Sofia, Sofi, bana on beş yaşında 'evet' demiştin."

Nasıl hayır derdim ki? De Sica olmasaydı, asla olduğum kişi olamazdım, gerçek sesimi bulamazdım. Onun yeteneği ve güveni hayatın bana verebileceği en büyük armağanlardan biri oldu ve bu nedenle sonsuza dek anılarım arasında kalacak.

O gün, Cinecittà'da –aslında on beş değil, on dokuz yaşındaydım– bir setten ötekine dolaşıp duruyor, kim bilir ne arıyordum. Sahnelerin telaşını, figüran kalabalığının uğultusunu, her sefer farklı bir dünyaya açılan fon kâğıtlarının görüntüsünü seviyordum. Günlerimi orada geçiriyordum çünkü bundan hoşlanıyordum. İş vardı ve her köşede bir öğüt, bir ayrıntı, önemli bir buluşma gizlenmiş olabilirdi. Ve kısa süre içinde öğreneceğim gibi her karşılaşma, havada kapılması gereken benzersiz bir fırsat olabilirdi.

Cinecittà benim için harikalar diyarıydı, kâğıt şatolar gibi birbirlerine karışan ve sürekli inşa halinde olan bir rüyalar ülkesiydi. Antik Romalılar bir köşede genç dansözlerle kahve içerler, büyük savaşçılar dansçı kızlarla çene çalarlar, halktan kadınlar fraklı erkeklerle sandviç yerlerdi. Küçük işlerle ilgilenenler görevlerini yerlerine getirirken, hırslı yönetmenler teknik elemanları ve kameramanlarıyla işbirliği yapar ya da titizlikle figüran seçerlerdi.

Bu hayal evreninde dizginlerinden boşanmış gibi bir serap olan kaderimin peşinden koşardım. Koşuyor ve hayal kuruyordum; oysa ben hiçbir zaman hayalperest olmamıştım. Ayakları yere basan, büyük sıçrayışı yapmaya hazır bir kızdım. Kesinlikle kararlıydım, gerçekten çalışmak isteyen biri olarak amacıma ulaşabilmek için sahip olduğum her şeyi feda etmeye hazırdım.

* * *

O gün yürürken, güneşli bir banka oturmuş, sigaralarını tüttüren iki beyin beni izlediklerini fark ettim. Biri benim ilk ve unutulmaz makyörüm olacak Peppino Annunziata idi; o aynı zamanda Carlo'nun her fırsatta yanımda olması için seçtiği bir tür korumaydı da. Öteki ise oydu, Vittorio De Sica, İtalyan sinemasının tanıdığı en büyük doğallık yaratıcısı. Napoli aksanıyla sohbet ettiklerini duyuyordum ve konunun öznesinin ben olduğumu anladım. O şivenin müziği beni alıp evime döndürdü. Gözlerimi şöyle bir onlara değdirdiğimde dudaklarımdan bir gülümseme dökülüverdi.

Beni bir süredir tanıyan Peppino, "Sophia, Sophia gel buraya, seni tanıştırayım," diyerek seslendi.

Vittorio bana o güzel, melodik ve nazik ses tonuyla hitap etti, o zamanlar beylerin güzel kızlara dillendirdikleri her zamanki hikâyelerden birini anlatarak komplimanlar yaptı.

Sonra bir baba edasıyla, "Bu dünya bir ormandır, gözlerinizi açık tutmanız gerekir..." dedi. "Ama eğer tutkunuz varsa, ki ben iki kişiye yetecek kadar tutkunuz olduğunu görüyorum, kendinize güvenin, her şey yolunda gidecektir."

İnanamıyordum, gerçek olamayacak kadar güzeldi, De Sica orada oturmuş, benimle sohbet ediyordu.

Sinema hayatına oyuncu olarak başlamış, savaş döneminde kendini yönetmenliğe vermişti. Daha sonra dönemin ruhunu, sokağın çağrısını yakalamış ve heyecanla sıradan halkın yüzünde, yıkıntıların arasından yeniden doğan yeni dünyanın izlerini aramaya başlamıştı. Yaşlılara ve çocuklara, ayakkabı boyacılarına ve evsizlere, sokak kadınlarına ve emeklilere can vermişti. Gelenekselden uzaklaşıyor, adaletsizliği ihbar ediyor, kahramanlarıyla birlikte duygulanıyordu.

Oyunculuk deneyimi ve yönetmen gözü onu tam bir öğretmen kılmıştı, yanılmaz bir sezgiyle karşısındaki kişiden işine yarayacak kahramanı nasıl çıkartabileceğini, kimi zaman konuşmaya bile gerek duymadan anlardı. Sadece bir duyguyu onlardan çalabilmek için kaç çocuğu özellikle ağlatmıştı! *Kaldırım*

Çocukları[1] filminin çocukları ya da *Milano Mucizesi*[2] filminin berduşları, büyük aktörler ya da öyle olma yolundakiler, hepsi onun çağrısına kulak verir ve yapabileceklerinin en iyisini ortaya koyarlardı.

O ilk karşılaşmamızdan bir süre sonra onu yeniden Ponti-De Laurentiis Yapım Şirketi'nin ofisinde gördüm. *Napoli Maceraları*[3] adlı filmin hazırlığı içindeydi ve olasılıkla Carlo benim pizzacı kız rolü için uygun olabileceğimi düşünerek adımı vermişti. O beni hatırlamıyordu ama ben onu ilk kez gördüğüm o banktan bir daha kopamamıştım. Havadan sudan sohbet ettik, bana bir-iki soru –nereden geliyordum, şimdi ne yapıyordum– sordu, ona Pozzuoli'den bahsettim ve *Sogno* dergisiyle işe başlayıp *La favorita, Africa sotto i mari, Aida* filmlerinde oynadığımı anlattım ve deneme çekimlerinden ne kadar korktuğumu itiraf ettim.

Söylediklerimi dinlermiş gibi yaparken, "İlginç," diyordu. Aslında üçüncü gözüyle gördüklerinin altında yatan oyuncuyu, özenle sunulmuş sıradan bir özyaşamöyküsünün arkasındaki doğal yeteneği çekip çıkartmak için beni gözlemliyordu. Ben kendimi beğendireceğim diye dil dökerken o tavrını değiştirmiyor, öylece duruyor ve anlamaya çalışıyordu. Ve onun bu dikkatiyle onurlandığımı hissetsem de bu konuşmadan bir iş çıkmayacağına karar verdim. Bana, "Ayaklarını yere sıkı bas Sofi, hayaller hiçbir şeye yaramaz," dedi. Gene de hayal etme cesareti olmayınca hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini bilmeliydim.

Birden sözümü kesti ve kazanan kartı ortaya koydu. Artık çaresizliğe razı olmuşken, Vittorio bir sihirbaz gibi beni ters köşeye yatırdı ve hemen 'sen' hitabına geçerek "Yarın Napoli'ye gidiyorsun. Napolili yazar Giuseppe Marotta'nın öykülerinden, değişik bölümlerden oluşacak bir film çekiyorum. Olağanüstü bir kast var," dedi.

Karşısında bir oyuncak dükkânının kapısı açılmış çocuk şaşkınlığında öylece kalakalmıştım.

---

1 Vittorio De Sica'nın yönettiği 1946 yapımı *Sciuscià* filmi. (yay.n.)
2 Vittorio De Sica'nın yönettiği 1951 yapımı *Miracolo a Milano* filmi. (yay.n.)
3 Vittorio De Sica'nın yönettiği 1954 yapımı film. İt. *L'oro di Napoli* filmi. (yay.n.)

"Öykülerden biri, Sofia adındaki bir kızın çevresinde geçiyor," dedi gizemli bir sükûnetle. "Aynı sen, bunu anlamak için deneme çekimine gerek yok. Tren biletini aldırıyorum."

Ne yapacaktım ki? "Evet," dedim.

ALTIN ATEŞİ

Hayatımın masalına ulaşmak için gözlerim kapalı yola çıktım.

Her zaman güvensiz olan annem beni durdurmaya çalıştı:

"Delirdin mi sen? Onları tanımıyorsun bile, nereye gidiyorsun? Kim sana onların niyetlerinin iyi olduğunu söyledi ki?"

Ama ben artık yürüdüğüm yolu iyi biliyordum. "Böyle düşünme, her şey yolunda gidecek," diyerek onu rahatlatmaya çalışıyordum.

Aslında o da beni seçtikleri için mutluydu ama kaygı yüzünden bir bardak suda fırtınalar kopartıyor, sonra her zamanki soruyu soruyordu: "Peki nasıl giyineceksin?"

Oynayacağım rolü bilmiyordu bile. Aslında gereken hiçbir şey yoktu. Napolili pizzacı kızlar, herkesin bildiği üzere pek bir şey giymezler.

Annecik karşısında artık büyük kızmışım gibi davranıyordum ve sahip olmadığım bir güveni yansıtmaya çalışıyordum. İçten içe hem korku hem heyecan hissediyordum.

"Becerebilecek miyim?" diye soruyordum kendime. "Ya De Sica yanıldıysa? Ya karşısında gerçek bir oyuncu var sanıyorsa? Ne yapacağım ben sevgili Meryem?"

İlk iş gününü dün gibi hatırlıyorum. 1954 yılının Şubat ayıydı, müthiş bir soğuk vardı, belki de gece uyuyamamıştım. Ustanın karşısında bacaklarım titriyordu, daha küçük bir kızdım ve sesim fısıltı gibi çıkıyordu. Önceden yazılmış bir gösterinin piyonu, arabayla dolaştırılmış bir heykel olduğum Deniz Kraliçesi yarışmasından beri Napoli'ye gelmemiştim. Oysa şimdi bir şekilde bana bağlı olan, gözlerimizin önünde gerçekleşecek bir

şeylerin kahramanıydım. Napoli'nin yoksul, dar sokakları beni bekliyordu.

Vittorio benden istediğini biliyordu ve yolu gösterdi: "Sofi, sana gereken her şey zaten içinde var. Onu çıkart, serbest bırak! Gördüğün ve yaşadığın hayatın içindeki heyecanları yakala. Solfatara Sokağı'na geri dön, her şey orada başlıyor!"

Gösterişli ama utangaç görünümüm arkasında yoğun bir duygular kuyusunun, kolay olmayan çocukluğu şimdi dile getirmek, sanata dönüştürmek için uğraşan bir duyarlılığın saklandığını sezmişti.

"Bütün bedeninle hatta ellerinin ve ayaklarının parmaklarıyla yap rolünü: Onlar da sesin, gözlerin, yüzün kadar önemli," demekten bıkıp yorulmuyordu. Abartıyordu elbette ama o sözlerin arkasında büyük bir gerçek gizliydi. Rol yapılırken bunu bütün olarak, duygularınla, aklınla, tenin ve iliğinle, anıların ve yüreğinle yapman gerekir. Bizim mesleğimizde önemli olan tek sır budur.

İlk sabah o kadar heyecanlıydım ki soğuğu yenmek ve biraz cesaret toplayabilmek için iki yudum konyak bile içtim. Sonra? Sonra hemen akşam oldu! Gün ben fark edemeden, yıldırım hızıyla geçti gitti. On iki saatlik ağır çalışmanın sonunda akşam yemeğinde buluştuğumuzda ben bambaşka bir insan olmuştum. Vittorio'yla bir oyun oynamıştık –ben kameranın önünde, o arkasındaydı– ve de eğlenmiştik. Onun özel dokunuşu beni bütün kuruntularımdan kurtarmıştı. Samimi bir neşeyle doğaçlama yapan iki çılgın Napolili halimize dönmüştük. Her zaman söylendiği gibi: "Napolililer o kadar doğaldırlar ki, ekranı delip geçerler."

Yirmi gün boyunca çekim yaptık ve her gün ayrı bir eğlenceydi. Materdei Mahallesi sakinleri için de bu müthiş bir olaydı; bizi seyretmek, set ışıklarıyla parlayan yapıların büyüsüne katılmak için sokakları dolduruyorlardı. Öyle bir kargaşa vardı ki, sokak çocuklarından ve aylaklardan oluşan kalabalığı dağıtmak için itfaiye bile çağrıldı. Ama bizimki bir neşe ve hayat yangınıydı, herkese iyi geliyordu. Zaman geçtikçe kendime güvenim artıyordu ve gerçekten pizzacı kız gibi yürümeye başlamıştım:

Başım yukarıda, göğsüm dışarıda ve bütün hayatım önümde.

Vittorio'nun kamera arkasından bana tepkileri, davranışları, bütün ruhu; benden beklenen her şeyi gösterişi hâlâ gözümün önündedir.

Memnundu ve, "Evet, aferin, böyle devam et!" diye bağırıyordu megafonuyla; bense bütün bunların benim başıma geliyor oluşuna inanamayan gözlerle bakıyordum ona. Beni sınırlarımın ötesine itmiş, en derin duygularımı hapsettiğim duvarın üzerinden atlamama yardım etmişti. Birkaç yıl sonra elimi tutup beni trajedi topraklarına götürerek daha da fazlasını yapacaktı.

O günlerde, şimdi düşündüğümde daha kolay olmadığını düşündüğüm hafiflik ve komedi dünyasındaydık, her şey belli bir dengede ilerliyor, parodi ya da sevimsizlik tarafına düşmüyorduk.

Borç Pizza adlı pizzacının sahibesi olan Sofia'nın kocası Rosario –bu rolü oynayan Giacomo Furia, bir ömür boyu dostum oldu– ile birlikte işlettikleri dükkâna gelen gece bekçileri, avukatlar, arabacılar, papazlar, memurlar ve delikanlılar pizzalardan çok onun güzelliğiyle ilgilidirler. Hatta Giacomo Rondinella'nın küçük kardeşi Luciano bile film ekibini ve izleyenleri eğlendirmek için arabasından şarkılar söyleyerek bana kur yapıyordu.

"Şimdi yiyin ve sekiz gün sonra ödeyin!" Karı-koca, dükkânın kapısındaki tabelada yazanları sürekli gelip geçene söylüyor ve müşteri toplamaya çalışıyorlardı.

"Gelin, gelin kahvaltı edin! Bayan Sofia size çörekler pişirdi!"

Bir sabah, herkes ayindeyken olanlar olur. Ateşli sevgilisine sarılan Sofia, kocasının bütün parasını yatırarak aldığı, hem hava yapmak hem de sevgisini göstermek için "Stella Mahallesi'nin en güzel yüzüğü" diyerek hediye ettiği zümrüt yüzüğü düşürür. Onların bu "skandalı" herkesin derdi olur ve Napoli'nin yağmurlu bir kış gününde bütün mahalleli düşündüklerini söylemeye cesaret edemeden, kahramanlarla yüzüğü aramaya çıkar.

Paolo Stoppa'nın canlandırdığı teselli bulmaz dul Don Peppino'nun da her şeyini kaybedip kendini balkondan aşağı atmaya karar verişini, sonra bir tabak spagetti ile avunuşunu hiç

unutamam. Bu büyük, ciddi ve kuralcı aktör benim ilk ve mutlu adımlarımı sevgi dolu ama mesafeli bir bakışla izliyordu.

Bu adımlardan pek çoğunu atarak bir evden ötekine, bir öyküden bir başkasına koştuk; hareket halinde, ironi yüklü, ortak mekânlarda yaşanan, batıl inançlarla, dedikodularla, şefkatle, iftiralarla dolu bir dünyada yaşıyorduk. Bu, yolunu arayan, bütünüyle Napoliten, engelleri aşmak, iktidarın boyunduruğundan kurtulmak, –her köşenin arkasında, Vezüv'ün yamaçlarında saklanan– ölümü görmezden gelmek, güneşli günün tadını çıkartmak için uğraştığımız gerçek hayattı.

Filmin her bir öyküsünde yer alan kahramanlar gerçekten yürekleriyle oynayan oyunculardı: Totò on yıldır eve kapanmış bir Napoli beyefendisiydi; Silvana Mangano hayatını kurtaracak bir evlilik umuduyla yaşayan bir fahişe eskisiydi; De Sica bir anlığına kameranın önüne oyuncu olarak geçtiğinde gerçek hayatında da olduğu üzere bir kumarbazdı; üstat Eduardo De Filippo, otomobiliyle yoldan geçerken herkesin kenara çekilmesini bekleyen küstah ve yaşlı bir düktü. Halk bu düke ne kadar edepsizlik varsa yapıyordu. Düke *o pernacchio* diyorlardı. *La Pernacchia* dili dışarı çıkartarak yapılan bir alay hareketiydi ama bu sıradan, herkesin yapabileceği, derinliği olmayan bir nitelemeydi. *O pernacchio* dendiğinde ise onun gerçekten pislik olduğu vurgulanıyordu. Ondan hep "Pislik, tam bir pislik," diye söz ediliyordu. Bu sıfatla nitelenen kişi aşağılanma trajedisiyle yüzleşiyordu. Bunu yapmayı öğrenen de duygularını dışavurmanın tadını çıkarıyordu. Bilindiği gibi Napoli'nin seçkin ve yoksul mahalleleri iç içedir, sefalet ve asalet komşudurlar. Vittorio De Sica ve Totò, Eduardo ve Peppino De Filippo gibi entelektüeller halka karışıyor, insanlarla bir araya geliyor ve bunun nasıl olduğunu anlatıyorlardı. İnsanlar da onları anlıyor ve değerlerini biliyorlardı. Yeniden bulduğum yüzüğümle, açık yakamla, şımarık gülüşümle daracık sokaklarda yaptığım yürüyüş aslında benim girdiğim yeni yolda yürüyüşümdü. Daha da önemlisi bu film beni Vittorio'nun ellerine teslim etti ve o andan itibaren bu adam hayatımın itici gücü oldu. Bunu, birlikte olacağımız yirmi yıl, on üç film izleyecekti; bildiğim her şeyi bana o öğretecek, çoğu

zaman Cesare Zavattini ile birlikte destek olacak, yol gösterecek, kişiliğime uygun kişilerle tanıştıracak, abartının aşırı, sadeliğin sıkıcı olabileceği dram fırtınasına, komedi esintisine yönlendirecekti. Birbirimizi gerçekten baba-kız gibi seviyorduk, ben ona tartışmasız hayranlık duyuyordum; o da bana daima her şeyin en iyisini yaşatmak için çabaladı. Çok kısa bir süre sonra bizim ikiliye Marcello Mastroianni de katılacak ve mükemmel çember kapanacaktı.

Napoli Maceraları filminin Borç Pizza bölümü Katolik Sinema Merkezi tarafından beğenilmedi. Fazla açık saçık, fazla neşeli, fazla şehvetliydi. Geri kalan herkes bayıldı. Sesi koronun dışında duyulan tek kişi olan annem her şeyi her zamanki iyimserliğiyle mahvetti! Filmin ilk gösterimine –önemli anlarda hep yanımdaydı– benimle geldi ve film bitip ışıklar yandığı anda alınganlıkla ve yüksek sesle fikrini beyan etti: "Mangano'nun bölümü seninkinden çok daha güzel!"

"Annecik, ne diyorsun sen?" diyerek onu sakinleştirmeye çalıştım. "İki farklı şey, iki farklı güzellik. Biri komedi, öteki bir dram..."

O benim için her zaman en iyi olanı istiyordu ve dünyanın bizi aldatmaktan başka bir niyeti olmadığı düşüncesinden sıyrılamıyordu; ona göre herkes, bunca çabayla elde ettiğimiz her şeyi elimizden almanın derdindeydi. Hâlâ ilk hayal kırıklığının yaşattığı iz üzerinde yürüyordu. Oysa ben tamamen ileriye bakıyordum ve beni hiçbir şey durduramazdı.

Yapay yağmur makinelerinin suladığı o meşhur yürüyüşüm bana biraz ün ve geleceğe bir pasaportun yanı sıra çok zor toparlandığım bir zatürree hediye etti. Son akşamların birinde, dışarıda yemek yerken aniden bayılınca beni hemen otele götürdüler. Geri kalan günlerdeki çekimleri ateşli ateşli yaptım. Belki kendimi fazla yormuştum. Elbette karşılığında çok daha fazlasını aldım: "Hayata duyulan aşk, sınırsız bir sabır, bitmeyen umut." Başka şekilde söylemek gerekirse *Napoli Maceraları*, beni çok yakında Amerika'ya giden gemiye bindirecekti.

MİNİK BÜYÜYOR

Altın yaldızlı Napoli'nin tartışılmaz kralı Prens Antonio Griffo Focas Flavio Angelo Ducas Comneno Porfirogenito Gagliarti De Curtis di Bisanzio'dur. 1950 yılında Cinecittà'ya geldikten sonra onu defalarca sette izlemiştim. Ürkek ve meraklı bir kızdım, *Le sei mogli di Barbablù* ya da *Tototarzan* filmlerinde ben bir figürandım, genç yaşımın ve bulunduğum konumun çekingenliğiyle onu hayranlıkla seyrediyordum. Daha da önce –gerçekten çocuk sayıldığım, işsiz ve parasız zamanlarımda– prensin çalıştığı Scalera Tiyatrosu'na gitmiştim. Salona çaktırmadan sızmıştım, yapımda çalışanlardan biri belki benim küçüklüğüme acıyıp bir yere oturtmuştu. O sıra beni fark eden Totò yanındakilere, "Kim şu cimcime?" diye sormuştu.

Titreyerek yanına gitmiş ve kendimi tanıtmıştım: "Sofia Scicolone, şeref duydum..."

Bana tatlı davranmış, gülümsemiş ve değerli zamanından biraz ayırmıştı. "Senin gibi bir yeniyetme ne arıyor burada? Nereden geliyorsun?"

"Pozzuoliliyim, oyunculuk yapmak için buradayım."

"Ah, demek oyunculuk," diyerek içini çekmiş ve o ünlü mimiklerinden birini yapmıştı.

Onun o ironik, karşı konulmaz melankolisi bir an için bütünüyle bana geçti. Onu soğuk bir bardak su gibi içtim ve kendimi daha güçlü hissettim. Eğer Totò bana dikkatinin kırıntısını bile bahşediyorsa, bu her şeyin mümkün olduğu anlamına gelirdi. Demek ki en iyi olan çoktan benim olmuştu.

Ama prens sözle yetinmemişti. Sonunda benim gizlemeye çalıştığımı anlamış olmalıydı ki elime yüz bin liret tutuşturdu. Sanırım yemeğe, işe, diğer bir deyişle sinemaya duyduğum açlığı gözlerimden okumuştu. Ben ve annecik sanki lotodan kazanmışız gibi uzun süre bu parayla karnımızı doyurduk.

Kızı Liliana'nın anlattığına göre bir öğleden sonra benim *Le sei mogli di Barbablù* setindeki odasında belirmem üzerine Totò neredeyse bayılacakmış.

"Bazı manzaraları öğleden sonra ikide seyretmek tehlikeliymiş, tepeler ve körfezler iştahımı kesti."

Onu tanıma onuruna eriştiğim için biliyorum ki komedyenlerin kralı her daim, set dışındayken de espri yapıyordu ve bir tanesi için canını verebilirdi.

Üstat Totò ile yeniden karşılaşmam 1953 yılında –*Aida* ile başlayarak bu benim için çok yoğun bir yıl olmuştu– iki önemli fırsatla gerçekleşti. Eduardo Scarpetta'nın yazdığı bir tiyatrodan yola çıkan *Miseria e nobiltà*[1] filminde Felice Sciosciamocca adında beş parasız bir kâtibi canlandırıyordu. Bir marki, evlenmek istediği sevgilisi Gemma'nın (o da ben oluyordum) soylu ailesi rolünü oynayarak kendi ailesinin karşısına çıkmaları için kâtip ve ailesinden yardım istiyordu.

Totò beni, yani markinin gelecekteki hanımını gördüğünde, "Kartaca'nın ve bütün Kartacalıların hatırına!" diye bağırıyordu. "Biz seni ailece bağrımıza basacağız, sen de bizi bağrına bas!"

Prens gerçekten dayanılmaz biriydi, yanında durduğumda bütün korkularım ve utancım siliniyordu. Üstelik, senaryonun orta yerinde doğaçlama yapıyordu ve kimse onu durduramıyordu. Cebine spagettileri doldurduğu o ünlü sahnede de öyle oldu ve İtalyan sinema tarihine geçen bu sahne halkımızın, Pulcinella'nın ve benim savaş sırasında Pozzuoli'de yaşadığım açlığın simgesiydi. Sadece gülme silahıyla yenilen, biz Napolililerin sahip olduğu o iyimserlikle savaştığımız bir açlık söz konusuydu.

Napoli benim için daima dünyanın en güzel şehri, Napolililer de en güzel insanları oldu. Uygunsuz, can acıtan çok zor şeyler yaşadı ve artık yarın için temiz bir sayfa açması gerek. Belki de bu nedenle 2013 yılında oğlum Edoardo bana Cocteau'nün *La Voix Humaine*'sini Napoli'de çevirmemi önerdiğinde bunu büyük bir mutlulukla kabul ettim. Bu da benim sevdiğim topraklara küçük bir katkım olsun istedim.

Hayat beni köklerimden uzağa savurdu ama benim yüreğim orada, o ışıkta, o dilde, Napoli yemeklerinde kaldı.

Zaman geçtikçe içimden daha fazla Napoli diliyle konuşmak gelir oldu. Belki kendimi daha iyi ifade edebildiğimden,

1 Mario Mattoli'nin yönettiği 1954 yapımı film. (yay.n.)

İtalyanca, elbette İngilizce ve Fransızca söyleyemediğim şeyleri onunla söyleyebildiğimdendir bu. Bu dile konuşurken o kadar sevgi yüklüyorum ki konuştuğum zaman oğullarım da anlıyor beni; şimdi torunlarım da anlamaya başladılar.

Aynı şey geleneksel yemekler için de geçerli; bu yemekler beni Solfatara Sokağı'ndaki evin mutfağına sürüklüyor. Ben günlerimi orada yoksulluğun kokuları ve lezzetleri arasında geçirirdim. Annemin şarkıları, sobanın sıcağı bana orada eşlik ederdi ve paramız varsa etli domates sosu orada fokurdardı.

Şimdilerde pek yemek pişirmiyorum, binlerce düşünce yüzünden az yiyorum. Ama oğullarım Amerika'dan geldiklerinde ve benden özel bir yemek istediklerinde krallığıma kapanıyorum ve kendimi yeniden Pozzuoli'de hissediyorum. Bana en çok tatmin veren tarif Napoli'de *Genovese* dediğimiz, beş kilo soğanı yumuşayana kadar kavurduğum, sonra içine eklediğim minik et parçalarıyla dört saat pişirdiğim yemektir. Şimdilerde bu kadar hızlanmış olan bu hayatta, dört saat bitmek bilmeyen bir zaman dilimi tabii ama beni uzak çocukluk yıllarıma kadar götürür.

Büyük oyuncu Totò'ya geri dönecek olursam, onunla Alessandro Blasetti'nin yönettiği *Tempi Nostri*[1] filmi döneminde karşılaşmıştım. Sinemamızın büyük ustası Sandro ben daha hiç kimseyken bana inanmıştı. Bu da farklı öykülerden oluşan bir filmdi ve dönemin bütün ünlü isimleri bir araya toplanmıştı: De Sica, Mastroianni, Yves Montand, Alberto Sordi, Eduardo, Quartetto Cetra aynı filmde buluşmuşlardı. Senaryoda ise Moravia ve Pratolini, Marotta ve Bassani, Achille Campanile, Sandro Continenza ve Suso Cecchi d'Amico vardı. Ben fotoğrafçılık yapan Totò'nun fotoğraf makinesini çaldırdığı ve güzel bir kıza yanaştığı bölümde 'o' güzel kız olarak yer alıyor ve birebir Totò ile oynuyordum.

Blasetti'nin benim büyük efsaneye eşlik etme yeteneğim karşısında hayranlık duyduğu kulağıma geldi. Senaryoyu en ince ayrıntısına kadar inceleme meraklısı olan ve çekimden önce satır satır okuyan ben, o çekimde bunun gereksiz olacağını öğrendim.

1 1954 yapımı film. (yay.n.)

Totò doğaçlama seviyordu, taslağı kurnazlıklarla, buluşlarla, hayallerle süslüyordu. Bu nedenle onun akıntısına kapılıp gitmek, adımları şaşırmamak önemliydi.

İşte o deneyimde Pozzuoli'de büyümek işime yaradı. Bizim –sezgilerden, burnumuzun aldığı kokulardan, şakalardan– oluşan Napoliten esprilerimiz birbiriyle buluştu ve kıvılcımlar çaktı.

Totò ile bir daha çalışamayacaktım. Ama Blasetti ile bir süre sonra, ömrüm boyunca kalbimde taşıyacağım bir film için bir araya gelecektik.

TAKSİDE BİR DOLANDIRICI

Peccato che sia una canaglia[1] filminde bana ilk güvenen, dönemin büyük senaryo yazarları arasında tek kadın olan Suso Cecchi D'Amico oldu. Lina Wertmüller onu, "Dalları arasında İtalyan sinemasına çiçekler açtıran çınar," olarak nitelemişti. Alberto Moravia'nın *Racconti romani* adlı kitabını okurken Suso, "Il Fanatico" öyküsünün başlangıcındaki bir olaya takılıp kalmıştı.

Bir gün trende karşılaştığımızı hatırlıyorum. Beni istasyonda fark etmiş, kompartımanıma gelerek yanıma oturmuştu; ilk andan itibaren beni rahatlatan bir samimiyetle davranmıştı.

Doğrudan gözlerimin içine bakarak sadece, "Aklımda senin için bir konu var," dedi.

Her zamanki atılganlığımla, "Neden olmasın!" deyiverdim. Suso senaryo için Flaiano, Moravia ve Continenza ile birlikte çalışmış, yönetmen olarak o dönemde film için konu arayan Blasetti'ye önermişti. Yapımcıların ilk seçimi o dönemde bir numara olan Gina Lollobrigida olmuştu. Ne var ki Suso, Cinecittà'da beni Bolognini'nin yönettiği *Ci troviamo in galleria*[2] filminin çekimlerinde görmüş ve neşemden etkilenmişti. Filmde mambo dansı yapıyordum, sonra *La Donna del fiume*[3] ve *Pane, amore e...*[4] filmlerinde de göz alıcı kırmızı elbisemle dansa devam edecektim.

1 Alessandro Blasetti'nin yönettiği 1955 yapımı film. (yay.n.)
2 1953 yapımı film. İt. *Galeride Buluşalım.* (yay.n.)
3 Mario Soldati'nin yönettiği 1954 yapımı film. (yay.n.)
4 Dino Risi'nin yönettiği 1955 yapımı film. (yay.n.)

Suso'yla trende karşılaşmamızın ardından Flaiano ve bizzat Blasetti'den de destek alınca yapımcıların rolü bana vermeleri için elinden geleni yaptı.

Sandro, setinde beni yeniden gördüğüne sevindiğini belirtti ve bana ilk başrolümü oynattı. O zamana kadar çok küçük rollerde boy göstermiştim, sadece *Napoli Maceraları*'nda başrol oynamıştım ama o da filmin birkaç bölümünden biriydi. Şimdi bütün filmi iki çok büyük oyuncuyla birlikte götürecektim: Vittorio De Sica ve Marcello Mastroianni. Bu, mutluluk dolu, uzun ve şanslı bir yolculuğun başlangıcıydı.

O çalışmada Blasetti'nin yapımda çalışan kızı Mara ile tanıştım. Gözleri, bende oyuncu kumaşı olduğunu görmüştü ama çok uzun süreyle benimle bir çocuk gibi konuştu. Hâlâ birbirimizi aradığımızda daha dünmüş gibi o güzel günlere dalar ve kahkahalar atarız.

Marcello Mastroianni ile *Peccato che sia una canaglia* filminde ilk kez şahane bir siyah-beyaz karede karşılaştık ve o anda birbirimize âşık olduk. Sinematografik bir aşktı bu elbette.

Onu ilk görüşümü hâlâ hatırlarım. Ben filmi çekeceğimiz büyük köşkün merdiveninde duruyordum ve o da birkaç kat yukarıdan bana bakıyordu.

"Merhaba," dedi üstünkörü.

"Merhaba," dedim ürkekçe ve heyecanla.

Bir anda aramızda bir uyum oluştu ve bu uyum tek bir çatlağa bile olmaksızın son güne kadar sürdü. O ilk sette neşeli ve ışıklı "savaş sonrası Roma" fonunda birbirimizi tanımayı öğrendik; insanlar artık seyahatlere, deniz kenarına yüzmeye gitmeye, birbirini sevip eğlenmeye başlamıştı. Marcello ve ben birlikte çok mutluyduk. Nasıl bir çift olduk ama! Basit, gerçek ve güzel.

Filmde o nazik ve biraz saf bir genç olan Paolo'yu canlandırıyordu; Paolo bombardımanda ailesini kaybetmişti ve arkadaşının taksisinde şoförlük yaparak yeni bir hayat kurmaya çalışıyordu. Onu soymaya çalışırken sevimli bir yüzsüzlükle "Bongo bongo bongo" şarkısını söyleyen hırsız Lina'ya dayanamadı. Canlandırdığım bu kahraman o zaman için yeni ve alışılmadık

bir tipti. Bir hırsız ailesinin kızı olarak, babam şahane sahtekâr De Sica'ya onun mükemmel soygunlarında eşlik ediyordum. Ve Vittorio bir kez daha benim ve sinemaya tiyatrodan geçen genç Mastroianni'nin adımlarını yönlendiriyordu.

Benden on yaş büyük ve çok daha rahat olan Marcello sete kesinlikle hazırlıksız ama en sevimli haliyle geliyordu. Bense yanlış yapma ve rezil olma korkusuyla bir öğrenci gibi çalışıyordum. Bazı sahnelerde neredeyse tek başıma konuştuğum uzun repliklerim vardı. Hatta ilk kez karşılaştığımız o merdivendeki bir sahnemi özellikle hatırlıyorum. Öyle uzun ve işveli bir konuşmamın sonunda gülerek bana sarılıp "Ama nasıl beceriyorsun bütün bunları hatırlamayı? Nasıl yapıyorsun ya?" diye sormuştu.

"Çünkü ben çalışıyorum, sen çalışmıyorsun. Sen de her şeyi hatırlayabilirsin ama son anda toparlanıyorsun."

Ne çok eğleniyorduk! Gençtik, bilinçsizdik ve hayat bize gülümsüyordu.

Kesinlikle en büyük başarı payı biz oyuncuları nasıl yönlendireceğini bilen yönetmen Blasetti'nindi. Bizi olduğumuz gibi, ciddi ciddi ele alıyor, bize güveniyor ve hepimizi seviyordu. Mükemmel işler yaratmaktan yanaydı, aynı sahneyi yirmi kere çekebilirdi. Onuncu tekrarda bizi –beni, Marcello'yu ve Vittorio'yu– kollarının altına alıyor ve şöyle diyordu: "Harika ama..." Ve baştan başlıyorduk.

Sandro kendi tutkusunu ve sarf ettiği gayreti karşısındakilerden de bekliyordu, bende bunları bulmuştu. Belki de bu yüzden hep aramız iyi oldu.

Vittorio'ya gelince, bir aktör olarak alçakgönüllüydü, saygılıydı. Asla tartışmıyor, yönetmenin her dediğine uyuyordu. Ama çoğu zaman bizzat Sandro ona bir sahne hakkında görüş soruyordu ve aynı sahneyi bin kez değiştirdiği oluyordu.

"Ne dersin Vitto, şöyle yapalım mı? Yoksa ilk planı mı yeğlersin?"

Birlikte çalıştığı kişileri son derece önemsiyordu ve De Sica'nın oldukça kıymetli bir dost olduğunu biliyordu. Artık benzerlerine rastlanmayan iki zarif beyefendiydiler.

Blasetti'nin aşılması mümkün olmayan bir tekniği ve kadrajlar

konusunda müthiş bir gözü vardı. Sete çizme ve biraz 30'lu yılları anımsatan, dizde bağlanan pantolonla gelirdi, çünkü çalışırken çamurdan çıkmazdı ve karısı sürekli pantolon yıkamaktan bıkmıştı. Hatta kimi zaman komik bir pilot tulumu da giyerdi.

Kameranın üzerinde ilerletildiği arabayı o icat etmişti; madenciler için araba üreten bir fabrikadan, bunu kameraya uygulamasını istemişti. Teknik elemanlarla saatlerce konuşurdu ve sinema sektörüne, burada çalışan herkese büyük hayranlık duyardı. Gülümsemeyi bilse de oldukça otoriterdi, hepimiz kendimizi biraz da okulda gibi hissederdik.

Onunla hayat boyu arkadaş kaldık. Hep bir şeyleri keşfetmenin peşinde koşardı ve bir önceki yüzyılda doğmuş olsa kesinlikle kâşif olurdu. İşte o arada beni keşfetmişti ve ben de ömrüm boyunca ona minnet duyacaktım.

Bense ancak onun ölümünden sonra, o sette çalışanlar arasında çağımızın en büyük yazarlarından birinin bulunduğunu öğrendim. Gabriel García Márquez, Cinecittà hayalinin peşine düşmüş ve Fernando Birri adlı Arjantinli yönetmen sayesinde Deneysel Sinema Merkezi'ne girmişti. Yakınlarda verdiği bir röportajda, *Peccato che sia una canaglia* filminin setinde üçüncü reji asistanı olarak çalıştığını anlatıyordu. Aslında görevi sete sızmak isteyenleri dışarıda tutmaktı. Demek ki bu nedenle çalışmalar sırasında yanıma kimseler yanaşamamıştı, meraklıları bizden gerçekten uzak tutmuştu. Ne yazık olmuş! Büyük bir dostluğun ilk adımlarını atabilirdik!

PERDE ARASI

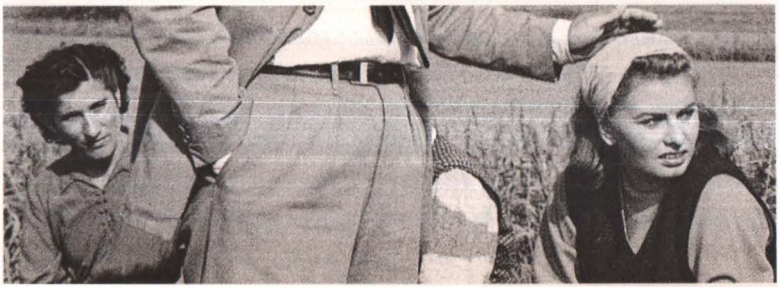
Görüntüler, biletler, mektuplar, şiirler. Yatağımın üstüne koyduğum minik sandığın içindeki sırlarım hayat kokuyor ve beni zamanda yolculuğa çıkarıyor. Artık çok geride kalan gençliğime götürüyor, anılardan ve umutlardan, hâlâ gerçekleştirilmeyi bekleyen hayallerden oluşan ışıklı iz, yarına uzanan yolu gösteriyor.

Ninni'nin yatmadan önce sessizce başucuma bıraktığı sıcak bitki çayımı yudumluyorum. Yarın Noel gecesi, her şey hazır ama ben şimdi bu bayramdan çok uzaklardayım; hayatımın içinden akıp gittiği bu anılar nehriyle sürükleniyorum. Mutluluk ve hüzün, gizemli şekillerde birbirlerine düğümleniyor; ikisi de öteki olmadan var olamaz. Sevdiğim kişilerin pek çoğu artık yok ama benim içimde, çocuklarımın başarılarında, yarın soframızı şenlendirecek torunlarımın hayal güçlerinde konuşmayı sürdürüyorlar.

İşte onların düşünceleri beni bir anda oradan oraya taşıyor. Yarın hep birlikte mutfağa girip bir aile geleneği olan Aşçı Livia'nın köftelerinden yapacağımızı düşünerek şimdiden keyfini sürmeye başlıyorum. Torunlarımın unlu ellerini, galeta ununda yuvarlanan her boydan köfteyi görür, soğuğu kıran, kışı neşeyle dolduran kızartma kokusunu şimdiden alır gibi oluyorum. Ama nehir beni çağırıyor. Ve ben kendimi güvenle onun akıntısına bırakıyorum.

V

MAMBO

HAYALET ORKESTRA

Fotoğrafları karıştırıyorum ve unuttuğum bir görüntünün beni duygulandırması üzerine ona dalıyorum. Carlo'nun okşamak için başıma hafifçe konan eli bin bir sözden daha anlamlı. Tek ve minik bir hareketin içinde bütün duygularımızın derinliğini yoğunlaştırıyor. Arkasını çevirip okuyorum: "1954 Yazı."

Burada, *La Donna del fiume* filminin çekimleri sırasında birbirimize gerçekten âşık olduğumuzu anlıyoruz. Hızla büyüyen küçük kız artık neredeyse genç bir kadına dönüşmüş, figüran kız oyuncu olmuş ve bizim yakınlığımız aşk halini almış. Sette, çekimler arasındaki bir moladayız. Arkamızda tatlı ışığı, maviye karışan yeşili, gökyüzü gibi berrak olan suyuyla Po Deltası görünüyor. Sivrisineklerle dolu nemli ortamda, oyuncular ve teknik elemanlar da kahramanlar gibi ya sandalla ya da bisikletle bir ileri bir geri gidip geliyorlar. Manzara kanalların, küçük köprülerin, sazlıklarla çevrelenmiş bataklıkların griliğinde uzanıyor. Ve kumulların ardında insanı alıp uzaklara götüren deniz görünüyor.

La Donna del fiume Carlo tarafından benim için özellikle hazırlandı. Kadim ortağı De Laurentiis'in yer almadığı ve bütünüyle kendi yapımı olan bir filmdi. Bu filme ne kadar para yatırdığını öğrenseydim herhalde inme inerdi! Ama bilmesem de üzerimde çok büyük bir sorumluluğun ağırlığını hissediyordum. *Napoli Maceraları*'ndan, Vittorio ve Marcello ile birlikte "hırsızları" çekerek geçirdiğim Roma yazından sonra şimdi evimden uzaktaydım, yalnızdım ve bütün kurallarıyla tam bir melodram olan filmin mutlak başrol oyuncusu olarak Carlo'nun güvenine layık olmak isteyen, tomurcuklanmaya başlamış bir yetenektim.

Dramatik bir rol üstlenme düşüncesi beni heyecanlandırıyordu çünkü gerçek hayatta başaramadığımı yaparak en derin duygularımı dışavuracaktım. Bu bana ciddi bir meydan okuma fırsatı olarak görünüyordu; belki de ilk fırsattı. Korku içinde, "Başarabilecek miyim?" diye sorup duruyordum. Kimse beni yanıtlamıyordu.

Carlo her zamanki gibi hata yapmamak için büyük düşünmüş ve dönemin en önemli isimlerini bir araya getirmişti. Şimdi bunları birbiri ardına okuduğumda gerçekten heyecanlanıyorum: Konuya imzasını atanlar Moravia ve Flaiano idi. Senaryoyu yönetmen Mario Soldati ile birlikte yazanların biri Bassani, öteki ise Roma'nın bir kenar mahallesinde lise öğretmenliği yapmak için gelmiş çok genç Pasolini'ydi. Bir de 1951 yılında deltada harika bir belgesel çeken Florestano Vancini vardı.

Son olarak ama diğerleri kadar değerli, hayatımın en büyük şanslarından biri olan Basilio Franchina aramızdaydı. Sicilya doğumlu gazeteci, yazar, senaryo yazarı, sinema ve sanat düşkünü Basilio, Ponti-De Laurentiis Yapım Şirketi'nin 1949 yılındaki en büyük başarısı olan *Acı Pirinç*[1] filminde yönetmen Giuseppe de Santis'e asistanlık yapmıştı. Vercelli'nin pirinç tarlalarında çevrilen bu film, çeltikçi kadın rolüyle Mangano'yu takdim etmişti; onun yanında ot biçici genç Vittorio Gassman ve yakışıklı Raf Vallone, sağlam, bilge ve iyi bir erkek olarak yerlerini almışlardı. Duyguların, toplumsal gerçeklerin harika bir öyküyle gözler önüne serildiği filmde Silvana o trajik sondan önce unutulmaz bir *boogie-woogie* dansı yapmış ve uluslararası şöhret kazanmıştı.

Suyun, saçını eşarbıyla örtmüş ve şort giymiş güzel kadınlarla onları kandırıp acı çektirmek için ortaya çıkan sahtekâr erkeklerin öyküsü Carlo ve Soldati'nin aklına, benim için de ısmarlama bir rol yaratılmasını getirdi. Bu filmde pek çok duygu kayda geçirildi, en duygusal andan en dramatik olanına uzanan yolun sonu bir felaketle geldi.

Yılanbalıklarının işlendiği fabrikada işçi olarak çalışan ve kız arkadaşlarıyla çevrili bir hayat süren Nives bağımsız bir kızdır. Basit ve dişi bir dünyada yaşar, hayatı zordur ama dayanışma

1 1949 yapımı *Riso Amaro* filmi. (yay.n.)

içinde sürer ve çok çalışıp az eğlenir. Genç ve parlak Comacchio güzeli, hatları Burt Lancaster'i andıran solgun Rick Battaglia'nın canlandırdığı yakışıklı Gino'nun aşk teklifine direnir.

"Que bel ritmo tiene el mambo, que sonrisa tiene el mambo."[1] Nives cilveyle ve hissederek bu şarkıyı söylerken başına talih kuşunun konduğunu düşünür. Genellikle güçlü ve tutkulu kadınlarda olduğu üzere aynı anda çılgınca âşık olur. Son direnişinin kırılması için bataklıklar arasında süren uzun bir motosiklet kovalayışı yaşanır. Genç kız, bu yakışıklı erkekle bir aile kuracağını, minik mutfağıyla evini hayal eder; sıradan insanların küçük-büyük rüyalarının gerçekleşeceğini umut eder. Kim onu benden daha iyi anlayabilirdi? Gino aslında kaçakçının tekidir ve bir gönül ilişkisine girme niyeti yoktur; bağlanmak istemez, kendinden ve polisten kaçtığı bir hayatı vardır ve yakında bir bebeğin doğacağını öğrenince ortadan kaybolur. Bu da benim yakından tanıdığım bir öyküydü.

Sette gayet yoğun bir şekilde aralıksız çalışıyorduk. Dram yavaş yavaş trajediye dönüşürken üzerimdeki baskı artıyor, endişem tırmanıyordu. Bu endişe elbette gündüz kamera karşısındayken ortaya çıkmıyor ama akşam her şey daha sakin ve dinginken üzerime biniyordu. Uyumak için yatıyordum, gün içinde yaptığımız çekimler, sahneler, ayrıntılar, Soldati'nin hep biraz soğuk olan sözleri, Rick'in şakaları ve bana takılması gibi anılar üzerime üşüşüyordu. Nerede yanılmıştım, nerede daha iyi yapabilirdim diye düşünerek her bir ayrıntıyı defalarca yeniden gözden geçiriyordum. Düşünceler birbirini kovalarken soluğum kesilmeye başlıyor, soluk almakta güçlük çekiyordum. Sanki içimde kemanlardan oluşan bir orkestra vardı ve bütün gece çalarak beni uyutmuyordu.

"Doktor, neyim var? Korkuyorum, birkaç ay önce zatürre geçirmiştim..." Hâlâ *Napoli Maceraları*'nda yağdırılan yapma yağmurdan ve çekimlerin sonunda beni yatağa düşüren o hastalık yüzünden süründüğümü sanıyordum.

Ama doktorun böyle bir kuşkusu yoktu. "Meraklanmayın Sophia, bu tamamen kaygıdan kaynaklanıyor, akciğerleriniz tertemiz. Sizin psikolojik bir astımınız var. Sakin olmaya,

1 İt. *"Ne güzel bir ritmi var mambonun, ne güzel gülüşü var mambonun."* (ç.n.)

heyecanlarınızı kontrol altında tutmaya çalışın." Buna sevineyim mi yoksa daha mı çok endişeleneyim bilmiyordum. Ne de olsa insanın zihnini kontrol etmesi kolay değildir.

Carlo yanımdayken beni kendince rahatlatmaya çalışıyor, "Ne olacak, yatış pozisyonunu değiştir, göreceksin Stradivari'nin kemanları susacak..." diyordu. Ama ben acı çekiyor, filmin sonunu getirememekten korkuyordum.

Günler geçtikçe durumum giderek kötüleşti ama bunun karşılığında bana büyük bir armağan verdi. Comacchio'da, sonraları onsuz yapamayacağım Basilio Franchina ile çalışmaya başladım. Bizim mesleki ilişkimiz hemen kardeşlik bağına dönüştü ve bu beni sevindirdi, güçlendirdi, kendimi bulmama yardım etti.

Akşamları yatmaya onun tatlı uyarısıyla gidiyordum: "Sophia, sakın gene kemanlara başlama!"

Korkuyla, "Ben başlamıyorum," diyordum, "ama sen burada, benim yanımda ol..."

Başımı yastığa koyar koymaz inlemeye başlıyordum ve daha zor gecelerde biraz ateşim de yükseliyordu. İkili bir hayat sürdürüyordum; gündüzleri gayet hareketli, güçlüydüm, geceleri ise bu hayalet orkestranın işgaline uğruyor ve şoka giriyordum.

Basilio benim kırılganlığımı nasıl ele alacağını bildi, yumuşacık adımlarla girdiği hayatımın bir parçası oldu ve kriz anlarımı aşmama yardım etti. Bütün gerçek dostlar gibi bana en güzel armağanı verdi: Beni, kendim olmaya itti.

SOFRAYA BİR TABAK DAHA KOY

En içsel ve öznel halimi paylaşmak için seçtiğim kişilerde adeta altıncı hissim devreye girmiştir. Yanıldığım çok az görülmüştür. Böyle hissettiğimde de parmaklarımın ucuna basarak, yavaşça uzaklaşırım. Kimsenin canını yakmak istemem, ne üzmekten ne üzülmekten hoşlanırım.

Genellikle içedönük bir yapım vardır; huzuru ve yalnızlığı severim. Dünyevi hayat beni yorar, yabancılarla sıkı fıkı olmam ve tanışıklıklara fazla önem vermem. Sezgilerime güvenirim,

karşımdaki kişinin ne kadar samimi olduğunu, ne gibi niyetler güttüğünü hemen anlarım.

Basilio'yu ilk gördüğümde onunla ebediyen arkadaş kalacağımızı anladım.

Zeki ve kültürlü bir Palermoluydu; son derece edepli, müthiş dikkatliydi. Pek çok Sicilyalı gibi içine kapanıktı; kendi, aşkları, hırsları hakkında hiçbir şey anlatmazdı. Guttuso'nun, Visconti'nin, Rossellini'nin arkadaşıydı, sonradan Pasolini ile çok yakın oldu, savaştan sonra yoğun olarak De Santis ile çalışmaya başlamıştı.

Carlo başlangıçta onu *La Donna del fiume* filminin rejisi için çağırmıştı ama sonra fikir değiştirmiş, Basilio'yu senaryo yazarı ve özel yapımcı yapmış, ondan sadece benim repliklerimle ilgilenmesini istemişti. Basilio buna alınmamış, tam tersine her zamanki gibi kendini bütünüyle işine vermişti. Birbirimizi tanırken benim güçlüklerimin farkına varmıştı ve bir daha beni yalnız bırakmamıştı. Alaycı ve uzak bir tavrı olan yönetmen Soldati ile kendimi her zaman rahat hissetmiyor, sette istediğim gibi olamıyordum. O fazlasıyla akıllı, fazlasıyla entelektüeldi; her şeyi kendi bildiği şekilde anlatıyordu ve sinemaya yeni adım atmış, sezgileriyle oynamaya alışmış genç bir kıza merhamet etmiyordu.

Mario'nun karşısında kendimi çekingenliğimle oynamak istediğim tarz arasında kalmış hissediyordum ve bazen geriliyorduk. Daha yolun başındaydım, onunla içimden geldiği gibi konuşamazdım, zaten bunu beceremezdim de. Ama onun bu film için doğru yönetmen olmadığından ve bana kesinlikle yardım edemediğinden emindim.

Basilio ise oyunculuğumun en mükemmel halini sergileyebilmek için neye ihtiyacım olduğunu hemen anlamıştı. Hep yanımdaydı, makyajım yapılırken, çekim öncesi ve sonrasında beni hiç yalnız bırakmıyordu; gece hayaletlerimi de susturmuştu. Çekim sırasında bana kameranın nerede olduğunu, yerdeki işaretleri, nereye bakmam gerektiğini anlatıyordu. Sonsuz sabırla beni eğitmeye, en dramatik sahnelerde esinlenebilmem için yol göstermeye başladı. Akşamları, karavanımda ertesi günün senaryosunu gözden geçiriyor, detayları inceliyorduk ve uyandırılacak

duygular için içimdeki hangi tellere basmam gerektiğini çalışıyorduk. Güvensizliğimi heyecana, kırılganlığımı tutkuya dönüştürmeme yardım ediyordu. Her ne kadar her satırı, her repliği kılı kırk yararcasına inceliyorsak da aslında bakışlarımızı daha ileriye, filmin sonuna, beni bekleyen ve mükemmeli ortaya koymam gereken o en zor sahneye dikmiştik.

Başlarda benimle daha serbest, daha hafife alarak çalışıyordu. Sonra o can alıcı noktaya yaklaştıkça dizginlerimi çekmeye başladı. O bir sinema insanı olmanın yanı sıra zarif bir psikologdu. Müdahale etmek için doğru anı bekliyor, öğütlerinin en etkili olacağı noktayı seçiyordu: "Küçük, savunmasız, korunmasız bir çocuk düşün. O senin oğlun. Ve sen Nives, onun annesisin. Dışarıda, dört bir yanda su var. Ve bir an sen çocuğunu bulamıyorsun..."

Sonra dozu artırıyordu: "Onu arıyorsun, yavaş yavaş umudun kırılıyor, delireceğini sanıyorsun, ötekiler sana yardım etmeye çalışıyorlar ama sen ne yapacağını bilemiyorsun..."

Sözlerine bağımlıydım, ona inanmak için oradaydım, inanmak zorundaydım ve adım adım, gerçek olmadığını bildiğim ve beni bir yerlerde bekleyen kahramanıma doğru yürümek üzere onun kalbimi etkilemesine izin verdim. De Sica'nın dersini izleyerek, Nives'in yaşayacağı drama vereceğim en özgün tepkiyi yakalayabilmek için kendi içimde seyahat ediyordum. Denenmedik hiçbir şey bırakmadım, sabırla ve bağlılıkla aradım ve içimin en akla gelmeyen köşelerinde minik yanıtlar buldum. O kadar çok çalıştık ki, zamanı gelince derin bir nefes aldım ve sahneyi bir kerede çektim. Bir kere daha korku ve kırılganlığın eğer gerçek bir dost yanında yaşanıyorsa, disiplin ve gayretle birleşiyorsa çok iyi sonuç vereceğini anlamıştım.

Basilio'nun dikkati bir kez dağıldı ve olanlar oldu! Filmdeki rakibem Tosca, Lise Bourdin adında Fransız bir aktris tarafından canlandırılıyordu. Uzun bir flört döneminden sonra Basilio onu kumsalın gözlerden uzak bir köşesine götürdü ve çalıların arkasında seviştiler. Nasıl olduysa ikisinin de giysileri kayboldu. Temkinli davranmayı göz ardı eden âşıklar otele nasıl döndüler bilmiyorum. Belki bir ipten çarşaf çaldılar, belki hızla koştular, kim bilir? Tek bildiğim bütün ekibin durumu öğrendiği, uzun uzun güldüğüydü.

Basilio ailemiz için bir deniz feneri oldu: Carlo için ayrı, benim için ayrı, ailemiz için apayrı. Anneliğe ulaşmak için girdiğim zahmetli arayışlarda yanımdaydı ve Carlo Jr. Cenevre'de doğduğunda öyle sarhoş oldu ki kliniğin merdivenlerinden inerken nerede olduğunun farkında değildi. Çocukları çok severdi, bize geldiğinde bütün günlerini onlarla oynayarak geçirirdi. Bugün çocuklar kırk yaşlarını geçtiler ama onu hâlâ özlemle hatırlarlar: "Keşke Basilio şimdi burada olsaydı da bizim çocuklarımızı görseydi."

Sevgili dostum 2003 yılında, Roma'da hayata veda etti. Evinde, tek başına öteki dünyaya göç ederken ardında bıraktığı boşluğu, ben her gün uzun birlikteliğimizin anılarıyla, her fırsatta birbirimizle paylaştığımız derin sevgiyle doldurmaya çalışıyorum. Hepimizi eşit ölçüde severdi, hepimize duygularını özel biçimde ifade ederdi. Düşündükçe onun bir aile dostu değil, ailemizden biri olduğunu anlıyorum.

La Donna del fiume filminin bana armağan ettiği bir başka tanışıklık da Maestro Armando Trovajoli oldu; *Kızım ve Ben; Dün, Bugün, Yarın*[1]; *Özel Bir Gün* gibi en önemli filmlerimin müziklerini o yazdı. Ponti-De Laurentiis Yapım Şirketi'nin güvendiği iş arkadaşlarından biri olarak İtalyan sinemasının en bilinen film müziklerine o imza atmıştır. Roma'nın ruhunu, hayatımızın fon müziğini o oluşturmuştur. Tutkulu bir caz piyanistiydi, Louis Armstrong'dan Miles Davis'e; Duke Ellington'dan Chet Baker'a, Django Reinhardt'a kadar pek çok sanatçıyla birlikte çalmıştır. Ben onu tanıdığımda Rai televizyonunun hafif müzik orkestrasını ve Piero Piccioni ile birlikte önemli bir radyo programı olan *Eclipse*'i yönetiyordu. Dino ve Carlo onu *Acı Pirinç* ve benim de minik bir rolüm olan *Anna* için davet etmişlerdi; Mangano *Anna* filminde "El Negro Zumbon" notaları eşliğinde dans ederek dünya çapında şöhret kazanmıştı.

Armando, Anna Maria Pierangeli ile evlendi ama çok acı çekti. Sonra onu çılgınlar gibi seven, tatlı bir kadın olan Maria Paola Sapienza'yla hayatını birleştirdi. Olgiata'daki evlerinde müzik dolu bir yaşam sürdürüyorlardı. 60'lı ve 70'li yıllarda Garinei ve

1 Vittorio De Sica'nın yönettiği 1963 yapımı *Ieri, oggi, domani* filmi. (yay.n.)

Giovannini ikilisi ile birlikte müzikal komedinin kahramanlarından biri oldu. Rugantino adlı müzikalin o unutulmaz şarkısı *Roma nun fa la stupida stasera*[1] da onun eseridir.

Her yıl bayramlarda ilk arayan o olurdu. Eğer o aramamışsa, ben onu arardım. Son güne kadar hep öyle oldu.

"Alo, Sophia? Sofraya bir tabak daha koy..." şarkısını mırıldanırken müziklerini yaptığı ünlü komediye gönderme yapardı.

Ben de onun sesini duymanın mutluğuyla devamını getirirdim: "...Bir arkadaş daha geliyor..."

İki çocuk gibi gülüşürdük. O gittiğinden beri Noel, aynı Noel değil.

Belki ilk kez *Due Notti con Cleopatra*[2] setinde karşılaşmıştık ama birbirimizi yakından tanımamız ve sevmemiz *La Donna del fiume* filmiyle oldu. Ben şarkı söylemeye bayılıyordum çünkü bizim evde herkes; annem, annecik ve Maria sürekli şarkı söylerlerdi. Onların arasında en yeteneksiz, özellikle en çekingen olan bendim. Kalabalık karşısında şarkı söylemek bende büyük utanç yaratırdı. Ama gene de bayılırım şarkı söylemeye.

Trovajoli, sesimin eğitimsiz olduğunun bilincindeydi; ses tonumun parlak ve duyarlı bir damarını yakaladı ve doğallığını bozmamak için fazla uğraşmamayı tercih etti; biraz De Sica'nın oyunculuğum için yaptığını denedi. Bana güven aşıladı, bir-iki teknik sır ve bolca neşe verdi. Sonra da bir şarkı armağan etti.

1958 yılında üzerine benim için Dino Verde'nin söz yazdığı "Che m'e 'mparato a fa"[3] şarkısını besteledi ve bu şarkı çok ses getirdi. Şarkıyı benim ses aralığıma uygun hale getirerek, ısmarlama şarkı yapmış oldu. Birinin, hele onun gibi bir maestronun tamamen benim için bir şarkı yazacağını hayal bile edemezdim.

2013 yılında doksan beş yaşında öldüğünde hayatımın bir bölümü daha kapandı. Ve ben ona veda etmek için benim şarkımın *"Capre, Surriento e 'sta luna... se no so'iute cu' tte'"*[4] sözlerini mırıldandım.

1 İt. *Romalı rahibe bu gece aptalca bir şey yapabilir.* (yay.n.)
2 Mario Mattoli'nin yönettiği 1954 yapımı film. (yay.n.)
3 İt. *Acı veriyor ancak öğrenmek gerek.* (yay.n.)
4 İt. *Capri, Sorrente ve bu ay... hepsi şimdi çok uzakta.* (yay.n.)

YÜZÜK

La Donna del fiume filminin bitimi, benim için yeni bir hayatın başlangıcı anlamına geldi. Astımım ansızın yok oldu, psikosomatik doğasına ihanet ederek geldiği gibi gitti. Bense iki yeni arkadaş kazandım; dramatik bir rolün üstesinden geldim ve *Napoli Maceraları* filmindeki pizzacı kızını artık tam bir sanatçıya dönüştürdüm, ayrıca parmağıma bir yüzük taktım.

Evet, çekimlerin son günü Carlo elinde minik bir kutuyla geldi sete. Bir mola sırasında beni kenara çekip hiçbir şey söylemeden kutuyu uzattı. İlişkimiz hakkında hiç konuşmamıştık ve o anda bile konuşmadık. Uzun, sessiz, ışıklı, ebedi bir andı o. Yanından kaçıverdim ve köşeyi döner dönmez sevinçten ağlamaya başladım. Sonradan benim sırdaşım olarak özel ve iş hayatımda hiç yanımdan ayrılmayan yayın sekreteri Ines Bruscia ne olduğunu anlamayarak telaşla yanıma geldi. Heyecanımın kaynağını gözleriyle görünce kendi de duygulanarak ağlamaya başladı. Ağzı sıkı bir kadındı; nazik bir sevgiyle ve gayet verimli bir çalışkanlıkla bütün hayatımıza eşlik etti. O olmasaydı ben başka bir kadın, başka bir oyuncu olurdum.

Valizimde önemli deneyimlerle, yenmeyi başardığım yeni korkularla ve parmağımda bir yüzükle Roma'ya döndüm. Pırlanta güzelce parlasın diye elimi yükseğe kaldırarak son derece gururlu bir şekilde yüzüğü anneme gösterdiğimde bir anneden, onun gibi, onun karakterinde ve onun geçmişine sahip bir anneden alabileceğim tek olası tepkiyi aldım: "Ne yapıyorsun sen? Onun evli, iki çocuk babası ve senden yirmi yaş büyük olduğunu görmüyor musun? Ne bekliyorsun? Zamanın varken geri adım at ve kendine bir hayat kurabilecekken kur. Daha çok gençsin..."

Onun ısrarlı, "Gelecek hakkında konuştunuz mu?" sorusuna ne yanıt vereceğimi bilemiyordum. Tek bildiğim onu sevdiğimdi, o benim hayatımın erkeğiydi.

Annecik, Maria ve ben Balzani Sokağı'ndaki evimizden çıkıp Salario Semti'nde, Priscilla Mezarlığı'nın yakınındaki Villa Ada Sokağı'na taşındık. Ama ben zamanımın çoğunu Carlo ile birlik-

te onun D'Aracoeli Meydanı'ındaki Palazzo Colonna'da, stüdyonun üst katında bulunan çok büyük dairesinde geçiriyordum.

Evliliği bir süredir bitmişti ama iki küçük çocuğu olması beni üzüyor, canımı yakıyordu. Onlar adına, ilişkimiz adına rahatsızlık duyuyordum ama elimden gelen hiçbir şey yoktu. İşlerin daha hızlı, daha şeffaf ve açık yürümesini isterdim ama aşkımıza güveniyordum, ayrıca artık kendimi bu aşkı yaşamaya hazır hissediyordum.

1954 değişiklikler, sürprizler, hızlı ve dönüşü olmayan gelişmelerle dolu bir yıl olmuştu. De Sica ve Marcello ile tanışmıştım. Blasetti ve Soldati beni yönetmişti, büyük ustalarla şarkı söylemiş ve oynamıştım; komediden trajediye geçerken kimliğimi yitirmemiştim ve Carlo ile ilişkimi sağlamlaştırmıştım. Bir yıldız oluyordum, dünya benden söz etmeye başlamıştı. İlkbaharda ilk kez *Carosello Napoletano*[1] filmini sunmak için Cannes Festivali'ne gitmiştim. Amerikan müzikalleriyle boy ölçüşebilecek tek İtalyan müzikali olarak kabul edilen, Ettore Giannini'nin bu önemli filminde ben dublajla tek bir şarkı söylemiştim: "O surdato 'nnammurato"[2].

Haziranda Berlin'e gitmiştim ve orada Gina Lollobrigida ve Yvonne De Carlo ile çekilen resmimiz büyük yankı uyandırmıştı. Ekim ayında Comacchio'dan döndükten sonra İtalyan Sineması Festivali'nin davetlisi olarak Londra'ya gittim.

Aralık ayında hem *Napoli Maceraları* hem de *La Donna del fiume* gösterime girdi ve ben Noel'de ilk kez Milano'ya giderek pizzacı kız kostümüyle San Babila Meydanı'nı dolduran hayranlarıma yüzlerce pizza dağıttım. Coşkulu bir kalabalık beni istasyonda karşıladı, hatta Belediye Başkanı Virgilio Ferrari bile beni davet etti. Bir anda *diva* olmuştum, görüntülerimi en güzel şekilde dağıtmakla görevli bir basın ajansı iş başındaydı ama içimdeki ben, gözleri fal taşı gibi açık, oyuncu olma hayalleri kuran, öte yandan bütün kadınlar gibi evlenip çocuklar doğurmak isteyen küçük bir kızdı. Herkes gibi inişler çıkışlar yaşıyordum

1 Ettore Giannini'nin yönettiği 1954 yapımı film. (yay.n.)
2 Napoli dili. *Âşık Asker*. (yay.n.)

ve her zamanki gibi tutkuyla, disiplinle çalışıyordum. O minik dev masalımı içimde büyütürken, gün gün, satır satır, sayfa sayfa yazıyordum.

SOPHIA OLMANIN ŞANSI

La Donna del fiume filminin bana şahane bir sürprizi daha vardı. Bir gün, Punta Pila Feneri'nde filmin final sahnelerini çekerken bir sandalın bize doğru geldiğini gördüm; içindeki kişi kürekleri öyle doğallıkla çekiyordu ki, hayatı boyunca başka bir şey yapmamış gibiydi. Yerel bir balıkçının seti merak ettiğini sandım ama yaklaştığında üzerinde sadece mayosu ve güneşten korunmak için başına sardığı fanilasından başka bir şey olmayan adamı tanıdım ve adeta dilim tutuldu.

Yoktan var olan bu kişi bana merhaba bile demeden, "Bir sonraki filmimde benimle olmanı istiyorum," dedi. Kahkahalarla güldüm ve ona sıkı sıkı sarıldım. O Sandro Blasetti idi ve ertesi yıl beni yeniden Marcello ile bir araya getirecek olan *Fortuna di essere donna*[1] filminden söz ediyordu. Ama bundan önce tırmanmam gereken başka minik tepeler vardı.

1955 yılı iyi başladı. 15 Ocak günü Gran Galà del Cinema'da *Guild* dergisi beni Silvana Mangano, Anna Magnani, Gina Lollobrigida ile birlikte dört büyük İtalyan aktristi arasında sayarak ödüllendirdi. Onlar da daha önceki sayılarda ödüllerini almışlardı. Bu önemli bir tanımlamaydı ve giderek artan başarımın kanıtıydı.

Birkaç haftadan beri *Segno di Venere*[2] adında parlak bir komedi için setteydim. De Sica, Peppino De Filippo, Raf Vallone, Tina Pica, Alberto Sordi gibi müthiş oyuncularla birlikte oynuyordum ve bütün bunların yanı sıra konuyla senaryonun yazımına Franca Valeri de katkıda bulunmuştu. Bizim fiziksel, coğrafi, dilsel farklılığımız öylesine zekice ve şahane bir mizah ile

1 1956 yapımı film. (yay.n.)
2 1955 yapımı film. (yay.n.)

ele alınmıştı ki, filmin özünü bu oluşturuyordu ve seyircilerden önce bizi çok güldürüyordu. Yönetmenimiz, ilk kez karşılaştığım Dino Risi idi.

Ben Agnese'yim ve Milano'dan Roma'ya aşk ve iş aramak için gelmiş kuzenim Cesira Colombo'nun ifadesine göre "rol çalıyorum" ve "baştan çıkarmaya çalışmasam da" bütün erkeklerin gözü benim üzerimde. O ise kimsenin dikkatini çekmiyor, sürekli patateslerle tıkınıyor, falcı Bayan Pina'nın gerçekleşeceğini söylediği hayallerle oyalanıyor. Pina ona bu dönemde burcunun Venüs gezegeninin etkisi altında olduğunu, bunun sadece bir aycık süreceğini, gözlerini açarsa bu ay hemen beyaz atlı prensini bulabileceğini söylüyor. İşin kötüsü, çevrelerindeki fotoğrafçılar, şairler, polisler, çalıntı otomobil satıcıları mutlaka bir şekilde kuzeni Agnese'ye âşık oluyorlar. Acı-tatlı bir finalle film bitiyor: Zavallı Cesira yapayalnız ve hayalleri kırılmış olarak kalıyor ve romantik düşleri buharlaşıp gidiyor.

Franca Valeri şahane bir kadındır ve bana çok şey kazandırmıştır. Birbirimizi hep çok sevdik, hep çok seveceğiz.

O yaz Risi beni De Sica ile birlikte *Pane, amore e...* filmiyle perdeye yansıttı. Üçlemenin ilk iki filmi *Pane, Amore e fantasia*[1]; *Pane, Amore, e Gelosia*[2] idi. Comencini tarafından yönetilen bu filmler Lollobrigida'nın Bersagliera rolüyle akıllara kazınarak müthiş bir başarı kazanmıştı. Filmlerde De Sica kendi şehri Sorrento'dan Abruzzo'daki Sagliena'ya tayin olmuş olgun bir jandarma komutanıydı ve şahane bir komedi sergiliyordu. Lollo, İtalyan sinemasının ilk yıldızı oldu; De Sica *Altri Tempi* programında onu "yükseltilmiş" oyuncuların prototipi olarak tanıttı. Bu tanım bana ve dönemin başka kadın oyuncularına da yüklendi ve birbirimizden çok farklı olsak, her birimiz kendi yolumuzda ilerlemeye hazırlansak da bizi tek bir kategori altında birleştirdi.

Dünya değişiyordu, savaş geride kalmıştı ve ekonomik patlamanın ilk belirtileri sezilmeye başlanmıştı. Sinemamız toplumsal karakterini kaybederek gişe kazancına yönelik olan bir popülerliğe dümen

1 Luigi Comencini'nin yönettiği 1953 yapımı film. (yay.n.)
2 Luigi Comencini'nin yönettiği 1954 yapımı film. (yay.n.)

kırmaktaydı. İtalyan usulü komedi oyuncuları, senaristleri, yönetmenleri öyle deneyimliydiler ki gerçek başyapıtlar üretiyor ve hareket halindeki bir ülkeyi bütün renkleriyle anlatmayı başarıyorlardı.

Lollobrigida, üçüncü *Pane, amore e...* filminde yer almak istemedi. Belki Bersagliera tiplemesine hapsolmak istemiyordu, belki de şarkı söylemeye bayıldığı –harika sesi vardı– ve bunu sinemada hiç denemediği için, ona teklif edilen şarkıcı Lina Cavalieri'nin hayatının anlatıldığı *La Donna piu bella del mondo*[1] filminde yer almayı yeğledi.

Onun rolünü bana önerdiklerinde tereddütsüz kabul ettim. Basın bu rol değişikliğinin üzerine atladı, aslında gereksiz bulduğumuz bir rekabet konusunu işlemeye başladı: Biz birbirimizden tamamen farklı iki kadın, iki oyuncuyduk ve birimizin başarısı kesinlikle ötekinin başarısızlığı anlamına gelmezdi. Ama dünya böyle dönüyordu, İtalya zenginliğini böyle karşılaştırmalar yapmak üzere kurmuştu: Coppi-Bartali, Tebaldi-Callas... Neden bir de Lollo-Loren olmasındı? Ben de Gina da işimize tutkuyla bağlıydık ve böyle küçük kılıç savaşlarıyla işimiz yoktu.

Pane, amore e... iştah kabartan bir öneriydi ve reddetmek için bir nedenim yoktu. Sadece De Sica ile birlikte çalışma fırsatı bile benim için bir şenlikti. Onunla eğleniyordum, çok şey keşfediyordum, genellikle kendime sakladığım bazı karakter özelliklerimi onun sayesinde gözler önüne serebiliyordum. Onun neşesi, deneyimi, yanılmayan gözü sayesinde kendimi ortaya koyuyor ve hiç kafa yormadan daha iyiye gidiyordum. Sözün özü mesleği öğreniyordum. Üstelik filmi, beni anlayan ve nasıl değerlendireceğini bilen yönetmen Risi ile kendi topraklarımda çekecektim.

İşte sonunda Sorrento'daydık. Abruzzo'dan yeni dönen Mareşal Carotenuto rolündeki Vittorio bu şehrin muhafızlarının komutanlığını üstlenir; şahane Tina Pica da onun evinde kaldığı ve emekliliğin hüznünü alt etmek için kendisine sadakatle hizmet eden Caramella'yı canlandırır. Mareşal eve geldiğinde evini işgal eden, şehrin balıkçısı Bayan Sofia la Smargiassa ile karşılaşır.

Balıkçı kız, balıklarını, pizzacı kızın pizzalarını sattığı gibi satmaktadır: "Deniz meyveleri, aşk meyveleri, bu meyvelerden

1 Robert Z. Leonard'ın yönettiği 1955 yapımı film. (yay.n.)

yemeyen kaybeder... Kırmızı barbunlar, canlı barbunlar..." Sofia tiplemesi, özellikle de yanımdaki Vittorio'nun beni koruduğunu hissettiğim için, bütün marifetlerimi ortaya dökme fırsatı verdi. Jandarma komutanı üniforması içindeki Vittorio bana, "Bayan Sofi, beni bir yanardağ gibi tutuşturdunuz," diyordu. Ve yeni bir neşe ve enerji patlamasıyla bizim efsanevi mambo dansımıza sıra geliyordu; ben kırmızı giysimle dans ederken o şaşkın gözlerle beni izliyor ve boş yere bana ayak uydurmaya çalışıyordu.

Bu sahnenin çok başarılı olmasının nedeni –Peppino Rotunno'nun çarpıcı kamerasının yanı sıra– bence doğaçlamanın rahatlığıydı. Senaryoda yer almaması bir rastlantı değildi. Öyle bir espri gibi, bir gezinti, bir külah dondurma gibi içimizden geliverdi.

"Kumandan yapalım mı şu mamboyu?"
"Neymiş ki şu mambo?"
"Bir Brezilya dansı."

Birileri filmi yeni gerçekçiliğin ölümü olarak tanımladı; İtalyan Sinema Akademisi iki tane David di Donatello ödülüyle taçlandırdı; seyirci gişenin doruklarına taşıdı. Siyah-beyaz pizzacı kız şimdi renkli bir balıkçı kıza dönüşmüştü; bu kız belki onun kadar sahici değildi ama daha modern ve daha popüler olmuştu.

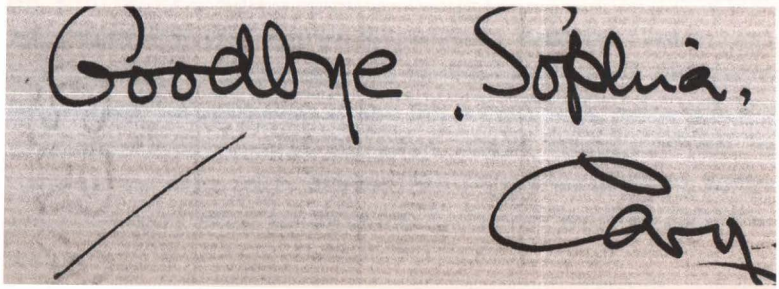
Bu arada benim adım dünyayı dolaşmaya başlamıştı, *Life*[1] ve *Newsweek*[2] dergilerinin kapağında kendimi görmekten gurur duyuyordum.

Sonbaharda yeniden Marcello ile birlikte sete döndüm ve *Fortuna di essere donna* adlı filmde beni çok isteyen Blasetti ile çalıştım. Film kusursuz biçimde o günün Roma'sında yaşayan küçük *diva*'ların, *paparazzi*'lerin, magazincilerin dünyasını yansıtıyordu. Bu Marcello için *Tatlı Hayat*[3] filminin provası oldu. Benim içinse bir yol ayrımı anlamına geldi: Bu noktadan sonra Sofia, Sophia oldu ve Amerika Birleşik Devletleri'ne adım atmaya hazırlandı.

1 1883'ten 1936 yılına kadar yayın hayatını sürdüren haftalık Amerikan dergisi. (yay.n.)
2 1933 yılında basılmaya başlanan haftalık Amerikan magazin dergisi. (yay.n.)
3 Federico Fellini'nin yönettiği 1960 yapımı *Dolce Vita* filmi. (yay.n.)

VI

CARY'NİN GÜLLERİ

MUTLU DÜŞÜNCELER

Amerikan sinemasıyla ilk karşılaşmamda Cary Grant'ın karşı konulamaz gülümsemesi, zarafeti, hafif yürüyüşü yer alıyordu. Kim bilir kaç kadın benim yerimde olmak isterdi. Oysa talih kuşu bütün güvensizliğimle, geçmişimle, daha iyi olma arzumla benim başıma konmuştu. Bu büyük fırsata layık olduğumu kanıtlamak zorundaydım. Bunu bir sorumluluk, sonuna kadar onurlandırılması gereken bir görev olarak hissediyordum. Ne daha azı, ne daha çoğu. Böylece zamanı gelince kendimi sorgulamaktan vazgeçtim, korkularımı bir kenara attım ve kolları sıvadım.

Birkaç ay önce Carlo –benim için uluslararası öneriler almaya başlamıştı– Los Angeles'tan bir babanın kızına yazacağı sadelikte ve kurulukta telgraf çekmişti: "Sophia, Amerika'yı fethetmek istiyorsan, İngilizce öğrenmelisin."

O bunu sekreterine yazdırırken bu işi mümkün kılacak unutulmaz, efsanevi Sarah Spain'le telefonda konuşuyordu bile.

"Bayan Spain, ben Ponti, önümüzdeki aylarda programlarınız nedir?" derken zavallıcığa yanıt verme fırsatı bile bırakmamıştı. "Bayan Loren'in İngilizce öğrenmesi gerekiyor. İngilizce düşünme, yeme, rüya görme noktasına ulaşmalı. Dublin'de ya da New York'ta doğmuş gibi İngiliz diliyle yaşamalı. Siz onun gölgesi olacaksınız, her an yanında kalacak, her fırsattan yararlanacaksınız."

"Ama ben..."

"Rica ediyorum hayır demeyin bana. Bunu engelleyecek işiniz her neyse, ondan kurtulmaya bakın. Yarın sabah başlıyoruz."

Sarah İrlandalıydı ve İrlandalılara özgü tatlı bir şivesi vardı. Kumral, hafif tombulcaydı, yürümekten çok yuvarlanır gibiydi.

İlk anlık şaşkınlıktan sonra bu iddialı işi kabul etti ve gayet ciddiye aldı. O bir öğretmen değil, bir işkence ustasıydı. Sete –1955 Eylülü'ydü ve biz *Fortuna di essere donna*'yı çeviriyorduk– makyajdan iki saat önce gelirdi, her molada peşimde olurdu, benimle öğle yemeği yerdi, akşamları eve giderken bana eşlik ederdi. Ben Marcello ya da Blasetti ile sohbet ederken de zalimce yanı başımda dururdu. *"Sophia, come along, take a look at this, what do you think of that? Would you like a coffee? What about your next film?"*[1] Mastroianni halime güler, göz kırparken omuzlarını silkerek "Başa gelen çekilir! Elden ne gelir ki?" derdi.

Sarah dilbilgisiyle başladı, T. S. Eliot ve Bernard Shaw ile devam etti ve bu arada çizgi romanları, şarkıları, dergileri ve gazeteleri de ihmal etmedi. Birlikte *Times*[2] ve *Vogue*[3], Shakespeare, Mickey Mouse, Jane Austen ve *Küçük Kadınlar*[4] okurduk. Sinatra ve Louis Armstrong dinlerdik, Gershwin ve Cole Portre'ı ezberlerdik, giysilerden ve şapkalardan, yiyeceklerden ve güncel olaylardan konuşurduk. Sabırla setle ilgili bütün teknik terimlerin, ışıklardan kamera açılarına kadar her şeyin üzerinden geçtik; çocukluğumun filmlerini seyrettik ve çok sevdiğim o büyük yıldızların farklı aksanlarına alışmaya çalıştım. Onları kendi dillerinde dinlemek beni müthiş etkiledi. Bir zamanlar mucizeler yaratan İtalyan dublaj sanatçılarının dümdüz tonlamaları yerine şimdi oyuncuların yumuşacık, ironik ifadelerini duyuyordum. Bu durum kafamı karıştırdı ve beni eğlendirdi.

Sarah beni bir an yalnız bırakmıyor, ben de yetenekli bir kulağa sahip olmanın da şansıyla uysal ve sabırlı bir biçimde her sözünü dinliyordum. Ödevlerimi titizlikle yapıyordum, günden güne daha iyiye gidiyordum ama gene de yetmiyordu. Bunun bir nedeni de bu arada başıma bana bir mucize gibi görünen bir şey gelmesiydi. Ve bilindiği üzere mucizelerin beklemeye sabırları yoktur.

Carlo, *Kahraman Şerif*[5] filminin yapımcısı olan Stanley

1 İng. *Sophia, bir gelsene, şuna bir bak, ne düşünüyorsun bunun hakkında? Bir kahve ister misin? Yeni filmin ne olacak?* (ç.n.)

2 1785 yılında basılmaya başlanan İngiliz gazetesi. (yay.n.)

3 1892 yılında basılmaya başlanan Amerikan moda dergisi. (yay.n.)

4 Louisa May Alcott'un (1832-1888) klasikleşen unutulmaz romanı *Little Women*. (yay.n.)

5 Fred Zinnemann'ın yönettiği 1952 yapımı *High Noon* filmi. (yay.n.)

Kramer'in İspanya'ya geldiğini, Napolyon savaşları ile ilgili kostümlü bir dram çekeceğini duymuştu. Başlangıçta bu rolleri Marlon Brando ve Ava Gardner'in paylaşması düşünülmüştü. Marlon çekilmiş, Sinatra işe dahil olmuş ama o da Ava ile anlaşamamıştı... Yani her zamanki Hollywood karmaşası yaşanmıştı. Kesin olan tek oyuncu Cary Grant idi, kontratı gereği öteki oyunculara onay vermesi gerekirdi ve yanında tanımadığı birini, hele ki bir İtalyan'ı istemeyeceği aşikârdı.

Carlo her zamanki gibi yılmadı, Kramer'e telefon etti, onu Roma'ya davet edip *La Donna del fiume* filmini seyretmesini istedi. Filmi seyreder seyretmez yönetmen vakit geçirmeden teklifini yaparak Carlo'yu bile şaşırttı.

"Bayan Loren için iki yüz bin dolara ne dersiniz? Sanırım rolü için uygun bir ücret olur."

Carlo heyecanını belli etmedi, bir-iki saniye düşündü ve sonra sanki pek umursamıyormuş gibi yanıt verdi: "İlginç, bir düşüneyim ve önümüzdeki projelerini araştırayım ama genel olarak evet, yapabilir diye düşünüyorum," dedi.

O akşam yemeğe davet ettiğimiz Stanley'yi beklerken bana, "Hayatımın en kolay kararı oldu," dedi. Bu, yıldızların aldığı ücretti. Şimdi sıra bunu hak edebilmekteydi.

Aralık sonunda anlaşma imzalandı, United Artists stüdyolarında savaş boyaları sürüldü. 1956 yılının başlarındaydık, Cortina d'Ampezzo kış olimpiyatlarına ev sahipliği yapıyordu; Monaco'da Prens Ranieri ile Grace Kelly'nin düğün hazırlıkları sürüyordu. Birkaç ay sonra sıra Arthur Miller ve talihsiz Marilyn'e gelecekti. Sovyet rüyası çatırdamaya başlamış, İtalya'da Güneş Metro Hattı için ilk tünel döşenmişti. Dünya hızla değişiyordu ve ben başımı dik tutarak bu değişimle yüzleşmeye hazırlanıyordum.

Şubat ayında keşif için İspanya'ya hareket ettim. Madrid-Barajas Havaalanı'nda beni bekleyen bir sürpriz vardı. Beş yüz hayranım beni, "*Guapa! Guapa!*"[1] çığlıklarıyla karşıladılar. Ama sürprizler bu kadarla kalmayacaktı.

1 İsp. *Güzellik! Güzellik!* (yay.n.)

Madrid'de gençliğimin efsanesi Lucia Bosè ve şahane eşi ünlü Matador Dominguín ile tanıştım. Boğa güreşi dünyasına adım atarken bana onlardan daha iyi kim eşlik edebilirdi ki? Arkadaşça gezintiler yaparak birlikte zaman geçirdik ve güzel fotoğraflar çektik.

Işıklar içinde yıkanan La Plaza Toros de las Ventas'ın önüne geldiğimde son derece aydınlık bir kış öğleden sonrasıydı. Yirmili yaşlarımın bilinçsizliğiyle tek başıma boş arenaya indim. Matador giysileri beni korumaya yetermiş gibi kendimi yenilmez hissediyordum. İşte tam o anda Dominguín belki de komiklik olsun diye boğayı serbest bıraktırdı. Sadece an meselesiydi. Kara bir bulut çevremde dört nala koşarken asla unutamayacağım bir heyecan ve korku karışımıyla yüzleştim. Dominguín komikti ama aynı zamanda tehlike kokusunu da alabiliyordu; beni hemen kenara sürükledi. Nefes nefeseydim, toz içindeydim, nasıl bir risk aldığımın farkında olmayarak gülüyordum.

Boğa güreşinin son bölümü olan *suerte suprema*'da[1] çok temkinli davrandım, *callejon* denen seyirci parmaklıklarının altına saklandım ve sahneden çekildim. Küçükken annemi ya da Dora teyzemi kandırıp günde iki-üç kez sinemaya sürüklediğim ve *Kanlı Meydan* adlı filmi defalarca seyrettiğim gösteriyi şimdi canlı canlı yaşıyordum. O zamanlar Tyrone Power'a çılgınca âşık olmuştum ve geceleri Rita Hayworth'ün yüzü ve saçlarıyla taçlanan Dona Sol des Muire'yi düşünerek uyurdum.

İşin ilginç yanı çocukluğum sürekli su yüzüne çıkıyor ve beni duygulandırıyordu. Artık yolumu bulmama karşın bir zamanlar açlıkla savaş arasına sıkıştığım, yol gösterecek bir babanın yokluğunu hissettiğim ve hayal kurmaktan başka çaremin olmadığı günleri asla unutamazdım. O minik "Kürdan", güçlükleri ve hayalleriyle içimde yaşamayı sürdürürken geçmişin nasıl olduğunu sürekli anımsatarak hiçbir şeye garanti gözüyle bakmamam gerektiğini tembihliyordu. Benim gerçek şansım hep bu olmuştur, her gün yapabildiğim bütün güzel işler için neşelenme, yürüdüğüm yolu ölçebilme fırsatım vardı. İçinde hayat olmayan masal ve masal olmayan hayat büyüden yoksundur. Her ikisini de reddetmeden tam ortadan yürümek en güzelidir.

1 Matadorun boğaya gösteri amacıyla mızrak sapladığı son bölüm. (yay.n.)

* * *

Çılgın bir boğayla yüzleşmeyi bilmiştim ama şimdi karşımda daha yüksek bir duvar vardı. Nisan ayında Madrid'in Castellana Hilton Oteli'nde filmi basına tanıtmak, beni Sinatra ve Grant ile tanıştırmak için Amerikan tarzı bir kokteyl düzenlendi. Bütün hayatım boyunca bu kadar heyecanlanmadığımı itiraf etmeliyim. Giysimi sekiz kez, saç modelimi on bir kez değiştirdim, hiç biriyle rahat edemediğim için onlarca topuklu ayakkabı giydim çıkarttım. Makyajımı yaparken bir yandan da Sarah ile son çalışmalarımı yapıyordum. O Grant ve Sinatra'nın söylemesi olası cümleleri söylüyor, onlara farklı yanıtlar veriyordum. Tabii bu arada benim hatamı yakalamaya çalışacak gazeteci rolünü de üstlenen Sarah beni her türlü olasılığa hazırlıyordu. Beni soru yağmuruna tutuyor, ben de uygun tonda yanıt vermeye uğraşıyordum: *"I'm so pleased to meet you, Mr. Grant... I'm looking forward to working with you, Frank... Sure, I love singing... No, it's my first time in Madrid. Yes, of course you're right, my English is still sort of shaky but it's getting better every day... I beg your pardon? Oh, yes, I definitely enjoy eating paella."*[1] Dikkatimi dile yoğunlaştırıyor ve az sonra tanışacağım iki büyük devi düşünüyordum. Napolili bile olsalar elim ayağıma dolaşırdı. Şimdi bacaklarım tir tir titriyordu ve onlara karşı takınacağım ifadenin en doğrusunu ta içimde bir yerlerde arıyordum. Neyse ki hazırlanmam için bana oldukça fazla vakit verdiler. Cary iki, Frank neredeyse dört saat geç geldiğinde onun artık hiç gelemeyeceğini düşünmeye başlamıştık.

Salon gazeteciler ve fotoğrafçılarla kaynıyordu, pek çok farklı aksanla sadece İngilizce konuşuluyordu. Bana sorulanların dörtte birini anlıyordum, yanıtlarımda zorlanınca durumu geniş bir gülümseme yelpazesiyle kurtarıyordum; tatlı, seksi, meraklı ya da kendine güvenen gülümsemelerimin yanında fotoromanlar bile sönük kalırdı!

Kapıda Cary'nin kimselere benzemeyen simasını gördüğüm anda gerçekten bayılacağımı sandım. İşte o büyük an gelmişti.

1 İng. *Sizinle tanışmaktan büyük mutluluk duydum Bay Grant... Sizinle çalışmak için can atıyorum, Frank... Elbette şarkı söylemeyi çok severim. Hayır, bu Madrid'e ilk gelişim. Evet, elbette haklısınız, İngilizcem hâlâ biraz bozuk ama her gün daha iyiye gidiyor. Afedersiniz? Ah, evet, kesinlikle paella yemeye bayılıyorum.* (ç.n.)

Bütün cesaretimi topladım, ona yaklaştım ve kesinlikle sahip olmadığım bir rahatlığa büründüm. Parlak yakalı smokini, hafif kırlaşmış saçları, o zarif hareketleri nefesimi kesti. Perdeden yeni inmiş gibiydi ve bir rüya gerçek olmak üzereydi. Gözlerim onun gözleriyle karşılaştığında, Napoli şivemle kendi kendime *"E io che ce faccio cca?"*[1] diyordum. *"Mo me ne fuje!"*[2]

Çok geçti. Bir tutam çalışılmış fesat ifadeyle gözlerime bakarak elini uzattı ve, *"Miss Lolloloren I presume? Or is it Miss Lorenigida?*[3] Siz İtalyanların öyle zor adları var ki, bir türlü aklımda tutamıyorum!"

Güzel espriydi... O zamanlar bizim rekabetimizden başka bir şey konuşulmuyordu ve ben de bundan büyük rahatsızlık duyuyordum. Bu beni utandırıyor ve her şeyi yokuşa sürüyor gibi geliyordu. *"Chist'nun se po' suppurta,"*[4] diye düşünüyordum. Ama sonra içimden gülmek geldi ve güldüm. Kokteyl için süslenip püslenmiş olan ben, en kolay yolu seçtim: Diva rolünü oynamayıp kendim oldum. Onu incelemek, bakışlarının karşısında olmak, o yumuşacık hareketlerini gözden kaçırmamak, delici bir dikkatle bakan gözlere eşlik edercesine başını yana eğişini izlemek hoşuma gidiyordu. Onu tanımayı, mizah anlayışını değerlendirmeyi, onun gülüşünü alevlendirmeyi öğrendim. Kimin kalbini fethedemezdi ki Cary Grant? Bu büyük bir dostluğun, özel bir birlikteliğin başlangıcı oldu; *Gurur ve İhtiras*[5] filminin setinde altı uzun ayı birlikte geçirdikten sonra ikimiz de star havalarını bir kenara bıraktık ve en doğal hallerimizi ortaya koyduk. Kastilya ve Leon'u, Segovia'dan Salamanca'ya, Burgos'tan Palencia'ya kadar baştan başa kat ederken filmin asıl kahramanı bir top arabasıydı. Ekibimiz teknik elemanlar, kameramanlar, oyuncular, yönetmenler ve askeri danışmanlarla dört yüz kişi kadardı. Yapımcının harcadığı bütün bu para hiçbir gişe başarısı ile ödenemezdi. Üç ana kahramanın –Grant, Sinatra ve ben– çevresinde büyük savaş sahnelerini canlandıracak sayısız

1 İt. *Ne işim var benim burada?* (ç.n.)
2 İt. *Hemen kaçmalıyım buradan!* (ç.n.)
3 İng. *Siz Bayan Lolloloren olmalısınız. Yoksa Bayan Lorenigida mıydınız?*(yay.n.)
4 İt. *Bu adama katlanamayacağım!* (ç.n.)
5 Stanley Kramer'in yönettiği 1957 yapımı *The Pride and The Passion* filmi. (yay.n.)

figüran yer alıyordu. Son haftaları Avila'nın yüksek surları altında –sonradan dergilerin yazacağı üzere– üç bin altı yüz seksen beş askerle birlikte burayı fethetmeyi bekleyerek geçirdik. Çalışma koşulları zorluydu, hava son derece sıcaktı ve sette müthiş bir kargaşa yaşanıyordu. Her aceminin ilk denemesinde yaşayacağı çaresizliği ve heyecanı hatırlayarak Cinecittà'daki *Quo Vadis* deneyimimi yeniden yaşar gibiydim. Dikkatimi dağıtmamaya, rolüme yoğunlaşmaya çalışıyor, direncim ve neşemle herkesi şaşırtıyordum.

Sinatra son derece tatlı, iyi ve eğlenceli bir adamdı; üstelik o dönemde Gardner'a olan aşkı yüzünden acı çektiğinden keyfi pek yerinde sayılmazdı. Dışarıda şakalaşıyordu ama içeride hüzünlü gözyaşları döküyordu. Benimle zarifçe alay ediyordu, şarkıcı olma hayalleriyle peşimden gelen kardeşim Maria'yı şımartıyordu, hâlâ mükemmel olmayan İngilizcemi zorlamak için kibar kelimeler yerine açık saçık sözcükler söyleyiveriyordu. Sette asla şarkı söylemiyordu ama özel odasında Bach'tan Beethoven'a, Verdi'den Scarlatti'ye uzanan geniş bir plak koleksiyonu vardı. Bana cazın kapılarını açan, kendi ifadesiyle bütün zamanların en müthiş şarkıcısı Ella Fitzgerald ile tanıştıran o oldu. Çabuk kızıyordu, cömertti, beklenmedik davranışları vardı ve samimiydi; bana büyük bir dostluk gösterdi.

Ama daha ketum görünen Cary o iyi niyetli davranışları ve yaşama sevinciyle beni gerçekten benden aldı. Bana bir akşam yemeği için dışarı çıkmayı önerdiği ilk sefer, yanlış anladığımı sandım ve bütün saflığımla, *"You and me? Out for dinner? Are you sure?"*[1] diye sordum. İngilizceyi zar zor konuşan, yarı yaşında bir İtalyan kızında ne buluyor olabilirdi ki? Ve neden söz edecektik bütün akşam? O istifini bozmadı. *"Yes darling, you and me, out for dinner."*[2]

Alev alev yanan kırmızı bir MG edinmişti –sette her arzusu bir emir kabul ediliyordu– ve biz kendimizi bu otomobille tatlı İspanyol köy yollarına vurduk. Büyülü bir akşam oldu, zamanın dışındaydık, geç kalmış ilkbaharın mis kokularıyla sarhoş

1 İng. *Sen ve ben mi? Dışarı yemeğe? Emin misin?* (ç.n.)
2 İng. *Evet tatlım, sen ve ben, dışarı akşam yemeğine çıkacağız.* (ç.n.)

olmuşçasına çok eski dostlar gibi sohbet ettik. "Anlat bana," diyordum ve o bana keyifle anlatıyordu.

"Hollywood, basit bir masaldır, bunu anlarsan canın yanmaz." Bu arada ısmarladığımız yemekler konusunda da yorumlar yapıyordu.

Onun mizah anlayışına, hassas bilgeliğine ve deneyimine hayran olmuş, adeta büyülenmiştim. Sadece hayata ve mesleğine yaklaşımını gözlemleyerek çok şey öğrendim. Sonra daha çok birlikte zaman geçirmeye başladık. Yirmi iki yaşımdaki ben fazlasıyla hızlı akan hayatın başımı döndürdüğünü hissediyordum. O elli iki yaşındaydı, çok yaşamış, çok acı çekmişti ama gene de hiçbir şeyi eksik değil gibi görünüyordu.

O dönemde üçüncü eşiyle evli, ardında olağanüstü bir meslek hayatı olan ve bunları taçlandıracak daha pek çok başarıya hazır Archibald Alexander Leach –asıl adı buydu– hiç kolay bir çocukluk geçirmemişti. Annesi ilk çocuğunu bebekken kaybedince kendini bir daha toparlayamamış ve yavaş yavaş deliliğin pençesine düşmüştü. Cary bana hayat öyküsünü biraz utanarak, biraz duygulanarak anlattı.

"On yaşlarımdayken bir gün eve döndüğümde annemi bulamadım. Babam bana öldüğünü söyledi ama aslında onu bir akıl hastanesine kapatmıştı ve ben bunu yıllar sonra öğrendim. Öğrendiğim andan itibaren de mümkün olduğu zaman onu ziyarete gittim."

Öyküsünün kederli içtenliği bana çok dokundu. Onun seçkin ve olgun görünümünün ardındaki, açıklayamadığı bir trajediyle yüz yüze gelen küçük çocuğu görebilmek için içimde bir sessizlik yarattım. O doğru anda orada olabilmek, onu avutabilmek, ona sarılabilmek, acısını hafifletebilmek isterdim. Anlatmaya devam etmesi için rica ettim ve o öyküyü sürdürürken sözcüklerini seçmekte çok temkinli davrandı.

"Babam beni harika bir yatılı okula verdi ama dersler hiç ilgimi çekmiyordu. Benim asıl istediğim bir aileydi."

Aileyi ona babalık ve ustalık yapan Bob Pender'in idare ettiği bir akrobat topluluğunda buldu. Okuldan kaçtı, onunla İngiltere'yi dolaşırken sirk ve vodvil dünyasını öğrendi; sonra

da Broadway'e adım attı. Artık sahnede ve dünyada bir cambaz gibi hareket etmeyi öğrenmişti, New York'a yerleşmeye karar verdi. Pek çok meslek denedikten, Bristol işçilerinin konuştuğu aksanından kurtulduktan –benim Pozzuoli şiveme yaptığım gibi– sonra Paramount'ta sıradan bir eleman ve dublör olarak işe girdi. Gerisi malum.

Aramızdaki samimiyet arttıkça Cary bana, benimkine çok benzeyen kırılganlığını belli etmeye başladı. Aslında karakterinin en derinlerdeki özelliklerini dile getirebileceği bir insan arıyordu; George Cukor ve Frank Capra komedilerindeki sofistike mizahın arkasında gizlenen buydu işte. Belki de aradığı o kişiyi bende bulmuştu. Ben o noktada "*Tell me more,*"[1] diyordum ama o bunu duymazdan gelip işi şakaya vuruyordu. Ne de olsa o Cary Grant'ti ve koruması gereken bir şöhreti vardı. Belki birine bütünüyle güvenebilmek için fazla hassas olduğunu düşünüyordu. Her ikimiz de aramızdaki ilişkinin aşka doğru kaydığını hissediyor, farklı nedenlerden ötürü bundan korkuyorduk.

Ben Carlo ile birlikteydim; gerçi onun bir başka ailesi vardı ve bizim ne zaman evlenip ilişkimizi gün ışığında yaşayabileceğimiz belli olmasa da o artık benim evim, ailemdi. Cary'nin de bir karısı vardı; Betsy Drake sete gelip gidiyordu. İlişkileri *Gurur ve İhtiras*'tan önce bitmişti ama o belli ki kocasının gönlünü yeniden fethetme umudu taşıyordu.

Betsy son kez Amerika'ya dönmeye karar verdiğinde Genova Limanı'ndan Andrea Doria gemisine bindi. Bu transatlantik Nantucket açıklarında battı ve kırk altı yolcu hayatını kaybetti. Betsy büyük şans eseri sadece mücevherlerini kaybetti ama bu talihsiz kazayla evliliği de sona erdi. Cary onun yanına gitmek istese bile seti bırakamazdı, böylece bütün dikkatini bana yoğunlaştırdı.

Çok çalışıyorduk, ertesi günün sahnesini genellikle birlikte hazırlıyorduk ama kendimize de zaman ayırıyorduk. Avila tepelerindeki minik lokantalarda yemekler yiyor, yaz şarabı içiyor, Flamenko dinliyorduk. Benim öğrenecek çok şeyim vardı ama ona öğretebileceğim ufak tefek şeyler de yok değildi.

Bir akşam masamıza bir bey yaklaştı.

1 İng. *Daha fazlasını anlat.* (yay.n.)

"Bay Grant, bana bir imza verir misiniz lütfen?"

Cary, özel yemeğimizi bozmamak için adamı kabaca kovunca ona tatlılıkla çıkıştım.

"Neden böyle davrandın? O bunun için çok önemli, oysa bize hiçbir şeye mal olmaz."

Cary alçakgönüllüce bana hak verdi, hayranını yanına çağırdı ve ona ikimiz birden güzel sözler yazarak imza verdik.

Neyse ki iki ayrı otelde kalıyorduk ve bu bize az da olsa mahremiyet sağlıyordu. Çalışmadığımız zamanlarda odamın önündeki balkona çıkıp güneşleniyordum. Abartmamaya çalışıyordum elbette çünkü ertesi gün kameranın önüne yanık bir tenle çıkmak istemezdim.

Birlikte zaman geçirdiğimizde Cary ve ben hayallerimizden söz ediyorduk; bunlar şöhret ve zenginlik hayalleri değildi çünkü o bunlara çoktan kavuşmuş, elindekileri dünyanın sevgisi ve saygısıyla taçlandırmıştı. Pek çok kişinin zaten sahip olduğu bir ev, bir yuva, hayatı paylaşabileceğimiz ve birlikte gülebileceğimiz birinin hayalini kuruyorduk. *"What kind of house would you like? Do you care for dogs? What name would you choose for your baby?"*[1] Onun söyledikleri beni büyülüyordu ama kendimi ondan hep bir adım uzak tutuyordum. Ona sahte umutlar vermek istemiyordum, veremezdim.

Yollarımız farklı yönlere ayrılınca bizi bu ortak arzumuz birleştirdi. Carlo Jr. ve Edoardo doğduğu zaman Cary bana derin mutluluğunu yansıttı. Hep beklediği Jennifer doğduğunda ve hayatının sonuna dek sevdiği Barbara karşısına çıktığı zaman da ben aynı mutluluğu hissettim. İşte gerçek arkadaşlık budur: Hayatın küçük-büyük bütün mucizelerinin güzelliği karşısında birlikte sevinmek!

Bu arada işler sarpa sarıyordu. Filmin sonuna yaklaşıyorduk ve aramızdaki durum pek net değildi. Benim kafam giderek karışıyordu, iki erkek, iki farklı dünya arasındaydım. Her sabah o gün ne olacağını düşünerek uyanıyordum. Yerimin Carlo'nun yanı olduğunu biliyordum, ciddi bir karar almasını bekliyor olsam da benim güvenli limanım oydu. İlişkimiz böyle "gizli sak-

1 İng. *Nasıl bir ev istersin? Köpekleri sever misin? Bebeğinin ismini ne koyarsın?* (ç.n.)

lı" olduğu sürece fazla uzun süremezdi. Amerika'ya taşınmak istemediğimi de biliyordum; kendimi bizimkinden çok uzak bir kültüre teslim etmekten korkuyordum. Öte yandan benim için her şeyden vazgeçmeye hazır olduğunu ifade eden Cary gibi bir adamın çekim gücüne direnmek de hiç kolay değildi.

Son akşam birlikte çıkmayı önerirken biraz daha ciddiydi. Ben içten içe korkmaya başladım. Bana söylemeye hazırlandığı şeyi duymaya hazır değildim. Şahane bir günbatımı yaşanırken ansızın durdu, gözlerimin içine bakıp bana sadece: "Benimle evlenir misin?" dedi.

Sözcükler boğazımda düğümlendi. Kendimi filmdeki rolünü bilmeyen oyuncu gibi hissediyordum. Ona verecek bir yanıtım yoktu, hiç umut vermemiştim, bunu yapmayı asla istemezdim. Kendi içimde bulamadığım kesinliği ona yansıtamazdım.

"Cary, sevgilim, zamana ihtiyacım var," diye fısıldadım bir solukta. Kendimi mümkün olmayan bir seçim karşısında minicik hissediyordum.

O bunu anladı, durumu hafifletmek için hemen işi espriye vurdu. "Neden önce evlenip, sonra düşünmüyoruz?" diye sordu.

Ertesi sabah ben Yunanistan'a doğru yola çıkacaktım. İkinci Amerikan filmim olan *Boy on a Dolphin*[1] filmimin çekimlerine başlayacaktım. Atina'ya geldiğimde otelimde bir buket gül ve mavi bir zarf buldum.

"Forgive me, dear girl. I press you too much. Pray – and so will I. Until next week. Goodbye Sophia, Cary."[2]

Ertesi hafta görüşecek değildik, bu sadece bir umut, bir vaat, bir hayaldi. Ama zarfın üzerinde yazan –*"With only happy thoughts"*[3]– sözlerini hiç unutmadım. Onunla ilgili mutlu anılarım hâlâ benimle birlikteler.

1 Jean Negulesco'nun yönettiği 1957 yapımı film. (yay.n.)

2 İng. *Bağışla beni sevgilim. Sana fazla baskı yaptım. Sen dua et – ben de öyle yapacağım. Bir sonraki haftaya kadar, hoşça kal Sophia. Cary.* (ç.n.)

3 İng. *Sadece mutlu düşüncelerle.* (yay.n.)

DENİZ NE KADAR DERİN

İspanyol yaylasının göbeğinde, kurak yaz sıcağında yaşadığım heyecanlardan ve çekimlerin yorgunluğundan sonra Yunanistan denizinin maviliğine dalmak şahane bir rahatlama oldu. Fiziksel ve psikolojik olarak yorgundum, Hydra Adası'nın rüzgârı, denizi, güneşi bana kendimi evimdeymişim gibi hissettirdi. Benim dünyamın kokularını, ışığını ve içinde büyüdüğüm ufku yeniden bulmuştum.

Boy on a Dolphin, bir serüven filmiydi, Alan Ladd ile birlikte oynadığım arkeolojik bir gerilimdi. Alan benden biraz daha kısa boylu olduğu için pek çok sahnede bir tabure kullanıldı. Bu kimsenin suçu değildi ama o bundan rahatsızlık duyuyordu ve bunu fazlasıyla komplekse dönüştürmüştü. Bense kendi yönümden biraz aptalı oynuyordum ve ona karşı nazik davranmıyordum. Onunla alay etmekten hoşlanıyordum, sanki hayat komediden başka bir şey değilmiş gibi onunla oynuyordum.

O zamanlar sonradan olacağım profesyonel oyuncudan farklıydım. Çalışmayı seviyordum, kendimi işime bütünüyle veriyordum ama daha çok gençtim ve zamanında yaşayamadığım tasasızlığı telafi etmek ister gibiydim. Küçük bir kızken Cinecittà'da yanılmaya hakkım olmadığını bilerek zorlanmıştım. Şimdi işler yoluna girmişti, kimi zaman gülmek ve şaka yapmak konusunda kendime izin veriyordum. Bunu fesatlıktan değil, zaman öldürmek, gerginliğimi atmak, yakamı bırakmayan güvensizliğimden sıyrılmak için yapıyordum. Ayrıca *Boy on a Dolphin* filmindeki tip canlı ve coşkulu bir genç kadın olduğundan kahramanımla özdeşleşiyordum. Hayatımda hiç oyunculuk okuluna gitmediğim, tiyatro sahnesine çıkmadığım için esin perimi başka yerlerde aramak zorundaydım. Ve rolümü en iyi şekilde hazırlamak için kurguyla hayatı birbirine harmanlıyordum.

Bugün hâlâ kahramanlarıma can vermek için dört bir yandan alıntı yaparım: Gerçeklikten, anılardan, başka filmlerin oyuncularından. Geçtiğimiz günlerde seyrettiğim *Mavi Yasemin*[1] filminin son sahnesinde Cate Blanchett'in yüz ifadesi şimdiye dek

1 Woody Allen'ın yönettiği 2013 yapımı *Blue Jasmin* filmi. (yay.n.)

hiç görmediğim bir ifadeydi ve beni inanılmaz etkiledi. Onun o ifadesi benim içime sızdı ve yeni bir bitkinin, yeni bir çiçeğin filizlenmesini bekliyor.

Boy on a Dolphin filminin yönetmeni Jean Negulesco, Romen asıllı bir Amerikalıydı; neşeli ve hayat doluydu. Çok iyi anlaşıyorduk ve akşamları bizi fenerlerle balığa çıkarıyordu. Geceyi denizin üzerinde yaşamak çok hoşuma gidiyor; beni birkaç yıl öncesine, *Africa sotto i mari* filmini çevirdiğim günlere götürüyordu. O zaman Antonio Cifariello ile birlikte Ponza yakınlarındaki Palmarola'dan denize açılıyorduk.

Antonio benden biraz daha gençti ve benim gibi Napoliliydi. Set dışında iki küçük çocuktuk ve her şeye gülüyorduk. Birkaç yıl sonra onun Zambia'da hayatını kaybettiğini öğrendiğimde çok derin bir acı yaşamıştım. Rai için bir belgesel çekerken uçağı yere çakılmıştı. Daha sadece otuz sekiz yaşındaydı, geriye küçük bir çocuk ve yaşayacağı koca bir hayat kalmıştı.

Negulesco manzaranın, bu güneşli ve kadim doğanın, bize kökenimizi anımsatan toprağın büyüsüne kendini kaptırdı. İsteyerek ya da istemeyerek filmin merkezine Akdeniz'i yerleştirdi. Öte yandan o gerçek bir sanatçıydı. Gizliden gizliye, benim şahane portrelerimi çiziyordu; aynı yılın aralık ayında kurgu çalışmaları için Roma'ya döndüğünde bu resimleri bir sergide halka sundu. Serginin geliri birkaç ay önce Sovyet tanklarınca işgal edilen Macaristan'a yollandı. Negulesco'nun eşi toprağına yürekten bağlı bir Macardı.

Dünya soğuk savaşın etkisindeydi ama o Yunan güzü benim için bir sükûnet ve mutluluk dönemi oldu. Carlo'nun sık sık beni görmeye gelmesi, ikimiz ve ilişkimiz için bir çözüm aradığını belli etmesi de mutluluğumun nedenlerinden biriydi. Ve ben annemin uyarılarına karşın ona güveniyordum.

1956 Noeli'ni yeni yılda çevireceğimiz *Çöller Melikesi*[1] filminin prova çekimleri için Roma'ya uğrayan John Wayne'in süitinde kutladık. Partiyi hazırlamak için bütün ekip Navona Meydanı'na gittik ve oradaki tezgâhlardan hediyeler seçtik: İsa'nın doğum sahnesinin çobanları, el yapımı fotoğraf albümleri, Benevento'ya

1 Henry Hathaway'in yönettiği 1957 yapımı *Legend Of The Lost* filmi. (yay.n.)

özel helvalar. Sokaklar neşeli bir kalabalıkla kaynıyordu, gaydacılar bizi adım başı durdurup serenat yapıyorlardı, hava kestane kebap kokuyordu. Binlerce turistin arasına karışan ve ıssız çiftliklerinde ya da okyanusa bakan villalarında yaşayan Amerikalı meslektaşlarımız son derece İtalyan işi olan bu kargaşaya bayılmışlardı. Afrika çöllerine doğru yola çıkmadan önce normal bir an yaşıyorduk. Ondan birkaç gün sonra, 2 Ocak'ta Libya'ya, Gadames Kasabası'na uçacaktık.

Pozzuoli'de, Solfatara Sokağı'nda büyüyen ben dünyayı dolaşıyordum ve bunun gerçek olduğuna inanamıyordum.

AFRİKA ATEŞİ

Çöller Melikesi, Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınmadan önce çevirdiğim son Amerikan filmi oldu. Son derece zorlu koşullarda, çölün ortasında, Antik Roma Kolonisi Leptis Magna yakınlarında çalıştık. Burası gerçeküstü ve fantastik bir yerdi, büyüleyiciydi ve gizli tehlikelerle doluydu. Karafatmalar, akrepler, yılanlar, kum fırtınaları, sıcak, susuzluk... Ve sonra son derece gizemli ve farklı, beni hem çeken hem korkutan "mavi adamlar", tuaregler vardı. Neyse ki bizi koruyacak olan John Wayne yanımızdaydı!

Western filmlerinin kralını yakından tanıdığımda onu beklediğim gibi bulmam beni sürekli şaşırttı. Herkesin onu çağırdığı adıyla Duke, gerçek bir kovboydu: Yapılıydı, sağlamdı, otoriterdi ve kendinden emindi. O yanında olmayınca ne yapacağını bilemediği ufacık tefecik bir Meksikalı olan karısından hiç ayrılmıyordu. Onun gözünde ben minik bir kızdım. Bana bakmak bile onu eğlendiriyordu ve arada sırada birileri benim taşkınlığımı bastırmaya uğraştığında şöyle diyordu: *"C'mon, leave her alone, she's young... Let her laugh."*[1] Onu şimdi yanımdaymış gibi iyi hatırlıyorum. Onun kızı olabilirdim, yanında kendimi huzurlu hissediyordum ve hiçbir şeyden korkmuyordum. Bizim tartışmasız önderimizdi ama gücünden yararlanmıyordu; şımarıklıkları,

1 İng. *Haydi ama, onu rahat bırakın, o daha çok genç... Bırakın gülsün.* (ç.n.)

kaprisleri yoktu. Buna ihtiyaç duymuyordu. Hepimiz onun arzularını önceden yerine getirmeye çalışıyor, söylediklerinden bir şeyler öğrenmeye çalışıyorduk. O bir profesyoneldi ve ustalara özgü bir sabırla çalışıyordu.

Sadece bir kez efsanesi zedelenecek gibi oldu. Bir gün attan düştü –kim bilebilirdi ki?– ve bileği çatladı. Acısını bir yudum viski ile dindireceğini sandık. Oysa o delirmiş gibi bağırmaya başladı. Yuvasından fırlamış gözlerle onu seyrediyorduk; kahramanın arkasındaki adamı görmek bizi şaşırtmıştı. Kendini çok çabuk toparladı ve bir an sonra sanki bir şey olmamış gibi yeniden John Wayne suretine büründü. Onun atının nalları, hâlâ çalışma odamın duvarında asılıdır. Kazalar bir kenara bırakılacak olursa o yaşayan bir efsaneydi ve hep öyle kalacaktır.

Öteki kahraman Rossano Brazzi ise bambaşka bir hamurdan yoğrulmuştu; o tam bir Latin Âşık tiplemesiydi. Rossano güzeldi, güler yüzlüydü, kendine ve çekiciliğine o kadar yoğunlaşmıştı ki şaka yaptığını fark etmezdi bile. Sanki küçük bir erkek çocukmuş gibi ona *"Quanto sii bbbello!"*[1] derdim. Ama belki de beni ciddiye alan tek kişi oydu. Daima şarkı söylerdi. İki mola arasında sabit gülümseyişi ve baygın bakışlarıyla, ünlü müzikal *South Pacific*[2] tarzı melodiler dökülürdü ağzından: *"Some enchanted evening, you may see a stranger, across a crowded room..."*[3] Katharine Hepburn ile Venedik'te çektikleri *Summertime*[4] filminin setinden gelmişti ve üzerinde hâlâ o güzel kadının zarafetinin, tarzının izleri vardı. En önemli ana tam zamanında yetişti ve benim hayatımı kurtardı. Eğer o olmasaydı, ben şimdi burada bunları anlatıyor olamazdım.

Geceleri hava son derece soğuyordu ve küçük otel odam bir gaz sobasıyla ısıtılıyordu. Sadece yatağım, makyaj masam ve birkaç minik şey sığdığından burada kendimi hapiste gibi hissediyordum. Korktuğum için kapıları ve pencereleri sımsıkı kapatıyordum, bunun riskli olabileceği hiç aklıma gelmemişti. Ama o

1 İt. *Ne kadar güzelsin!* (ç.n.)
2 Richard Pearce'ın yönettiği 2001 yapımı film. (yay.n.)
3 İng. *Biraz büyülü bir akşamda, bir yabancı görebilirsin, kalabalık bir odanın köşesinde...* (yay.n.)
4 David Lean'in yönettiği 1955 yapımı film. (yay.n.)

akşam tehlikeyle birebir yüzleştim. Gecenin yarısında bir karabasanla ve korkunç bir baş ağrısıyla uyandım. Kafam karışmıştı ve bayılmak üzereydim. Anlamamıştım ama gazdan zehirlenmiştim. Nasıl olduysa, dizlerimin üstünde kapıya ulaştım ve açabildim. Odasına dönen Rossano beni baygın yerde buldu ve hemen doktoru çağırdı. "İmdat! Yardım edin! Sophia ölüyor!" Beni tam zamanında bulmuştu, bir dakika sonra çok geç olabilirdi.

Yaşadığım korku çalışmaya devam etmemi engellemediyse de o can sıkıcı baş ağrısı birkaç gün daha yakamı bırakmadı. Sabahları soğuk yüzünden sete kürkle geliyorduk. Sonra saatler geçtikçe güneş kızgınlaşıyor, biz kat kat soyunuyorduk. Yönetmen Henry Hathaway de çok hastalanmıştı ama çekimlerin sonuna dek direndi. Birlikte, ilk karısı can çekişen Gadames Belediye Başkanı'na da yardım edebildik. Setin bütün ışıklarını minik bir alanı aydınlatmak için kullandık ve oraya inen helikopter, kadını hemen alıp hastaneye yetiştirdi. Bu gerçek zafer, filmin bütün zahmetine değdi.

Afrika'dan ayrıldığımızda keskin bir hasret duygusu yaşadım. Çöl büyülü bir yerdi, ufuk sonsuzdu ve pek çok kişinin hayal gücünü nasıl etkilediğini, nasıl kendine bağladığını artık anlayabiliyordum. Ama benim hayallerim bambaşka bir noktaya uzanıyordu ve beni oyalayabilecek başka bir çöl yoktu. Yolun sonunda beni Hollywood bekliyordu.

HOLLYWOOD PARTİLERİ

6 Nisan 1957 günü kız kardeşim Maria ile birlikte SAS şirketinin doğrudan Los Angeles'a uçan uçağına bindim. Uçak merdivenlerinin dibine kadar bize eşlik eden anneciğe sarılıp çok ağladım.

"Annecik, göreceksin, çok iyi olacağım, sen de öyle. Yazışacağız, seni her gün arayacağım, kendine iyi bak..."

Bu ilk büyük kopuş, ilk ayrılıktı. Karanlığa sıçrayış, beni neyin beklediğini bilmediğim bir selüloit dünyasına girişti. Pizzacı kızı, balıkçı kızı, hayatımın bir parçasını evde bırakıyordum.

Artık uluslararası bir aktris olmuştum ama içimin bir köşesinde hâlâ bilinmeze yürüyen küçük kız vardı.

Los Angeles'a indiğimizde bütün Amerikan basınının bizi beklediğini gördük; üstelik hepsi bu değildi. Gerçekten son derece havalı bir karşılama hazırlanmıştı. Uçağın altında küçük John Minervini dört yaşının çekingenliğiyle bütün Amerikalı İtalyanlar adına bana bir öpücük verdi. "*Welcome to America, Miss Loren,*"[1] derken sanki bir okul müsameresine çıkmış gibiydi. Ben de rujumun lekesini onun minik yanağına kondurdum. Günün en çok resimlenen çocuğu o oldu.

Maria ile arada birbirimize bakıp gülüşüyorduk. Her şeyin gerçek olduğunu kanıtlamak için yanaklarımızı çimdikliyorduk.

"Bunları yaşayan gerçekten biz miyiz? Maria mı, Sophia mı? Kim derdi ki bunu?"

Oysa insan star rolüne de alışıyormuş. Çok kısa sürede önemli olanın, şeylere doğru değeri yüklemek olduğunu, bütün bu karmaşanın ve bu büyük senaryonun düşünme tarzımı değiştirmemesi gerektiğini öğrendim. Ne aradığımı çok iyi biliyordum, başarı beni benden alıyor ve hep daha iyisini yapmaya itiyordu; öte yandan kendi içselliğimde hâlâ bir aile kurmak, çocuklara sahip olmak ve hiç yaşayamadığım o normal hayatı tatmak istiyordum. Birkaç yıl sonra bütün bu düşüncelerimi tarihe geçmiş bir söyleşide sözcüklere dökecek kişi Alberto Moravia oldu.

Amerika aslında benim nihayet Carlo ile birlikte yaşamama olanak sağlıyordu. O İtalya'ya gidip geliyor ve Hollywood'dayken sadece benimle oluyordu. Bir süre önce Ponti-De Laurentiis şirketini kapatmıştı ve çok iyi İngilizce konuşan, onun işini okyanus ötesine taşımasına yardımcı olan Napolili Marcello Girosi ile birlikte Champion Film Şirketi'ni kurmuştu. İşte o zaman Paramount ile bir anlaşma imzaladılar. Dünyanın en önemli yarış sahasına ana kapıdan giriş yapıyordum.

Hollywood ile ilk randevum, Paramount şirketinin, Mike Romanoff'un ünlü restoranında düzenlediği kokteylle oldu. Mekâna, benim onuruma Amerikan zevkini ve gerçekliğini

1 İng. *Amerika'ya hoş geldiniz Bayan Loren.* (yay.n.)

değiştirme konusundaki çocuksu tarzlarıyla Akdeniz havası vermişlerdi. Kokteylde kimse eksik değildi. Anın fenomeni, tanışılması gereken kişisi, kaçırılmaması gereken etkinliği bendim. Bir yana dönüyordum –nefes kesici yakışıklılığıyla– Gary Cooper'ı görüyordum, öte yana dönüyordum Barbara Stanwyck'in gülümseyişiyle karşılaşıyordum, pencereye bakıyordum Gene Kelly ile sohbet eden çekingen Fred Astaire'i fark ediyordum. Aman Tanrım!

Ve sonra daha da güzel bir şey oldu ve Jayne Mansfield geldi. Kalabalık konuk selini şöyle ikiye ayırarak benim masama doğru yürüdü. Belki tam olarak ayık değildi, yüksek topukların üzerinde pek rahat görünmüyordu ama yürüyüşünde gerçekten bir azamet vardı. Herkesin onu seyrettiğinin farkındaydı ve zaten cömert ötesi dekoltesi yüzünden gözleri üzerinden ayırmak mümkün değildi. Sanki "İşte Jayne Mansfield geliyor. Sarışın Bomba!" der gibiydi. Yanıma oturdu ve patlayan bir yanardağ gibi benimle konuşmaya başladı. Kendinden geçmişçesine anlatırken memelerinden birinin tabağımın içinde olduğunu fark ettim. Dehşet içinde yüzüne baktım. O bunun neredeyse farkına bile varmadı, toparlandı ve gitti. Özellikle orada bulunan bir fotoğrafçı bu anı yakaladı ve fotoğraf dünyayı dolaştı. Bu kareyi imzalamayı reddettim. Hollywood'un büyülü dünyası ne yapacağımı bilemediğim, karışmak istemediğim bazı grotesk çehrelere de sahipti.

Bu ilk partiyi başkaları da izledi; hepsi birbirinin aynıydı, hepsi birbirinden farklıydı. Benim için büyük bir serüvendi, bir atlıkarıncaydı, simalardan, adlardan, sahnelerden oluşan bir samanyoluydu. Limuzinler, Cadillac'lar, göz alıcı villalar kadar moteller ve arabaya servis yapan mekânlar da beni müthiş etkiliyordu. Süpermarketleri, alışveriş merkezlerini, havuz kenarında içilen içkileri, süzme peynirli meyve salatasını keşfediyordum. Gençliğimin efsaneleriyle tanışıyordum, kendimi dünyanın merkezinde hissediyordum ama sinemadan başka bir şey konuşulduğu yoktu, zaman zaman tarih, ironi ve insaniyet yüklü ülkemi de çok özlüyordum. Hollywood'da sıradan insan yoktu.

Güzel bir otelin, kocaman balkona sahip süitine yerleştik ve

Amerika'nın seçkin televizyon programlarından biri olan "Ed Sullivan Show"u burada çektik. Şöhretim büyürken sorumluluklarım ve hata yapma korkularım da artıyordu. Şimdi herkesin gözü üzerimdeydi, bir yanlışımı yakalayıp blöften başka bir şey olmadığımı kanıtlama peşindeydiler. İngilizcem günden güne iyileşiyordu, rollerim giderek büyüyordu, daha çok replikli, benim daha fazla konsantre olmam gereken rollere dönüşüyordu. Ortamın acımasız iki köşe yazarı Louella Parsons ve Hedda Hopper, yaptıkları çirkef haberlerle yıldızların korkulu rüyasıydılar. Neyse ki bana karşı hep uysal davrandılar çünkü onlar için ben bir yabancıydım. Eninde sonunda evine dönecek olan bir *Italian Girl*'düm[1].

Çevirdiğim ilk film Eugene O'Neill'in yazdığı bir dramdan yola çıkan *Karaağaçlar Altında*[2] oldu. Beni tutku yüklü, gergin ve zor bir kahraman bekliyordu. Yanımda *Sapık*[3] filmiyle hatırlanan o nevrotik haliyle yakışıklı Anthony Perkins vardı. Nazik, terbiyeli, huzursuzluğunu saklayamayan, biraz alıngan bir gençti. Aramızda bir tür suç ortaklığı geliştirmiştik; o benim İngilizceme yardımcı oluyordu, ben onu biraz güldürüyordum. Odası adeta bir öğrenci odası gibiydi: Küçük bir masa ve bir-iki kitap dışında bir şey olmayan manastır yalınlığındaydı.

Filmin tamamının stüdyoda çekilmesinin –California'da bizim yeni gerçekçiliğimizin sokakları yoktu– filme kattığı teatral boyut siyah-beyaz bir fotoğrafla vurgulandı. Filmin afişini gören torunum birkaç gün önce çığlık çığlığa şöyle dedi: "Babaanne, sen eskiden Çinli miydin?" O dönemin makyajı öyleydi, o zamanki makyörüm Goffredo Rocchetti ile yaratmıştık bu tarzı. Ben öncülüğünü yaptım, bütün kızlar ardımdan geldi.

Bu arada İspanya'da Frank Sinatra'nın, büyük olasılıkla aşk acısı yüzünden seti aniden terk etmesi üzerine bitiremediğimiz *Gurur ve İhtiras* filminin finalini de çektik.

Bu arada ben umudunu hâlâ yitirmemiş olan Cary ile yeni-

1 İng. *İtalyan Kız*. (yay.n.)
2 Delbert Mann'ın yönettiği 1958 yapımı *Desire under the Elms* filmi. (yay.n.)
3 Alfred Hitchcock'un yönettiği 1960 yapımı *Psycho* filmi. (yay.n.)

den görüşmeye başladım. Carlo'nun varlığını görmezden gelerek bana her gün büyük bir gül demeti yolluyor, telefon ediyor, mektuplar yazıyordu. Carlo herhalde kırılıyordu ama tek söz etmiyordu. Bense biraz utanıyordum, bir şey olmasını bekliyordum. Böyle devam edemezdik.

Başlangıçta kısa bir tatil için İtalya'ya döndüm. Uzaktayken anneme her gün mektup yazıyordum ama onu görme, onu kucaklama ihtiyacını duyuyordum. O da bu sıralarda aşk hayallerini taçlandırmakla meşguldü: Riccardo karısını terk edip onunla yaşamaya başlamıştı ama sonra gene terk etmişti elbette. Ben hayatımı anneciğı bu olanaksız aşktan vazgeçirmeye çalışırken harcamıştım ama yetersiz olduğumun da farkındaydım.

Maria ise bir süre önce eve dönmüştü. Her ne kadar Sinatra onu şarkıcı olma konusunda yüreklendirse de pes etmişti. Belki de annemizi yalnız bırakmak istememişti. Hayat hep aynı akıyordu: Anne ve babası yüzünden hayalleri yıkılan Romilda, beni rahat bırakmıştı ama küçük kızına aynı şansı tanımamıştı.

Villa Borghese'nin içinde bulunan Casina Valadier'de onuruma verilen büyük bir partiden sonra Carlo ve ben Lüsern Gölü kenarındaki Bürgenstock'a sığındık. Kameralardan uzakta gündelik hayatımızda eksikliğini hissettiğimiz huzuru bulduk. Burası ormanlarla ve ışıkla dolu şahane bir yerdi, o şaşaalı dünyadan çok uzaktı. Burada okuyor, yürüyüş yapıyor, yakalanma, yargılanma, suçlanma korkusu olmadan birlikteliğin tadını çıkartıyorduk. Doğanın sessizliğinde ve ıssızlığında, yüreğimiz dinleniyor, aşkımız güçleniyordu.

8 Ağustos günü yeniden Amerika'ya döndük. Başka setler, başka çekimler. Los Angeles'tan yıldızların treni olarak bilinen Super Chief ile Washington'a gittim. Cary, Beyaz Saray'ın önünde beni bekliyordu. Birlikte *Dadı'nın Şansı*[1] filminde, özellikle onun için yazılmış bir komedide oynayacaktık. Ama İspanyol büyüsü sona ermişti. Kendimizi çözülmeyi bekleyen bir çıkmazda bulmuştuk.

Şimdi minik sandığımda beni hâlâ duygulandıran, zarif ve şen elyazısıyla yazdığı mektupları ve notları buldum: Bana zamanla değişen ama hep süren sevgisini anlatıyorlar.

1 Melville Shavelson'ın yönettiği 1958 yapımı *Houseboat* filmi. (yay.n.)

"Mümkün olursa ve istersen resepsiyona benim için bir not bırak – ne türden olursa olsun, birkaç sözcük yeter. Her gün senden bir şey almaya ihtiyaç duyuyorum. Burnuma inen bir yumruk bile olabilir bu ama aşkını ifade eden iki satır beni çok mutlu ederdi... Aynı şey, aynı neden için benimle düşünür ve dua edersen, her şey yolunda gidecek ve hayat güzel olacak.

Not: Bu not seninkilerin beni ettiği kadar mutlu olmanı sağlarsa, yazmış olmaktan mutluluk duyacağım."

Çekimlerin bitmesine iki gün kala Carlo ve ben otelin terasında kahvaltımızı ediyorduk; kruvasanlarımızı yerken gazetelerimizi okuyorduk. Günlük gazeteyi karıştırırken gözlerimiz Louella Parsons'un yazısına takıldı: Bizim bir gün önce Meksika'da vekâleten nikâhlandığımızı yazıyordu.

Ben neredeyse iskemlemden düşecektim; hukuk bürosundan, ilişkimizi İtalya dışında resmileştirecek bir çözüm bulmasını istemiş olsa bile Carlo da son derece öfkelendi. Belli ki avukatları ondan habersiz biraz fazla ileri gitmişlerdi. Çok kısa süre içinde bu nikâhın geçersiz olduğu keşfedildiyse de ülkemizde büyük sorunlar yaşayacaktık.

Bu arada Birleşik Devletler'de ve dünyanın geri kalanında ilişkimiz kurallara uygundu. Hatta –bizim ülkemizin tersine boşanmanın mümkün ve hatta kolay olduğu– Amerika'da "günah içinde yaşamak" yakışıksız bir durumdu. Elizabeth Taylor'ın ikisi aynı kişiyle olmak üzere sekiz kez evlenmesinin, onun gibi pek çok yıldızın bu yola başvurmasının nedeni buydu.

Bu bizim hayal ettiğimiz düğün değildi ama o anda elden gelen en iyi çözüm bu gibi görünüyordu. Sürprize rağmen mum ışığında yemek yedik ve kısa bir balayı düşünmeye bile başladık.

Biraz şaşırmış, ancak sonunda duruma razı olan Cary sette gerçek bir beyefendi gibi davrandı. "Seni kutlarım Sophia. Umarım mutlu olursun," dedi.

Kaderin bir cilvesi olsa gerek, Cary ve ben *Dadı'nın Şansı* çekimlerinde kameraların karşısında evlendik; o yakasına kocaman bir gardenya takmıştı, ben de şahane, beyaz dantel bir giysiye bürünmüştüm.

HAYAT DEVAM EDİYOR

Bir ay sonra dertler başladı. İlk darbe Vatikan'ın yayın organı olan *L'Osservatore Romano*'dan[1] geldi. İkinci darbeyi indiren, o zamana kadar adını duymadığımız Bayan Brambilla idi ve bizi –1969 yılına dek İtalya'da suç kapsamında olan– iki eşlilik ve nikâhsız birliktelik suçlarıyla ailenin korunması derneği adına ihbar ediyordu. Vatikan'ın iptal başvuruları ve avukatların geliştirdiği stratejilerle süren bu uzun serüven ancak dokuz yıl sonra bitecekti. Bu arada bir balayı fikri geliştirdiğimiz için Londra'ya doğru yola çıkmıştık; *The Key*[2] filmi için beni orada iki harika isim bekliyordu: William Holden ve Trevor Howard.

Carlo uçakta zorlu geçen aylara son noktayı koydu. Evliliğimiz, Hollywood ve çevireceğim film konusunda bizi sorgulayan gazetecilerin oluşturduğu büyük bir kalabalık tarafından uğurlandık. Flaşlar birbiri ardına patlarken tam bir star kargaşası yaşanıyordu. Ben yirmi yaşımı geçeli birkaç yıl olmuştu, serseme dönmüştüm ama kendimi mutlu hissediyordum. Paltomu çıkartır, çantamı yerine yerleştirirken Carlo'ya gülümsedim. Bana biraz öfkeli gibi göründü, büyük olasılıkla o da bütün bu gürültüden yorulmuştu ya da belki aklı işleriyle meşguldü. Derin bir soluk aldım, uçak dergisini karıştırarak en sevdiğim parfümü aradım, çevremdeki yolcuları inceleyerek onların işlerini, aşklarını, hayallerini tahmin etmeye çalıştım. Tam gevşemeye başlamışken masum bir şaka kaçtı ağzımdan. Belki de o kadar masum değildi.

"Yola çıkmadan önce Cary bana bir buket sarı gül yolladı. Kıskançlık sarısı mı acaba? Ne şeker!"

Carlo ansızın döndü, herkesin bakışları altında yüzüme koca bir tokat indirdi. O anda içimde bir şey alev aldı, elinin beyaz izi, öfke ve utançla kızaran yanağımda parlıyordu. Gözyaşlarımın yüzümden aşağı süzüldüğünü hissettim. Öleceğimi sandım ama içimden bunu bir şekilde hak ettiğimi düşünüyordum. Ve bundan da pişman değildim.

1 1861 yılında basımına başlanan günlük gazete. (yay.n.)
2 Carol Reed'in yönettiği 1958 yapımı film. (yay.n.)

İnsan yirmi yaşındayken yaşamayı öğrenmelidir ve Cary'nin aşkı bana çok şey kazandırmıştı. Carlo ile sıradan bir hayat kurabilme mücadelesi için cesaret kazandıran da oydu belki. Öte yandan gençtim ama aptal değildim. O tokadın –bugün anlaması zor ama– başka bir erkek tarafından tehdit edilen, sevdiğini kaybetme riskiyle yüzleşen, korkudan, mutsuzluktan ancak sıyrılabilen bir erkeğin hareketi olduğunu sezinlemiştim. Ağladım ama çok değil, çünkü uçak doluydu. Hostes çekingence bir şeye ihtiyacım olup olmadığını sormak için yanıma geldi. Ne tarafa bakacağımı şaşırmıştım ama aslında içten içe memnundum. Bir süredir beklediğim onay gelmişti: Carlo beni seviyordu, ben seçimimi yapmıştım ve bu iyi bir seçimdi.

Londra'da ilk savaşımı tek başıma verdim. Ve kazandım. Gelir gelmez beni allak bullak eden habere göre yönetmen Sir Carol Reed ve yapımcı Carl Foreman konuyu yeniden düşünmüşlerdi. Beni, kahramanı canlandırmak için fazla genç bulmuşlardı ve Ingrid Bergman benim yerimi almaya hazırdı. Ama ben bunun senaryoyla ilgili bir durum olmadığını anladım. Satır satır okumuştum, tatlı ve gizemli Stella rolünü oynamamı engelleyen hiçbir şey yoktu. Neden bambaşkaydı. İsim, büyük isim peşindeydiler, benim kenara çekilmem için onu çağırmalarının yeteceğini sanmışlardı. Carlo'nun yokluğundan yararlanan Foreman kâğıt üzerinde kazandığını düşünerek yanıma geldi. Ama kiminle karşı karşıya olduğunun henüz farkında değildi. Benden beklenmeyen bir direnç sergiledim ve rolümü kaptırmadım.

"Bu söz konusu bile olamaz. Sözleşmeyi imzaladım ve rol benimdir. Üzgünüm ama vazgeçmeye hiç niyetim yok. O kahramanın bana ait olduğunu hissediyorum, çok güzel canlandıracağımdan da eminim."

Benim için önemli, dramatik bir roldü; içinde sınırlı kalmaktan korktuğum ağırlıklı rollerimin dışına çıkmam için bir fırsattı. Asla geri adım atmayacaktım. O ise tereddüt etti, şansını bir kez daha denedi: "Sana bir yığın para vereceğimizi biliyorsun."

"Umrumda değil," dedim kendimden emin bir şekilde. "Ben o filmi çekeceğim, sen bana ne zaman başlayacağımızı söyle yeter."

Sözleşme sözleşmeydi ve o kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp gitti.

Elbette böyle yüksekten atıp tutunca birkaç gün korkudan öldüm ama senaryonun içine balıklama atlayıp onların saygısını kazandım. Kurşuni ve fırtınalı İngiliz sahillerinde geçen güzel bir öyküydü. Bir savaş, deniz, aşk öyküsüydü ve belli bir tanıtım isteyen dramatik bir çehresi vardı. Çekimlerin sonunda Foreman gelip beni kutladı ve başlangıçta direndiğim içim mutlu olduğunu söyledi.

Film nedeniyle *Royal Command Performance'a* davet edildik; orada yaptığım masum gaf tarihe geçti. Davete, o dönem çok sevdiğim modacım Emilio Schuberth'in şahane bir giysisiyle katıldım ve giysimi minik bir taçla zenginleştirmek istedim. Gerçi bir yandan büyüyordum ama hâlâ içten içe kraliçe olmak isteyen küçük bir kızdım. Maalesef davette bizi gerçek Kraliçe Elizabeth karşıladı ve kurallara göre bir saray mensubunun olduğu yere taçla katılmak doğru değildi. İngiltere kraliçesinin bunu sorun etmiş gibi bir hali yoktu ama ertesi gün gazetelerin attığı manşetler fazlasıyla yaratıcı ve yanki uyandıracak türdendi.

Aynı dönemde Bergman ile yollarımız bir kez daha kesişti. Cary'nin *Sonsuz Aşk*[1] filminin çekimleri için Londra'da bulunduğunu biliyordum ve bir sabah onu ziyaret etmek için sete gittim. Ingrid beni gördü ve belki de bu beklenmeyen karşılaşma yüzünden rolünü şaşırdı. Bunlar en iyi oyuncuların bile başına gelebilen şeylerdir ve o elbette çok büyük bir aktristi; üstelik ben ona cidden hayrandım. "Gitsem iyi olacak," diye fısıldadım Cary'ye ve oradan ayrıldım.

1957'nin Noel tatilini yeniden karlı Bürgenstock'un huzurlu ortamında, annecik ve Maria ile birlikte geçirdik. Bizim gibi sakin ve gözlerden uzak olmayı seçen komşularımız Audrey Hepburn ve Mel Ferrer ile ormanların içinde yaptığımız yürüyüşlerde karşılaşıyorduk. Ölçülü ve saygılı bir dostluk, tatlı bir arkadaşlık yaptık.

Bir gün Audrey bizi öğle yemeğine davet etti, Mel iş için bir

1 Stanley Donen'ın yönettiği 1958 yapımı *Indiscreet* filmi. (yay.n.)

yere gitmişti. Evleri yürüme mesafesindeydi; karların içinde sessiz ve sakin bir yürüyüş yaptık. Göle bakan minik bir tepenin üstünde, ışıl ışıl, beyazlara bürünmüş harika bir villaydı. Audrey de bembeyaz giyinmişti, bir-iki çiçek ve pek çok mumla süslediği sofrası da bembeyazdı. Saflığın zirvesinde bir davetti.

"Burası büyüleyici bir yer," dedim. O da tatlı tatlı, "Yalnızlığa ve güzelliğe ihtiyacım var," diye yanıtladı beni.

Bol bol sohbet ettik, sinemadan, ortak arkadaşlarımızdan konuştuk. Evini gezdik. Sonra telaş etmeden sofraya geçtik. Yemekten önce bir aperatif ya da benim ilk görüşte öyle zannettiğim bir tabak geldi. Bir marul yaprağı, bir top taze peynir ve üzerine kondurulmuş ahududular. Yandaki tabakta da çıtır çıtır ve minik bir ekmek dilimi vardı. Söyleşimiz pek hoştu, ahududular da öyle ama tabaklarımızı almaya geldiklerinde Audrey ayağa kalktı ve o uçucu, hassas, kusursuz gülümsemesiyle şöyle dedi: "Çok fazla yedim!" Demek ki yemek sona ermişti. Ben diplomatik sözlerle devam ettim: "Çok yedik evet, çok da lezizdi!" Açlıktan ölmek üzereydim ve eve dönünce kendime bir sandviç yaptım.

Audrey ve Mel birkaç yıl önce evin iki adım ötesindeki büyüleyici bir şapelde evlenmişlerdi. Neredeyse bir odadan biraz daha büyük olan minicik bir kiliseydi ama bir katedral ıssızlığında ve ciddiyetindeydi. İhtişamı onu çevreleyen ormanlarda ve Katolik'ten Budist'e, Hindu'dan Luteran'a bütün inançlara açık olmasındaydı. Şapelin önünden her geçişimde onların bu rüyayı andıran özel nikâhlarını düşünürdüm. Bu benim için hâlâ çok uzak bir rüyaydı ve bu rüya gibi, iki cani misali sürgün edildiğimiz İtalya da bize giderek uzaklaşıyordu.

Ocak ayında Los Angeles'a döndük ve birkaç aylığına boş olan King Vidor'un villasına yerleştik. İçedönük bir hayat sürüyorduk; çalışmadığımız zamanlarda evde kalıyorduk, akşamları televizyon seyredip erken uyuyorduk. Kasırganın ortasında bir huzur baloncuğunun içinde gibi hissediyordum kendimi.

Bir sonraki filmimin adı *The Black Orchid*'di[1] ve kendine yeni bir hayat kurmaya çalışan, ölen eşi mafya olan bir dul rolünde

1 Martin Ritt'in yönettiği 1958 yapımı film. (yay.n.)

Anthony Quinn ile oynayacaktım. Gene İtalyan'dım, anneydim ve deneyimli, ciddi, büyük bir aktörün karşısındaydım ama o benimle yakınlık kurmaya pek hevesli görünmüyordu. Bir sabah dış çekim sahnelerine hazırlanarak oturduğumuz masanın başında bana küçümseyici bir edayla, "*Are you going to do like that?*"[1] diye sordu.

"Sevgili Tony," dedim, "elimden geleni yapacağım." Kendimi kontrol etmeye çalışıyordum ama içten içe öleceğimi hissediyordum. Ne kadar çabalarsam çabalayayım sanki hep yetersiz kalıyordum. "Ben gidiyorum," diyordum kendime, "eve dönüyorum." Ama sonra bir şey olmamış gibi baştan başlıyordum.

Quinn'in de hiç sıradan olmayan bir çocukluk öyküsü vardı, maceraperest ve devrimci bir adam olan babası, Pancho Villa'nın arkadaşıydı; Meksikalı annesinin kökleri ise Azteklere dayanıyordu. Şiltecilik dahil bin bir çeşit iş yaptıktan sonra sinemaya adım atarak ona yolu açan Cecil DeMille'in kızıyla evlenmişti. Kamera karşısında sert ve sabırlı görünen bu adam set dışında son derece sevimliydi, ayrıca benim domatesli spagettilerime bayılıyordu.

The Black Orchid filmi bana meslek hayatımın ilk önemli ödülünü getirdi: Venedik Uluslararası Film Festivali'nin en iyi kadın oyunculara verdiği Coppa Volpi'ye layık görüldüm. Zaferimi haber verdiklerinde hemen gidip ödülümü almak istedim. Ama işler bu kadar basit değildi.

Cote d'Azur'da geçirdiğimiz bir haftalık tatilimiz sırasında arzumu dile getirdiğimde Carlo beni, "İtalya'ya adım atarsak ikimizi de tutuklarlar," diyerek tehdit etti. Sonuçta Venedik'ten gerekli garantileri aldıktan sonra tek başıma gitmeye karar verdim. Beni Saint-Tropez'den trene bindirdi ve yüreği buruk bir halde yola çıkışımı seyretti. Venedik'te müthiş bir kalabalık tarafından karşılandım, yazılanlara göre "Evine hoş geldin Sophia!" diye haykıran beş bin kişi vardı. Hiç beklemediğim bir şenlikti bu ve dünyayla yeniden barıştığımı, halkımın beni sevdiğini, ülkemin beni kabul ettiğini hissettim. Jüri karşısında o kadar heyecanlandım ki ağzımı bile açamadım. En şahane gülüşümü

1 İng. *Böyle mi yapacaksın?* (ç.n.)

Anthony Quinn'e saklamıştım: "Gördün mü bak, hiç de o kadar kötü değilmişim!"

Film bana asla unutamayacağım başka bir tatmin daha yaşattı. Roma'da filmin galasında Anna Magnani ile yan yana oturdum. Işıklar yeniden yandığında duygularını pek belli etmemekle tanınan *Nannarella* heyecanla, "Bravo Sophia, gerçekten çok hoşuma gitti!" dedi. Pek az iltifat beni bundan daha çok mutlu etmiştir.

Bu arada, usta yönetmen Sidney Lumet'in rejisine rağmen başarı kazanamayan *O Biçim Kadın*[1] filmini çevirdiğim kısa New York yazı dışında Carlo ve ben gene sabit bir evden yoksun kalmıştık. İki sürgün gibi dünyayı dolaşıyorduk ve bütün ayrıcalıklarımıza karşın kendimizi yersiz yurtsuz hissediyorduk. Sonbaharı Paris'te Rivoli Caddesi'nde geçirdik. Oradan ayrılırken bize veda etmeye gelen dostlarımız Yves Montand ve Simone Signoret, Kirk Douglas ve Gérard Oury oldu. Her limanda arkadaşları bulunan ancak evi olmayan dünya vatandaşlarıydık. 1959 yılının ocak ayında Paramount ile anlaşmamıza uymak üzere yeniden Hollywood'a döndük.

Sıra George Cukor'ın yönettiği *Korkunç Kumpanya*[2] filmindeydi ve bir kez daha Anthony Quinn'le birlikte kamera karşısına geçecektim. Cukor'la çalışmak hiç kolay olmadı ve ama sonra ondan ne kadar çok şey öğrendiğimi fark ettim. Beni etkilemeden rolümü fısıldayan De Sica'nın tersine Cukor onu taklit ederek kendimi bir kukla gibi hissetmeme neden oluyordu ve günlerini giderek akıcı ama elbette mükemmelliğe ulaşmamış olan İngilizcemi düzeltmekle geçiriyordu. Zamanla benim minnetimi kazandı ve bu sıradışı müzikal Western, benim en sevdiğim filmlerim arasında yerini aldı.

Batı'dan Avusturya İmparatorluğu'na geçmem için sadece bir gecelik uçak yolculuğu yetti. *Şeytan Çekici Sissi*[3] tarzında kostümlü bir film olan *A Breath of Scandal*'da[4] işim pek kolay olmadı.

1 1959 yapımı *That Kind of Woman* filmi. (yay.n)
2 1960 yapımı *Heller in Pink Tights* filmi. (yay.n.)
3 Ernst Marischka'nın yönettiği 1955 yapımı *Sissi* filmi. (yay.n.)
4 Michael Curtiz'in yönettiği 1960 yapımı film. (yay.n.)

Efsanevi *Kazablanka*[1] filminin yönetmeni Michael Curtiz o ağır Macar aksanıyla kendini iyi ifade edemiyordu ve çekimler tahmin edilenden çok daha ağır geçti.

Paramount ile işbirliğimi tamamlamadan önce usta Clark Gable ile oynayacağım *Her Şey Napoli'de Başladı*[2] filmi bizi nihayet İtalya'ya geri götürdü. Gable artık olgun, cazibeli ve sevimli bir oyuncu olmuştu. Ona her bakışımda *Rüzgâr Gibi Geçti*'nin[3] Rhett Butler'ını, o güzel öpüşmeleri, o günbatımlarını, o korkutucu güzelliğini görüyordum. Onu o zamanın bakışlarıyla inceliyordum ve hayaller kurmaya başlıyordum.

Gable bir vardı bir yoktu. Kurallara uygun ve profesyonelce sete erkenden geliyordu. Daima mükemmeldi. Replikleri mükemmeldi, makyajı mükemmeldi, çalışma saatleri mükemmeldi. O kadar mükemmeldi ki akşam üstü saat beş olduğunda bileğindeki saatin çaldığını duyuyorduk. Bu her şeyin bittiği anlamına geliyordu. Sahneyi yarıda bırakıyor ve gidiyordu.

Ağustos ayıydı, Capri bizi kollarını açarak karşılamıştı ama mahkemeden Carlo'nun iki eşlilik suçu işlediği kararının çıktığını öğrenmiştik. Doğum günümde, ekip bana üzerinde 25 mum olan bir pasta hazırlamıştı ve Carlo bütün dünyaya meydan okuyarak yanıma geldi. Bir kez daha her şey hem çok zor hem de gerçek olamayacak kadar güzel göründü. Hollywood bana verebileceği her şeyi vermişti ve içinde bulunduğumuz bütün zorluklara karşın evimize dönme zamanımız gelmişti.

1 1942 yapımı *Casablanca* filmi. (yay.n.)
2 Melville Shavelson'ın yönettiği 1960 yapımı *It Started in Napels* filmi. (yay.n.)
3 Victor Fleming, George Cukor ve Sam Wood'un yönettiği 1939 yapımı *Gone With The Wind* filmi. (yay.n.)

VII

OSCARLIK BİR ANNE

Fino all'età di quattordici

Tutta l'infanzia dunque. Lei

zia per molti aspetti sono i

BEYAZ GECE

1962 yılının Şubat ayı sonlarında aday olduğum haberi geldiğinde inanamadım. "Oscar mı? Oscar Ödülü mü?" Aday olanların listesini okuyordum; Audrey Hepburn, Natalie Wood, Piper Laurie ve Geraldine Page adları önümden bir bir geçiyordu ve ben kendi kendime şöyle diyordum: "Yok canım, şaka mı bu? Nihayetinde *Kızım ve Ben* bir İtalyan filmi, dili İtalyanca, böyle bir şey görülmüş mü hiç?"

Gene de bu fikre bayılmıştım, bana kendimi iyi hissettirmişti, aday gösterilmenin bile bana yettiği düşüncesiyle kendimi kandırmaya çalışıyordum. Ama içim bunun doğru olmadığını, tırmandığım her basamağın beni hayalini kurduğum zafere daha çok yaklaştırdığını hissettiriyordu. Belki fazla cüretkâr davranıyordum ama elimden gelen buydu. Umut ve hırs bana özgü duygular olmasına karşın hayal kırıklığının köşede beni beklediğini, çok az kişinin zafere ulaştığını da biliyordum.

Pek çok kez fikir değiştirdikten sonra ödül törenine gitmemeye karar verdim. Ödülü alamazsam düşüp bayılacaktım. Kazansaydım da bayılacaktım. O büyük sahnenin karşısında, bütün dünyanın gözü önünde buna izin veremezdim. "Roma'da, koltuğumda otururum," dedim ve öyle de yaptım.

Özel gecede Carlo da umursamazmış gibi yapsa da çok heyecanlıydı. O sağlam, kararlı, işine ve ulaşılacak hedeflere yoğunlaşmış bir adamdı. Onun için bir sıfat kullanmam gerekirse o hep vardı: Her durumda, başkaları için, kendi için orada olurdu, var olurdu. Çocukluğundan beri tutkuyla bağlandığı sinemaya hayatını vermişti. İşlerinde gözünü hedeften ayırmazdı, sonuçlara son derece dikkatle bakardı ve iyi bir film için mücadele etmekten

kaçmazdı. Ortaya çıkan işten hoşnut kalmazsa kendi bildiği hale sokmak için kurgunun başına oturur yeniden kesip kurgulardı. Kültürlü ve duyarlıydı, az konuşurdu. Beni en baştan beri anlamıştı ve olduğumdan farklı biri olmamı istememişti.

Bu noktaya varmak için çok çalışırken el ele vermiş, kararlı davranmıştık, en iyi ailelerde olduğu üzere birbirimizi tamamlamıştık. Birlikteliğimizi bir skandal olarak niteleyen ve daima haklının yanındaki o mükemmel aileler bizim için ne düşünüyorlardı acaba? Çok çabuk yargılıyorlardı, hem iş hem özel hayatımızda sürdürdüğümüz bu huzurlu ve sağlam aşkımız hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Bugün olsa "sinerji" terimi kullanılabilirdi; o zamanlar muhabbet ve karşılıklı dayanışma deniyordu. Yolculuklar etmiştik, kendimizi tehlikeye atmıştık, risk alarak ve bize yöneltilen suçlamalara karşın vatanımıza dönmüştük. Kimsenin kimseye bir şey hediye etmediğini, her minik zaferin zahmet ve fedakârlık ile gerçekleştiğini, her zaman hedefe ulaşamadığını biliyorduk.

9 Nisan 1962 günü, bir süredir az-çok resmi olarak birlikte yaşadığımız D'Aracoeli Meydanı'ndaki evimizdeydik. İtalya ve California arasındaki saat farkı yüzünden bizi uykusuz bir gecenin beklediğinin farkındaydık. O zamanlar dünyaya naklen televizyon yayını yoktu. Çene çalmak, okumak, dinlenmek için fazlasıyla gergindik, telefon sürekli çalıyor, samimi kutlama mesajları alıyorduk. Daha yüzsüz olanlar tahminlerde bulunuyor, şuna ya da buna inandıklarını bildiriyorlardı; onlar "her şeyi bilen" insanlardı. Biz ise birbirimize gülümseyerek bakıyorduk. Sonuç ne olursa olsun unutulmaz bir geceydi. Bu bir Oscar gecesiydi. Biraz müzik, bir yudum şarap, birkaç sigara, bir papatya çayı, biraz ilkyaz havası almak için açılan pencere. Ya sonra?

Aklım başıma geldiğinde saatler iyice ilerlemişti. Domatesli makarna, tabii ya, bunu daha önce düşünmeliydim. Mutfakta kendimi güvende hissedecektim, nasıl dindireceğimi bilemediğim bu endişeyi orada yatıştırabilirdim. Sarmısakları soyarken düşüncelerim birkaç yıl önce yitirdiğimiz Luisa Anneme uçtu. Belki benim için bambaşka bir hayat hayal etmişti. Belki

Pozzuoli'de öğretmen olsam, onun apartmanında aynı katta ya da üst katta iki odalı bir ev tutsam, pazar öğlenleri birlikte yemek yesek, ayaklarının altında bir-iki torun dolaşsa daha mutlu olurdu. Ama ne olursa olsun, bu gece benimle gurur duyardı. Disiplinin değerini, üzerine düşen görevi yerine getirmenin önemini, bütün dünyada kendini huzurlu hissetmenin keyfini bana öğreten oydu ve sadece irade gücüyle kazandığım bu başarıyla gurur duyardı.

Gözlerim yaşardı. Heyecan insana ne oyunlar oynayabiliyor. Telefon bir kez daha çaldı, arayan kim bilir kaçıncı kez annecikti. Beni sakinleştirmek istediğini söylüyordu ama aslında kendi heyecanını yatıştırmaya çalışıyordu. Telefonu Carlo açtı ve her zamankinden biraz daha sert konuştu. "Romilda, Sophia'yı rahat bırak; bir şey öğrenince biz seni ararız." Aralarında karşılıklı bir saygı ve güven duygusu vardı. Aşağı yukarı aynı yaşlardaydılar ve bir şekilde rekabet halindeydiler. Ya da bu otoriter beyin hayatıma girmesiyle Romilda kendini biraz kenara atılmış hissetmişti. Ve ayrıca söylemeye gerek bile yok ama "Scicolone Etkisi"onu hâlâ endişelendiriyordu. Bir erkeğe, hele de evliyse asla güvenilmemeliydi.

Gözyaşlarımı saklamak için soğanı da doğradım ve kendimi hemen iyi hissettim. Bazen ayakları yere sağlam basmak, iyi ya da kötü sürprizlerin senden çalmaya çalıştığı dengeni yeniden kazanmak için çok basit şeyler yeterli olur.

Gecenin üçünde Şili, Santiago'dan gelen telgraf, Bayan Loren'in 1961 Golden Laurel Ödülleri'nde "En İyi Kadın Oyuncu" seçildiğini bildiriyordu. Zafer kehaneti mi, kaderin bir cilvesi mi? Şafağın sökmesine daha çok vardı ve uykum kesinlikle kaçmıştı. Zamanı nasıl geçireceğimi bilememenin şaşkınlığı ile "Eh, şimdi ne yapacağım?" diye sordum kendime. Divana bağdaş kurdum, günün aydınlanmasını bekledim. Az sonra Carlo da gelip yanıma oturdu.

Neyse ki zaman, en yavaş aktığında, hatta geri gidermiş gibi geldiğinde bile geçer. O sefer de dakikalar birbirlerine ilmeklenip saatleri devirdiler ve gece gündüze döndü. Sabahın altısında bizim hesabımıza göre her şeyin bitmiş olması gerekirdi ama

ne telefon, ne telgraf, ne bir şey geliyordu. Çevremizdeki sessizlik neredeyse can acıtıyordu. Birbirimizle konuşmadan, "Madem öyle artık gidip uyumayı deneyebiliriz," dedik. Ama gene de yerimizden kalkamıyorduk. Öylece sabahın griliğinde duvarlara, resimlere, fotoğraflara bakarak otururken sonunda iki çocuk gibi uyuya kaldık.

Ama saat tam 06:39'da telefon çaldı. Sanki saatin alarmı ya da bir siren gibi acımasızdı. Carlo ahizeye atladı.

"Kim? Kimsiniz? Cary mi? Cary Grant mi?" Bir anlık sessizlikten sonra bir neşe patlaması oldu; bir köy panayırında atılan fişekler gibi kendine özgü İngilizcesiyle bağırmaya başladı: *"Sophia win! Sophia win! Sophia win!!!"*[1]

Ahizeyi elinden kaptım. Telin öteki ucunda, Cary Grant'in sıcacık sesi vardı: *"It's wonderful, Sophia, it's wonderful. You are always the best!"*[2]

Okyanusun ötesindeki Cary'ye gülümsüyordum, kendime, bize, hayata gülümsüyordum. Ahizeyi yerine koydum ve salonun ortasında hoplayıp zıplamaya başladım. Sonra ansızın üzerime müthiş bir bitkinliğin çöktüğünü hissettim. Ne düşüneceğimi, ne hissedeceğimi bilemez haldeydim. İçimdeki boşluğu doldurmak için mutfağa koştum ve sosumun dibi tuttu mu diye baktım.

Aşağıda, apartman kapısının önünde sabırsız bir gazeteci seli oluşmuştu. Aralarına dalan annecik ve Maria, onları da hemen içeriye kabul edeceğimi vaat ediyorlardı. Kardeşimin elinde benim için minik bir saksı fesleğen vardı. "Bununla, yola nereden çıktığını hatırlarsın."

Kucaklaşmamız, bütün hayatımın en yoğun anlarından biri oldu. Benim Oscar'ım onlarındı. Benim mutluluğum onlarındı.

ANNELER VE KIZLARI

Bir başka unutulmaz kucaklaşma –son sekiz yıl içinde Napoli'nin yoksul mahallelerinde, Trastevere meydanlarında,

1 İng. *Kazandın Sophia! Kazandın Sophia! Kazandın Sophia!* (yay.n.)
2 İng. *Bu harika, Sophia, harika. Sen her zaman en iyisin!* (yay.n.)

Sorrento'nun dar sokaklarında, Ciociara'nın boz tepelerinde çekilmiş metrelerce filmden sonra– Vittorio De Sica ile buluşmamda yaşandı. Bir figüranın gelecek vaadini, repliği olmayan minik kızın ardındaki oyuncuyu ilk fark eden oydu ve şimdi de kızın ardındaki anneyi o görmüştü. Evet bu sefer de konu anneler ve kızlarıyla ilgiliydi, çözülmesi gayet zor, dolambaçlı bir konuydu.

Her şey Carlo'nun çok büyük saygı duyduğu, derin bir hayranlık beslediği usta yazar Alberto Moravia'nın bir romanıyla başlamıştı. O ikisi sık sık görüşürler, projeleri, senaryoları, fikirleri tartışırlardı. Onun bir öyküsünden yola çıkarak çekilen *Peccato che sia una canaglia* filmi sayesinde Marcello ile tanışmıştım. Başka büyük yazarlarla birlikte *La Donna del fiume* senaryosunu yazan da oydu. Ama *Kızım ve Ben*, yüreğimi dağlamıştı. Bizim topraklarımızdan, benden, annemden, yaşadığımız savaştan, korktuğumuz her şeyden, kabuk tutmayan yaralarımızdan söz ediyordu. O sayfalarda ben cesareti, açlığı, cahillerin kör aptallığını, dünyanın bütün kadınlarının içinde olan annelik içgüdüsünü bulmuştum.

Üç yıl önce Bürgenstock'tayken Carlo kitabın haklarını istemiş ve benim görüşümü sormuştu. Ben kitabı elimden bırakamadan iki günde yutmuştum.

Cesira'nın sesi beni büyülemişti. O tam bir kırsal kadınıydı, köyünden kalkıp Roma'ya gelmişti, gencecikken hatalı bir evliliğin içine hapsedilmişti, patlayan bombaların altında sahip olduğu eşyayı, dükkânını, kızını korurken yapayalnızlığını fark edip toprağına, Ciociara'ya kaçmaya karar vermişti. Zaten haftalar söz konusuydu, düşman kapıya dayanmıştı.

Cesira iyi niyetli, açık yürekli ve mücadeleci, kızı Rosetta için her şeyi yapabilecek bir kadındır. Onun böylesine namuslu, böylesine sahici, böylesine sınırlarının bilincindeki düşünme tarzı, yaşanan dönemin kargaşasıyla, kötülüğün sıradanlığıyla çatışmaya girer ve o kendini Napoli'ye gidecekken artık bir hedefi olmadığından kırın ortasında duruveren bir trende bulur.

Kırlar tozlu ve taşlıdır, teraslanarak ekilmiş tarlaların arasından tırmanan katırcılar tepeye vararak aslında artık var olmayan emniyete ulaşma derdindeler. Hıristiyan evlerinden çok

ahırları andıran kulübeler ve minik evlerde çiftçilerle evsizler zorunlu olarak bir arada barınmaktadır. Aylara ve hatta mevsimlere evrilen o uzun haftalar boyunca tarlalarda ve şehirlerde çalışan adamların hayatları birbirine örülür; çok farklıymış gibi görünse de aslında aynı olan zihniyetleri sonuçta sadece kendilerine ve elde avuçta kalan pek az şeye yoğunlaşır. Açlık, soğuk, korku karşısında idealler giderek önemsizleşir. "İngilizler ya da Almanlar, kim kazanacaksa kazansın... Ama ellerini çabuk tutsunlar!"

Moravia, *La Ciociara* kitabında karısı Elsa ve kendini de anlatır. O da açlık ve soğuk çekmiş, sıkıntı ve korku hissetmiş, insanın sırtını acıtan mısır koçanlarından yapılma şiltelerde, farelerin ve tahtakurularının arasında uyumuş. Keçiboynuzu ekmeğini, sert koyun peynirine, portakala ve keçi bağırsağına katık edip yemişti. Ve on yıl sonra anıları ona baskı yapmış, evlerinden uzakta yitip giden Cesira ile kızı Rosetta'nın öyküsünü yazdırmıştı.

Sant'Eufemia Köyü'nde bir şekilde ve çok para ödeyerek başlarını bir eve sokan anne ve kız, Michele adında herkesten farklı bir gençle tanışıp yakınlaşırlar. Eğitimli bir kişi olan Michele'nin söylediklerini çevredeki kimse anlayamaz ama düşünceleri "ölüleri" uyandırıp daha iyi bir dünya kurma arzusu üzerinedir. Yavaş yavaş gelişen dostlukları, gökyüzü kadar, balkon kenarlarındaki eğreltiotları ve siklamenler gibi, karınlarını doyurmak zorunda oldukları hindibalar, yarpuz otları gibi taze ve temizdir. Sonbahar ve kış gelir geçer, eldeki yiyecekler tükenir, Garigliano cephesinden kımıldamayan Almanlar ve İngilizler, İtalya'yı kıskaça almışlardır. Kırk günlük yağmur ve çamur işkencesinden sonra poyraz bulutları dağıtır, güneşin yüzünü açar ama felaketlerin en büyüğü daha yaşanmamıştır. Bombardıman yeniden başlar, gökleri yırtar, rasgele vurduğu her yeri yakar. Yenilgiyle daha da vahşileşen Almanların yağmalaması başlar. Sonra gelen Amerikalılar nazik ve mesafelidirler, şekerleme ve sigara dağıtarak gönülsüzce Appia yoluna koyulurlar ve Roma'ya doğru ilerlerler.

Bu, bencillik, korku ve kap-kaç ile bastırılan herkesin diğerleriyle savaşıdır. Cesira hiç ummadıkları anda gelen özgürlük yüzünden onu bunca zaman besleyen Michele ile dostluğunu bile

unutur. Gene de neşesi uzun sürmez. Onları kurtarmaya geldikleri söylenen kişiler son anda onun ve özellikle de Rosetta'nın üzerine hiç beklenmedik bir şiddetle yüklenirler.

O 1959 yazında Bürgenstock ormanlarında gezinirken başka bir şeyden konuşamaz olmuştuk: *La Ciociara* kitabı aklımıza yerleşmişti. Carlo bu serüven için uluslararası bir soluk istiyordu ama Hollywood senaristleri kitabı beğenseler de filmi hayallerinde canlandıramıyorlardı. "Dramın beklentisi çok uzun sürüyor, ritmi çok yavaş, sonuna kadar hiçbir şey olmuyor," diyorlardı. Savaşı yakından tanıyan bizler, savaşın sonunu beklemeyi nasıl başardıysak filmin sonunu da bekleyebilirdik. O öyküyü iliklerimize kadar yaşamıştık çünkü.

Kitapta Cesira otuz beş, Rosetta ise on sekiz yaşındaydı. Ben ikisinin arasında, yirmi altı yaşındaydım. Önce anne rolüne Anna Magnani, kızı rolüne de ben düşünülmüştüm. Yönetmen kısa süre önce birlikte çalıştığımız ve Anna'yı tutkuyla seven George Cukor olacaktı. Cukor bu fikre bayıldığından hemen İtalya'ya uçup yanına gitmişti ama Anna'yı ikna etmek mümkün olmamıştı.

"Şahane bir karakter ama ben Sophia'nın annesi olamam," demişti hiç tereddüt etmeden. "O fazla uzun boylu, fazla gösterişli. Ona oyuncu olarak hayranım ama kızım rolüne uymaz. Başımı kaldırıp ona nasıl bakarım?"

Magnani olmayınca Cukor da geri adım attı ve Carlo her şeyi baştan ayarlamak zorunda kaldı.

İşte o noktada oyuna ayrılmaz dostu Zavattini'nin katkısıyla De Sica katıldı çünkü o bizzat Ciociara doğumluydu. Magnani'ye bir öneri daha götürdü, Amerikalı meslektaşının yapamadığını başarmak istedi. Anna kararlıydı, vazgeçmeye niyeti yoktu. Vittorio bütün yolları deneyerek defalarca gitti kapısına. Son olarak Paolo Stoppa çekinerek telefon açtı Magnani'ye ve şöyle dedi: "*Nannarella*, De Sica ile senin evinin altındaki lokantada yemek yiyoruz; bir-iki dakika uğrayabilir misin?" Hepsi boşunaydı. "Demek ki senin yanına daha ufak tefek bir kız bulmalıyız, mesela Anna Maria Pierangeli gibi biri... İşte bu iyi bir uyum olurdu."

Vittorio kandırmaya çalıştıkça, Anna daha da sertleşiyordu. Nihayet, belki de onu kışkırtmak için şöyle deyiverdi: "Sophia'nın olmasını bu kadar istiyorsan, neden anneyi ona oynatmıyorsun?"

Dedi ve oldu. Reddedilmiş olmak kalbini kırsa bile ertesi sabah De Sica beni aradı ve bu yeni bakış açısını iletti.

"Ne diyorsun sen? O benden çok büyük bir kadın. Bir anne! Nasıl yaparım ki?"

"Rica ediyorum Sofi, iyi düşün. O senin çok iyi tanıdığın, benzerlerini çok gördüğün bir anne, senin annene de benziyor. Rosetta'yı bir-iki yaş küçültürüz olur biter. Yalvarırım evet de bana!"

Bu düşünce Carlo'nun hoşuna gitmişti ve o da beni yüreklendirmeye başladı: "Vittorio yapabileceğini düşünüyorsa, yapabileceksin demektir. Ona güvenebilirsin."

Öte yandan, bir annenin ifade edebileceği duyguların çeşitliliği, derinliği, bir oyuncunun bütün tellerini titreştirmeye başlar. Belki kişisel öyküm nedeniyle, bir annenin bakış açısı, o karmaşık ve hassas ruh hali, o derin sevgi benim hep ilgimi çekmiştir. Kadın, anneliği ve dişi kişiliğin en tamamlanmış çehresini simgeler ve bu anlamda her oyuncunun elinden gelenin en iyisini yapabileceği bir meydan okumaya dönüşür.

Bu serüvende de bana yol gösteren gene Vittorio oldu. "Cesira tam anlamıyla bir anne. Mütevazı, hayatı boyunca çalışmış ve kızı için yaşıyor. Olaylara yaklaşımı basit ve doğrudan. Sen bütün bunları kendin yaşadın Sofi. Neden söz ettiğimizi çok iyi biliyorsun. Makyajsız ve rol yapmadan oynayacaksın. Kendin ol, annen ol, her şey yolunda gidecektir."

Hollywood'da geçirdiğim yıllardan sonra *Kızım ve Ben*, beni yeniden evime ve zorluklarla dolu çocukluk dönemime döndürüyordu. İçime gömdüğüm savaş şimdi bu yaralı kadına can vermek, onun sıkıntısı ve cesaretini dile getirmek için dışarı vurulacaktı. Bizi korumak, yiyecek ve su bulabilmek için mücadele eden anneciği düşünüyordum. Apartmanımızın girişine kamp kuran Faslı askerler gece vakti kapımıza vurduklarında nasıl

hissediyordu kim bilir. Evimizin salonuna konyak içmeye gelen genç Amerikalı denizcileri nasıl sessizce, kendini göstermeden izliyordu. Çünkü insanın kendini güvende hissettiği her anda ve yerde tehlikenin pusu kurduğunun farkındaydı.

Rosetta'yı oynayacak kız olan Eleonora Brown'u bana tanıştırdıklarında, onun ve bizim için müthiş bir sorumluluk duygusu hissettim. Çekingen ancak zeki bakışları vardı ve ikimizi zorlu bir iş bekliyordu. Nasıl onun annesi olacaktım? Onun için acı çekecektim? Bana güvenmesini nasıl sağlayacaktım? İçgüdüsel bir şekilde ona küçükken bana bakıldığı tatlılıkla baktım, korunduğum ve okşandığım sevgiyi yansıttım. Ve işe yaradı.

Eleonora savaşta tanışan Napolili bir kadınla Amerikalı bir erkeğin çocuğuydu; küçük kız sete genellikle teyzesiyle geliyordu. On üç yaşındaydı, çocukluktan yeni yeni çıkıyordu ve yetişkinliğe adım atan bedenine karşın bakışları hâlâ çocuksuydu.

De Sica profesyonel olmayan oyunculara rol yaptırmak konusunda ustaydı. Bunu *Kaldırım Çocukları*'nda, *Umberto D.*'de[1], *Milano Mucizesi*'nde göstermişti. Nasıl olursa olsun, istediğini daima elde ederdi. Ama bu filmde o da kendini aştı. En dramatik sahnelerin birinde, Rosetta'nın Jean Paul Belmondo'nun oynadığı Michele'den ayrılması gerektiğini öğrendiğinde; Eleonora'ya annesiyle babasının bir kaza geçirdiğini söylemeye kadar vardırdı işi...

"Çok üzgünüm, tatlım çok üzgünüm..." diyordu dramatik ve şefkatli bir sesle. "Şimdi hastanedeler, durumları ağır ama son söz söylenmiş değil... Haydi cesaret kızım..."

Eleonora ağlamaya başladı, ağladı, ağladı. Çekimleri durdurmak zorunda kaldık. Bu sefer abartmıştı Vittorio.

"Eleonora!" diyerek yardımına koştum hemen. "Doğru değil, seni ağlatmak için saçmalıyor sadece! Haydi, toparla kendini, gülümse bana!"

Hepsi boşunaydı. Bu, küçük kız için ağır bir şok olmuştu.

Kaldı ki böyle dramatik heyecanları küçük bir kızın sergilemesi gerçekten kolay değildi. Vittorio'nun başaramadığı ya da fazla abarttığı yerlerde ben müdahale ediyordum, onu yatıştırıyor, coş-

1 1952 yapımı film. (yay.n.)

turuyor ya da örnek veriyordum. Onun yıkanmasına yardım ettiğim ve poposunun dışarıda kaldığı sahneyi hatırlıyorum. Utancını, çekingenliğini yenmesi için ne çok dil dökmüş, sabretmiştik.

Her anne-kız gibi zamanla birbirimizi tanımayı ve sevmeyi öğrendik ve onun Rosetta'sı tarihe geçti. Film bize öyle yoğun bir deneyim yaşattı ki hayat boyu arkadaş kaldık, hâlâ sık sık konuşuruz.

Filmin çekimine 10 Ağustos 1960 günü başladık. Ekip Gaeta çevresindeki tepelere konuşlandı. Ben ve Carlo körfeze bakan büyük, beyaz bir ev kiraladık. Pencereden baktığımda Pozzuoli'yi görüyordum. Vittorio'nun yorumu, "Beverly Hills de neymiş!" oldu. "Sen burada doğdun, buraya aitsin." Gerçekten de kendimi çok iyi hissediyordum, makyaj yapmıyordum, yaz güneşi altında toz beyazı paçavralar giyiyordum. Figüranlar arasında, mağaralarda, başımda bavul taşıyarak yalınayak yürürken kendimi garip hissetmiyordum.

Siren seslerini duyduğumda demiryolu tüneline girişimizi, fareler ve karafatmalar arasında saklanışımızı birebir yaşıyordum. Keçi sütünün tadını, çobanların kaba gülüşünü hatırlıyordum, o yoksul yiyeceklerine, yokluğunu çektiğimiz o kara ekmeğe iştahla bakıyordum.

De Sica beni denetim altında tutuyordu, fazla uçarsam yere indiriyor; fazla çökersem ayağa kaldırıyordu. Ama sonra sıra endişeye, çaresizliğe geldiğinde yüreğimi bütün kurallardan, bütün engellerden azat etti. Mucizenin oluşmasını, benim Cesiramın gün yüzüne çıkmasını ve kendi yolunu bulmasını bekledi.

Hayatımın en zor rolüydü. Vittorio olmasaydı o anda tek seçenek olarak görünen yeni bir hayata doğabilmek için çevremi saran dünyanın karanlığıyla mücadele etmeyi asla başaramazdım. De Sica sahnenin provasını yapıyordu ve gözleri yaşlarla doluyordu: "Bunu basın. İlk çekim iyi olmuş!" Duygularımı öyle ustalıkla yönlendirmeyi biliyordu ki beni bir star parıltısından çok uzak olan o kadına dönüştürmeyi gerçekten başarmıştı.

Hâlâ *Kızım ve Ben* karşıma çıktığında bütün heyecanı ilk kezmiş gibi yaşamam için tek bir sahne görmem yeter. İşgalcilerin cipine

attığım taş –"Hırsızlar, ahlaksızlar, orospu çocukları!"– dünyayı yıllar boyunca rehin tutan nefrete karşı bir isyan haykırışıydı. O isyanın alevi daima, barış zamanında da yanmalı, bizi uyanık ve canlı tutmalıydı. Bütün o yaşananlar bir daha asla yaşanmamalı.

Kızım ve Ben bana Oscar'ın dışında yirmi ödül daha kazandırdı; David di Donatello, Nastro D'Argento, Cannes'da en iyi kadın oyuncu ödüllerinin yanı sıra Alberto Moravia'nın şahane röportajı hayatım boyunca bana eşlik etti. Elli yıl sonra onu bugün yeniden okuyorum ve yine duygulanıyorum.

NORMALLİĞİN GİZEMİ

Büyük yazarın sesini izleyerek Pozzuoli'ye, küçük limanına, deniz suyunun yağlı yeşiline, dört bir yana saçılmış limon kabuklarına dönüyorum. Eski evlerin, gölgelik eski sokakların, Roma kalıntılarının, Serapide'nin sütunları suya batmış tapınağının Pozzuoli'si bu. Ama aynı zamanda tersanelerin, Mimi Baba'nın çalıştığı Ansaldo cephane fabrikasının kasabası.

Onun sorularının yönlendirmesiyle küçük apartmanımıza, ceviz mobilyalı evimize, Luisa Annemin bana bir fincan kahve pişirdiği, yerel dilinde masallar anlattığı, benim ödevlerimi yaptığım mutfağımıza giriyorum. Kendi krallığında anneannem ekmekli kuru fasulye pişirirdi; Ciociara'da buna "çorba" deniyordu. Akşamları ise makarna yeniyordu çünkü işten gelen erkeklerin karınlarının doyurulması gerekiyordu. Her ayın 27'sinde Dora teyzemle Napoli'ye inerdik; o bana bir fincan kremalı sıcak çikolata içirir ve *Caflisch* tatlısı yedirirdi. Anna Magnani'yi ilk kez orada görmüştüm. Bir yolun kenarındaki kocaman afişte büyüleyici yüzüyle bize bakıyor, sahnelenen tiyatronun reklamını yapıyordu. Yollarımız kesişebilirdi ama teğet geçmişti.

Anılarımın Pozzuoli'sinde babamın gölgesini hissediyorum; o eve manalı telgraflarla çağrılan ama gelince gitmek için kapıyı kollayan bir yabancıydı. Bizim Napoli'de davetsiz konuklar için söylediğimiz üzere, o "L'asino tra i suoni"[1] idi. Uzun boylu,

1 İt. *Sesler arasındaki eşek.* (ç.n.)

seçkin görünümlü, kıvırcık saçlı, gagayı andıran bir burnu olan, elleriyle ayakları büyük ama el ve ayak bilekleri ince bir erkekti. Güzel bir gülümsemesi, ışıltılı bir ifadesi vardı. Son derece çekiciydi.

İşte bu noktada Moravia bütün zekâsıyla kazmaya başladı. Ve Sophia Loren'in içinden doğduğu yarayı gün ışığına çıkardı. Ailemin farklılığı –olmayan baba, ötekilerden çok daha güzel bir anne– beni çok üzüyor, utandırıyor ama aynı zamanda da şansım oluyor. Bu, beni çalışmaya, kim olduğumu kanıtlamaya, yoluma erkenden çıkmaya götürüyor. Başka türlü söylersek, "Ulaşılamayan normalliğin yerini başarı alıyor." Babası olmayan kızdan kaçarak Roma'ya doğru yola çıkıyorum ve orada oyuncu olmak isteyen kendimi arıyorum.

Oyun birkaç yıl sonra Carlo ve onun ikili işleviyle yineleniyor. O benim sinema hayalimi taçlandırmama yardım edebilecek yapımcı ve bana çok arzuladığım normalliği armağan edebilecek erkek. Ama bir kez daha bir engel, beni kenara fırlatan bir imkânsızlık var ve arzu ettiğim nokta çok uzak görünüyor.

Ve işte yeniden yola koyuluyorum: Pozzuoli'yi terk ederek geldiğim Roma'yı da bırakıp Hollywood'a doğru yola çıkıyorum. "Normal" yolumu bulabilmek için kendimi çözümü olmayan bir durumda bırakıyorum. Ama böyle bir şey yok. Bu imkânsızlık beni kendimi aşmaya, kendimde o içsel ve ruhsal gücü yaratmaya yönlendiriyor ve ben bu sayede perdedeki kahramanlarıma can veriyorum, onları hayata taşıyorum. Gerçeği anlıyorum, hem kendimi hem dünyayı daha yakından tanıyorum.

"Asla boşuna acı çekilmez," diyor Moravia, "en azından neden acı çektiğini bilmek isteyince, öyle olur."

Bayan Brambilla, iki eşlilik suçlamasıyla, aramaya başladığım normalliği çalıyor. Ben de ona tepkimi beni dünyanın gözlerinde kutsayan *Kızım ve Ben* ile gösteriyorum. Benim kaderim bu. Sinemada tutkulu ve trajik rolleri, güçlü ve duygulu insanları canlandırmayı seçsem de hayatımda bunun tam tersi olmak istiyorum: Soğuk, kontrollü ve içedönük. Yani normal. Ama normallik benden kaçıyor, yaşama sevincim, canlılığım, karakterim buna izin vermiyor. Demek ki hayatta olmak istediğimden çok

farklı karakterlere çekilerek ve sıradan olmayan insanları canlandırarak sanat aracılığıyla kendimi kabul ettirmeye çalışıyorum. Hepsi bu. Ve bu da az buz sayılmaz.

Rüyamda kumsaldayım, gün batıyor, engin deniz sakin, mavi bir saten gibi uzanıyor. Güneş ateş gibi kırmızı ve yavaş yavaş alçalıyor. Ben ansızın kumsalda koşmaya başlıyorum, koşuyorum, koşuyorum. Sonra hâlâ koşarken uyanıyorum.

Moravia "Nabukadnezar'ın rüyalarını yorumlayan Keldaniler gibi" rüyamı şöyle açıklıyor: "Deniz boşuna ulaşmaya çalıştığım normalliktir. Güneş benim başarımdır. Oturup sakin sakin denizi seyredebilirdim ama ben güneşime doğru koşmak istiyorum. Ve herkes gibi güneşe ulaşmak istiyorum; daha çok uzun bir yolum var ama beni rahatlatan, koşum sırasında beni aydınlatan o güneşe çok uzak da olsa varmak istiyorum."

VIII

LA DOLCE VITA

MARCELLO

Marcello, Marcello... Marcello olmasaydı güneşe doğru koşum bu kadar yoğun ve bu kadar tatminkâr olmazdı. Onun tatlı bakışları, iyi niyetli gülüşü bana hep eşlik etti; güven, neşe ve bin bir çeşit heyecan verdi. Birlikte çevrilen on iki film yüreğimde derin iz bıraktı. İlkinde ben yirmi yaşındaydım, o otuz. Sonuncusunda ben altmış yaşımdaydım, o yetmiş. Arada çok uzun bir dostluk yaşandı, şefkat ve sevgi yüklü arkadaşlığımız sette de tutkuyla ışıldıyordu.

Simyamız bize hiç ihanet etmedi. Bizi bağlayan –seksi, neşeli, hüzünlü, alaycı ama daima insancıl– uyum öylesine doğaldı ki çoğu kişi aramızda başka bir ilişki olup olmadığını sorardı. Ve biz hep omuz silkerek güldük: "Hiçbir şey yok. Bunlar sinemanın ve hayatın mucizeleri."

Marcello, seyirci karşısında kendisine bunu soran ünlü gazeteci Enzo Biagi'ye şöyle demişti: "Hayatımda en uzun ilişkiyi Sophia ile yaşadım... Bizim ilişkimiz 1954 yılından beri sürüyor..." Sonra daha ciddileşerek, "Sophia'nın sadece iyi bir oyuncu olmakla kalmayıp sahici bir insan olmasından çok hoşlanıyorum. Aramızda hiçbir şey olmadı. Ona karşı derin bir sevgim var. Kardeşçe demek sıkıcı olabilir ama bizimki gerçekten çok başka bir şey," diye devam etmişti.

Annesiyle çok iyi anlaşırdım. Bayan Ida beni sık sık öğle yemeğine davet ederdi çünkü güzel yemek yemeyi sevdiğimi bilirdi. "Sofi, yarın sana avcı usulü tavşan yahnisi yapacağım, gelir misin?" İyi niyetli, evlatlarıyla gurur duyan ve ayakları yere basan bir kadındı. Yoksul doğmuştu ve ona ait olmayan bir kimlik yaratmaya niyeti yoktu. Bütün ömrünce yaşadığı iki odalı evi

terk etmemişti. Marcello devletten *Commendatore*[1] ödülü aldığında sertifikasını ve Aldo Moro'nun imzaladığı resmini komşularına göstermek için çerçeveletmişti.

Büyük oğlunun hiç akıl sır erdiremediği evlilik dışı serüvenleri onu rahatsız ediyordu. Öte yandan sıkı arkadaşlık bağlarını, şefkat ve dürüstlük kokan dostluklarını anlıyordu. Bizim ilişkimize hep güvendiğini, bunun ona belki de huzur verdiğini hissederdim. Sinemada oğlunun başka biriyle film çevirdiğini gördüğünde telaşla telefon eder, "Marce, ne yaptın? Sophia ile kavga mı ettin?" diye sorardı.

İkimizin yakaladığı başarının sırrının ne olduğunu bugün hâlâ bilmiyorum. Kesin olan tek şey, birlikte çok eğlendiğimizdi ve sanıyorum bu filmlerden seyirciye de yansıyordu. Blasetti bizi 1954 yılında vaftiz ettikten sonra kendimizi Vittorio De Sica'nın ellerine bıraktık; o bizi herkesten daha iyi anladı ve bizimle eğlenmeyi de bildi. Bize yolu gösteren sinematografik aşkımızın şifresini bulan o oldu. Tanıklık Dino Risi'ye, Giorgio Capitani'ye, Ettore Scola'ya, Lina Wertmüller'e ve en son *Hazır Giyim*[2] ile Robert Altman'a geçtiğinde –artık iyice ustalaşmıştık– birbirimizi o kadar yakından tanıyorduk ki oynamak için kendimiz olmamız yetiyordu. Provaya ihtiyaç duymuyorduk, tek kişi gibi hareket ediyorduk. Bir bahar günü birlikte kırlara giden iki arkadaşmışız gibi kolaydı her şey: "Sofi, ne dersin, yapalım mı?"

İyice düşündüğümde, sırrımızın belki gündelik hayatı, sıradan insanların umutlarını ve kusurlarını, kimi zaman yoksul, kimi zaman küçük burjuva, kimi zaman züppe ve zengin İtalya'yı yansıtmamızda ve seyircinin de bunlarda kendini bulması olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda bütün dünyadaki izleyicileri etkileyecek, evrensel ve ironik duygulardan da yararlanıyorduk.

İkimiz de aynı ketumluğu ve iyimserliği paylaşıyorduk. Belki her şeyden daha fazla, yaşama sevincine ve şansımızın farkındalığına sahiptik.

1 İtalya'ya sanat, edebiyat, ekonomi alanlarında ya da sosyal, kamusal ve askeri olarak katkıda bulunan, hizmet eden kişileri ödüllendirip onurlandırma amacıyla, İtalya Cumhurbaşkanı'nın onayıyla verilen beş ödülden biri. İt. Komutan. (yay.n.)

2 1994 yapımı *Prêt-à-porter* filmi. (yay.n.)

Marcello şahane yalınlığıyla, "Arkadaşlarıma, yurduma, iyi yemeğe, çalışmaya inanırım," derdi. Çalışmak onu miskinlikten kurtarırdı ve oyunculuk yapmadığı zamanlarda kendini "guruluğu olmayan bir bayrak" gibi hissederdi. Hiç yerinde duramayan, hayatını bir montaj zinciri gibi düzenleyen, her adımını titizlikle hesaplayan benim tam tersime, o son derece umursamazdı.

Bir gün Oriana Fallaci'ye, "Saman alevi gibi olduğumu biliyorum," demişti; "biri üzerime benzin atmazsa hemen sönecek bir ateşim."

Kendini yüzeysel diye tanımlardı oysa onun yerinde olan hiç kimse özelliklerini bu kadar dürüstçe ortaya dökmezdi. Doğruydu, onun için her şey bir müsveddeydi, hiçbir şeyi tam göğüslemezdi, kendini akıntıya bırakırdı. Bazılarına göre böyle oyalana oyalana kendi masumiyetinin kundağında bir çocuk gibi kalmıştı. Oyunculuk benim için en derin duygularımı ortaya dökmekse onun için bir başkasının duygularının ardına gizlenmekti. Yani kendini göstermeden sıvışmak için kullandığı kaçış yoluydu, bir oyundu.

İkimiz de nezaketin gücüne inandık, dedikodulara asla prim vermedik ve başkalarının hayatlarına burnumuzu sokmadık. Onun ruhunun inceliği her hareketinden, her sözünden belli olurdu. Belki de bu nedenle Latin Âşık sıfatından hiçbir zaman hoşlanmadı. "Benden daha çok aşk macerası yaşamış ne mühendisler vardır," derdi kendini savunmak için.

Başlangıçlar onun için bile kolay olmamıştı. Marcello 1924 yılında Frosinone yakınlarındaki Fontana Liri'de doğmuştu; o daha çok küçükken ailesi önce Torino'ya, sonra Roma'ya San Giovanni semtine taşınmıştı. Savaşı bir serüven gibi yaşamış, asker olup savaşa katılmamak için Wehrmacht'a yollar ve köprüler yapan bir Alman inşaat şirketi olan Todt'un çizim yarışmasına katılmıştı. Önce Floransa'da Askeri Coğrafya Enstitüsü'nde, sonra da Dobbiaco'da çalışmıştı; buradan sahte izinle kaçmış, bir yıl boyunca Venedik'te saklanmıştı. Savaşın bitimiyle ailesi için bir çuval fasulye ile Roma'ya gelmiş ama –sonradan sinemanın en başarılı montajcılarından biri olan– erkek kardeşinin onun yerine geçtiğini görmüştü: Ruggero o zamanlar Hotel Excelsior'da

çalışıyor, akşamları artan güzel yemeklerden eve getiriyordu.

Villani evinde olduğu üzere, Mastroianni evinde de zar zor geçiniliyor, ay sonuna zor ulaşılıyordu. Bizler böyle evlere doğduk, o zamanki İtalya buydu ve belki de bu nedenle kendimizi çok sevdik. Marcello tam yirmi yedi yaşına kadar başka yer olmadığı için annesiyle uyumuştu; erkek kardeşi öteki tarafta yerde, marangoz olan baba da koridorda uyuyordu.

Savaşın bitimiyle rahatlama ve umut geldi, Bar Sport'un önüne boogie dansı yapılan bir pist açıldı. Marcello onunla aynı mahallede oturan Silvana Mangano'ya çılgınlar gibi âşıktı ama o bir yıl sonra sinemaya adım atıp De Laurentiis ile nişanlanmıştı. Onlarınki bir çocukluk aşkıydı ama Marcello gene de çok bozulmuştu. Pirinç işçilerine, boğucu sıcağa ve sivrisineklere meydan okuyarak *Acı Pirinç* setine bile gitmişti ama Magnani onu görmezden gelmişti.

Deneyimli inşaatçı Marcello mimar olmak istiyordu ama zor dönemlerden geçiliyordu ve elde olanla yetinme zamanıydı. Bir sinema yapım şirketinde muhasebeci olarak iş buldu; iki yıl sonra işten atılınca tiyatro ve Cinecittà arasında gidip gelmeye başladı. Çünkü bu arada üniversitenin tiyatrosunda sahneye çıkıyordu ve oradayken Luchino Visconti'nin dikkatini çekmişti. Acemiliği kolay olmamıştı, Kont Visconti onu üzmeyi de biliyordu: Alfieri'nin *Oreste*[1] provaları sırasında, "Sen git de vatmanlık yap, bir gorile benziyorsun!" demişti. Ama ona çok şey de öğretmişti. Marcello aralarındaki büyük yakınlığa karşın –Vittorio De Sica'ya dediği gibi– hiç sen diye hitap edememişti.

Bir akşam *İtalyan Usulü Evlilik*'in[2] çekimleri sırasında Vittorio ona, "Dün akşam bana beş milyon kaybettirdin," diye çıkıştı.

"Ben mi?"

"Seni aradım, yoktun. Seni bulsaydım, kumarhane yerine birlikte bir pizza yemeye giderdik!"

"*Commendatore* izninle; o kadar parayı neden kumar masasına atıyorsun?"

Fellini'yle de hemen kardeşçe bir sevgi, sıra arkadaşı yakınlı-

1 Vittorio Alfieri'nin 1783 yılında yazdığı mitolojik trajedi. (yay.n.)
2 1964 yapımı *Matrimonio all'italiana* filmi. (yay.n.)

ğı doğuverdi aralarında. Ona şakayla "Usta" diye hitap etmeyi severdi; arkadaşlıkları samimiydi çünkü bütünüyle güvensizliğe dayanıyordu. Birlikte aylaklık ediyorlar, yalan söylemenin keyfi için birbirlerine yalan söylüyorlardı; kardeşten öte yakındılar. İkisi bir araya geldiklerinde sinemamızın en büyük başyapıtlarından bazılarını meydana getirerek bir ömür sürdüler. Sadece *Tatlı Hayat*'ı, *Sekiz Buçuk*'u[1] ve *Ginger ve Fred*'i[2] düşünmek yeter.

Marcello sürekli acı çeken biriydi ve sevdiği insanları asla terk etmezdi. Flora Carabella ile evliliği ölene dek sürdü. Başka aşkları, başka sevgilileri oldu ama ondan boşanmayı hiç istemedi. O, onun karısıydı. Catherine Deneuve, Faye Dunaway'a duyduğu *amour fou*[3] için bile bu kararı almadı ancak bu, ona anlamsız gelen bir acıya neden olacaktı. Flora da bunu biliyordu, onu seviyordu ve onun serüvenlerine katlanarak yaşadı. Kaybettiği aşklarına karşın onu mutlu eden Barbara ve Chiara için tatlı, sevgi dolu bir baba oldu.

Marcello deyince benim aklıma ilk gelen onun iyi bir insan olmasıdır. Birlikte yorumladığımız öykülerin büyük kısmında o hep insanı rahatlatan efendi adamdı; ben de saldırgan, hırçın, edepsiz kadındım. Ona kötü davrandığım bir sahneyi bitirdikten sonra, "Özür dilerim Marce, isteyerek yapmadım. Bu sefer biraz abarttım galiba!" derdim.

O da iyi insan olmanın ötesinde gerçek bir aktör olduğu için asla bana alınmazdı.

"Sen cadının tekisin Sofi, gel buraya, bırak sana bir sarılayım, bir öpücük vermek istiyorum," derdi.

Sonunda pişmanlıklarımı avutan hep o olurdu. Ben de ona teşekkür etmek için domuz derili kuru fasulye pişirirdim.

Arkadaşlığımız fazla söze gerek duymazdı. Bakışlarımızla, hareketlerimizle birbirimizi anlardık ve yan yana olmamız bile birbirimize cesaret vermemiz anlamına gelirdi. Birbirimize hiç çıkışmadık, birbirimizden hiç yakınmadık, asla içimizden gelmediği biçimde davranmadık. Ama bazen zor bir sahnenin

1 1963 yapımı $8\,{}^{1}/_{2}$ filmi. (yay.n.)
2 1986 yapımı *Ginger e Fred* filmi. (yay.n.)
3 Fr. Çılgın aşk. (yay.n.)

gerginliğini kırmak, birbirimizi sakinleştirmek için şöyle derdik: "Bu yaptığın hiç hoşuma gitmedi!"

Ama bakışlarımızla gülüşürdük, bunun bir şaka olduğu hemen anlaşılırdı.

ROMAGNA VE BRECHT ARASINDA

"Güven" askeri parola gibidir. Zamanla mesleğimizde –belki sadece bizim meslekte değil– gerçek zorluğun başkalarının sana duyduğu güveni özgüvene dönüştürmek olduğunu öğrendim. İşte deneyim o noktada, insan kendine inanmayı öğrendiğinde, kendi başarılarını ve hatalarını bir hazineye dönüştürdüğünde başlar.

Benim için o an *Kızım ve Ben* filmiyle geldi. Cesira'dan sonra aşağı yukarı her rolle yüzleşmeye hazır olduğumu hissediyordum. Seyirciden önce kendimin tanık olduğu o başarıyla son derece yoğun geçen on yılımı kutladım; onuncu yıl beni kabul edilmiş bir oyuncunun yanı sıra nihayet bir eş ve anne olarak da gördü.

Dünyayı değiştirecek olan *Fab Sixties* yıllarıydı. Beatles ve JFK, *8 1/2* ve James Bond, Bussola ve Martin Luther King dönemiydi. Pek çok cephede, genellikle uluslararası işlerde çalışıyordum ama ilk fırsatta geri geliyor ve kendimi daha iyi ifade edebildiğim İtalyan kahramanlarını canlandırmak için dönüyordum.

Marcello ile *Dün, Bugün, Yarın* setinde bir araya gelmeyi beklerken zaman ve mekân içinde bir yolculuğa çıktım, kendimi birbirinden çok farklı dünyalarda buldum. Bir tür kostümlü 'süper western' olan *El Cid*[1] filminde Charlton Heston ile birlikte Jimena karakterini canlandırdıktan sonra, düşes olmuş devrimci çamaşırcı kadın Madame Sans-Gene oldum.

1961 güzünde tarihsel kostümleri bir kenara bıraktım ve De Sica ile *Boccaccio '70*'in[2] dört bölümünden biri olan "Riffa"ya sü-

1 Anthony Mann'ın yönettiği 1961 yapımı film. (yay.n.)

2 Federico Fellini, Vittorio De Sica, Luchino Visconti ve Mario Monicelli'nin yönettiği 1962 yapımı film. (yay.n.)

rüklendim. Öteki bölümleri Visconti, Fellini ve Monicelli yönetiyordu. Ennio Flaiano ve Suso Cecchi D'Amico, Giovanni Arpino, Tullio Pinelli, Goffredo Parise, Brunello Rondi ve İtalo Calvino senaryoya imza atan isimlerdi. Elbette her şeyin başlangıç noktası olan Zavattini de vardı. Kameranın karşısından gelip geçenler arasında ise Romy Schneider ve Paolo Stopa, Tomas Milian ve Romolo Valli, Peppino De Filippo ve Marcello'nun *Tatlı Hayat*'tan arkadaşı Anita Ekberg sayılabilirdi.

Benim hikâyemde De Sica –groteskten bir adım ötedeyken bile hafif ve hassas– ironisini ortaya koydu; öyküde İtalya'nın Romagna Bölgesi'nde kurulan gariban bir panayırdaki kaçak çekiliş anlatılıyordu. Büyük ikramiye, hedef tahtasının kraliçesi Zoe, yani bendim.

"Lugo halkı gelin, balonları vurun!.. Tabanca mı istersiniz, tüfek mi?"

Trovajoli'nin karşı konulmaz "ça ça ça" müziği eşliğinde neşeyle ve biraz da bayağı hallerle şarkımı söylüyordum: "Paralar, paralar, paracıklar, iyi ki var şu paracıklar, canımızın için paralar, onlar olunca yaşanır paşa gibi, ayaklar her daim sıcacık!" Üzerimde ateş rengi bir elbise vardı ve parmaklıkların arkasından koşan boğanın hedefi gibiydim; ben bu filmde pizzacı kızın yeni bir vücut bulmuş halindeydim ve gerçek aşkın zenginliğine yüz çevirmiştim.

O kırsal topraklarda, ineklerin ve lunaparkın tozları arasında film çevirirken çok eğlendim. Romagna Bölgesi'nin şivesi beni neşeyle dolduruyordu ve çekimlerin sonunda neredeyse kendi şivem haline gelmişti. Keyfim hep yerindeydi ve herkes de bunun farkındaydı. Sete bisikletle gidiyordum, molalarda yemek pişiriyordum, caz müziği dinliyor, şarkılar söylüyordum. Arada sırada kardeşim Maria yanıma geliyordu ve ikimizin Napoliten düetleri bütün ekibi uyanık tutuyordu. Bu da yetmezmiş gibi Lugo'nun çiçek yetiştiricileri yeni ürettikleri bir gül türüne benim adımı vermişlerdi. Hayatta daha ne isterdim ki?

Benim Zoe tiplemem Moravia'nın hoşuna gitti, *Napoli Maceraları*'nın yazarı Marotta'yı ise sinirlendirdi ve o iyi niyetli Zavattini'yi intihalle suçladı; sonunda seyirci tarafından çok

büyük bir ilgi gördü. Öyle ki daha o zamandan De Sica'nın da yönetmenliğiyle ve Jacques Tati ve Charlie Chaplin'in de yer alacağı bir *Boccaccio '71* filmi gündeme geldi.

Bu film çekilmedi. 1962 yılında –Anatole Litvak imzalı korku filmi *Gecelerin Kadını*'nı[1] çevirdikten ve *Kızım ve Ben* ile Oscar kazandıktan sonra– gene Vittorio'nun rejisiyle dramatik *Altona Mahkûmları*[2] filminin çekimlerine başladım. Hareket noktamız Jean Paul Sartre'ın yapıtıydı ve üç Oscar ödüllü kişiyle çalışıyorduk: Oyuncular Fredric March ve Maximilian Schell, Zavattini'nin desteklediği senaryo yazarı Abby Mann ödüllü sanatçılardı. Ben Berliner Ensemble'nin Brecht tarzı aktristini canlandırıyordum; Nazi kayınbiraderim ve onun karanlık geçmişiyle de yüzleşmek zorundaydım. Benim tarzıma uzak bir roldü, filme dahil olan adların üstünlüğüne karşın bütünüyle çözümlenememiş bir filmdi. Geriye harika bir öykü kalıyordu ve biz oyuncular bunu en mükemmel şekliyle yorumlamaya çalışıyorduk. Eleştirmenler belki de ters köşede kaldıklarını hissettiler ve filme saldırdılar. Olur böyle şeyler. İnsan büyüyünce elde edilemeyen başarının bir trajedi olmadığını öğreniyor. Ertesi gün güneş yeniden doğacaktır, kahvaltı saati gelince iştahımız açılacaktır. Benim içinse bu vaka ilginç bir deneyim oldu ve üstüne üstlük bir başka David di Donatello ödülü ile bir tutam farkındalık daha kazandırdı.

Çekimler sırasında Carlo beni arayıp kötü bir haber verdi. Oteldeydim, set yeni bitmişti.

"Sophia..."

"Ne var? Sesin bir tuhaf!"

"... Marilyn ölmüş, şimdi öğrendim. İlaç almış. İntihardan söz ediliyor."

Dilim tutuldu, telefona asılmış ne diyeceğimi bilemeden öylece kalakalmıştım, sonunda Carlo huzursuzlandı. Benim o sert ve kararlı çehremin arkasında duygulu bir kadın saklandığını bilirdi."

"Sophia, orada mısın?"

"Evet, evet, nereye gideceğim?"

---

1 *Le Couteau Dans La Plaie* filmi. (yay.n.)

2 *I Sequestrati di Altona* filmi. (ç.n.)

Bu çok erken, çok tuhaf ölüm yüreğimi deldi ve çok derin düşüncelere sürükledi. Birbirini izleyen karmakarışık görüntüler akıp gitmeye başladı. Güzelliğin anlamını, yalnızlığı, hepimizin yüreğinde bulunan sevilme ihtiyacını düşündüm. Onun o özlem perdesi arkasındaki baştan çıkartıcı gülümsemesini gözümün önüne getirdim. Mutluluk için dünyanın en güzel kadını olmak yetmiyormuş.

Marilyn çok büyük bir oyuncuydu, kendi yeteneğinin ağırlığıyla, karşılığında bir şey vermeden ondan her şeyi isteyen ya da kendi zevklerine göre onu değiştirmek isteyen erkeklerin arasında sıkışıp kalmıştı. Yolunu bulamamıştı. Sanki bütün çevreme karanlık bir perde inmiş gibi hissettim.

Bizimki acımasız bir dünyadır ve görünümle beslenir, görünümle yetinir ve ender olarak altında ne olduğu merak edilir. Bu nedenle masalın çapasını hayata atmak, kim olduğumuzu, nereden geldiğimizi unutmamak bizim görevimizdir. Marilyn'in cazibesi onu neşesiz bir seks sembolüne indirgeyerek mahvetmişti.

DÜN VE BUGÜN

"Vittorio, ben hiç striptiz görmedim, nasıl yapılacağını bilmiyorum!"

"Sofi, merak etme sen, bir öğretmen çağırdım."

İspanya ve Cinecittà'da çalıştığımız uzun bir ilkbahar boyunca Alec Guinness ve Ömer Şerif ile birlikte *Roma İmparatorluğu'nun Düşüşü*[1] filmini çekmiştik. Ben kısa bir mola alarak Hollywood'a gitmiş, Gregory Peck'in Oscar ödülünü takdim etmiş ve sonra Vittorio ile yeniden sette buluşmuştum ve gene sınırlarımı zorlayan bir role girişmiştim. 1963 yılının temmuz ayındaydık ve yanımda gene Marcello vardı; bu sihirli üçlü hayata birlikte gülüyorduk.

Benim direnişime karşın Vittorio pes etmedi.

"Göreceksin Sofi, göreceksin bak, öyle seksi bir sahne hazırlayacağız ki Marcellocuk yanıp kül olacak!"

1 Anthony Mann'ın yönettiği 1964 yapımı *The Fall Of The Roman Empire* filmi. (yay.n.)

Ben yalvaran gözlerle ona baksam da aslında şimdiden eğlencenin tadını çıkartmaya başlamıştım.

Dün, Bugün, Yarın da *Boccaccio '70* gibi farklı bölümlerden oluşan bir filmdi ama oyuncular, şehir fonunda farklı tiplemelere giren Marcello'yla bendim. Çekimlere son bölümden başladık ve sonra geriye gidip İtalya'nın güneyinden kuzeyine dolaşarak çalıştık.

Mara, Navona Meydanı'nda yaşayan temiz kalpli bir fahişedir. Roma damlarına bakan minik balkonunun bitişiğinde, ona tutkuyla âşık olan ve bu nedenle evden kaçan genç bir ilahiyat okulu öğrencisinin balkonu vardır. Delikanlının büyükannesi çaresizliğe düşer, Mara'yı onu baştan çıkarmakla suçlar ama sonra iki kadın barışırlar ve hatta bir suç ortaklığına bile girişirler. Sonuçta, Mara bir haftalığına işe ara verip iffet yemini eder, bu gencin eve dönmesi için bir fırsattır. Ama sonunda bu en ateşli müşterisine tarihe geçecek bir striptiz sunar.

De Sica'nın bana yardım etmesi için çağırdığı "öğretmen" doğrudan Crazy Horse'tan gelen Jacques Ruet'ti. Birkaç "bilgilendirme" dersinden sonra beni hareketler, ritim, dans konusunda aydınlattı ve ben sonunda kendi yorumumla nasıl striptiz yapacağımı çözdüm.

Aslında bu sahneyi çekmeden önce bir hafta boyunca uykularım kaçtı. Belli ki o sabah da pek sakin değildim ki, De Sica'dan o ana dek hiç dile getirmediğim bir ricada bulundum: "Vittorio, rica ediyorum, seti boşaltman mümkün mü?"

Kameramanın karşısında yalnız kaldık. Marcello, üzerinde giysileriyle yatağa uzanmıştı ve gösterinin keyfini çıkarmaya hazırdı. Cesaret verici gülümsemesiyle, "Haydi Sofi, başaracaksın!" dedi. Onun bu yumuşacık ve eğlenmeye hazır davranışı beni rahatlattı. "Abat-jour" melodisi eşliğinde soyunurken o yatakta doğrulmuş, çenesini ellerine dayamış heyecanlı bir çocuk gibi ve alnını mendiliyle kurulayarak beni seyrediyordu. Jartiyerimi çıkardığımda çiftleşen bir çakal gibi uluyunca hepimizin içinde sakladığı neşe ortaya döküldü. Bu Vittorio'nun yeni buluşuydu ve bu dahice dokunuş ona 1965 yılının En İyi Yabancı Film Oscarı'nı kazandırdı.

Bir kez daha aynı şeyi söylersem sıkıcı olma riski taşıdığımı biliyorum ama Vittorio De Sica olmasaydı ne ben ne de Marcello olduğumuz yere ulaşabilirdik. Gerçekten öyledir. Her ikimiz de sergilenen, göze sokulan, çıplak seks konusunda kendimizi daima hazırlıksız hisseden tiplerdik.

Marcello gene Biagi ile söyleşisinde şöyle demişti: "Eski filmleri hatırlıyorum, mesela Marlene Dietrich ve erkek oyuncu bir paravan arkasına geçerlerdi, sonra bir korse görürdün. Sen hayal kurardın, o paravanı aşar, oyuncunun soyunup çıplak kalışını gözlerinin önünde canlandırırdın." Bizde de paravan, De Sica'nın durumu asla çok ciddiye almayan, sevgi ve insancıllık yüklü gülüşüyle yarattığı ironiydi. Bunu çok sonra fark ettim ama o striptiz benim hayatım boyunca canlandırdığım en eğlenceli sahnelerden biri oldu. Zamanlar ve âdetler bu kadar değişmiş olsa da o gösterinin hâlâ etkileyici olduğunu düşünüyorum.

Ömer Şerif'in daha yeni tanıştığımız günlerdeki yorumu beni hep gülümsetmiştir. "O striptiz bana hiç de sürpriz olmadı. Sophia seni o kadar çok açık saçık hayal ettim ki, filmi seyrettiğimde daha önce gördüğüm bir sahne sandım!"

Eduardo De Filippo'nun Concetta Muccardi'nin başından geçen bir olaydan yola çıkarak yazdığı bölüm olan "Adelina"yı çekmek için Napoli'ye taşındık. Forcella Mahallesi'nde kaçak sigara satarak hayatını kazanan Concetta hamile kadınların hapse girmediğini öğrenmiştir. Böylece on dokuz kez hamile kalır ve bu çocukların yedisini doğurur. Sinematografik kurguda tutuklanmasını engelleyememişti ama gene de bu kadar çocuk gerçekten çok fazlaydı: Dört bir yanda, kucağında, yatağın altında, hapishanenin kapısında onu bekleyen çocuklar vardı.

En komik bölüm artık kocalık yükümlülüğünü yerine getiremeyen perişan kocanındı. Bir çözüm bulmak için doktora gittiğimiz bölüm olağanüstüydü.

"Yani, artık daha fazla çocuk istemiyorsunuz..."

"Hayır, tam tersine, tam tersine, istiyorum ama bu adam artık işe yaramıyor!"

"Ama atlar bile," diyor bize profesör, "yorgun olduğunda kırbaçlanmaz, ahıra konur..."

* * *

Kaderin bir cilvesiyle tam Napoli çekimleri sırasında kendimde birtakım tuhaflıklar hissetmeye başladım. Birkaç gün sonra, belki de Adelina'dan ilham alarak gebe olma olasılığım aklıma geldi. Yerel bir doktora göründüm ve onun yaptırdığı tahlillerin sonuçları negatif çıktı. Ne var ki bu his devam ediyordu ve o sırada Roma'dan elinde koyu renk deri çantasıyla bir alim geldi. Çantasını açtığında ben korkudan bir adım geri sıçradım. Küçük, yeşilimsi, patlak gözlü bir kurbağa korkuyla bana bakıyordu.

"Bunun ne işi var burada?"

Doktor istifini bozmadı ve ona benim idrarımı zerk etti.

"Kurbağa ölürse hamilesiniz demektir."

Bir süre sonra hayvancağız kafasına bir darbe yemiş gibi sersem hareketler yapmaya başladı. Ama ölmedi. Doktora veda ettim ve Mergellina'da yürüyüp zavallı kobayımızı bir bataklığa bırakmak üzere dışarı çıktım.

"Yazık oldu," diye düşündüm, "bir an için inanmıştım."

Ne var ki çekimlerin bitmesine az bir süre kala benim gebe olduğum kesinleşti. Kendimi çaresizce mutlu hissediyordum ve hayatımda hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Yirmi dokuz yaşındaydım, o zamanlar bu annelik için geç sayılan bir yaştı ve anne olma arzum bir takıntıya dönüşmüştü. Çocukları çok seviyordum ve bütünüyle bana ait bir çocuğa sahip olma duygusu hep peşinde koştuğum mutluluk anlamına geliyordu.

Çocuklar için özel bir duyarlılığı olan ve onları pek çok filminin kahramanı yapan Vittorio, "Sophia anne olarak doğmuştur," derdi. Ben bile setlerde onun rol verdiği pek çok çocukla tanışmıştım, çoğuyla da uzun süreli ilişkimi sürdürdüm. *Dadı'nın Şansı* filmindeki kız çocuğu birkaç yıl önce beni arayıp büyükanne olduğunu söyledi.

La Donna del fiume filminde çaresiz, *The Black Orchid* filminde krize girmiş bir anneydim; Cid Campeador'un ikizlerinin annesi oldum ve elbette *Kızım ve Ben*'in o her şeye gücü yeten Akdenizli, üstün annesi Cesira'yı canlandırdım.

1959 yılında çevirdiğimiz *Her Şey Napoli'de Başladı* filminde neşeli ve aykırı bir teyze rolüne bürünmüştüm. Sonra gerçekten

teyze oldum. 30 kasım 1962 günü Maria, Romano Mussolini ile evlenmesinin üzerinden tam dokuz ay geçtiğinde Alessandra'yı doğurdu. Bebek prematüreydi ve hayatının ilk günlerinde herkesi kaygılandırdı. Onu 12 Ocak günü vaftiz ettik, ben onun mutlu ve gururlu vaftiz annesi oldum.

Sonradan sağduyulu bir bakışla inanılmaz gibi görünüyor ama böyle neşeli ve masum bir kutlama için bile iftiralar atıldı. Benim gibi bir günahkâr dinsel bir törene katılmamalıydı. Carlo'yla ilişkimizin kurallara uygun hale getirilmesine daha çok vardı ve sahte ahlakçıların fesatlığı canımızı yakmaya devam ediyordu. Ama onların kötü niyetlerine fazla yüz vermedik: Alessandra ilk günlerin yarattığı telaştan sonra kuvvetli ve sağlıklı bir kız olarak büyüdü, bize her türlü tatsız anıyı unutturdu. Ama artık benim sıram gelmişti, kendi bebeğimin gözlerine bakabilmek için can atıyordum.

Öyle olmadı ve sonraki günler hayatımın en karanlık günlerine dönüştü. Çalışmaya devam etsem de yanlış giden, normal olmayan bir şeyler hissediyordum. Roma'da bir başka kadın doğum uzmanı ile görüştüm ve o beni rahatlattı: "Birkaç gün dinlenin, otomobille değil trenle seyahat edin ama kaygılanmayın, her şey yolunda."

Filmin Moravia'nın bir uzun öyküsünden yola çıkan son bölümünü çekmek üzere Milano'ya gidiyorduk. Ne yazık ki "Anna" adındaki bu bölüm neredeyse bütünüyle bir otomobilde geçiyordu ve araba, yoldaki sarsıntıları yaratmak için hidrolik bir kol üzerine monte edilmişti. Bu gerçek bir otomobilden çok daha beterdi.

Milano'daki ilk gecemizde korkunç bir acı hissettim. Otelden arayarak danıştığım doktor beni rahatlatmaya çalıştı ama birkaç saat sonra acım yüzünden acil servise gitmem gerekti. Dikkatleri çekmemek için ambulans çağırmadık ama asansörle inerken az daha bayılıyordum. Mümkün olan en iyi şekilde hastaneye ulaştım ama doktorların çevremdeki telaşlı halleri bütün umutlarımı kırdı. Korkuyordum, yeni yeni okşamaya başladığım şahane hayallerimi yerle bir ederek üzerime çökecek trajedi beni ürkütüyordu. Kendimi savunmasız hissediyordum, sorular soruyordum ama kimse beni yanıtlayamıyordu.

"Sakin olun hanımefendi, şimdi bakıyoruz, anlamaya çalışıyoruz. Telaşlanmayın, göreceksiniz her şey yoluna girecek." Aslında hiçbir şey söylemeyen sözler silsilesiydi ve beni çaresizlikten kurtarmıyordu. Şimdi hâlâ o yatakta, beyaz duvarlı, neon ışıklı, derimden sızıp doğrudan kalbime giren dezenfektan kokulu odada yattığımı görür gibi oluyorum.

O gecenin en ıstıraplı anısı rahibe hemşirelerin bana suçlarcasına küçümseyen bakışlarıydı. Anlayışsız, insancıllıktan uzak, her türlü duygudan yoksun bir bakıştı o. Bu bedava ve gereksiz küçümseme, gerçeği elinde tuttuğunu sananların cahilliğinden kaynaklanıyordu ve onlar karşılarındaki kadının arzuları, korkuları hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı.

Kürtajdan sonra hemen işbaşı yaptım. Ekibi bekletmek istemiyordum ve o anda yapabileceğim tek şey çalışmaktı.

Son derece zorlayıcı bir durum oldu. Kendimi içim tamamen boşaltılmış gibi hissediyordum ve sanki dünyanın bütün ışıkları sönmüştü. Kendimi ne kadar zorlarsam zorlayayım, geleceğimde hiçbir şey görmüyordum, beni avutacak bir şey kalmamıştı. Carlo yanımdaydı, kız kardeşim yalnız bırakmamak için hemen Roma'dan koşup gelmişti ama hepsi boşunaydı; ben kendimi şimdiye dek hiç hissetmediğim kadar çaresizce yalnız hissediyordum. Benim yıldızlığım, bebeklerine meme vermeye hazırlanan yeni doğum yapmış annelerin mutluluğunun yanında sönük kalırdı.

Sete döndüğüm sabah bir köşeye yerleştirilmiş otomobilin içindeydim, pencereden beni anlaması mümkün olmayan kurşuni Milano'ya boş boş bakıyordum. Marcello ürkerek tatlı tatlı yanıma geldi.

"Ne oldu? Bebek mi bekliyorsun?"

"Bekliyordum."

"Özür dilerim."

Yanıma geldiği aynı tatlılıkla tek söz etmeden geri gitti. Bu konuya bir daha hiç değinmedik ama onun yanımda olduğunu, beni sevdiğini biliyordum. O anda onun dostluğuna gerçekten güvenebileceğimi hissettim.

YARIN

Kısa süre sonra otomobilin sarsıntısının konuyla hiç ilgisi olmadığını öğrendim. Sorun hormonlarımla ilgiliydi. Ne var ki ben bunu anlayana kadar hayat bana başka ıstıraplar hazırlıyordu.

Dört yıl sonra ikinci bebeğimi de kaybettim. O sıralarda Ömer Şerif ile birlikte Francesco Rosi'nin güzel bir öyküsü olan *Bir Masal Gibi*[1] filmini çekiyorduk. Deneyimim yüzünden bu sefer daha hazırlıklıydım ama böyle bir yasın acısını alt etmem gene de kolay olmadı. Sadece bedenimi daha iyi tanıyordum, işaretleri yorumlamayı öğrenmiştim.

Hamileliğin ilk belirtilerinde çekimlerin bitmesine üç gün kalmış olsa bile Carlo'yu hem sevinçli hem endişeli bir sesle aradım: "Carlo, gebeyim... Ama şimdi temkinli davranmak istiyorum, risk almamalıyım."

O sanki benden daha telaşlıydı, beni geçen seferki gibi acı çekerken görmeye dayanamayacaktı. Durumun bütün kontrolünü ele almaya alışıktı ama burada bilinmez topraklarda, kurallardan ve kesinliklerden uzaktaydık. Beni rahatlatmak için sahte bir vaatte bulundu. "Tabii Sophia. Her şeyi ben hallederim. Filmi sonra bitiririz."

Seti bıraktım ve kendimi yatağa bağladım. Hiçbir şey yapmıyordum. Okumuyordum, televizyon seyretmiyordum, bebeği rahatsız etmemek için mümkün olduğunca az konuşuyordum. Onu tedirgin etmemek için karnıma bile dokunmuyordum. Ama içimde inceden bir ses yine kötü sonun yaklaştığını fısıldıyordu.

Piyasanın en iyisi olarak kabul edilen jinekoloğumun da hiç yardımı dokunmadı. Hatta tam tersi oldu. Ne yazık ki daha önceden tanıdığım o rahatsızlığı hissettiğimde evdeydim –bir süre önce Roma tepelerinde Marino'da harika bir villaya taşınmıştık– Carlo iş için Londra'daydı ve sevgili arkadaşım Basilio bana eşlik ediyordu. *La Donna del fiume* filminde tanıştığımızdan beri bir daha hiç ayrılmamıştık, onun kardeşçe dostluğu beni bu trajedinin yaklaştığı günlerde bile rahatlatıyordu. Asistanım Ines de yanımdaydı ve elimi tutuyordu. O altıncı hissiyle olacakları

1 Francesco Rosi'nin yönettiği 1967 yapımı *C'era una volta* filmi. (yay.n.)

çoktan sezinlemişti; belki ben de biliyordum ama birbirimize bir şey söylemiyorduk.

Basilio doktora telefon etti.

"Hemen gelin rica ediyorum... Hanımefendinin kasılmaları başladı, yüzü bembeyaz, bayılmak üzere."

Büyük alimi bu sözler bile etkilemedi ve kibrinin en üst noktasından şu sözleri buyurmakla yetindi: "Ne olacak zannediyorsunuz, bir fincan papatya çayı içsin, yarın sabah konuşuruz." Kendini Tanrı sanıyordu, kendinden hiç kuşkusu yoktu ve tutkusu bambaşka yerlere yönelmişti. Hızlı yarış arabalarına takmıştı kafayı ve Nuvolari'nin komik, acemi yarışçısı gibi ortalıkta yarışçı kaskıyla dolaşırdı.

Umursamazlığını ciddiye almayarak hastaneye koştuk ve onu bir kokteyle gitmeye hazırlanırken yakaladık. Kaşmir kazağının üstüne giydiği gömleğini savurarak ve kapıyı ardından kapayarak uzaklaşırken "Bu sadece geçici bir kriz," demekle yetindi. "Şimdi uyuyun, size güzel bir sakinleştirici verdim, yarın bakarız."

Kasılmalar yoğunlaştı, doğum sancısı çeker gibiydim ve rengim limon gibi sarı olmuştu. Yanımıza koşan annem bütün gücüyle doktorun üzerine atıldı: "Yüzü ne hale gelmiş görmüyor musunuz? Çocuğunu kaybediyor!" Ama bu da işe yaramadı. Kokteyl bekleyemezdi.

Sabahın dördünde sancılar ansızın kesildiğinde her şeyin bittiğini anladım. Bu durum üzerine Ines onu aradı. Sabah altıya doğru sakin sakin geldi ve utanmadan, "Hanımefendi, güzel kalçalarınız var, harika bir kadınsınız ama sizin asla çocuğunuz olmayacak," dedi.

Onun bu sözleri yüzünden kendimi beceriksiz, çorak, yetersiz hissettim ve bütün umutlarım suya düştü. Hayatım hüzünlü ve geleceği olmayan bir dönemeçteydi. Her şeyi daha da zorlaştırma işini gazeteler üstlendi, acımızı dünyaya ilan etmekte hiç vakit yitirmediler.

Havaalanından doğrudan geldiğim odama girer girmez Carlo'ya, "Şimdi sete dönüp şu filmi bitirebilirim," dedim. Boş yere güçlü ve zeki görünmeye çalışıyordum. Onun gülümsemesi bir yüz buruşturmaya dönüştü, duygularını ele verdi. Ancak o

anda kendimi bıraktım ve bitmek bilmeyen bir ağlama nöbetine tutuldum.

Çaresizce yaşadığım aylar boyunca başarısızlık duygusu ruhumun dört bir yanına yayıldı, evleri, sokakları, şehirleri basan bir sel gibiydi adeta. Hatta sağlam ve güçlü, korkmak nedir bilmeyen işadamı Carlo'nun adımları bile sendeledi. Depresyona girdi, çalışmakta, konuşmakta, gülümsemekte zorlandı.

Neyse ki kader engellerin yanı sıra insana sürprizler de hazırlıyordu; rüzgârın yönünü değiştirmesiyle bir çözüm beliriyordu. Bizim için de öyle oldu.

Benim sanat adımı yaratan yapımcı Goffredo Lombardo'nun karısı da benimkine benzer bir serüven yaşamıştı ve sonra doğru insanla karşılaşmıştı. Doktor olmaktan daha önemlisi o bir insandı. Adı Hubert de Watteville idi ve Cenevre'nin kadın doğum kliniğini idare ediyordu.

Uzun boylu, çok zayıf, altmış yaşlarında, kartal burunlu, aristokrat davranışlı, biraz mesafeli bir beydi. Başlangıçta hayal kırıklığı yaşadım, ben ciddi bir profesyonel değil kucak açacak bir baba arıyordum. Ama yanılıyordum. Onu tanıdıkça hayatta karşılaştığım en sevgi dolu ve duyarlı insanlardan biri olduğunu gördüm. Kendi de çocuk sahibi olmayınca babalık arzusunu işine yöneltmişti; kendine ait olmasa da bebeklerin doğmasına yardım ediyordu.

Benim vakamı uzun uzun inceledikten sonra beklediğimden daha iyimser sonuçlara ulaştı. "Yolunda gitmeyen hiçbir şey yok, siz gayet normal bir kadınsınız. Gelecek sefer gebe kaldığınızda nasıl müdahale edeceğimizi bilmek için sizi daha yakından takip edeceğim. Göreceksiniz, bu sefer yolunda gidecek."

1968 yılının başında üçüncü gebeliğim başlayınca Cenevre'ye taşındım. Onun muayenehanesine yakın bir otel seçtim, yatağa yattım ve yetkin bakışları altında mucizenin gerçekleşmesini beklemeye başladım. Beni her yönden inceledi, mümkün olan bütün tahlilleri yaptı ve sonunda gülümsedi: "Sizin sorununuz yumurtanın tutunmasını engelleyen östrojen hormonu noksanlığı. Onu size biz vereceğiz, güzel iğneler yapacağız ve aralık ayında bu bebek doğacak. Aynen İsa bebek gibi!"

Hotel Intercontinental'in on sekizinci katındaki o aylar hem kaygı hem huzur ayları oldu; zorunlu miskinlik sürecimde bir meşguliyet bularak oyalanmalıydım. Ve beni mutfak oyaladı, bana çocukluğumu, ailemi, hayatı hatırlatan hep mutfak olmuştu. Geçmişten, ailemden kalan tarifleri toparlardım, dünyayı dolaştıkça edindiğim, tanıştığım küçük ve büyük şeflerin tariflerini bir araya getirirdim. Bu olağanüstü deneyimin hiçbir noktasını atlamamak için hepsini titizlikle minik bir deftere yazmıştım. Sonunda defteri karıştırırken heyecanla, "Bu şahane bir yemek kitabı! Neden yayınlamıyoruz?" diye haykıran Basilio oldu. İşte 1971 yılında çıkan *In cucina con amore* adlı kitabım böyle doğdu; kitabımın ikinci baskısı ise 2013 yılında yapıldı. Aşk ve mutfak beni –çok korktuğum ve çok arzuladığım– doğum gününe kadar oyaladı.

Son bir komplikasyonu engellemek için sezaryen planlanmıştı ve zamanı gelince De Watteville sabah beşte nasıl başardıysa otomobiliyle otelin içine kadar girip beni almaya geldi. Kliniğin önünde bekleyen gazetecileri savuşturmak istemişti.

Bir önceki gece bin bir düşünce içinde uyuyamamıştım. Gerçek şu ki, gebeliğimin bitmesini istemiyordum. Kliniğe girer girmez öteki yeni doğmuş bebeklerin ağlamalarını duydum ve kısa süre sonra benim bebeğiminkini işiteceğimi fark ettim. Zamanı durdurmak, bu hissi sonsuza dek yaymak istiyordum. Korkuyordum. Bütünüyle bana ait olan bu bebeği başkalarıyla paylaşmak istemiyordum. Şimdi, bu tedirginliğimin anneliğin ilk anı olduğunu biliyorum. Ondan ayrılacak ve oğlumu hayata teslim edecektim.

Birkaç saat sonra Carlo Hubert Leone Jr. –babası gibi Carlo, doktoru gibi Hubert, büyükbabası gibi Leone– bana dünyada tattığım en büyük saadeti hediye ederek doğdu; bu mutluluğu ikinci kez ve dört yıl sonra Edoardo tattıracaktı bana.

Evet, şimdi masal, benim kendi masalım, gerçek olmuştu.

Kendimi heyecanına bıraktığım, bu tanımlanması mümkün olmayan mutluluğu yeniden hatırladığım anda sırlar sandığım bir kez daha elimden tutuyor ve beni birkaç mevsim öncesine götürüyor.

IX

EVLİLİKLER

İTALYAN USULÜ EVLİLİKLER

"Dummi, kızlardan güzel olanını kaybettik... Kız evlatlar küçükken kucakta taşınanlar, hastalandıklarında sana kaygı verenler, neyi olduğunu sana söyleyemeyenlerdir... kollarını açıp 'Baba' diyerek koşanlardır."

Filumena Marturano'nun bu sözleri gerçeklikleriyle tatlı bir müzik gibi kulağımda çınlarken ellerimle *Oggi*[1] dergisinin 23 Nisan 1964 tarihli buruşmuş bir sayfasını düzeltiyorum ve çekimlerin yeniden başladığını haber veren satırları okuyorum. Carlo ve De Sica, Eduardo De Filippo'nun kardeşi Titina için yazdığı komediden bir film yapmaya karar vermişlerdi. O tarihten dört yıl sonra Carlo Jr.'nin annesi olacağımı bilemezdim elbette ama o oyunda gene bir anneyi canlandırıyordum ve Marcello ile birlikteydim.

Bu proje çoktandır Carlo'nun aklındaydı; henüz tam kararını verememişti ki bir gün umursamazca, "Sophia, kendini Filumena olarak canlandırabiliyor musun?" diye sormuştu.

Gözlerimi kapatmıştım, büyük ve kırmızı kadife perde önümde açılmış, ışıklar yanmıştı.

"Filumena? Filumena Marturano mu?"

Carlo benim direncimi hissetmiş ve gülümseyerek gözlerimin içine bakmıştı.

Ve ben de gülümseyerek onu, "Sence becerebilir miyim? Çok isterdim aslında..." diye yanıtlamıştım.

Bu basit ağız arama bizim en mutlu serüvenlerimizden birinin başlangıcı oldu.

İtalyan Usulü Evlilik. Filumena'nın öyküsü için seçtiğimiz ad aslında Pietro Germi'nin 1961 yılında çevirdiği *İtalyan Usulü*

1 1939 yılında basılmaya başlanan haftalık dergi. (yay.n.)

Boşanma[1] filmine göz kırpıyordu ve benim en önemli filmlerimden biri oldu. Film, zeki ve tutkulu bir kadının kendisinin ve çocuklarının onurunu korumak için her şeyi kullanarak verdiği mücadeleyi ve Napoli'de bin bir acıyla yüzleşerek yaşadığı yirmi beş yıllık hayatını anlatıyordu. Sözün özü bu her İtalyan aktristin üstlenmek isteyeceği harika bir roldü.

Komedide Filumena orta yaşlarda, bitkin düşmüş ama hayatın alt edemediği bir kadındır. Napoli'nin yoksul mahallelerinden San Liborio'da doğar, pek çok yaşıtı gibi bir geneleve düşer ve orada bambaşka bir sosyal sınıfa ait olan, inatçı ve varlıklı bekâr don Dummi ile tanışır. İkisi birbirini severler ama Dummi onunla evlenmeyi aklına bile getirmez. Onu metresi yapar, pastanesinin işletmesini ona bırakır ve kadın bu işi büyük bir sorumlulukla yürütür. Sonra onu evine alarak hizmetçi yapar ve sürekli aldatır. Kadın bu arada üç çocuk doğurur, onları gizler ve erkeğin parasıyla okutup büyütür. Ama artık yorgun düşmüştür, çocuklar büyümüştür ve kadın onlara bir gelecek, bir baba ve bir soyadı vermesi gerektiğini düşünür. Hiç de haksız değildir elbette. Kardeşim Maria ve ben de bu konuda bir şeyler bilirdik!

Eser tam burada, harika bir bahaneyle başlar. Filumena nikâh kıydırabilmek için ölüm döşeğindeymiş numarası yapar ama maskesi düştüğünde bile pes etmez. Onu artık hiçbir şey durduramayacaktır. Kâğıtlarını açık oynamaya, oyunu sonuna dek götürmeye kararlıdır. "Dummi bu çocuklardan biri senin ama hangisi olduğunu söylemeyeceğim. Ya hepsini alırsın ya da hiçbirini."

Kırklı yılların sonunda Filumena karakteri çok sevilmiş, gerçek biri olarak benimsenmişti. Peppino'nun oğlu Luigi De Filippo'nun anlattığına göre bir akşam Roma'daki Eliseo Tiyatrosu'nun kulisine bir grup hanım gelir ve Filumena'yı canlandıran Titina'yı kutlamak isterler. Bu fırsattan yararlanarak da ona Marturano çocuklarının babalık sorununu sonunda nasıl çözüldüğünü sorarlar.

"Bravo Titina, siz gerçekten harikasınız. Ama söyleyin bize lütfen, çocukların hangisi don Dummi'den oldu? Meraktan ölüyoruz!"

1 *Divorzio all'italiana* filmi. (yay.n.)

Gerçekten büyük bir oyuncu olan Titina ise onlara şu yanıtı verir: "Sevgili hanımlar, ben biliyorum ama size kesinlikle söyleyemem, söylersem ağabeyim Eduardo kıyameti koparır!"

Genellikle insanları bir bakışta tanırım ve aynı şey canlandıracağım karakterler için de geçerlidir, onları ya severim ya sevmem; ya hissederim ya hissedemem. Filumena, Pozzuoli Napoli aksanım, Solfatara Sokağı gibi bana aitti. Bunun bir nedeni belki de hep "ağlatan değil, güldüren" insan olmak istemesiydi.

Benim ürkekçe evet demem üzerine Carlo zaman yitirmemiş ve Mastroianni'nin çalışma takvimini araştırmıştı; sonra da senaryo için Renato Castellani, Tonino Guerra, Leonardo Benvenuti ve Pietro de Bernardi'yi görevlendirmişti. Ama her zamanki gibi kuşkularımı yatıştıran, tereddütlerimi gideren gene De Sica oldu ve bana uygun rolü o yarattı.

Filmin kaynağı olan komedi, Eduardo De Filippo tarafından 1946 yılında yazılmıştı, başrolü oynayan kız kardeşinin de sayesinde oyun çok büyük bir başarı kazanmış ve gene De Filippo Kardeşler 1951 yılında bunu bir film olarak da çekmişlerdi. O dönemde kime "Filumena" desen hemen Titina'yı düşünürdü, Regina Bianchi ve Pupella Maggio gibi harika yorumcular gelirdi akla. Hepsi birbirinden seçkin isimlerdi.

Kendi açısından De Filippo şimdi eserini De Sica'ya emanet etmekten memnundu çünkü onun derinlemesine Napoliten ruhunu ve duyarlılığını yakından biliyordu. Üstelik onun Titina'ya göre yazdığı bu kahramanı benim nasıl yorumlayacağımı da çok merak ediyordu. "Biliyorum ki ona iyi davranacaksın, hiçbir şeyini eksik etmeyeceksin, sana ait olan bir şeyler katacaksın ve ona dünyayı dolaştıracaksın," demişti bana bir gün gülümseyerek.

Hayat bazen bize kötü şakalar yapmaktan hoşlanır. 26 Aralık 1963 günü filmin çekimine çoktan başladığımız bir dönemde Marino'daki villamızın telefonu çaldı. Sofradaydık, Noel yemeğinden arta kalan yemeklerin tadını çıkartıyorduk; Basilio, annecik, Maria, minik Alessandra ile her şeyin daha yumuşak olduğu, gerilimin ortadan kalktığı, tam bir bayram günü duygusunun

hissedildiği o ertesi güne özgü sıcak atmosferle sarılmıştık.

Telefonun öteki ucunda De Sica'nın bitkin sesi işitildi: "Sofi, Titina öldü!" Yorgun kalbi daha fazla dayanamamış, tatlı ve güçlü kadını, o büyük oyuncuyu elimizden almıştı.

Vittorio ile birlikte Euclide Meydanı'nda bulunan Sacro Cuore Immacolato di Maria Kilisesi'ndeki cenaze törenine katıldım. Roma'nın kışı soğuktu, yüzlerce palto meydanı siyaha boyamıştı. Dört bir yanda sınırsız bir hüzün hissediliyordu. Sıkışmış yüreğimizle kiliseye girdik, Totò ve Eduardo'nun yanına oturduk. Üçüncü kardeşleri olan Peppino'yu hatırlamıyorum, o belki başka bir tarafta oturmuştu. İki De Filippo yirmi yıl önce kavga etmişler ve o zamandan beri birbirlerini görmemek için ellerinden geleni yapmışlardı, kız kardeşleri Titina da onların arasındaki ilişkiyi düzeltmek için son ana dek çabalamıştı.

Titina, Eduardo ve Peppino, Filumena'nın gizlediği üç çocuğu gibi evlilik dışı doğmuş çocuklardı. Babaları Napoliten tiyatromuzun unutulmaz ustası Eduardo Scarpetta idi. Anneleri Luisa De Filippo, ustanın nikâhlı eşi Rosa'nın yeğenlerinden biriydi. Scarpetta-De Filippo Ailesi oldukça genişti ve bu aileye Sinyora Rosa'nın Kral Vittorio Emanuele'den doğurduğu yasa dışı bir oğul da dahildi.

Scarpetta hayatını aynı zaman dilimi içinde iki kadına ayırmıştı, biraz şurada, biraz burada her ikisiyle de birlikte olmuştu. Vittorio De Sica da ondan farklı değildi: Karısı Giuditta Rissone ve çocuğu Emi bir evde, María Mercader ve oğulları Manuel ile Christian başka bir evde yaşıyorlardı. İtalyan usulü evlilik mi dediniz?

Bu arada Carlo ve ben hep aynı noktadaydık: Bizim düğünümüz uzak bir hayaldi.

Klasik komediyi, tiyatronun kudretini azaltmadan sinemaya uyarlamak hiç de kolay bir iş değildi. Buna bir de *Kızım ve Ben* filminde olduğu gibi yaş sorunu ekleniyordu çünkü Filumena da benden çok daha yaşlıydı. Vittorio bunu biliyordu ve olayı kendi yöntemleriyle, sihirli değneğiyle çözdü. Bu şahane öyküyü monologları ve diyaloglarıyla ele alıp Napoli'nin dar so-

kaklarına, caddelerine, Vezüv Yanardağı'na taşıdı. Filumena'yı Agnano'ya at yarışlarına, kiliseye, Gesu Meydanı'na, şık Soriano Pastanesi'ne götürdü; bu çekimlerde neredeyse pastaların kokusu bile duyuluyordu. Olayı görüntülerle renklendirdi, ona hareket verdi, zaman içinde seyahat ettirdi. Tiyatrodan çıkan Filumena'yı olgun yaş sınırından azat etti ve uzun geri dönüşlerle gençliğini anlattı. Önce kısacık saçlarıyla yeniyetme halini, düşen bombaların yarattığı korkuyu, sonra neşeli ve coşkulu Napoliten genç kızın güzelliğini gösteriyordu.

Çocuklarımın en sevdiği sahne Don Dummi'nin beni ilk kez gördüğü sahnedir. Alarm yüzünden randevuevi boşalmıştır, kızlarla müşteriler telaşla kaçmışlardır. Ben minik ve korkmuş bir hayvan yavrusu gibi odamda kalmış, dolabın arkasına saklanmış, oradan dışarı çıkmaya cesaret bulamamıştım.

Marcello bana, "Kaç yaşındasın sen?" diye sorar.

Gençlik ve korkudan fal taşı gibi açılmış gözlerle, "On yedi," derim.

O gözlerden film boyunca tek bir gözyaşı akmaz çünkü "insan kendini iyi tanımıyorsa gerçek gözyaşı dökemez."

Ve Filumena iyi nedir hiçbir zaman bilmemiştir. Sadece en sonunda gücü sayesinde her şey yerli yerine oturunca insanca bir rahatlamayla ağlamaya başlar. Benim içimde titreşen tellere daha yakın bir rolü hayal bile etmek zordu.

Her an neşeyi ve hüznü, cüreti ve küçük düşmeyi, umursamazlığı ve güzelliği birbirine ilmekliyor, en derin duyguların hizmetine sunuyordum. Yeniden kendi şehrim Napoli'deydim ve sözde "orospu" olan bir kadına daha rahat bir nefes aldırmaya uğraşıyordum.

İtiraf edeyim, *İtalyan Usulü Evlilik* için yardım aldım. İyi de yaptım. Bir akşam Napoli'deki Excelsior Otel'in terasında basın ajanım Enrico Lucherini ve Carlo'yla sohbet ederken aklıma ansızın bir fikir geldi. Denizden yükselen hafif esinti yorgunluğumu alıyor ve yeni düşüncelere yer açıyordu. Şehrimin sokaklarını seyrederken birkaç yıl öncesine döndüm, evin kokusunu ve havasını içime çektim.

"Carlo, annecikle Dora teyzemi sete davet etsem, ne dersin?"

"Seni memnun edecekse, olur tabii ki. Neden? Aklına ne geldi?" Carlo yargılamaktan çok anlamak isteyen ve az konuşan bir erkekti.

"Annecik ve Dora teyzemden başka Filumena psikolojisine uygun kimseyi bulamam! Onlardan başka kim bu kahramanı benim gözlerimin önünde, doğru davranışlar ve sözlerle canlandırabilir ki!"

Daha fazla oyalanmadan onları davet ettim. Artık elli yaşlarını geçmişlerdi ve o yıllarda bu, üçüncü yaş dönemine vardıkları anlamına geliyordu.

"Güzel teyzeciğim, yarın sabah erkenden Pozzuoli'ye gelip seni alacağım."

"Annecik, hazır ol, araban saat yedide kapının önünde olacak."

İki ayrı ve uzak telefondan ikisi de eş sesli biçimde bana aynı yanıtı verdiler: *"Che staje dicenno, si' asciuta pazza?"*[1]

Bir süredir birbirlerinden uzak oturuyorlardı; zaten çocukluklarından beri kurdukları hayaller dahil birbirlerinden farklı iki kız kardeştiler. Ama hâlâ aynı dili konuşuyor, aynı tepkileri veriyorlardı. Ben ise davetimin onları çok memnun ettiğinden emindim.

Ekip onları iki kraliçe gibi karşıladı.

Annecik, doğru yerde, doğru kişi olduğunu hissediyordu ve sette bir yıldız gibi bir yukarı bir aşağı yürürken kaderin cilveleri yüzünden ifade etme fırsatı bulamadığı sanatsal yeteneğini bize gösterebileceği için mutluydu. Dora teyzem ise şaşkındı ama bir oyunculuk iddiası olmadığı için daha da kıymete bindi. Bir şey kulaklarını tırmaladığında beni hemen kenara çekip nasıl yapmam gerektiğini anlatıyorlardı. Nihayetinde ben senaryoya uygun davranıyordum ama onların doğaçlamaları benim Filumenama çok yardımcı oldu ve ihtiyaç duyduğum doğallığı kazandırdı. İki çekim arasında şefkatle onları seyrediyordum. Onların sayesinde şimdi buradaydım ve onlar benim onur konuklarımdı.

1 İt. *Ne diyorsun sen, delirdin mi yoksa?* (ç.n.)

Pastanın üstündeki kirazı akıl eden Marcello oldu ve rolünün hakkını vererek en zarif halleriyle onlarla flört etti. İkisi de gözlerini Marcello'dan ayıramıyorlardı, kümesin horozu gibi bakıyorlardı ona.

En son sahnede, öncekilerden biraz daha az merhametli bir rolde Marcello, Don Dummi'den unutulmaz bir tipleme yarattı. O kibirli bıyığı, şık giysileri, teatral yüzeyselliği, hiç gün yüzü görmeden yaşlanan kadının dramıyla tam bir tezat oluşturuyordu. Perdede birbirimize duyduğumuz tutku bir kez daha etkisini gösterdi ve seyirciyi duygulandırdı. Çünkü anlattığımız yine gerçek bir öyküydü, mutlu sonu bile derinlemesine insani kılan kusurlarla doluydu. Yirmi yıldan beri beklenen nikâh günü için, De Sica sadece marjinalmiş gibi görünen ayrıntıların üzerinde durdu: Üzerinden dökülen elbise, küçük gelen ayakkabılar –kendine saygısı olan her gelin gibi Filumena eve döner dönmez onları fırlatıp atmıştı– gündeme ilişkin söylenebilecek bin sözden daha anlamlıydı.

Biz bile çok heyecanlanmış, çok ama çok eğlenmiştik! Filumena'nın yalandan can çekiştiği başlardaki sahneyi on kez çekmek zorunda kaldık. 'Çekim' sözcüğünü duyar duymaz Marcello ve ben kahkahalara boğuluyorduk ve bir türlü kendimizi durduramıyorduk. Vittorio bize o gün çok kızmıştı! Yorgundu, ayakları acıyordu ve biz ona hayatı imkânsız kılıyorduk! Son nefesini veren hastanın alnına kutsal yağı sürecek rahip odaya girdiğinde dayanamıyorduk. Ciddi durmaya çalışıyorduk ama her şeyi mahvederek tekrar gülmeye başlamamız için birbirimizin gözlerine bakmamız yetiyordu. Vittorio bizim bu ciddiyetsizliğimiz karşısında çaresiz kalmıştı. Küçük tanrıların soytarılığından bıkmış Zeus gibi kükrüyordu: "Siz iki oyuncusunuz, çocuk değil! Herkesle alay etmeye utanmıyor musunuz? Ne işiniz var burada? Yeter artık, toparlayın kendinizi!"

İtalyan Usulü Evlilik Oscar'da en iyi yabancı film ödülüne aday gösterildi ama *Dün, Bugün, Yarın* çok yeni bir zafer kazandığından bu ödülü almadıysa da ben en iyi yabancı kadın oyuncu ödülünü aldım. *Kızım ve Ben,* Akademi'nin heyecanının sonucu değildi demek, ben gerçekten en iyi kadın oyuncuydum, bu şimdi onaylanmıştı.

Filumena, David di Donatello Ödülü, Altın Küre adaylığı, Moskova Festivali Bambi Ödülü, 1961 ve 1969 yılları arasında –1966 hariç– sürekli aldığım Almanya'da en popüler kadın oyuncu gibi bana başka çok önemli ödüller de kazandırdı.

Filumena'nın İtalyan usulü evliliği becererek kazandığı bahis gibi Carlo ve Vittorio, Marcello ve ben de bahsi kazanmıştık. Ama gerçek hayatta bizim için işler göründüğü kadar iyi gitmiyordu.

Bir başka İtalyan usulü evlilik de iki yıl önce gerçekleşmişti. Kız kardeşim Maria büyümüş, evden uçmuş ve Duce'nin en küçük oğlu Romano Mussolini ile evlenmişti. Romano trajik bir çocukluktan sonra kendini müziğe adamış, son derece yetenekli ve başarılı bir caz piyanisti olmuştu. İçinde müzikle doğmuş olan Maria'yı fetheden de belki bu tutkusuydu.

Onun seçiminden biraz kaygılanmış ve bunu söylemeye çalışmıştım. Biz gerçek kardeşlerdik –hâlâ öyleyiz– ve birbirimize daima her şeyi söylemiştik. Aramızdaki samimiyet hayatım boyunca bana en çok güven veren duygu olmuştur.

"Mari, emin misin? Gerçekten âşık mısın?"

"Ne diyorsun sen Sofi, onu çok seviyorum. Nasıl çaldığını hiç duydun mu? Ellerinin güzelliğini gördün mü? Ya gülümsemesini?"

Romano yolculuklar, konserler ve kadınlarla dolu kendi dünyasında yaşıyordu. Bir gelirdi, bir kaybolurdu, asla ne zaman ve neden gelip gideceğini bilemezdin. Ama kardeşim ona âşıktı ya da âşık olduğunu sanıyordu. Elden gelen bir şey yoktu.

Nikâh 3 Mart 1962 yılında Predappio'da kiliseden taşan kalabalık davetlilerin önünde kıyıldı. Kiliseden meydana uzanan insanlar şişeden dökülen su gibiydiler. Ayrıca dört bir yan paparazziler ve bu tuhaf olayın tek karesini yakalayabilmek için başlarının üzerinde tututtukları fotoğraf makineleriyle doluydu. Ben gerçekten hiçbir şey göremedim; damadın tedirgin edici bir biçimde geç kalarak rahibin karşısına çıktığında düşüp bayılışını ve yeniden kendine gelişini bile.

"Ne oluyor? Gelmeyecek mi yoksa? İşte! Romano, Romano... Kötü mü yoksa? Bayıldı mı? Sıcaktandır, heyecandandır..."

Her kafadan bir ses çıkıyordu, şom ağızlar açılmıştı. Bu izdihamda yumuşak bir bakış yakalamak zordu.

Törenin sonunda kargaşadan sersem olmuş halde kaçtım.

Ne yazık ki daha da beteri kapıdaydı. Beni Roma'ya geri götüren otomobil bir Vespa'ya çarptı ve kaza trajediyle sonuçlandı. Hayatımın en korkunç anlarından biriydi. Bu konuda söyleyebileceğim tek bir söz yok.

Romano ve Maria'nın evliliği 1962 yılında Alessandra'yı, 1967 yılında Elisabetta'yı dünyaya getirebilecekleri kadar sürdü. Güzel bir aile oluşturmaya başlamışlardı ama...

FRANSIZ USULÜ EVLİLİK

"Benim ne ilgim var peki? Sophia, biliyorsun, seninle sette fotoğraf çektirmekten hoşlanmıyorum."

"Haydi Carlo, şikâyet etme bunu çok istiyorum, Tazio bu vanilya kokulu ışıkta çok güzel çıkacağımızı söylüyor!" Her ne pahasına olursa olsun elde etmek istediğim bir şey olduğunda ortaya çıkardığım o fesat bakışlarımla yanıtladım onu.

Yanımdan ayrılmayan fotoğrafçım Tazio Secchiaroli'ye gözüm kapalı güvenirdim. Sonsuz bir özgürlüğe sahipti çünkü her zaman en doğrusunu yaptığından emindim. Onu bana yakın arkadaşı Marcello tavsiye etmişti ve birbirimize hemen kanımız kaynamıştı. Fellini de ona bayılır, çoğu zaman onunla çalışırdı. Veneto Caddesi'nin o gece hayatını ölümsüz kılan, *Tatlı Hayat* filminin paparazzisine ilham vermekle kalmayıp filmin bütün atmosferine damgasını vuran oydu.

Tanıştığımız andan itibaren ailemden biri oldu, dünyanın dört bir yanına yaptığım yolculuklarda, her sette, her etkinlikte benimleydi; oğlum Carlo Jr. ile aynı yaşta olan oğlu David de çoğu zaman tatile bizimle gelirdi. Tazio son derece derin bir insandı, işinde eşi benzeri yoktu, hayata âşıktı. Ama karısı onu bırakıp gittiğinde bu acıya dayanamadı ve o da ölmeye yattı.

O gün *İtalyan Usulü Evlilik* setinde Tazio, Carlo ve benim Soriano Pastanesi'nin arkasındaki şahane resimlerimizi çekti.

Burası Don Dummi'nin Filumena'nın arkasından iş çevirerek Marilù Tolo'nun canlandırdığı genç ve saygın Diana ile evlilik planları yaptığı yerdi. Resimler çok güzel çıktı ama hiçbir gazete bunları yayınlamak istemedi. Lucherini ile birlikte basın büromu idare eden Matteo Spinola bunun nedenini anlayamadı; ben de öyle. "Modamız mı geçti acaba?" diyerek işi şakaya vurup memnuniyetsizliğimi örtmeye çalışıyordum. Tazio resimleri sanki biz hareket ediyormuşuz gibi yeniden bastığında Matteo bunları, "Sophia Loren ve Carlo Ponti'nin gizlice çekilmiş fotoğrafları" başlığıyla pazarladı. İşte şimdi işin aslı anlaşılmıştı! İlk çekimlerde biz fazla poz vermiş gibi duruyorduk ve bunlar kimsenin ilgisini çekmiyordu. Oysa bu sahte numaralarla günahkâr ve yasak aşkımız fesat bakışlara malzeme oluyordu. Üstelik biz yıllardan beri beraberdik, Carlo'nun ilk evliliği çoktan sona ermişti ama bunu bir tek yasalar ve kilise kabul etmek istemiyordu.

Bizimki, yedi yıl önce tırmanmaya başladığımız bir yokuştu. 1957 Eylülü'nde kendi haberimiz olmadan Ciudad Juarez'de vekâleten nikâhımız kıyılmıştı. Ama bu Meksika nikâhında, birbirlerine yüzük takan iki şişman avukatı gösteren komik fotoğraflar, ortalığı iyice kızıştırmıştı. Yurtdışında geçerli olan ama İtalya'da sayılmayan bu nikâh, Bayan Brambilla bizi ihbar etmese görmezden gelinebilirdi. Hiç tanımadığımız Milanolu bir ev kadınıydı, kendi önyargılarının mahkûmuydu, Carlo'yla aramızdaki aşkın çamura buladığı evliliğin kutsallığını korumak için harekete geçmişti. Bunu hiçbir zaman unutmadım. Onu buna iten gerçekte neydi merak ediyorum. O zaman, olayların girdabında sürüklenirken bunu kendimize çok sormuştuk, her şeyin mutlu sonuçlandığı bugün bile hâlâ bazen aklıma takılır. Kendimi ne kadar zorlasam buna ikna edici bir yanıt bulamam.

Ceza Kanunu'nun 556 sayılı maddesine göre bizim işlediğimiz suçun adı "İki Eşlilik" idi.

Bayan Brambilla'nın ihbarına bir de 1959 yılında Abruzzo Bölgesi'ndeki küçük bir kasabanın Belediye Başkanı Orlando di Nello'nun ihbarı eklenmişti. Ama böyle, ömür boyu yurtdışın-

da yaşayamazdık. Sonunda sürgün yaşamından yorgun düşüp Hollywood parantezini kapayarak tehlikeyi ve riski göze alarak vatanımıza dönmüştük. Sürekli gizli hareket etmek zorunda olduğumuzdan zor bir hayatımız vardı. Halk içinde bir arada görünmemeye çalışıyorduk, akşam yemeğe çıkacaksak ayrı gidip ayrı dönüyorduk, suç işlerken yakalanmış iki sevgili, okulu kırmış iki öğrenci, şartlı tahliye almış mahkûm gibi bakışlardan kaçıyorduk.

Carlo'nun ilk eşi Giuliana da artık özgürlüğüne kavuşmak istiyordu ve bir avukat olduğundan durumu inceleyerek bir çıkış yolu arıyordu.

Ponti çifti üç kez kiliseye baş vurdu ve başvuruları üç kez reddedildi. İki eşlilik suçunun yarattığı ayak bağından kurtulmanın tek çözümü Meksika'daki nikâhın iptali gibi görünüyordu; bu da bir adım ileri bir adım geri gitmeye benziyordu.

Çok acı çekiyordum ama yüreğimin derinlerinde vicdanım rahattı; halkın ve bireylerin üzerimize yağmur gibi yağan bütün suçlamaları beni sarıyordu ama ben gene de yanlış bir şey yapmadığıma inanıyordum.

Ben kendimi evli hissediyordum ve başım daima giyotinin altında olsa, şerefsizlikle itham edilsem de bununla yetinmeliydim. Kiliselerin kapılarında filmlerimin listesi asılıydı ve müminler bizim günahkâr ruhlarımız için dua etmeye davet ediliyordu. Genellikle saldırgan mektuplar alıyorduk ve bunların en korkuncunu Pozzuolili bir grup kadından almıştık. Kendi şehrimin bana saldırması, çocukluğumun, toprağımın hakareti bende öyle derin bir yara açtı ki bunun kapanması, toparlanmam çok zaman aldı.

İtalya bizden yana ve bize karşı olan şeklinde ikiye ayrılmıştı. Bisiklet yarışçısı Coppi ve Beyaz Leydi adıyla bilinen sevgilisi, Roberto Rossellini ve Ingrid Bergman İtalya'sıydı bu ve uzun bir geleceği yoktu. On yıl sonra boşanma konusunda yapılacak referandum ile çözüme kavuşacaktı. Ama o zamanlar bu kavramdan uzaktık ve nikâhı iptal edememenin burukluğuna katlanmak zorundaydık.

1960 yılının Ağustos ayında Carlo ve ben yargıç karşısına çağrıldık. Tam zamanında orada olduk, Carlo her şeyin normal ve bizi bekleyenin sıradan bir formalite olduğunu düşünerek köşedeki kafeye uğrayıp bir kahve içti.

"Sophia, sen de bir şey içer misin?"

Sesim bile çıkmıyordu, hafifçe yana dönerek başımla hayır işareti yaptım. Gözlerim onun yüzüne bakamayacak kadar yaşlıydı.

Mahkemenin basamaklarını tırmanırken heyecandan nefes nefese kalmıştım. Erişkin hayatımda ilk kez korkuyordum. Kendimi çıplak ve çaresiz hissediyordum, dünya benim tersime dönüyordu, kurallar altüst olmuştu. Carlo'nun varlığı bile beni tam anlamıyla avutamıyordu. Carlo, geldiğimizi haber vermek için yüksek görevli memurun kapısına vururken ben bekleme odasındaki eski bir deri koltuğa yığılmıştım. Neyse ki ağustos ayıydı, ortalarda kimseler yoktu, sadece toz, uzun koridorlar ve kirli camlar vardı. Bir keman teli gibi gerilmiş, pencereden çocuk resimlerindeki maviye boyanmış yaz göğüne bakıyordum. Güneş, beyaz bulutlar, kuşlar...

"Böyle bir sabahın hayatımızı değiştirmesi mümkün mü? İnsan aşk için hapse girer mi?" Ortaçağ bana müthiş yakın görünüyordu.

Carlo alçak sesle ve bakışlarıyla beni yüreklendirerek "Gel Sophia yargıç seni bekliyor," dedi.

İçeriye yalnız girdim ve bulanık hatırama göre her şey birkaç saniye sürdü.

"Siz Carlo Ponti ile evli misiniz?"

"Hayır."

"Teşekkür ederim hanımefendi, gidebilirsiniz."

Sonra sıra Carlo'ya geldi ve o da içeride beş dakika kaldı. Bu dakikalar bana bir sonsuzluk gibi göründü. Dışarı çıktığında kararmış ve asık yüzünü görünce ona doğru gitmek için yerimden kalktım. O tatlılıkla sırtımı okşadı ve bana çıkış kapısını gösterdi. Hiç konuşmadan indik, soğuk mermere vuran topuklarımın sesi yaralı kalbimin atışlarıyla uyumluydu. Arabaya bindiğimizde

bana yargıcın evli olup olmadığımızı bir kez daha sorduğunu söyledi. Carlo evli olmadığımızı, Meksika nikâhının, yasanın gerektirdiği iki tanığın noksanlığı dahil farklı gerekçelerle geçerli olmadığını söylemişti.

Yargıcın bu durumu gündeme alabilmesi için Ciudad Juarez'e ait belge gerekliydi ama böyle bir belge bulunamıyordu. Kötü yazılmış bir senaryo misali, bizimle mutluluk arasında bir engel daha vardı. Carlo arabayı kullanırken elini vitesten kaldırıp benim elimin üstüne koydu: "Her şey yoluna girecek, ben bundan eminim. Sadece biraz daha sabretmeliyiz."

Bir İtalyan gazetecinin çaldığı belge sonunda bulundu ve duruşma tarihi olarak bir sonraki yılın şubat ayı verildi.

Sürekli ertelenen durum bir çözüme ulaşmadı ve dikkatler de yavaş yavaş üzerimizden çekildi. Ne denebilirdi ki? Tam İtalyan işi bir farstı bu. Bunun karşılığında Carlo'nun ayrı olduğu eşi Giuliana sınır ötesi bir çözüm buldu. Üçümüz birden Fransız vatandaşlığına geçersek –diye açıkladı Carlo'ya– sorun bir anda çözülebilir ve görünürde düğüm gibi görünen olay güneşteki kar gibi eriyebilirdi.

İşte bu nedenle 1964 yılında Paris'e gittik ve V. George Bulvarı'nda harika bir apartman dairesine yerleştik. Fransa, dünya ve Fransız sinemasına yaptığımız katkılardan ötürü bize "onursal vatandaşlık" verdi. Giuliana da eş durumundan bu hakkı kazandı. Bu fıkra gibi bir durumdu: İtalyan bir kadın Fransız olan bir erkekle evlenerek Fransız oluyor ve ondan boşanma hakkını elde edebiliyordu.

Bundan bir yıl sonra 9 Nisan 1966 günü Paris yakınlarındaki Sevres Belediye Başkanı bizi nikâhlamak için bekliyordu. Bunu organize etmek için iki telefon görüşmesi yeterli olmuştu.

"Basilio hazırız, fark ettirmeden ilk uçağa bin. Rica ediyorum, yüzükleri unutma."

"Mari, seni yarın sabah bekliyoruz. Kimselere görünme. Ne diyorsun? Şapka mı? Canın ne istiyorsa öyle giyin, bu çok sade bir nikâh olacak, aile içinde kıyılacak. Evet o yeşil olan, ona bayılıyorum. O uygun olur. Annecik mi? Boşuna söyleme, gelemez,

uçaktan korkuyor. Ona bitince haber veririz. Zaten kilise ve gelinlik olmadığı için onun gözünde bunun bir anlamı olmayacaktır."

Nikâhtan önceki gece Carlo, Hotel Lancaster'in bir süitinde kaldı, ben de arkadaşım Sophie Agiman'ın evindeydim. Sophie ile hem isimlerimiz hem beden ölçülerimiz aynıydı. Ertesi sabah tam evden çıkacağımız sırada pencereden baktım ve kapının önünde bekleyen bir fotoğrafçı gördüm. Nasıl oldu bilmem, haber almışlardı. Sophie benim pardösümü giydi, güneş gözlüklerimi taktı, hızla otomobilime doğru yürüdü. Zavallı fotoğrafçı bu numarayı yedi ve onun peşine takıldı. Ben de Sophie'nin kocasıyla birlikte nikâha gittim. Bunu kaç yıldır bekliyordum! Şimdi gerçek gibi gelmiyordu.

Hızlı ve sade bir tören, hem yeni hem de eski hissettiren bir nikâh oldu. Hayatımdaki diğer şeyler gibi bu da tam arzu ettiğim biçimde olmamıştı. Hayaller yerlerini gerçeğe terk ederken hiç dikkate almadığın lekeler bırakabilir. Yerel âdetlere uygun olarak yüzüğü parmağıma Carlo değil Belediye Başkanı taktı. *Je vous dèclare unis par les liens du mariage.*[1] Ben sarı tayyörüm ve elimdeki bir buket müge çiçeği ile kendimi tuhaf hissediyordum. Tuhaf, yorgun, mutlu. Ağlamaya başladım, ağladım, ağladım.

1 Fr. *Sizi evlilik bağıyla birleştiriyorum.* (yay.n.)

PERDE ARASI

Zaman akıyor, kar dışarıdaki her şeyin üzerini sessizlikle örtüyor. Acaba saat kaç oldu? Bellek tuhaf bir arkadaş, alıp öyle uzaklara götürüyor ki sen bile fark edemiyorsun. Geriye gitmek, kendini akıntıya bırakıp her şeyi unutmak güzel. Belki tarihlerde şaşırıyor, konuyla ilgisi olmayan şeyleri karıştırıyor, üzüntü veren ya da tutkulu olayları silerek yanlış yönlendiriyor ama onu izlemeye sabrın varsa seni gerçekten bir zamanlar yaşadığın yerlere taşıyor. Gerçekten var olduğun, var olduğuna inanamadığın yerlere. Kestirme yollar hevesine direnmek, en uzun ve ayrıntılar içinde boğulan patikalardan yürümek gerekiyor. Kimi zaman köşenin arkasında bir sürpriz gizleniyor. Bu gece yatağımın üstü anılarla örtüldü. Bir mektubun satırları, bir fotoğrafta yakaladığım bakış, renkler, sesler bana hayatımı yeni baştan anlatmak için yeniden canlanıyor ve bir başkasının öyküsüymüş, bir kitapmış gibi sayfaları çevirmemi istiyorlar.

Kendimi dışarıdan görmek, bir yabancınınki gibi başarılarıma tanıklık etmek sık sık başıma gelmiştir. Bu, bir zamanlar beni rahatsız etmiş, şaşkınlığa düşürmüş ilginç bir duygudur. Gençken, bir konuya daldığımda başka bir yöne sapmak zorunda kalmaktan hoşlanmazdım. Bugün bundan korkmuyorum, alıştım. Kimi zaman iki rayda birden yürümenin rastlantısal olmadığını ama benden daha büyük bir şeye mesafeli davranmam gerektiğini düşünürüm. Bana varlığından söz edilmemiş bir şeyi uzaktan seçmek hoşuma gider.

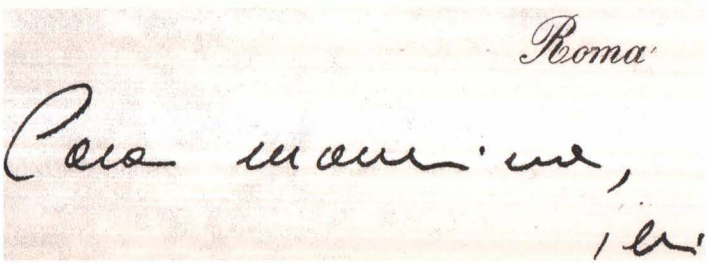
Rahatça oturuyorum, yarım ay biçimindeki o çikolatalı bisküvilerden bir tane alıyorum, hafif tadının beni keyiflendirmesine ve avutmasına izin veriyorum. Kimseye görünmeden yersem sayılmaz diye düşünerek gülümsüyorum. Battaniyemi üstüme çekiyorum, İsviçre kışı affetmez. Yarın Noel arifesi.

Yorgunum ama bütün varlığımla buradayım, tüm duyularım,

sırlar sandığımdan süzülenleri kapmaya hazır. Şimdi oğullarımın doğumunu, çok beklediğim evliliğimi, Marcello'yla Vittorio'nun neşesini yeniden hissettikten sonra içimdeki özel bir şeyleri harekete geçiren güzel bir heyecan hissediyorum. Kâğıtlar arasında ötekilerden daha gerçek, daha canlı olan bir tanesi var ve onun sözleri benim içimde bütün öteki sözlerden daha güçlü bir etki bırakıyor. "Sophia, hayır demeyi öğrenmenin zamanı geldi." Bir kâğıda yazılmış bu kısa notu okuyorum ve kendimi daha büyük, daha kudretli hissediyorum. Eğer bir dâhinin elinin sana değme şansını yakaladıysan böyle hissedersin, onun tellerinden titreşen ışık seni aydınlatır ve dönüştürür.

X

YILDIZLAR

Roma

HAYIR DEMENİN ÖNEMİ

"Hanımefendi, sizi telefona istiyorlar."

Şal almak için çıktığım üst kattan, "Kim o?" diye bağırıyorum.

"Charlie Chaplin."

Yanlış anladığımdan emin olduğum için şansımı bir daha denedim.

"Kim? Daha yüksek sesle söyle, üst kattayım!"

"Chaplin! Charlie Chaplin!"

Bunun Carlo ya da Basilio'nun başının altından çıkan bir şaka olduğunu düşündüm. Ya da bir yanlış anlaşılma olduğunu. Ya da sanrı gördüğümü. Sonra ahizeyi aldım ve çekingen bir sesle, "*Hello?*"[1] dedim. Üstat beni görmeye gelmek istiyordu. Bana ne zaman gelebileceğini soruyordu.

Telefonu kapatır kapatmaz Roma'yı, Champion'un numarasını çevirdim. "Carlo??? Carlo??? Oturuyor musun? Beni az önce kimin aradığını hayatta bilemezsin, hayal bile edemezsin!" Carlo benim heyecanıma saygı duyarak dinliyordu. Ama içten içe benimle gurur duyduğunu da hissediyordum.

O uzak 1965 ilkbaharında nihayet yüz yüze geldiğimiz sabah evde yalnızdım; Ines de çıkmıştı. Dışarıda insanı miskinliğe davet eden İngiliz sağanağı vardı. Yakışıklı Gregory Peck ile 007 tarzı bir casusluk filmi olan *Casuslar*'ı[2] çekiyorduk ve Ascot yakınlarında minicik bir ev kiralamıştık. Konu kimsenin anlayamayacağı kadar karışıktı ama biz tehlikeli kaçışlar, kaçırılmalar, at yarışları ve Christian Dior'un güzel elbiseleriyle pek eğleniyorduk. Zil çaldığında divandan yavaşça kalkıp kapıya gittim.

1 İng. *Merhaba?* (yay.n.)

2 Stanley Donen'in yönettiği, 1966 yapımı *Arabesque* filmi. (yay.n.)

Zaman kazanarak heyecanımı yenebileceğimi sanıyordum. Kapıyı açtığımda karşımda yuvarlak, biraz şiş bir yüzün beyaz bir çerçeve içinde durduğunu gördüm.

"Good morning Miss Loren. Pleased to meet you!"[1]

Ona gülümsedim, girmesi için kenara çekildim ve ağzımı bile açmadan salona kadar eşlik ettim. Charlie Chaplin koyu renk giyinmişti; biraz yıpranmış tüvit ceketinin altında gri pantolon vardı; mavi polo yakalı tişörtünün üç düğmesini de iliklemişti. Bana bir demet menekşe uzatırken, kolunun altında senaryoyu andıran kalın bir kâğıt tomarı vardı. Hiçbir şey söyleyemiyordum, o sanki korkudan felç olmuş bir çocukmuşum gibi bana sabırla bakıyordu. Hiç acelesi yoktu.

Nihayet, neredeyse fısıldayarak "Size bir şey ikram edebilir miyim? Bir fincay çay, kahve, bir bardak su?" diyebildim.

"Rahatsız olmayın, teşekkür ederim," derken bakışları bambaşka bir yere, kendi içinde kaybolmuş uzak bir noktaya yoğunlaşmıştı. Sonra benim tutukluğumu fark edip konuşmaya başladı. Ayrıntılara girmeden konuya geçti.

"Çekmecemde çok uzun zamandan beri bir öykü var. *Dün, Bugün, Yarın* filmini görünce bu öykümün tam size göre olduğunu düşündüm. Çok isterdim ki..."

Ansızın ses tellerime yeniden hâkim olup korkumu yenerek "Evet," diye sözünü kestim. "Evet Bay Chaplin, elbette, ne zaman isterseniz!"

Hong Kong'lu Kontes[2] filminin senaryosunu önceki pek çok eşinden biri olan, *Büyük Diktatör*[3] ile *Bir Hizmetçinin Günlüğü*'nün[4] unutulmaz kahramanı Paulette Goddard için yazmıştı. Ve şimdi de bana öneriyordu.

Charlie Chaplin ile oynamanın dünyanın her yerindeki bütün oyuncuların hayali olduğunu söylememe gerek yok. Bu kral tarafından saraya davet edilmek ve prens tarafından dansa kaldırılmak gibi bir şeydi. Masalların masalıydı, bir mesleğin, bir kariyerin, bir tutkunun doruk noktası anlamına geliyordu.

1 İng. *Günaydın Bayan Loren. Tanıştığımıza memnun oldum!* (ç.n.)
2 1967 yapımı *A Countess From Hong Kong* filmi. (yay.n.)
3 Charlie Chaplin'in yönettiği 1940 yapımı *The Great Dictator* filmi. (yay.n.)
4 Jean Renoir'ın yönettiği, 1946 yapımı *The Diary Of A Chambermaid* filmi. (yay.n.)

Onun yönetmenliğiyle telefon rehberini bile okurdum.

Bana Hong Kong'dan Amerika'ya yol alan bir gemide yaşanan olayın ana hatlarını anlattı. Aristokrat kökenli Rus göçmen Natasha gizlice Amerikalı diplomatın kamarasına gizlenir ve onun hayatını altüst eder.

Chaplin, bütün sesleri olduğu gibi çıkartarak bana rolleri oynadı. Olası eşim Marlon Brando'ydu. Beni Carlo ile birlikte Vevey'e, ailesiyle oturduğu eve davet etti.

Ben ona bu sözleşmeden onur duyacağımı ve *Casuslar* filmi bittiğinde tamamen onun emrinde olacağımı söyledim. Ayağa kalktı, belli belirsiz bir eğilme ile beni selamladı, "O halde yakında görüşmek üzere," dedi. İçimden telefon numarasını, kendisiyle iletişim kurabileceğim adresi sormak geldi ama dilimi ısırdım. *"Dâhilerin telefon numarası ya da adresi olmaz,"* diye düşündüm. Onlar dünyanın herhangi bir yerinde ve dünyayı her gün daha güzel kılmak için yaşarlar.

Birlikte tutkuyla sarılacak ortak bir hedefi olan iki kişi gibi vedalaştık. Gerçekten samimi olmuştuk, dilimiz İtalyanca olsaydı, çoktan birbirimize sen demeye başlamıştık.

Mümkün olan ilk fırsatta Carlo ile seksen yaşına yaklaşan Charlie ve gencecik eşinin yaşadığı Vevey'e gittik. Oona, Eugene O'Neill'ın kızıydı ve ona pek çok çocuk doğurmuştu. Birlikte tuhaf ve harika bir çift olmuşlardı ve her hareketlerinden birbirlerine duydukları sevgi anlaşılıyordu. İlk buluşmamızın sıcaklığına karşın kendimi gene gergin ve heyecanlı hissediyordum, kalbim güm güm atıyordu. Kolay değildi, insan dâhilere asla alışamıyor.

Chaplinlerin evi Cenevre Gölü üzerinde, Montreux'ye yakındı. Daha çok parkı andıran büyüleyici bir bahçenin içindeydi ve neşeli çocuk sesleriyle çınlıyordu. Ne yapacağımı, düşüneceğimi ve söyleyeceğimi bilemiyordum. Şöyle birazcık anlamlı olacak bir sohbete nereden başlayacağımı düşünüyordum. Bu buluşmada belki benden daha rahat davranabilecek olan Carlo ise İngilizcesi yüzünden tutuktu. Oona da tatlı ve çekingen bir kadındı, onu sevgi ve özenle besleyen olağanüstü erkeğin gölgesinde yaşamaya alışmıştı. Sonunda benzersiz zarafetiyle hepimizi idare etme işini Chaplin üstlendi. Senaryoyu anlatıyor, sonra

ansızın kendinden söz ediyor, Londra'nın arka mahallelerinde yoksul bir çocuk olarak geçirdiği günlere dönüyor ve oradan sinemaya atlıyor, kalkıp piyanoya oturuyor ve film için bestelemeye başladığı ezgiyi çalıyordu. Kendi büyüsüyle sarmalanmış, büyük bir masal anlatıcısı ve bir hayal kasırgasıydı.

Sevgisini göstermek için en sevdiği yemeği pişirmişti. Bizi oturttu, sonra mutfağa koşup zafer dolu bir gülüşle geri geldi. "Ve işte benim ünlü havyarlı patatesim!" diyerek tepsiyi sofraya koyarken gösteri yapan bir sihirbazı andırıyordu. Bize elleriyle servis yaptı ve nasıl yeneceğini gösterdi.

Tepsinin üzerindeki gümüşi folyoyu kaldırırken, "Şöyle uzunlamasına kesilecek. Sonra incecik bir kat tereyağı sürülecek, üzerine havyar konacak ve bir damla limon damlatılacak," diyordu. Her ayrıntıyı önemsiyordu, aşağı yukarı diye bir şey bilmiyordu. Eğer bir şeyi iyi yaptığını hissetmiyorsa, yapmamayı tercih ediyordu.

Vevey'e bir kez de Marlon Brando ile gittim. Chaplin senaryoyu bitirmişti ve göstermek istiyordu. Bizi kucaklayarak karşıladı, bahçenin aşağısına gölü seyretmeye götürdü, çalışma odasında ağırladı. Sonra da gösteriye başladı. Senaryoyu satır satır okudu, her bir kahramanın rolünü, tek tek repliklerini bir oyuncu gibi oynadı. Ben resmen hipnotize olmuştum; sözlerini dikkatle dinliyor, ses tonlamalarını yakalamaya çalışıyordum. Onun her bir tipe dönüşmesini; benim canlandıracağım baştan çıkartıcı Natasha'dan suratsız ve kariyerinin derdine düşmüş büyükelçiye, geminin kaptan köşkünde yatan, solunum zorluğu çeken, kibirli ama nazik ihtiyar mirasyediye geçişini izliyordum.

Vittorio gibi Chaplin de hem oyuncu hem yönetmendi ve bize esin kaynağı olmak için yeteneğini sergiliyor, bizden beklediğini ruhu ve bedeniyle gösteriyordu.

Ya Brando? Bütün cazibesine karşın bu dünyada rahat değil gibi bir hali vardı.

Çekimlerin ilk günü sete her zamanki gibi erkenden, repliklerimi mükemmel bir şekilde ezberlemiş ve yüreğim ağzımda geldim. Başlangıç sahnesi geminin salonunda çekiliyor, çiftler

dans etmeye hazırlanıyorlardı. Filmin pek çok sahnesinde üzerimde olacak beyaz bir gece elbisesi giymiştim. Figüranlar, kameramanlar, yönetmen hepimiz oradaydık ve hazırdık. Ama bir eksiklik vardı. O yoktu.

Chaplin biraz sinirli bir halde, "Brando'nun nerede olduğunu biliyor musun?" diye sordu bana.

Hafif bir utanç ve üzüntüyle, "Hiçbir fikrim yok Charlie," dedim. Elbette benim suçum değildi ama neden bilmem, kendimi biraz sorumlu hissetmiştim. Orada, o dünya sinemasının mihenk taşının karşısında duruyordum ve bir şeylerin yolunda gitmemesine, birinin ona karşı saygısızlık etmesine dayanamıyordum. Chaplin kendi içine kapanmış ve sessizleşmişti. Neredeyse korkutuyordu. İlk bebeğinin doğumunu bekleyen baba adayı gibi bir ileri bir geri yürüyor, üç dakikada bir saatine bakıyordu. Ben de nereye bakacağımı bilemeyerek çevreme bakınıyordum. Ötekiler de aynı durumdaydı ve gerilim bıçakla kesilecek hale gelmişti.

Kırk beş dakika sonra Marlon yeni açmış bir gül tazeliğinde çıkageldi. Belki de suçunun farkında bile değildi ve neler olacağını tahmin edemezdi. Chaplin ağır, ciddi ve adeta askeri bir yürüyüşle ona doğru ilerledi. Hazır ola geçmiş ekibin önünde onu hiç merhamet etmeden baştan aşağı şöyle süzerken gözlerinde şimşekler çakıyordu.

"Yarın ve öbür gün ve bir sonraki gün de böyle geç gelmeyi düşünüyorsan, şimdi, şu anda seti terk edebilir ve bir daha dönmeyebilirsin; benim için sakıncası yok."

Brando bir balon gibi söndü ve özürlerini geveledi. Başı öne eğik yerine geçti ve sonunda başlamaya hazırdı. Ama ilk repliğini söylemesi gerektiğinde sesi çıkmadı. Yüzsüzlüğüyle birlikte sesi de yok olmuştu.

Bir daha hiç geç gelmedi ama durum pek düzelmedi.

Onun mutsuz, düşüncelerine gömülmüş, kendini nereye konumlandıracağını, bu üstün yeteneğini ve yakışıklı bedenini ne yapacağını bilemediğini hissettim. Filmin başında sadece kendinin nasıl yapacağını bildiği bir güzellik ve canlılık içindeydi. Ama hayat mutsuzluğuyla ona işkence ediyor, rahat vermiyordu.

Neden bilmem sadece dondurmayla beslenmeye karar vermişti. Sonunda inanılmaz kilo aldı, hatta rolü bile tehlikeye girdi.

Bunun yanı sıra bizim iş ilişkimizi de zedelemekten kaçınmadı. Bir gün, filmin en romantik sahnelerinden birini çekmemizden hemen önce ansızın münasebetsiz bir şekilde bana dokundu. Ben tüyleri dikilmiş bir kedi gibi döndüm ve yüzüne, "Buna bir daha asla cüret etme! Bir daha asla!" diye patladım.

Onu bakışlarımla küle döndürürken, bana minicik, korunmasız, neredeyse üstüne yapışmış etiketin kurbanı olmuş biri gibi göründü. Bunu yeniden yapmaya cesaret edemedi ama elbette yanında çalışmak benim için giderek zorlaştı.

Chaplin de zor durumdaydı. Çok uzun zamandır film çekmemişti ve ilk hafta kameranın arkasına geçmekte çok zorlandı. Durumu ele almaya cesaret edemiyor gibiydi. Sonra setteki kameramanlardan biri tatlı bir sabırla onun tedirginliğini yok etti ve yavaş yavaş kumanda merkezindeki yerini almasını sağladı. Sanırım tek söz etmeden daima sette bulunan, ihtiyacı olan her an yardımına koşmaya hazır bekleyen Oona'nın sessiz varlığı da onu rahatlatıyordu.

Birkaç gün sonra Charlie bana hayatımın en güzel iltifatlarından birini yaptı. Senaryoya göre Brando'nun söylediklerini dinledikten sonra, hiç konuşmadan ona bakışlarımla yanıt verecektim.

Neredeyse duygulanmış bir şekilde, "Şefine yanıt veren bir orkestra gibisin," dedi. "Ellerimi kaldırdığımda coşuyorsun, indirdiğimde duruluyorsun... Olağanüstü."

İçime ektiğim bu sözlerden yemyeşil, güçlü bir bitki yeşerdi ve onun dönüştüğü ağaç bugün hâlâ meyve vermeyi sürdürüyor.

Onunla çalışmak unutulmaz bir deneyim oldu. En küçük ayrıntıya dikkat eden titiz bir yönetmendi. Bir sahne için saatler harcayabilir, tonlamaları, hareketleri ve daha önemlisi ruh hallerini bize öğretmek için akla gelmeyecek en ilginç görüntülere başvururdu. Açıklamayı kesip kendi rol yapmaya başladığı zaman dünya ansızın değişiveriyordu. Bunlar onun yönetmenliği bir kenara bırakıp yaşına karşın soytarı gibi hoplayıp zıpladığı anlardı. Birdenbire gözlerimin önünde Şarlo canlanıyordu. Bu beni müthiş coşturuyordu ama bir yandan da cesaretimi kırabilir

diye korkuyordum. Onun benzersiz olduğunu biliyordum, her şey onunla başlamıştı ve onunla bitiyordu.

Chaplin çok talepkârdı, her şeyi tam hayal ettiği gibi istiyordu ve bundan bir adım geri atmıyordu. İlişkilerinde çok dürüsttü, seni severse hesap yapmıyordu: Seviyordu ve bitiyordu. Hep aklında olanı söylüyordu ve biri güvenini sarsarsa arkasını dönüyor ve onu hayatından çıkarıyordu.

Benim otuz yaşıma damga vuran, onun önemli bir öğretisi oldu. Hayatımın yarısını çalışarak geçirmiştim ama bazı bakımlardan hâlâ kırılgan ve deneyimsizdim. Otuz yaşın bir kadın için kolay bir yaş olmadığını söyleyenler de olabilir. Gençlik artık geride kalmıştır –ya da o zamanlar öyle kabul ediliyordu– ve şahane şeyler yapsan da kimse artık senin için şöyle demez: "Bak gencecik yaşında neler başarıyor!"

Yeni başlangıçlar beni bekliyordu ve iyisiyle kötüsüyle hesaplaşmam gereken bir geçmişim vardı. Kusurlarımla yüzleşmek, onları kabullenmek veya mümkünse aşmak zorundaydım. Benim zayıf noktamı yüzüme vuran Chaplin oldu ve bunu o ünlü dürüstlüğüyle yaptı.

"Sophia, tatlım, bütünüyle mutlu bir kadın olmak istiyorsan aşman gereken büyük bir sınırın var. Hayır demeyi öğrenmelisin. Sürekli başkalarını mutlu etmeye, herkesi sevindirmeye çalışma artık. Hayır, hayır ve gene hayır. Sen bunu söylemeyi bilmiyorsun ve bu büyük bir eksiklik. Hayır demek, zamanını arzu ettiğin gibi yaşayabilmen için kesinlikle şarttır. Ben de çok zorlandım ama bunu öğrendikten sonra hiçbir şey eskisi gibi olmadı, hayatım basitleşti."

Hong Kong'lu Kontes, Chaplin'in ilk renkli filmiydi ve çektiği de son film oldu. Onun yaşlı bir kamarot olarak kamaramın kapısına dayanmış yüzünü asla unutamayacağım. Bu küçücük rolüyle, alçakgönüllü görünümüyle arada sırada aklıma düşer, gözlerimin önüne gelir.

O günlerde hayır demeyi öğrenirken setten kısa süreliğine ayrıldım ve Sevres'de, Carlo'ya evet demeye gittim. Geri döndüğümde artık nihayet evli bir kadındım ve bütün ekiple birlikte kadeh kaldırarak bunu kutladık.

LEYDİ LOREN

Charlie Chaplin ve Marlon Brando'dan önce altmışlı yıllarda uluslararası sinemanın en ışıltılı yıldızlarıyla birlikte oynamıştım: Gregory Peck, Paul Newman, Alec Guinness, Ömer Şerif, Charlton Heston ve harika, unutulmaz Peter Sellers.

Paul Newman ile gene 1965 yılında *Macera Kadını*[1] adlı bir filmde oynamıştık; bu çok önemli ve zor filmi Peter Ustinov yönetmişti. Yanımızda iki olağanüstü aktör, David Niven ve Philippe Noirot da vardı. Takma adları ve iki Goncourt Ödülü'yle tanınan yarı Rus yarı Fransız yazar Romain Gray'in bir yapıtından yola çıkılarak yazılmış bu film, benden son derece karmaşık bir performans bekliyordu ve çok fazla çalışma gerektirdi. Kahraman seksen yaşlarında bir düşesti ve Napolyon döneminde başlayan hayatını gözlerinin önünden geçiriyordu. Bu yaşlanma ciddi bir yüzleşmeydi çünkü makyajın yanı sıra sesimin de yaşlı çıkması gerekiyordu. Nasıl bulmayı başardım, o sesi nereden çekip çıkardım bilmiyorum. Bütün dürüstlüğümle söylüyorum ki, bunu hatırlamıyorum. Ama her şeyin tamamen İngiliz olması gerektiğinden sonuçtan gurur duyduğumu hatırlıyorum. Zamanda yolculuk yapmaktan, kendimi elli yaş daha büyük görmekten çok eğlenmiştim.

İşte anneme yazdığım ve sırlar sandığımdan çıkan güzel bir sürpriz:

> Canım annecik,
>
> Dün yaşlılık provası yaptım ve polaroid ile bu üç resmimi çektiler.
>
> Sana bunları yolluyorum çünkü ben resimleri gördüğümde salonda duran ANNEMİN portresine ne kadar benzediğimi fark edip çok duygulandım.
>
> Seni öpüyorum, yakında görüşmek üzere Sophia.
>
> (Yapıştırıcıyla yüzüme yerleştirdikleri maskenin üzerine üç saat makyaj yapıldı.)

1 *Lady L.* filmi. (yay.n.)

Hayat –sinema– tuhaf şakalar yapıyor. İşte şimdi *Macera Kadını*'nın o zamanki yaşındayım ve bunu düşünmek beni şaşırtıyor. Gene de kendimi o zamanki kadar genç hissettiğim de olmuyor değil. Hatta bazen daha da genç sanıyorum kendimi. Belki zamanın öznel olmasından, kendine koyduğun hedeflerden, içindeki huzurdan kaynaklanıyor bu. Yaşlanmak, günlerini nasıl geçireceğini bilirsen, elde ettiklerinden memnunsan ve çevrene bakabiliyorsan eğlenceli bile olabilir. Sabahları uyanıyorum ve bana kendimi iyi hissettirecek şeyleri düşünmeye çalışıyorum, kendime değerini bilebileceğim, benim için anlamı olan şeyleri yapmayı öneriyorum. Bunlar küçük ve önemsiz şeyler de olabilir ama günlerime bir keyif dokunuşu yaptıklarından beni de keyiflendiriyorlar.

Topkapı[1] filmiyle en iyi erkek oyuncu ödülünü kazanmış olan Peter Ustinov aynı zamanda başarılı bir yönetmendi, güçlü ve karizmatik bir adamdı, biraz da ısrarcıydı. Karşısında direnmek zordu. Paul Newman ise uysal ve duyarlı bir çocuk gibiydi, çekingendi ama kendi kendiyle barışıktı. Güneş gibi parlayan bir yakışıklıydı, perdeyi delen masmavi bakışları vardı ve belki de onu gerçek hayata bağlayan uzun, huzurlu bir evlilik hayatı yaşama şansını yakalamış ve bunu hak etmişti. Kimseye hava atmaz, sorunlarını başkalarının üzerine yüklemezdi, kendini iyi tanıyordu. Sete daima bir yığın peçeteyle gelirdi. "*Ne yapacak bunlarla?*" diye düşünürdüm.

Bir gün kendimi tutamadım ve sordum, belki biraz da edepsizlik etmiştim: "Paul, bu peçeteler ne işe yarıyor?"

Bana açık ve şeffaf bir gülümsemeyle bakarak, "Ellerim terliyor Sophia, hep ıslak oluyorlar," dedi.

Kusurlarını saklama gereği duymayan şahane bir erkekti.

Ömer Şerif'le bugün hâlâ ağzımı sulandıran müthiş bir mutfak serüveni paylaştım. Onunla daha önce tanıdığım en mükemmel oyuncu Alec Guinness'in de dahil olduğu *Roma İmparatorluğu'nun Düşüşü* adlı filmde oynamıştık. Filmde Alec benim babam, İmparator Marcus Aurelius'tu. O ağzını açtığı anda dünya duruyordu ve ben hayallere dalmış bakışlarla onu seyrediyordum.

1 Jules Dassin'in yönettiği 1964 yapımı film. (yay.n.)

Ömer ise hayat dolu, zihni bin bir fikir üreten bir adamdı. Akdeniz'in iki karşı yakasında doğmuştuk ve ikimiz de Akdeniz'in kokularını, renklerini, karşıtlığını üzerimizde taşıyorduk. 1966 yazında Francesco Rosi'nin yönettiği şahane bir masalda, *Bir Masal Gibi* filminin setinde yeniden buluştuk. Bir gün prodüksiyonun oyunculara dağıttığı sıradan "sepet" karşısında güzel, kara gözlerini göğe kaldırdı ve içini çekti: "İnsan bu iğrenç şeyi nasıl yer? Şimdi annemin pişirdiği patlıcanlar olacaktı ki!"

Ben de lafa karışmadan duramadım. Bir kahkaha attım ve şöyle dedim: "Sen bir de benim anneminkileri yesen... Dünyanın en güzeli odur..."

Tartışma ciddileşiyordu.

"Ah hayır Sophia, Romilda mükemmel bir aşçı olabilir, buna asla hayır diyemem; ama konu patlıcan olunca benim anneminkilerin üstüne kimseninkini tanımam!"

Şöyle meydan okuyan bakışlarımla ona baktım ve "Var mısın bahse?" dedim.

Ömer, Mısır'daki annesine telefon etti ve nedenini söylemeden onu Roma'ya davet etti. Kadın uzun zamandır göremediği oğlunun yanında olacağı için bu öneriyi mutlulukla kabul etti. Annesini gezdirdi, onu özenle ağırladı, İtalyan arkadaşlarıyla tanıştırdı. Sonra bir gün satır arasında son darbeyi indirdi: "Anneciğim, önümüzdeki hafta Sophia, annesi ve ekip arkadaşlarımızla yemek yiyeceğiz. Senin şu patlıcan yemeğinden yapar mısın bize?"

Hanımefendi bu öneriyi ciddiye aldı, pazarın bütün tezgâhlarını dolaştı, bir patlıcan şundan, bir patlıcan bundan seçti ve pazarın en güzel patlıcanlarını bir araya getirdi. Benim annem kendi sahasında oynuyordu ve onu bu kadar havaya sokmaya gerek yoktu.

Yarış akşamı durumdan bihaber iki aşçıyı davet ettik, onları mutfağa soktuk ve iştahlı bir de jüri oluşturduk. Kazananı seçmek zor oldu. Aslında tarif çok basitti, parmezanlı patlıcan pişirilmişti. Napoli işi olanlar da Mısır işi olanlar da ağızda dağılıyordu, üzerlerindeki kızarmış peynirli kısım damaklarımızı

gıdıklıyordu. Günlerdir sadece sandviçle beslendiğimizden hepimiz oburca yedik. Yemeğin bitiminde, uzun bir tartışma sonucunda Bayan Şerif kıl payı farkla galip geldi. Annecik buna bozulmadı. O sevimli ve sıcak kanlı Mısırlı anne sayesinde kendine bir arkadaş bulmuştu. Akşam gülerek bana şunu itiraf etti: "Sadece sizden konuştuk çünkü her star kendi annesine güzeldir!"

Yemek insanı neşelendirir, yuvasına döndürür, sözcüklerin söyleyemediği pek çok şeyi söyler. Ve müzikle bir araya geldiğinde şaşırtıcı sonuçlar doğurabilir. Birkaç yıl önce Peter Sellers bize büyük mutluluk veren bir plağa beni de dahil ederek bunu kanıtlamıştı. Ama müzikten daha önce sinema geliyordu. 1960 yılında *Milyonerler*[1] setinde tanışmış ve birbirimize bağlanmıştık. Peter olağanüstü zekâsı olan, bizi sürekli şaşırtmayı başaran, albenisiyle altüst eden bir erkekti. Hiçbir sahneyi beklediğin gibi oynamazdı. Dışa dönüktü, beklenmedik hareketler yapardı, mucizevi biçimde eğlenceliydi. Bana bağlanmıştı ve birlikte tutkuyla çalışıyorduk. Beni kimsenin güldürmediği gibi güldürüyordu, Londra'yı avcunun içi gibi biliyordu ve aramızda uzun zaman sürecek sağlam bir dostluk oluştu.

Filmimiz, George Bernard Shaw'un bir komedisinden esinlenmişti ve ana konu paraydı. Mirasyedi Epifania, baştan ayağa Pierre Balmain giysileriyle dolaşırken babasından bir emir almıştı: Yüz elli sterlini üç ayda yüz katına çıkarmayı başaramayan bir erkekle evlenmesi yasaktı. Epifania komik bir intihar girişimiyle kendini Thames Nehri'ne atmış ama Hintli bir doktora takılmıştı; Hintli de annesinden, üç ay boyunca sadece otuz beş şilinle geçinebilecek bir kadınla evlenmesi öğüdünü almıştı.

Çekimlerin bitiminden bir hafta sonra Abbey Road Stüdyoları'na –evet, Beatles'ınki– kapandık ve Beatles'ın efsanevi plak yapımcısı George Martin'in bir fikrinden yola çıkarak filmin tanıtımı için *Goodness Gracious Me*[2] plağını kaydettik. Bu tek şarkılık plak birkaç haftada listenin başına tırmandı ve oraya yerleşti. Bir sonraki hit *Bangers and Mash* oldu, bu şarkı da

1 Anthony Asquith'in yönettiği *The Millionairess* filmi. (yay.n.)
2 İng. *Tanrım bana merhamet et.* (yay.n.)

Napolili bir kız ile İngiliz asker arasındaki aşkı anlatıyordu. Bu düette bizi birleştiren ve ayıran da yemeklerdi. Peter/Joe annesinin sosis ve püresini, *cocney* sosuyla isterken, ben ona *minestrone*, *tagliatelle* ve *vermicelli* öneriyordum. Bu kahkaha dolu doğaçlama şarkının her notasına sindi ve kaldı.

Mantık dışı bir şekilde *Milyonerler* filminin çekimleri sırasında yolum "The Cat" ile kesişti; ya da başka bir deyişle The Cat'in yolu benim mücevherleriminkiyle kesişti. İşim sayesinde satın alabildiğim ya da Carlo'nun bana filmlerimin sonunda hediye ettiği *bütün* mücevherlerimden söz ediyorum. Her küpenin, her yüzüğün, her kolyenin arkasında bir öykü, bir yorgunluk, bir başarı vardı. Bunlar benim zaferlerime eşlik eden madalyalardı. Siyah mücevher çantamı otelin kasasına emanet ettiğim bir gecelik Ritz Oteli'ndeki konaklamadan sonra, Hertfordshire Country Club'ın içinde bulunan ve Norwegian Barn adını taşıyan villaya yerleşmiştik. Basilio'nun yanı sıra, Ines, aşçım Livia ve kuaförüm de bizimleydi. Beni setten sete takip eden küçük dünyam bu gruptan oluşuyordu. Basilio mücevherlerimi düşünerek bir gece bekçisi istemişti ama kulübün sekreteri kendinden gayet emin bir şekilde, "Burası Napoli mi, İngiltere'deyiz efendim, merak etmeyin!" diye yanıtlamıştı onu.

Hepimiz odalarımıza yerleştik. Birinci katta bulunan benim odamın büyük ve ışıltılı bir giyinme odası vardı. İşte biz hepimiz evin içindeyken hırsız doğru anı bekleyerek ince ve sessiz bir rüzgâr gibi oraya girmişti. O doğru anı da ona ben gümüş tepside sunmuştum. Akşam havaalanına Carlo'yu karşılamaya gittim. Basilio ve Ines televizyon karşısında sohbet ederlerken The Cat üst kattaki giyinme odasına girmiş, hayatımın pek çok değerli parçasını alıp gitmişti.

Gece on bir gibi döndüğümüzde odama çıktım. Geç olmuştu ve ertesi gün beni yoğun bir çalışma bekliyordu. İçeri girer girmez bir şeyin yolunda gitmediğini hissettim. Çevreme bakındım ve sonunda anladım. Karşımda, komodinin çekmecesi ve yanındaki pencere açıktı. Bayılacağım sandım. *"Uh maronna mia..."*[1]

1 İt. *Ah, sevgili Meryem!* (ç.n.)

diye mırıldandım. "İnanamıyorum..." Pırlantalarım, safirlerim, incilerim, yakutlarım, en değerli anılarım pencereden uçup gitmişti.

Scotland Yard'ı çağırdık. Polis hemen geldi ama yapacak bir şey yoktu. Hırsız buharlaşmıştı, hiçbir zaman yakalanmadı. (Çok uzun bir süre geçtikten ve olay zamanaşımına uğradıktan sonra The Cat bana bu isimle bir mektup yazdı. Ben de onu kara giyimli ve kedi adımlı biri gibi, Cary'nin *Kelepçeli Âşık*[1] filmindeki hali gibi canlandırmıştım zihnimde.

O anda belli etmemeye çalıştım ama başım dönüyordu ve kendimi tacize uğramış hissediyordum. Mantıken hayatta daha büyük felaketler olduğunu biliyordum ama şimdi sanki biri zihnime, yüreğime girmiş, başarılarıma, bu başarılara ulaşmak için verdiğim zahmetin içine dalmış gibi hissediyordum. O filmlerin çekimlerinde yaşadığım bütün duyguları ben boynumda, parmaklarımda taşımıştım o güne kadar.

Ancak gün doğarken yatabildim ama ertesi gün hiçbir şey olmamış gibi sette yerimi aldım. Görev bilinci, verdiğim sözü tutma, başkalarının zamanına duyduğum saygı beni böyle davranmaya alıştırmıştı. Öte yandan çalışma sayesinde yaşadığım sarsıntıyı atlatıyordum. Bildiğim ve yapmam gereken işi yaparak The Cat'in ustalıkla burnumun dibinden çekip aldığı kontrolü yeniden kazanıyordum.

O sabah çekim molalarının birinde ansızın bütün ekibin çevremi sardığını hissettim.

Hâlâ gergin olduğumdan korkuyla "Ne var?" diye sordum.

Peter bana gümüşi bir kâğıda sarılmış, altın rengi kurdeleyle bağlanmış bir paket verdi. İçinden çıkan harika broş meslektaşlarımın bana yakınlıklarını ve sevgilerini yansıtıyordu. O davranış bana hiçbir şeyin gerçekten kaybolmayacağını gösterdi. Daha çevrilecek, kutlanacak, anılacak çok film olacaktı. Ve takacağım çok mücevher.

Ama son sözü bir kez daha De Sica söyledi ve bana en değerli armağanı verdi.

Bizimle küçük bir rolü paylaşmak için Londra'ya gelmişti.

1 Alfred Hitchcock'un yönettiği, 1955 yapımı *To Catch A Thief* filmi. (yay.n.)

Soygunu öğrenir öğrenmez nasıl olduğumu görmek için koşup yanıma gelmişti. Odamda tek başıma oturmuş ağlıyordum. Yatağın üstüne çökmüş, komodine, pencereye, The Cat'in arkasında bıraktığı boşluğa bakıyordum. Vittorio yanıma oturdu, bana mendilini uzattı.

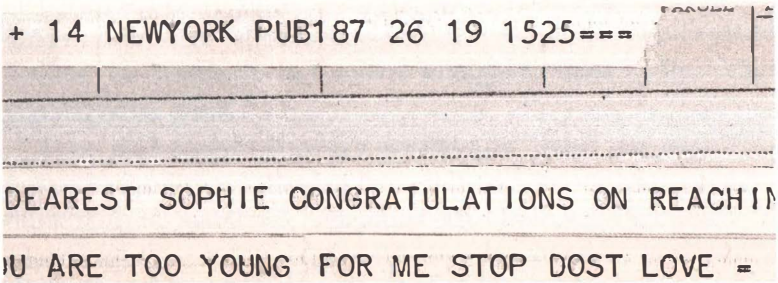
"Sophia, gözyaşlarını boşuna akıtma. Biz yoksulluk içinde doğmuş iki Napoliliyiz. Para gelir ve gider. Benim kumarhanede ne çok kaybettiğimi düşünsene..."

"Ne diyorsun Vitto, anlamıyorsun. O mücevherler benim bir parçamdı..."

"Sophia, dinle beni, senin için ağlayamayacak hiçbir şey için asla ağlama."

XI

GELİŞLER VE GİDİŞLER

+ 14 NEWYORK PUB187 26 19 1525===

DEAREST SOPHIE CONGRATULATIONS ON REACHIN

)U ARE TOO YOUNG FOR ME STOP DOST LOVE =

MUCİZE

Carlo Jr. bütün yeni doğmuş bebekler gibi ağlıyor, ağlıyor, hiç durmadan ağlıyordu. Ben de bütün anneler gibi ona mutluluk ve sevgiyle bakıyordum. İşte ağlamak deyince –bilirsiniz bellek daldan dala atlar– aklıma ilk bebeğim, 1969 yılının Ocak ayında Doktor de Watteville'in Cenevre kliniğinde bana hediye ettiği yeni hayatım geldi.

Evet, ilk bebeğim dünyaya geldiği gün, ikinci kez doğduğumu söyleyebilirim. Yıllardan beri en büyük arzum olan çocuğumu kucağıma alabilmek beni altüst etti. Onun keyfini bütünüyle çıkartmak için ve bu olağanüstü rüyadan uyanma korkusuyla kendimi odama kapadım. Sıcak bir mekândaydım, kendimi güvende hissediyordum; ben ve o, o ve ben sonsuz bakışmalar, sütler ve okşamalardan oluşan yumuşacık bir yuvadaydık. Hemşireler bizi şımartıyordu, bize bakıyordu, her türlü kaygımızı silip atıyordu. Bize dışarıdan bakan, meraklı gözlerle bir açıklama bekleyen dünya bize dokunamazdı. Elbette böyle bir sınır çizmek kolay olmadı. Carlo'nun bakışları, zekâsı onlara istediğini verdi ve biz geri kalanın tadını çıkardık.

Hâlâ star sosyetesinin merkezindeydik ve Carlo Jr.'ye kraliyet ailesinde doğmuş prens gözüyle bakılıyordu. Doğmasıyla kliniğin kapısına gezegenin dört bir yanından gelmiş gazetecilerden ve fotoğrafçılardan oluşan bir ordu yerleşti.

Dönemin dergileri, en gürültücülerin elbette İtalyanlar, en öfkelilerin İngilizler, iki helikopter ve bir özel uçakla en organizelerin Almanlar, en bilgililerin Amerikalılar, en kurnazın benim anne yüreğimi daha çabuk fethedebilecek kadın gazeteci yollayan Japonlar olduğunu yazıyor.

Hepsini tek bir kerede memnun edebilmek için bir basın toplantısı düzenlendi. Lohusa yatağımda kucağımda bebeğim, yorgun ve nihayet mutlu bakışlarımla hınca hınç dolu salona girdim. İki yanımda da koruyucu şövalyelerim, Carlo ve büyük olay için Roma'dan gelen Maria yer alıyordu. Basilio, onun da mutluluğu olan mutluluğumuzun bir noktasında kendini kaybetmişti.

Gazeteciler beni soru yağmuruna tutuyorlardı. Bilmem neden onların da biraz heyecanlı olduklarını sanıyordum. Kaldı ki heyecan bulaşıcıdır, yeni doğmuş bir bebeğin olduğu yerde herkes mucizenin mis gibi kokusunu alır.

"Kime benziyor?"

"Gözlerini kimden almış?"

"Ya ağzını?"

"Kaç kilo?"

"Sophia, Sophia, kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

"Korktun mu?"

"Sütün geldi mi?"

"Bu Oscar'dan daha mı heyecanlı?"

"Setlere ne zaman dönmeyi düşünüyorsunuz?"

Ben gülümseyerek onlara bakıyor ama hemen sonra Cipi'nin –ona böyle demeye başlamıştım– üzerine eğiliyordum. "Ne kadar güzel," diye düşünüyordum, "yuvarlak yüzün, parmağımı sıkan minik ellerin, cennet kokan sıcak varlığın ne güzel." Onun dışındaki her şey odağımın dışındaydı, gerçekten benimle ilgisi yoksa, bütün önemini yitirmişti.

Ansızın derin bir anlam, kırılgan ve tatminkâr bir durağanlık kazanan varlığımın üzerinde, havada asılı duruyormuşum gibi hissediyordum kendimi. Çıkmaya, bebeğimi üşütmeye korkuyordum, eve dönmeye hazır hissetmiyordum kendimi. Böylece günden güne bütün tehlikelerden uzak, temiz ve beyaz odama kök salıyordum ve ertesi günü düşünmeyi reddediyordum.

Gene o başardı, bana bir an gibi gelen elli günden sonra doktorum beni tatlılıkla evime yolladı.

"Sophia ebediyen burada kalamazsın, dışarıda seni bekleyen bir hayat var."

Ben korkulu gözlerimi ona diktim ama sonra yavaş yavaş teslim oldum: "Her zamanki gibi siz haklısınız."

Dokuz aylık hareketsizlikten ve neredeyse iki ay süren mis gibi bir lohusalıktan sonra artık gitme, gerçekle yüzleşme zamanı gelmişti. Ama bu gerçekliğin filmlerimin tersine bir senaryosu yoktu. Benim annelik rolümü, onun evlatlık öyküsünü birlikte yazacaktık.

İnsanın kollarına aldığı bir bebekle kendini aynı anda hem güçlü hem kırılgan hissetmesi çok tuhaf. Çok güçlü, insanın başını döndüren ve ömür boyu içinde taşıdığı bir duygu bu.

Dünyaya dönebilmek için kabuğumun içinden çıkmama yardım edecek birine ihtiyaç duyduğumun farkındaydım ama bana önerilen ve görüştüğüm kızlar ikna edici değildi. Dadı adayları çok gösterişli, danteller ve fistolar içinde rüküş görünüyorlardı gözüme. *"Nereye gittiğini sanıyor bunlar? Bu Cinecittà'da deneme çekimi değil ya?"* diye düşünüyordum bunca şıkırtı karşısında. Bana güvenilir, sakin, benim mutluluğumu anlayabilecek ve kendini tamamıyla bebeğime verebilecek biri gerekiyordu. Tabii arada aldığı çeşitli tekliflerle başı dönmeyecek biri olmalıydı.

Bir sabah odamın penceresinden bakarken soğuk kış sisine gömülmüş bahçede, bir hemşirenin bebek arabası ittiğini gördüm.

"Ne cesaret," diye düşünmüştüm, *"yeni doğmuş bir bebeği bu saatte, bu soğukta dışarıya çıkartmış? Delirmiş mi yoksa? Hayatta oğlumu böyle bir kadına emanet etmem."*

Dedim ama...

Ertesi gün Doktor de Watteville zafer ifadesiyle odama girdi. Nihayet benimle gelebilecek, odayı başka kadınlara ve doğmayı bekleyen başka bebeklere bırakmama yardım edebilecek birini bulmuştu.

Arkasında deneyimli ve nazik görünümlü bir hemşire duruyordu: Ruth Bapst. Onu görür görmez tanıdım! Oydu! O sabah, siste bebek arabasını iten kişiydi... Onu mesafeli bir şekilde selamladım, pek ilgilenmedim. İçten içe onu elemiştim bile.

Ruth moralini bozmadı ve bana profesyonel, deneyimli elini uzattı. O dürüst gülümsemesine, basit haline ve doğrudan bakan gözlerine baktım. Gözlerinde bebeklere duyduğu sevgiyi

ve çalışma aşkını gördüm. En doğru, bana en uygun insanları tanıma ve çekme konusunda güvendiğim içsel mıknatısım, az önceki düşüncelerimi çatlatmaya başlamıştı. "Deneyelim," diye geveledim hâlâ kararsız ses tonumla.

Ruth, ailemizin özel dilinde Ninni adını aldı ve kırk altı yıl sonra hâlâ bizimle. Çocuklarımı büyütmeme yardım etti ve bugün de o zamanki sevgisiyle onların çocuklarını şımartıyor.

Yanımdaki Ruth'la birlikte cesaretimi topladım ve kliniği, Cenevre'yi, İsviçre'yi ardımda bıraktım. Hedefimiz Marino'daki villamızdı.

CENNETİN İKİ YAKASI

Villa Sara, Castelli zeytinlikleri arasında kaybolmuş çok eski bir malikâneydi. Roma'ya yarım saat uzaklıktaydı ve şehrin, setin, sosyal hayatın bütün karmaşasından uzak bir sessizlik ve huzur vahasıydı, bize ihtiyaç duyduğumuz her şeyi geri kazandıracaktı.

Gözlerimi nereye çevirsem gördüğüm güzellik başımı döndürüyordu. Zeminler Roma döneminden kalma mozaiklerle kaplıydı, uçsuz bucaksız bahçelerde mermer çeşmeler vardı, keşfetmem gereken sayısız oda, antika mobilyalar ve değerli parçalarla dekore edilmişti.

Beni en derin hayallere sürükleyense freskli duvarlar oldu. Büyük şölenler, av sahneleri, meyve ve çiçek sepetleri, pelerinler ve çiçek taçları, değişik hayvanlar, ağaçlar, yıldızlar, tatlı İtalyan manzaraları içinde resmedilmişti. Sinema da neydi! Etrafıma her bakışım bana bir şölen sunuyordu.

Villayı 1962 yılında almıştık ve önemli restorasyon çalışmalarından sonra Oscar gecesinde de anlattığım D'Aracoeli Meydanı'ndaki apartman dairemizi bırakıp buraya taşınmıştık. 1964 yılında Paris'e yerleştik ama her fırsatta evimize dönüyorduk. Belki bu evin keyfini çıkartamayacak kadar gençtim ama sanat ve doğanın büyülü kesişmesi bana şimdiden paha biçilemeyen deneyimler armağan ediyordu.

Elbette burada büyüyen, gülümseyen, kucaklanmak için kollarını kaldıran, rüzgârın esintisiyle sallanan yapraklardan gözünü alamayan Carlo adındaki mucizeyle karşılaştırıldığında ötekilerin fazla önemi yoktu.

Nihayet mutluydum ve hayatımda ilk kez bir şeyin eksikliğini hissetmiyordum. Zamanı durdurabilsem, kendimi orada, –Carlo'nun âşık olduğu harika kayısı ağacını kesmemek için asimetrik yaptırdığımız– havuzun kenarında, ördek biçimindeki simidinin içinde etrafa su sıçratan yavrumu seyrederken durdurmak isterdim. Şezlongumun ucunda duran senaryo beni işbaşına çağırıyordu. Bana eşlik etmesi için oraya yerleştirilmiş iki yapay şelale arasında oturmuş, kendimi düşüncelerime terk etmiştim.

Böyle harika bir ortama kolayca alışamadığım söyleniyordu. Başlangıçta villanın olağanüstü gösterişli hali beni etkilemişti ve genellikle odama, dergilerimin, filmlerimin arasına saklanıyordum. Beni bu bocalama halinden çekip çıkartan yine Carlo oldu.

"Sophia, evler insanlar gibidir, onlara yavaş yavaş yaklaşmak, yakınlık kurmak gerekir."

Ve haklıydı. Çok kısa süre içinde ben ve Villa Sara birbirimizi anlamaya, sevmeye başladık.

Her cennet gibi villanın da karanlık bir yüzü vardı. Issız bir yerdeydi, tehlikelerden uzak sayılmazdı, berduşları, tuhaf insanları buraya çekiyordu. Özellikle biri bizi çok korkutmuştu. Akıl hastanesinden kaçan biri bahçemize dalmış ve havuz başına kadar gelmişti. Elinde kâğıtlar vardı ve her şeyi yakmak istiyordu. Avaz avaz Cipi'nin kendi oğlu olduğunu ve onu götürmek için buraya geldiğini haykırıyordu. "Oğlumu istiyorum, oğlumu istiyorum!" diye bağıran krize girmiş bir deliydi. Sonunda evin kapısına dayandı ve bir baltayla delik açtı.

İlk anda ne yapacağımızı bilemedik ama neyse ki kısa sürede ona nasıl davranacağımızı anladık. Oldukça kolay sakinleştirdikse de bir süre sonra yeniden takıntısına yenik düştü ve geri geldi. Bu adam akıl hastanesinden defalarca kaçtı, beni mektup yağmuruna tuttu, bizi görmek için geri geldi. Hareketlerini gözlem altında tutuyorduk ve üstüne gitmiyorduk. Gene de üzerime

bir korku, müthiş bir huzursuzluk duygusu yapışmıştı ve bununla yaşamakta zorlanıyordum. Öte yandan İtalya insanların kaçırıldığı ve bundan kaçınmanın zor olduğu karanlık bir döneme girmişti.

Neyse ki sonuçsuz kalan pek çok tehdit aldık ve yetmişli yılların başında Carlo iki kez kaçırılmaya kurban gitmek üzereyken refleksleri ve polisin çok çabuk müdahale etmesi sayesinde canını kurtardı.

Bir akşam ofisten geç saatte çıkmış, Appia Antica Yolu'ndan eve geliyordu. Ansızın karşısına çıkan, yolu kapatan bir otomobil onu durmaya mecbur etti. Dikiz aynasına hızlıca göz attığında arkadan gelen bir otomobilin geri gitmesini engellediğini gördü. Arkadakinin kapısı açıldı, yüzü maskeli bir adam aşağı atladı, elindeki tüfekle ona doğru koşmaya başladı. Carlo kararlı ve hızlı tepki veren bir erkekti, acil durumlarda hızlı kararlar almaya alışıktı. Gaza sonuna kadar bastı, lastikleri zorlayarak hareket etti ve yolu kapatan otomobile çarpmamayı başardı. Arkasındaki haydut ateş etti ama o korkmadan direksiyonun üzerine eğildi. Nihayet eve vardığında Alfa Romeo'su savaştan çıkmış gibi kurşun delikleriyle doluydu.

Polis onu bundan sonra korumaya almak dışında bir şey yapamadı.

"Beyefendi, bundan sonra eve geç döneceğiniz zaman bize haber verin!"

İkinci olay gene Appia yolundan eve dönerken oldu; çok da uzakta olmayan bir yangın gören Carlo kuşkulandı. Bir süre sonra onu yandan sıkıştırarak yolun dışına atmaya çalışan bir araba ortaya çıktı ve tam o sırada ansızın karanlığın içinden fırlayan bir polis otosu Carlo'yu kaçırmak isteyenleri kaçırdı. Gerçekten de evimizin çok yakınında, çalıların arasında plakası olmayan bir araba, motoru çalışır durumda bekliyordu. Bagajında ipler, metrelerce yapışkan bant, şırıngalar ve kloroform vardı. Adam kaçırmak için her şey hazırdı. Bu kadarı gerçekten çok fazlaydı. O sırada iki tane olmuş oğullarımızla 1974 yılında Paris'e taşınmaya karar verdik.

Birkaç yıl önce Cipi minicikken New York'ta benzer bir korku yaşamıştım. 1970 sonbaharıydı, Manhattan'ın göbeğindeki Hampshire House'un yirmi ikinci katındaki bir süitte kalıyorduk;

geniş pencerelerimizden Central Park'ın güz renklerini seyrediyorduk. O binada Carlo'nun oğlu Alex ve ne yazık ki hiç karşılaşamadığım Greta Garbo oturuyordu. Sürekli onunla karşılaşabilmek için asansöre gidiyordum ama hep hayal kırıklığına uğruyordum.

Vittorio ve Marcello ile birlikte *Güneş Çiçeği*[1] filminin tanıtımı için Amerika'daydık. Çok bağlı olduğu babası ölüm döşeğinde olduğu için Carlo aniden İtalya'ya dönmek zorunda kalmıştı. Ben de Ines, Ninni ve Cipi ile yalnızdım.

Onun gidişinin ertesi sabahında bana boğuk haykırışlar gibi gelen tuhaf bir gürültüyle uyandım. Uykum tam açılmadığından hâlâ ne olduğunu anlayamamıştım, karabasan gördüğümü düşünüyordum. Kulaklarımdan uyurken takma alışkanlığım olan tıpaları çıkardım ve bu haykırışları bu kez daha net duydum. Ben uykuyla uyanıklık arası kendime gelmeye çalışırken iki adam odama daldılar. Biri otelin kapısındaki resepsiyon görevlisiydi, elinde koca bir demet anahtarla, hayalet görmüş gibi korku dolu bakıyordu; arkasında duran ise elinde ilk anda steteskop sandığım bir alet taşıyordu. Anne yüreğim, "Eyvah oğlum hastalandı" diye fısıldadı. Aslında elindeki bir tabancaydı.

Adam, ikinci sınıf bir polisiye film artisti gibi, "Bu bir soygundur!" diye havladı.

Anlamamış gibi yaptım ve onu daha da sinirlendirdim.

Tabancayı şakağıma dayadı, "Şaka yapmıyoruz!" diye bağırdı. Bu gerçeküstü bir durumdu. Karşımda duran hırsızın peruk, takma bıyıklar ve güneş gözlükleriyle karnavala gider gibi bir hali vardı. Başıma dayadığı silah ise ne yazık ki oyuncağa benzemiyordu. Paul Newman'ınkilerden daha mavi gözlerini gözlerime dikmişti. Birkaç metre ötedeki odada minicik ve savunmasız oğlum yatıyordu.

"Kımılda ve bize mücevherlerini ver," diye haykıran hırsız bir yandan da ganimeti ele geçirmek için ortalığı karıştırıyordu. Mücevherci Van Cleef & Arpels o gece Rockfeller galasında takmam için bana bir set ödünç vermişti. Korkudan sersemlemiştim ama, *"Bunu nasıl öğrenmiş olabilir?"* diye düşünüyordum bir yandan da. Cipi'nin varlığı beni itiraf etmeye mecbur etti. "Komodinin

1 Vittorio De Sica'nın yönettiği, 1970 yapımı *I Girasoli* filmi. (yay.n.)

en alt çekmecesindeki bir çantanın içinde." Mavi gözlü adam histerik adımlarla tarif ettiğim yeri açtı, yakut ve pırlantalı bileziği, kolyeyi, küpeleri buldu, bunları cebine doldurdu ama asıl aradığı bu değildi. İçine şeytan kaçmış gibi avaz avaz bağırıyordu, sesi öyle hiddetliydi ki ne dediğini tam olarak anlayamıyordum.

"Bunlar ıvır zıvır... Ben yüzüğü istiyorum, o televizyonda taktığın yüzüğü..."

Nihayet korkunç yanlış anlamayı idrak edebildim ve gösteriş yaptığım için kendime lanet ettim. Bir önceki gece televizyonda Marcello ile birlikte çıktığımız programda gene Van Cleef & Arpels'in ödünç verdiği müthiş gösterişli bir pırlanta yüzük takmış ve hemen ardından iade etmiştim. Ve şimdi aşağı yukarı beş yüz bin dolar civarındaki bu yüzük için benim ve oğlumun hayatı tehlikeye girmişti. Gerçeği açıklamaya çalıştım, defalarca söyledim ama o beni saçlarımdan yakaladı ve yere fırlattı.

Sonra benim kanımı donduran cümleyi söyledi ve, "Çocuk nerede?" diye bağırdı.

İşte o anda kapıldığım panik yüzünden yan odada gözcülük yapan arkadaşının belki de sabrı taştığı için, "Haydi gidelim!" diye bağırdığını bile anlayamadım. Ceplerinde Van Cleef & Arpels mücevherlerimle kaçarlarken neden bilmem bütün özel mücevherimin içinde olduğu çantayı arkalarından fırlattım. Bunu neden yaptım bilmiyorum; ya kendimi kaybetmiştim, ya da bir kışkırtmaydı. Belki bir an önce bizi bırakıp gitsinler diye edilmiş bir dua anlamına geliyordu.

Cipi'nin yanına koştum, gözyaşlarına boğulmuş halde ona sıkı sıkı sarıldım. Bir daha oğlumun kolları dışında değerli bir mücevher takmayacağıma yemin ettim.

THE (IM)POSSIBLE DREAM

Carlo Jr.'den kısa süre sonra bir daha yinelenemez sandığım o mutluluğu iki katına çıkartan oğlum Edoardo doğdu. Bu da anneliğin akıl almaz gizlerinden biriydi.

Peter O'Toole ile *Don Kişot*[1] filmini çevirirken ikinci kez hamile kaldım. Bu hayatımın ilk ve tek müzikaliydi (*Nine*[2] filmindeki minicik rolüm dışında) ve Dale Wasserman'ın Broadway'de kazandığı büyük başarının sinema yorumuydu. Konu, Miguel de Cervantes'in Engizisyon Mahkemesi tarafından hapse atıldığında hücre arkadaşlarını Don Kişot'un öyküsünü ve onun –soylu prenses Dulcinea'ya dönüştürdüğü– hizmetçisi Aldonza'ya olan aşkını sahneleyerek oyalamaya çalışmasıydı.

Peter olağanüstü bir oyuncuydu, üstün ve sıradışı bir zekâsı, büyük bir komedyen komikliği, bir trajedi kahramanı yoğunluğu vardı. Onunla çalışmak harikaydı; hayranlıkla ağzının içine bakıyordum, rol yaptığında bile şarkı söylüyor gibiydi. Ama sıra şarkı söylemeye geldiğinde onun da bazı zorlukları vardı. Ne ben ne o profesyonel şarkıcıydık ve bunun bilincindeydik. Gerçeği söylemek gerekirse korkudan ölüyorduk...

Daha çok stüdyoda kayıt yapılıyordu ama sette de şarkı söylemek zorundaydık çünkü bütün iyi müzikallerde olduğu üzere şarkılarla hareketler birbirine bağlıydı. Bir sabah çekimler sırasında ne sesim ne sözüm kaldı; Chaplin'in öfkesi karşısında dili tutulan Brando'dan beter haldeydim. Peter beni bir kenara çekti ve sonsuz bilgi hazinesiyle bana şöyle dedi: "Boşuna çabalama Sophie, bu kesinlikle psikosomatik larenjit."

Kendimi savunmaya çalıştım ama onun ciddi bakışından kaçış yoktu. Hemşire bana termometreyi verdiğinde ve ateşimin 39'a yükseldiğini gördüğümde ona karşı çıkma gücünü buldum.

Zihinsel sağlığımın yerinde olduğunu öğrenip rahatlayarak, "Görüyor musun Peter, hiç de psikosomatik değilmiş, ateşim çıkmış!" diye fısıldadım.

Ama o geri adım atmadı: "Ne diyorsun Sophia! Korku bu, bütün bu insanların karşısında şarkı söyleme korkusu!"

Haklıydı ve iki gün sonra stüdyonun duvarları arasında şarkımı sonuna kadar söyleyebilme becerisini gösterdim. O ise Freud'culuk oynamak isterken kendi gerginliğinin tuzağına düştü. Filmin ana teması ve bir zamanlar Sinatra ile Elvis Presley;

1 Arthur Hiller'in yönettiği, 1972 yapımı *Man of La Mancha* filmi. (yay.n.)
2 Rob Marshall'ın yönettiği, 2009 yapımı film. (yay.n.)

Jacques Brel ile Plácido Domingo tarafından kusursuz şekilde seslendirilen "The Impossible Dream" şarkısını söylemeye sıra gelince Peter yanında olmamı istedi.

Biz hem zafer hem talihsizlik yoldaşlarıydık ve sonuna kadar da öyle kaldık. Set molalarında *Scrabble* oynuyorduk ve ona kafa tutuyordum. Kaderin cilvesi olsa gerek o eğitimli bir Shakespeare yorumcusu, bense İngilizceyi sonradan öğrenmiş bir Napoliliydim ama onu her oyunda mahvediyordum, tek bir kez kazanmasına izin vermiyordum. Büyük olasılıkla bunun nedeni benim eğitimimi yarıda bırakmama rağmen Latinceden aldığım ilk dersler sayesinde kelime uydurmam ve tutturmam oluyordu. Ne çok eğlenirdik! Ya da ben onun karşısında ne çok eğlenmiştim!

Onunla ilgili en canlı anım, son derece net ve kesin bir görüntü. Bir akşam, Ninni ve Cipi ile kaldığım süitin kapısını çaldı. Gidip kapıyı açtığımızda üzerinde uyduruk bir yeşil tünik vardı ve çarmıha gerilmiş İsa gibi kollarını iki yana açmıştı. "Size arkadaşlık etmeye geldim," dedi. Gerçekten deliydi, o yaratıcı ve şefkatli çılgınlığı insanın dünyaya bakış açısını değiştirirdi.

Bütünüyle Roma'da yapılan çekimlerin sonunda Edoardo'ya hamile kaldığımı fark ettim. Bu sefer öncekinden daha hazırlıklıydım. Hepimiz östrojen konusunun farkındaydık ve iğnelerimi set terzisi yapıyordu. Beşinci ayda çalışmayı bitirebildim ve 1972 Eylülü'nde Cenevre uçağına bindim.

Fazla baskı yaşamadan sakin aylar geçirdim. Okuyordum, yemek pişiriyordum, televizyon seyrediyordum. Ve bir başka aşkın gelişine yüreğimde yer hazırlıyordum. Çünkü ortam daha huzurlu olsa da ilk seferki kadar heyecanlıydım. Bebeğin pozisyonu uygundu ancak Dr. De Watteville yine sezaryeni seçti; geçmişte yaşananlar yüzünden risk almak istemiyordu. Korkuyordum, doğum öncesi her anneyi saran doğal bir korkuydu bu. Doğanın en büyük mucizesi karşısında duyulan heyecan ve hayranlık korkusuydu. Carlo'nunki gibi Edoardo'nun doğumu da hayatın bana verebileceği en güzel armağan oldu. Torunlarım doğana kadar...

Armağan deyince, Peter o sefer de inceliğini gösterdi. 6 Ocak

1973 günü Edo dünyaya gözlerini açtığında benim Don Kişotum elinde harika bir devekuşu yumurtasıyla geldi. Üzerine şöyle yazmıştı: *"With all my love, Peter."*[1] Sevdiğim bir dostumun kesinlikle sıradışı bu armağanını uzun süre başucumdaki komodinde tuttum.

RICHARD AMCA

Sıradışı arkadaşlar konusuna değinmişken, Villa Sara'da geçirdiğimiz ilk 1973 baharında evimize son derece seçkin bir konuk geldi; bizi hem neşelendirdi hem de bazı bakımlardan rutinimizi altüst etti. Carlo, Richard Burton'u davet etmişti çünkü De Sica'nın son çalışması olacak *Yolculuk*[2] filminde birlikte oynayacaktık.

Bir nisan sabahı emzirmeyi henüz bitirmiştim ve terasta ilkbaharın yavaş yavaş gelişinin tadını çıkartıyordum. Nihayet karnı doyan Edo uyuyordu, Cipi de belki biraz kıskandığı kardeşinin varlığı yüzünden ondan esirgediğimi sandığı ilgimi uyandırmaya çalışıyordu. O anda Ines bana telefonu uzattı ve tuhaf bir görüşmeyle baş başa kaldım.

"Sophia? Is it you? This is Richard speaking."

"Richard?"

"Yes, Richard, Richard Burton."[3]

Birbirimizi hiç görmemiştik, aramasını beklemiyordum ama onun bu dürüstlüğü, saydamlığı beni mutlu etmişti. Ve sonra o ne ses tonuydu öyle. Adeta, telefonu deliyordu.

Elbette birlikte çalışacağımızdan haberim vardı ve Olimpos tanrılarından biriyle tanışabilmeyi dört gözle bekliyordum. Ama o bununla yetinmedi ve bir adım daha attı.

"Eğer uygunsa filmin çekiminden önce gelip bir süre sizde kalmak isterim. Biliyor musun, biraz forma girmem gerekiyor ve ca-

1 İng. *Sevgilerimle, Peter.* (yay.n.)

2 1974 yapımı *Il Viaggio* filmi. (yay.n.)

3 İng. *"Sophia? Siz misiniz? Ben Richard." "Richard mı?" "Evet, Richard, Richard Burton."* (ç.n.)

nım bir otelde yaşamak istemiyor... Orada nefes bile alamıyorum."

Aslında Elizabeth Taylor ile sıkıntılı ilişkisi yüzünden bütün basın onlardan söz ediyordu ve gazeteciler, paparazziler böyle bir avı rahat bırakacak değillerdi. Kaldı ki Villa Sara'nın güzel bir konukevi vardı ve birbirimizi rahatsız etmeden arkadaşlarımızı ve akrabalarımızı ağırlayabiliyorduk.

Tereddüt bile etmeden ve ona yardımcı olabilmenin zevkiyle, "Çok memnun oluruz Richard," dedim.

Hekimi, hemşiresi ve sekreterinden oluşan ekibiyle birlikte geldi. İşin doğrusu alkolü bırakmaya ve menekşe gözlü Kleopatra'sını unutmaya çalışıyordu. Ondan başka bir şeyden söz edemiyordu, ben de onu sabırla dinliyordum. Genellikle benimle ve çocuklarla birlikte havuz başında yiyordu yemeklerini, çok kısa sürede yakın arkadaş olduk. Cipi ona âşık oldu, böylece birlikte oldukça tuhaf bir ikili haline galdiler.

Artık neredeyse boşalan sırlar sandığımdan şimdi onun sahne kostümüyle çektirdiği ve birkaç yıl sonra küçük arkadaşına yolladığı resim çıktı.

"To my beloved 'Cipi',
This is uncle Richard when he was a bit younger and you and Edoardo and 'E'en So' were not even born! Que cosa incredible!
Richard."[1]

Şu birkaç sözcük onun sesini, sıcaklığını, zekâsını hatırlatmaya yetiyor.

Bir Galli anneyle bir madenci babanın on üç çocuğunun on ikincisi olan Richard, Oxford'da oyunculuk eğitimi almayı başarmıştı. Sinema ve tiyatroya eşit derecede ağırlık vermişti, kadınları baştan çıkarmıştı, gençliğinden beri içkiyi sevmişti ve *Kleopatra*[2] setinde Elizabeth Taylor'a âşık olmuş, 1964'te karısından ayrılıp onunla evlenmişti. İşte 1973'ün o ilk aylarında evli-

1 İng. *"Benim sevgili 'Cipi'me, bu biraz daha gençken ve 'E'en So' şarkısı, sen ve Edoardo daha doğmamışken Richard Amcan! Richard." İsp. "Ne inanılmaz bir şey!"* (ç.n.)

2 Joseph L. Mankiewicz, Rouben Mamoulian, Darryl F. Zanuck'un birlikte yönettiği, 1963 yapımı *Cleopatra* filmi. (yay.n.)

likleri bir krize girmişti ve bir yıl sonra da boşanmışlardı. Ama bu boşanma onların 1975 yılında bir kez daha evlenmelerini engellememişti ve 1976 yılında son olarak boşanmışlardı. Her yıl bize bir sürpriz yaşatmışlardı.

Marino'daki evimizde kalırken Richard, büyük olasılıkla içkisizlik nedeniyle bir sinir yumağı halindeydi. Gene de sevimliydi, ışıl ışıldı, sevgi doluydu, bir düşünceler ve söylemler yanardağı gibiydi. Edebiyata olan aşkı her anından yansıyordu ve arkadaşlığını benzersiz bir deneyime dönüştürüyordu.

O da –bunu kabul etmenin zor olduğunu biliyorum– benim *Scrabble*'daki ustalığım karşısında yenik düştü. Sözlüğünün enginliğine ve müthiş kültürüne karşın, Peter gibi beni alt edemedi. Bu durum karşısında o ne diyeceğini bilemiyordu ve bana şaşkınlıkla bakıyordu. Ben de zaferimin tadını çıkartarak kıkır kıkır gülüyordum.

İlk çekimi beklerken zaman geçirmek için oynardık. *Yolculuk* filmine tam başlayacağımız sırada De Sica'nın sağlık durumu yeniden kötüleşti ve filmin bir ay ertelenmesine yol açacak bir ameliyat oldu. Richard artık evimizin bir üyesiydi, Cipi ona Richard Amca diyordu ve Edoardo da yeni doğmuşlara özgü şaşkınlıkla ona ağzı açık bakıyordu. İkimiz de Vittorio için çok üzülüyor olsak da evde yaşanan keyifli arkadaşlığın, oyunlarımızın, şakalarımızın, itiraflarımızın tadını çıkartıyorduk. O da bir denge bulmuş gibi görünüyordu ancak bu fazla uzun sürmeyecekti.

Setin başlamasından bir önceki cuma günü kaderin bir cilvesi gibi Liz, Los Angeles'tan telefon etti.

"Yarın beni ameliyat edecekler. Richard, kesinlikle gelmelisin."

İçimden, *"Şaka mı yapıyor?"* demek geldi ama kendimi zamanında durdurmayı başardım. Nihayetinde beni ilgilendiren bir konu değildi ve burnumu sokmamakla iyi etmiştim.

Richard belki de benim düşüncemi okudu ve kudretli bakışlarıyla beni sessizce yanıtladı: *"Ne yapabilirim ki? Elbette ona hayır diyemem!"*

Carlo neler olduğunu anlayıp her zamanki gibi durumu kurtardı: "Git, ama yeter ki pazartesi günü sette ol."

Richard yola çıktı, on beş saat gidiş, on beş saat gelişle uçtu ve bunu sadece karısının elini birkaç dakika tutabilmek için yaptı. Ama görevini yerine getirdi, vicdanı rahat etti ve ilk çekimde yerini aldı.

Liz birkaç hafta sonra Roma'ya geldi ve biraz bizde, biraz otelde kaldı. Bir gelgit dalgası, serbest bir elektron, doğrudan acı çeken yüreğine atılmış bir ok: İşte Richard için Liz buydu.

Yolculuk filminin çekimlerine başladığımızda Richard oradaydı ama zihni bambaşka yerlerdeydi. Sorununa bir çözüm arayışı içindeydi ve o anda bunu bulmasına olanak yoktu.

Bir süre sonra geçici de olsa bir çözüm buldu, bunu bana aktarmakta tereddüt etmedi. O dönemde birlikte yeniden çalışmaya, David Lean'in filminin yeni yorumu olan *Kısa Tesadüfler*'i[1] çekmeye hazırlanıyorduk. 1974 yılında İngiltere'de Alan Bridges yönetmenliğinde çekeceğimiz bu filmden önce bana yazdığı mektupta her zamanki şakalarına yer veriyordu ama kendinden derin ve özgün haliyle söz ediyor, bizi birbirimize bağlayan dostluğa da değiniyordu:

> En Değerli Dostum ve Kutsal Küller, (Richard ve Sophia arasındaki kelime oyunları)
>
> Senaryoyu okudum. Kim, ben olmadan bir iş yapacakmış? İnanılmaz sorumsuzluk. Bir hafta sonra görüşürüz. Seni seviyorum elbette ama bu da harika bir senaryo ve seni sevsem de başka türlü bir senaryoyla asla çalışmazdım.
>
> *Metteur-en-scene*[2] iyi bir tipe benziyor ama çok da sinirli. Onunla çalışmayı başarabilecek miyiz? İngilizlerin ortalığı biraz karıştıracağını düşünüyorum ama bunu Frings ve öteki sersemler düşünsün. Ben seni seviyorum.
>
> Son çılgınlıklarımdan sonra tamamen toparlandım ve ender olarak kendimi bu kadar mutlu hissederim. Elizabeth benim içime işlemiş, asla çıkmayacak ama nihayet aklımdan çıktı ve ona duyduğum aşk merhamete dönüştü. O mutlak bir felaket ve kendimi mahvetmeden onun için bir şey yapmak elimden gel-

1 *Brief Encounter* filmi. (ç.n.)
2 Fr. *Yönetmen.* (yay.n.)

meyecek. Seni seviyorum.

Seni yeniden görmek için can atıyorum, içim içime sığmıyor. Ayrıca Cipi ve Edoardo ve Inez ve Carlo ve hatta İngiltere'yi de. Epeydir gelmiyorum oralara. Ne kadar zaman olduğunu düşününce şaşırıyorum.

Bu sefer senin karşında iyi bir aktör olacağım. Son sefer çok edepsizdim.

Bir hafta sonra görüşmek üzere

Senin Richard'ın

Not: Seni seviyorum demeyi unutmuşum.

ELVEDA VITTORIO

Yolculuk filminden dört yıl önce, daha yeni anne olduğumda *Güneş Çiçeği* filmi için sete dönmüştüm. 1969 sonbaharıydı ve dünya gösterilerle çalkalanırken biz Milano ve Rusya'da film çekiyorduk. Bense orada kendimi evimde, evimin bahçesinde gibi hissediyordum. Üç silahşorlar gene bir aradaydık: Vittorio, Marcello ve ben. Özel konuk ise kendi rolünü oynayan, filmde oğlumu canlandıran Carlo Jr. idi. Bu minicik haliyle ideal bir seyahat arkadaşıydı. Onu her yere götürüyor ve birkaç saat uzak kalmaya bile dayanamıyordum.

Güneş Çiçeği İtalya'da yaşadığımız savaşla başlıyordu ve sonra bakışlar Rusya'ya çevriliyordu, savaş sonundaki büyük geri çekilme harekâtına, neredeyse donma noktasına gelmiş askerin onu bulan kızla evlenmesine, yeni bir aile kurmasına kadar uzanıyordu. İtalyan karısı da Antonio'yu bulmak için Rusya'ya gider ve maalesef bulur. Şimdi aynı acıyla kavrulan iki kadının yüz yüze gelmesi, buluşması söz konusudur. Ortada beceriksiz erkeği mükemmel bir şekilde canlandıran Marcello vardı. *İtalyan Usulü Evlilik*'in Dummi'si, *Dün, Bugün, Yarın*'ın fazla çocuktan bunalmış Carmine'si, Dino Risi yönetiminde çektiğimiz acı-tatlı bir komedi olan *Benimle evlenir misin?*[1] filminin don Mario'su gibi bir tipti.

1 Dino Risi'nin yönettiği, 1970 yapımı *La moglie del Prete* filmi. (yaya.n.)

Vittorio iyi değildi, içini saran hastalık yavaş yavaş akciğerlerine ilerliyordu. Ama o ayrıntılara, çocuk –ister Rus ister Napolili olsun– sevgisine, kadınların gündelik işlerini tanımlamanın zevkine, istasyonlardaki vedaların ıstırabına, hayatın şiddetinin yarattığı acılara karşı duyarlılığını yitirmemişti.

Cipi harika rol yapmıştı –bunu laf olsun diye söylemiyorum– ve film özellikle de Birleşik Devletler'de çok sevildi. Bugün yeniden seyrettiğimde, kim bilir kim uğruna ölmek için yollara düşen milyonlarca Rus, İtalyan, Alman askerinin arasına girdiği o ayçiçeklerinin yoğun sarısı hayata son bir çağrı, bir umut esintisi, büyük yolculuktan önce yavaşça sönen bir dünyanın rengi gibi görünür gözüme.

De Sica'nın 1973 Ekimi ve 1974 Ocak ayı arasında çektiği, benim ve Richard'ın aylarca birlikte oturduktan sonra karşılıklı oynadığımız filmin adı da aynen *Yolculuk*'tu. Film Pirandello'nun bir öyküsünden esinlenmişti; Birinci Dünya Savaşı öncesinde Sicilya, Napoli, Venedik arasında geçiyordu. Bir aşk ve ölüm öyküsüydü, İtalyan işi klasik bir melodramdı. Vittorio iyi değildi, Richard'ın aklı başka yerdeydi, ben de oyuncudan çok anneydim. Gene de güzel bir öyküydü, seyirciyi duygulandırmayı bildi ve özellikle de yurtdışında çok sevildi.

Filmi bitirmemizden iki gün önce o zamana dek asla yapmadığım bir şeyi yaptım. De Sica ile set resimlerine bakarken elime onun harika bir resmi geçti.

"Vitto, bak ne güzel bir resim, bana tatlı bir şeyler yaz!"

O bana baktı, duygulanmıştı ve söz dinledi: "*Sofia, Sofi, bana on beş yaşında 'evet' demiştin.*"

Benim anılarımdaki bu uzun yolculuğun ilk fotoğraflarından birinin o olması boşuna değildir.

Çekimler 1974'ün Ocak ayında bitti ve ben zaman yitirmeden Jean Gabin ile *Verdict*[1]; daha önce sözünü ettiğim üzere Richard ile *Kısa Tesadüfler* ve Marcello ile *La Pupa del gangster*[2] filmlerine

1 André Cayatte'nin yönettiği, 1974 yapımı film. (yay.n.)
2 Giorgio Capitani'nin yönettiği, 1975 yapımı film. (yay.n.)

giriştim ama Vittorio bir an bile aklımdan çıkmıyordu.

13 Kasım günü telefonda Carlo'nun sesini duyduğumda bir bahane uydurup kapatmak istedim. Bana söyleyeceğini ve içten içe çoktan bildiğim şeyi duymak istemiyordum. Ama öyleydi, De Sica Paris'te, benim evimin biraz ötesinde hayata veda etmişti. Hem çok yakındık birbirimize, hem çok uzaktık; aramızdan geçmişimizin nehri akıyordu ve biz onun iki ayrı yakasındaydık.

Amerikan Hastanesi'nde ölmüştü ve ailesi, en yakın arkadaşları dahil kimsenin alınmaması için sıkı emir vermişti. María Mercader'i aradım ama beni yanıtlamadı, kendimi çok aciz hissediyordum, acımın içinde donup kalmıştım, ne tarafa döneceğimi, ne yapacağımı, nasıl teselli bulacağımı bilemiyordum. Elbette Roma'ya doğru yola çıkmadan önce ona veda etmeden böylece evde oturamazdım.

Hastaneyi bir, on, yüz kez aradım ve hep aynı yanıtı aldım. "Üzgünüm hanımefendi. Mümkün değil."

Sonunda binlerce denemeden sonra bir delik buldum ve içeri daldım. Görevli kişi beni morga kadar götürdü ama orası da kilitliydi. Camdan, kapalı duran tabuta bakakaldım. Cansız bedeni az önceye kadar orada duran sedyedeydi. Baş yerinde daha koyu renk bir leke fark ettim. Saçının briyantininin kokusu burnuma geldi ve şimdiye dek hiç ağlamadığım gibi ağlamaya başladım.

NE ASKER, NE KOCA, NE BABA

De Sica olmadan bir daha hiç çalışamayacağımı düşünüyordum. Ya da belki gene rol yapabilirdim ama beni fethedecek, beni uçuracak bir kahraman bulamazdım. Oysa hayat hiç beklenmedik sürprizler hazırlar; ister oyuncu ol, ister ev işleri arasına sıkışmış, evdeki minik ordusunu iyi yetiştirmekle uğraşan bir ev kadını, hayat yeni fırsatlar yaratır. Eğer Vittorio hâlâ yaşıyor olsaydı ve *Özel Bir Gün* filminde görseydi benimle gurur duyardı. Kaldı ki önceden Cesira, Adelina, Filumena olmasaydım kesinlikle Antonietta da olamazdım.

Usta, titiz, tutarlı, idealist film yönetmeni Ettore Scola konuyu Carlo'ya anlattığında yıl 1977'ydi. Öykü kesinlikle ben ve Marcello için yazılmış gibiydi. Hassas, derinlemesine insani hikâye bir kez daha bizlerin hayatından, bizden söz ediyordu.

O "Özel Gün" 6 Mayıs 1938'dir; Roma halkı, Duce'nin istediği gibi kara gömleklerini giymiş ve karnaval havasındaki bir geçitle Führer'i karşılamaya çıkmıştır. Bütün şehir sokağa iner. Neredeyse bütün şehir. 21. Aprile Bulvarı'ndaki büyük apartmanda her şey sıradan ve normal görünmektedir. Orada yaşayan ve rejimin kıvrımları arasında sıkışıp kalan Gabriele antifaşist bir radyo sunucusudur ve hem siyasi görüşleri hem eşcinselliği yüzünden işine son verilmiştir. Antonietta ise yorgun bir ev kadınıdır, kendisinin bile farkına varmadığı yalnızlık onu tüketmiştir ama o her zamanki gibi faşist çocukların annesi, faşist kocasının karısıdır.

Gabriele ve Antonietta'nın tanışması için kafesteki hintkargasının kaçması yeter; sonra terasa çıkıp güneşte kuruyan ve solgun göğü yeni renklere boyayan çarşafları toplamak gerekir. Ve onların tutuk ama yoğun karşılaşmasına şişmiş göz kapakları, geniş kalçalar, öğrenilmeye çalışılan rumba adımları, yere dökülen kahve çekirdekleri, başka heyecanlar tatma, stereotipten çıkma, hayatı bir soluk boyunca bile olsa değiştirme arzusu eşlik eder. Ayna karşısında son anda düzeltilen bir bukle bile bunu gösterebilir.

Bu ikili sınırlarını ve güçsüzlüklerini itiraf ederek birbirlerine dokunurlarken filmin üçüncü kahramanı radyo, yürüyüş törenini, ihtişamını vurgulayarak naklen yayınlar; apartmanın öfkeli ve gözü açık kapıcısı ise düzenin bozulmaması için tetiktedir. Ama bu büyük apartmanın zavallı kapıcı kadını bile bu ürkek buluşmaların, diğer bütün karşılaşmalar gibi mutlaka bir parça suçluluk barındırdığını bilir.

Antonietta'nın tek hobisi Duce'nin fotoğraflarını bir albüme yapıştırmakken Gabriele ona, tanıdığına inandığı faşist modellerin hiçbirine benzemediğini itiraf eder. O tatlı haliyle kadına ne asker, ne koca, ne baba olduğunu söyler. Yaşlanmış ve yıpranmış kadının şimdi âşık olduğu sadece tek erkek vardır.

Carlo bu film için finansör bulmakta zorlandı ama sonunda Kanada'dan birini bulunca filme başladık. Elbette bizim gibi gençlik ve güzellik simgesi iki oyuncuyu yıpranmış ve bir kenara itilmiş halleriyle göstermek cesaret işiydi. Scola, Marcello ile yakın arkadaştı, ondan kuşkusu yoktu. Benden yana ise biraz tereddütlüydü. Benim gösterişli fiziğimin, basma fistan içindeki makyajsız, solgun kadına dönüşemeyeceğinden korkuyordu.

Başlangıçtaki güvensizliği hemen hissettiğim için çekimlerin ilk günleri pek kolay geçmedi. Tipin bana ait olduğunu hissediyordum ama gene de role giriş anahtarını ancak yönetmenin güveniyle bulabilirdim.

Carlo birkaç gün sonra benden habersiz Ettore'yi aramış.

"Scola, merhaba, ben Ponti. Neler oluyor? Sophia'yı ağlatmışsın..."

"Ben mi?" demiş o. "Neden peki?"

"Belki kendini rahat hissetmiyordur, belki o kadın ve tipi..."

Scola bir adım bile gerilememiş.

"Sophia büyük bir oyuncu, bu tipin içine girmesi gereken o, rol ona uyacak değil ya."

Carlo onun haklı olduğunu söylemiş. Beni Antonietta'nın ev önlüğüyle ilk gören Carlo olmuştu ve o işe yaramayacaksa uzlaşma yoluna gidecek bir insan değildi. Öyküye, yönetmene ve bana inanıyordu. Bu da ona yetiyordu.

Gene de o telefon bize biraz nefes aldırdı; oyuncunun kahramanının kimliğine bürünmesi sürecinin hassas olduğunu, biraz sabretmesi gerektiğini yönetmen de anladı.

Aradan birkaç gün daha geçti ve ben o çok normal, çok özel kadına resmen âşık oldum. Ettore'ye minnetim sonsuza dek sürecektir. Film büyük bir başarı kazandı, ardından pek çok büyük ödül getirdi, seyirciyi ve eleştirmenleri fethetti ve benim de yüreğimde çok özel bir yere sahip oldu.

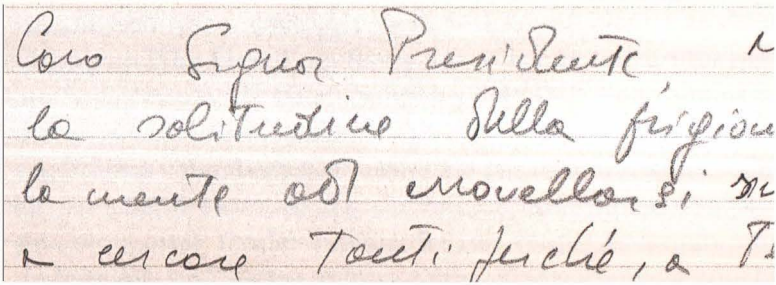
Özel Bir Gün'ün çekimleri sırasında kardeşim ağlayarak sete telefon etti: "Sofi, çabuk gel, babam hasta."

Hastaneye koştum, yatağının çevresinde hayatındaki bütün kadınları gördüm. Annecik, Maria ve son Alman sevgilisi.

Yaklaşıp elini sıktım. Gözlerini bana dikmişti. Ben de felç olmuş gibi gözlerimi ondan ayıramıyordum. Ona gülümsedim ve Maria'nın önünde ağladığı pencereye yaklaştım. Dışarı baktım. Yukarıdan arabalar, yayalar, bisikletler oyuncak gibi görünüyordu. Ben de ağlamaya çalıştım ama beceremedim.

XII

ON YEDİ GÜN

Caro Signor Presidente
la solitudine della prigio
la mente dei ravvedu
e ancora Tanti perché, a

YILDIRIMLAR

1977 yılının bir Şubat sabahı Mali Polis'in iki otomobili Marino'da Villa Sara'nın demir parmaklıklı kapısından bahçeye girdi, bütün ev arandı, mobilyaların, tabloların, değerli nesnelerin tam listesi çıkartıldı. Aynı anda aynı işlem Carlo'nun Champion Film Şirketi'nin Roma'daki ofisinde de yürütülüyordu. Soruşturmayı başlatan Savcı Paolino Dell'Anno, İtalya'da ikamet eden Carlo'yu (aslında yıllardan beri yurtdışında yaşayan Fransız vatandaşıydı) uluslararası pazarda film satışına ilişkin usulsüzlük yaratmakla suçluyordu; bunun yanı sıra yabancı şirketlerle ortak filmler yapmış, İtalyan vergi yasalarının indirimlerinden yararlanma yoluna gitmiş, ama suçlamaya göre bu filmler bütünüyle yurtdışında finanse edildiklerinden buna hak kazanmamıştı.

Hayatımız boyunca yasalar konusunda sadakat ve dürüstlüğe özellikle önem vererek hareket ettiğimiz bu mavi gökyüzünden düşen beklenmedik yıldırımlar, bizim bütün huzurumuzu ve emniyetimizi yok etmişti; yaşananlara kesinlikle hazırlıklı değildik. Tepki vermeye, ailevi dengemizi korumaya, paniğe kapılmamaya çalıştık ama bunlar hiç kolay olmadı ve bütün gücümüzle dayanmaya çalıştık.

Bir ay sonra, 8 Mart günü bir başka soğuk duş daha aldık. Ben *Özel Bir Gün* filminin tanıtımı için Roma'daydım. Paris'e giden son uçağa binmek için Fiumicino Havaalanı'na gittiğimde gümrükte durduruldum ve geceyi sorguda geçirdim. Polisler bana bilmediğim şeyler soruyorlardı. "Ben iş kadını değil, oyuncuyum," diyerek boş yere kendimi savunmaya çalışıyordum. Ancak avukatımın yardımıyla pasaportumu geri alabildim ve gün doğarken uçağa binip evime dönebildim. Paris Havaalanı

Charles De Gaulle'de Carlo'nun yanı sıra beni kalabalık bir gazeteci ordusu bekliyordu. Son derece sevimsiz bir deneyimdi ama ben bu kadarla kalacağını umuyordum.

Ne var ki bir tür Kafka labirentinin içine düşmüştük ve her şey her şeyin karşıtı gibi görünüyordu. Paolino Dell'Anno'nun araştırmaları sonucunda Carlo önce vergi kaçakçılığı suçundan dört yıl hapis cezası istemiyle yargılandı ama sonradan bu hüküm bozuldu ve tamamen aklandı. Uluslararası ortak yapımlarla ilgili suçlamalar da zaman içinde düştü ve masumiyeti ortaya çıktı. Her ne kadar en sonunda her şey yoluna girdiyse de bunlar çok zor yıllardı ve bu zaman boyunca kendimizi savunmasız ve zayıf hissettik.

Ama adaletle sorunlarımız bitecek gibi görünmüyordu.

Kesinlikle temelsiz bir gerekçeden yola çıkarak onu vergi kaçırmakla –şirketin yasal adresini ve mali hareketleri yurtdışında göstererek ticari faaliyete İtalya'da devam etmekle– suçladılar.

Bunun sonucu olarak çalışmalarımız sayesinde biriktirme şansı bulduğumuz tablo koleksiyonumuza haciz geldi. Yıllar sonra ve çok zahmetli işlemler sonucunda iptal edilen haciz, içimizde öyle derin bir yara açtı ki bu, ekonomik bir sorun olmasının yanı sıra hayatımızın tutkularından birine de mal oldu. Öykünün bitiminde geç de olsa gelen "mutlu son" bu olayların bizde yarattığı hüznü asla silemedi.

MAHKÛMİYET

Gene de hepsinin arasında benim için en sarsıcı olan bu değildi.

Aynı dönemde ben de çok yıllar öncesine ait sözde vergi kaçakçılığıyla –asla böyle bir şey olmamıştı– suçlandım ve mahkûm edildim. Buna inanmak istemiyordum, mahkemenin kararı beni hem çok şaşırtmış hem de soluğumu kesmişti.

Ellili yılların sonuyla altmışlı yılların başlarında yurtdışında yaşıyordum ve orada vergi mükellefiydim; bu nedenle o zamanki mali danışmanım gelir beyannamesi vermemişti; yıllar sonra

–büyük olasılıkla meslektaşının yaptığından haberi olmayan– bir başka mali danışman beni o dönem için de mali iflas anlaşmasına zorlamıştı; böyle yaparak o dönemde yurttaşlığımın ve ikametgâhımın başka yerde olduğu bilgisini reddetmişti ve ben de kendi kendimi gelir beyannamesi vermemekle itham etmiştim.

Bu benim adıma cezai bir sürecin başlamasına yol açtı.

İlk mahkûmiyetten sonra bir üst mahkemeye başvurdum ve nihayetinde 1980 yılında geri döndürülemez bir kararla otuz günlük tutukluluğa mahkûm edildim çünkü avukatlarım hafifletici nedenlerimi mahkeme heyetine sunmayı unutmuşlardı. Bu hatanın sonucu kötü olmuştu: ya İtalya dışında yaşamayı –yani bir daha asla vatanıma dönememeyi ve annemi görememeyi– ya da cezaevini seçecektim.

O zamanlar Paris'te yaşıyorduk ve ben ne yapacağımı bilemiyordum. Karar içimde yavaş ama kaçınılmaz biçimde olgunlaştı ve sonunda İtalya'ya dönüp hapse girmeyi seçtim. Bu tek başıma, sezgilerime güvenerek, kestirmeleri ve kolay çözümleri reddederek bana daima en doğru ve ahlaki yolu gösteren iç sesimi dinleyerek aldığım bir karardı.

Kendimi yorgun hissediyordum, kafam karışıktı ve yargıçlara teslim olarak adalete kavuşacak, gerçeği kanıtlayacaktım. Ülkemi dolandırmayı asla düşünmemiştim ama üzerime çöken gölgeden sıkılmıştım. Evlilik dışı ilişki suçlamalarıyla yurtdışında yaşama zorunluluğunu tatmıştım ve şimdi neredeyse elli yaşımdayken artık buna katlanamazdım. Evime dönmekte özgür olmayı, ailemi kucaklamayı, arkadaşlarımı ve şehrimin denizini yeniden görmeyi istiyordum. Bürokratik bir sorun yüzünden adım ve yurttaşlarım nezdindeki şöhretim lekelenmişti. Oysa ben bugün kendimi ne kadar İtalyan hissediyorsam o zaman da aynı hissediyordum ve vicdanen rahat, hem insanlarımın gözünde hem kâğıt üzerinde temiz olmak istiyordum.

16 Mayıs 1982 günü İtalya'ya dönmeden önce Carlo Jr. ve Edoardo ilk komünyonlarını aldılar. Biz dördümüz aile içinde kutlama yaptık: Bu büyük değişimden önce gerçekten samimi ve sıcak bir gün oldu. Salı akşamı valizlerimi toplarken çocuklar

benimle vedalaşmak için odama girdiler. İşte o zamanlar bütün sevgimle onlara bakarken ve yüz ifadelerini zihnime kazırken nihayet beni bu zor adıma neyin ittiğini anladım. Bunu nasıl da düşünememiştim daha önce? Çocuklarımın akıllarında anneleri hakkında kaypak, onursuz ve ödlek gibi imgeler olmamalıydı. Ben onlara küçüklüklerinden beri sorumluluğun değerini, cesaretin kudretini öğretmeye uğraşmıştım. Şimdi büyürlerken ve dünya ile yüz yüze gelmeye hazırlanırlarken tam tersini yapamazdım.

Ertesi gün yüreğim hüzün ve kaygıyla şişmiş olsa da başım dik bir şekilde vatanıma döndüm. Beni tam olarak neyin beklediğini bilmiyordum, belki de biliyordum ve gözlerimdeki korkuyu o büyük güneş gözlüklerimin arkasına gizlemeye çalışıyordum. Roma'ya indiğimde pistte polisin beyaz Alfetta otomobili bekliyordu ve beni aldılar, peşimdeki fotoğrafçıları ve gazetecileri atlatarak Caserta'ya, doğduğum toprakların yakınına götürdüler. Bu küçük bir cezaeviydi – yirmi üç tutuklu kadın vardı, ben de yirmi dördüncü olmuştum. Şehrin merkezinde bulunan ve cezaevini barındıran tarihi taş yapı kısa süre içinde bütün dünyada meşhur oldu. Girişi kuşatan kalabalık beni sevgiyle, sanki bir bayrammış gibi karşıladı. Her şeye rağmen insanlar beni seviyordu ve o alkışlar bana zor kaderime doğru yürümeme yardım etti.

Çiçeklere, mektuplara, telgraflara, Dora teyzemin ziyaretlerine, bütün tutukluluğum boyunca Caserta'da yaşayan, her gece penceremin altında bana eşlik eden kardeşim Maria'nın varlığına karşın orada yalnızlığın ve yalıtılmışlığın acısını deneyimledim. İnsanın özgürlüğünün kısıtlanması kadar küçük düşüren bir şey yokmuş. Görülmemekten daha fazla acıtan bir şey yokmuş.

Beni sorgulama için çağırdıkları sabahı hiç unutamayacağım.

Yazı masasının arkasında oturan görevli, "Tutuklu Scicolone nerede?" dedi.

Oysa ben beş dakikadır karşısında, ayakta duruyordum.

Bana tek kişilik bir hücre verdiler –televizyonda Cumhurbaşkanı Pertini'nin de vurguladığı üzere– bir de televizyona

sahip olma ayrıcalığım vardı. Öteki tutuklularla görüşmememi öğütlediler, tehlikeli hal alabilecek hassas bir durumdaydım. Gene de o talihsiz kızlara sevgi, nezaket, umut iletmeye çalıştım ve çıktığımda tek tek hepsiyle vedalaştım. Çok kısa süre için bile olsa onların belki yıllarca yaşayacakları çileyi tatmıştım ve bizimle ilgilenen dokuz harika rahibenin yardımıyla onları asla unutmayacağımı bilmelerini istedim. Öyle de oldu.

Cezaevinde zamanın farklı aktığını, insanın karanlık düşüncelere gömüldüğünü, ıstırap çektiğini öğrendim. Okuyarak, düşünerek, kimi zaman yemek pişirerek zamanı evcilleştirmeye uğraşıyordum. Ve özellikle de yazarak.

Sırlar sandığımdan, İsviçreli çocukların okulda kullandıkları sıradan kırmızı bir defter çıktığında çok heyecanlanıyorum. Bu benim kısa ama gene de sarsıcı olan tutukluluk güncem. Düşüncelerim, duygularım, kısa ve yoğun notlarım var. Genellikle bana ait olmayan bir öfke de bu defterden sızıyor. Ayrıca Cumhurbaşkanı Sandro Pertini'ye yazdığım ve af istediğim –kabul edilmeyen– mektup da burada. Sonra yaşayacaklarımın temelini oluşturacak ciddi kararımın bütün anlamı bu defterde yer alıyor.

Bu günlüğü, o günlerdeki karanlık ruh halim ve sonradan iyi ya da kötü şekilde ama dünyadaki duruşumu değiştiren görüşlerimle yazdığım şekliyle buraya almak istiyorum.

NOTLAR

Fame is steam
Popularity an accident
The only thing that endures is personality.[1]
HARRY TRUMAN

Günlüğüm tutukluluk sürecimin ortalarında başlıyor. İlk birkaç günlük alışma sürecinden sonra bu dağınık sözler benim bir düzen sağlamam, duygularımı kontrol etmem ve cesaretimi

1 İng. *Ün duman, popülerlik rastlantıdır, aslolan tek şey kişiliktir.* (ç.n.)

toplamam anlamına geliyor. Ve basının her zamanki gibi bir saniye öncesine kadar el üstünde tuttuğu idolü yerin dibine sokmaktan aldığı garip hazla yaptığı saldırıya direnmek istiyorum. Bugün çok uzaklardan akıp gelen bu satırları yeniden okurken bir kaygı ürpertisi, hiçbir şeyin silemeyeceği bir zayıflık duygusuyla kuşatılıyorum.

Hüznüme beni etkin ve uyanık tutan öfke ve hiddetle tepki vermek istiyorum.

Cumartesi

Burada, cezaevindeyim. Neşem yapay, hüznüm de giderek mekanikleşiyor.

Pazar

On bir gün oldu bile, son derece üzgün ve hüzünlüyüm, dünyadan bütünüyle yalıtılmış haldeyim. Bütün bunların olmasına inanamıyorum. Son derece tuhaf ve insanoğlunun düzeysizliğine, kibire, sıradan insanın tatminsizliğine sürüklenen felsefi düşüncelere gömülüyorum. Zavallının biri, benim aracılığımla adaletin katı olması gerektiğini istediğinde aslında acınası bir durum olmuyor; onun dünyadan haberi yok ve tek bir şey biliyor: Kendisi adaletsizlik içinde, iktidarca tartaklanarak yaşıyor. İşte o zaman gözle görülür bir olay aracılığıyla adalet çağrısında bulunmaya çalışıyor. Aynı davranış biçimi bugünlerde iyice çıldıran sözde gazetecilere uygulanamaz elbette, onlarınki kıskançlık, ahlaki sefillik, daimi tatminsizliktir. İçlerinden hiçbiri durumun acayipliğini, olayın ana fikrini çözümlemek için kaynağa ulaşmayı denememiştir bile... Eh, bunu daha fazla düşünmesem, gelecek için bir ders çıkarmaya çalışsam daha iyi olacak.

Neyse ki, ne kadar zor olursa olsun, her durumun bir köşesine, görünenin ötesine bakma gücü olan, yüzeysel ve kolay yargılarda bulunmayan insanlarla karşılaşmalar gizleniyor. Bunlar fark yaratan, en sevimsiz deneyimleri bile zenginleştiren, gökyüzünden bir armağan gibi gelip senin gözlerinin içine bakan,

yargılar ve etiketlerin arkasında var olan senin insaniliğini tanımaya çalışan kişiler.

Başrahibe gerçek bir anne gibi, en acılı anlarda merhametli ve özenli. Göstermeyi bildiği şefaat adına Tanrı onu kutsasın.

O olmasaydı bu ıstıraplı deneyim nasıl olurdu kim bilir.

Bunca keder arasında, buradan çıkarken yanımda götüreceğim tek değerli deneyim onun varlığı ve bu deneyim beni hem zenginleştirdi hem de insani merhametin zaferi konusundaki umutsuzluğumu alt etti.

Cezaevi umutsuz bir cehennem olmamalı. Çektiği ceza ne kadar ağır olursa olsun, tutuklunun yüreğinde her zaman kurtuluş alevini tutuşturacak kıvılcım bulunur. Başrahibenin ruhu ne çok bilgelik ve metanet barındırıyor.

O korkunç günleri otuz yıl sonra dakika dakika yeniden yaşayınca özgürlük konusunda kendimi sorguluyorum. Gerçek özgürlük insanın istediğini yapabilmesi değil, niyetlerini başkalarıyla da paylaşabilmesidir. Bu satırları bugün yeniden okuyunca o zamanki ıstırabımın terk edilmişlik, yalnızlık, minnet duygusunun noksanlığından kaynaklandığını anlıyorum. Projektörlerin altında kendimi tamamen saydam hissediyordum, sanki dünya başı derde girmiş diva imajımdan başka bir şey görmüyor sanıyordum.

Özgürlüğünün kısıtlanması bir cehennem. Dışarı çıktığında yapacağın şeylerden başka bir şey düşünemez oldun. Daha bencilleştin.

Belki de benim tutuklu olmam birilerini mutlu ediyordur.

Güçlü, mütevazı olmak gerekiyor; ancak o zaman kudretliler senin ayaklarına kapanıyorlar. Bana yardım edebilecek kişiler dağları ve denizleri vaat ettiler ama başlangıçtaki patlamanın ardı gelmedi – tam İtalyan işi. (Sanki benim cezaevinde olmam doğalmış gibi.) Herkes toz oldu – şuraya buraya dağılanların bazılarının sesi geliyor, olayı umursamazlıkla ve alaycılıkla yorumluyorlar.

Herkes görünmez oldu. Çıktığım ve özgürlüğüme kavuştuğum zaman onlar yüreğimden de yok olurlar umarım.

Özgürlüğüm olmayınca kuru bir dal gibiyim, kendimi yararsız hissediyorum, sadece bir kenara atılmaya yarıyorum.

Herkes gözünü üzerime dikmeye, en küçük hareketimle beni mahkûm etmeye hazır. Onların da insani duygulara sahip olduğunu hatırlamak gerçekten zor.

İçimde biraz güç bulmaya çalışıyorum, adalete güvenemiyorum. Bu kötü deneyimi, bu senaryoyu aşmaya çalışmalıyım.

Cumhurbaşkanımız dünyanın değiştiğini biliyor mu acaba? Neredeyse 2000 yılına geldiğimizin farkında mı? Zaten sen hapisteysen televizyonda gördüğün şeyler neye yarar?

Yazma konusunda hiçbir zaman pek hevesli olmadım ama şimdi deli gibi yazıyorum. Bu hem birkaç dakika meşgul olmaya yarıyor hem de bu karanlık ortamda tek rahatlama aracım. Ayrıca bana arkadaşlık ediyor, kendimi daha az yalnız hissediyorum, kendimle konuşuyorum gibi hissediyorum ve biraz hayal kurmak iyi geliyor.

Cezaevinde günler okuyarak, rahibelerle konuşarak, kimi zaman haber beklerken ocak başında yemek yapmanın avuntusuyla geçiyordu. Bulunduğum yerde acı düzeyinin umut düzeyiyle ters orantılı olduğunun bilincindeydim. Bu acı benim için geçici olabilirdi ama pek çok tutuklu için kalıcı olma riski vardı.

Salı

Bu sabahı mutfakta geçirdim.

Basilio bana hiç haber göndermedi. Beni unuttular. Burada adalet yavaş, işlemler çok uzun sürüyor. Sonu göremiyorum. Basilio'nun haber yollayacağını umut ediyorum.

Cezaevinde atmosfer zaten ağırken buna bir de genç bir kızın intihar girişimi, birinin de kolunu kesmesi eklendi.

Basilio'nun bana haber yollayacağını umalım. Nihayet saat 18:30 ve Basilio'dan kısa bir mektup geliyor.

Kendini kesen birinin daha haberi geliyor, onu da hastaneye götürüyorlar, trajik bir akşam. Sayısız düşünce zihnime hücum ediyor.

Çarşamba

Düşünüyorum, okuyorum, yazıyorum, gözlemliyorum. Her deneyimin işe yarayacağını ve belki birkaç gün sonra çıkacağımı umuyorum. Cezaevinde kalacakları da düşünüyorum. Belki de adil olmayan kararlarla yıllarca yatacaklar.

Hüzünlüyüm, üzerime egemen olan renk bu. Çaresizliğe kapılmamak için bütün alay ve canlılık kaynaklarıma çağrıda bulunmalıyım; insan özgürlüğünden yoksunken çaresizliğe kolay kapılıyor.

Kimse reklam kuşkusundan vazgeçmedi, neredeyse kimse beni günün Al Capone'si yapan bu çok acayip durum üzerine durup düşünmedi, kimse "Dikkatli olalım, abartıyor olmasın?" demek için konuşma yapmadı. Bunca duygusal tepkinin ardında ne var? Üstelik Cumhurbaşkanına sordukları sorular onun bağışlama düşüncelerini de engelledi.

Hiçbir konuda emin değildim. Karabasanın sonu yaklaşırken bile bana çıkacağım gün ve saat bildirilmedi. Hiçbir şey bana bağlı değildi; bir tek bu deneyime şerefli biçimde dayanma gücü benimdi.

Perşembe

Geceyi uykusuz geçirdim. Dün akşam her zamanki gündelik işleri yapıyor ve kendi kendime: "Bu pencereleri son kez kapıyorum, son kez kilitte dönen anahtarı işitiyorum, son kez demir kapının gürültüsünü duyuyorum, son kez bu yatakta yatıyorum ve bu sabah her şeye yeniden başlayarak uyandım, son kez bu yatakta uyanıyorum... Çevreme dikkatle bakıyor ve her gördüğümü zihnime kazımaya çalışıyorum, Somon rengi minik dolap, askeri battaniyeli iki dar yatak, minicik tuvalet, yüksek demir

parmaklık ve camla kapalı olan, teras dedikleri minicik balkon. Başımı kaldırdığımda gördüğüm daracık gökyüzünde güneş ancak iki saat görünüyor.

Odam açık renk boyalı, kareli plastik örtü kaplı masam, menekşe saksım, meyvelerim ve bolca çiçeğim var. Bu mesajlar ve meyveler her gün geliyor. Odamdan ilk kez söz ediyorum. Belki de artık sona yaklaştığımı hissettiğimdendir bu.

Günlüğümde İngilizce ve Fransızca pasajlar da var. Belki de dil değiştirmek beni klostrofobi duygusundan kurtarmaya, az anlaşıldığını hissettiğim şeyler üzerine başka bir bakış açısıyla bakmama yardım ediyor, kendimi daha az hareketsiz, daha az tutuklu hissediyordum.

Cuma

Obviously it's very very tough. I am facing a world that I would have never known. It's pain, suffering, frustration. Being secluded it's I think the worst punishment that human soul may bare.[1]

Ve işte sonunda veda, başrahibeye karşı hissedilen sonsuz minnet.

Cumartesi

On yedi gün süren işkencemin bu odada bıraktığı izlere son bakış.

Duygulanan rahibelerle son vedalaşmalar, gardiyan kadınla son kucaklaşma. Koridorun daha uzak bir köşesinde minik, hüzünlü bir figür, başrahibe. Beni bekliyor, gözlerini benden kaçırıyor, alt kata kadar bana bir tek o eşlik ediyor, dudakları titrerken beni asansöre bindiriyor. Aceleyle dönüyorum, ıstırap ve sefilliklerle yüklü dünyayı arkamda bırakarak uzaklaşıyorum.

1 İng. *Elbette bu son derece zor. Başka yerde tanıyamayacağım bir dünyayla yüzleşiyorum. Acı, ıstırap, tatminsizlik. Özgürlükten yoksun olmak, sanıyorum bir insanın katlanabileceği en berbat ceza.* (ç.n.)

MEKTUPLAR

Defterin arkasında kendi yazımla yeniden yazılmış "bir dost mektubu" buluyorum; bu anonim ve çok değerli hediye beni en karanlık anlarımda nasıl teselli edeceğini bilmişti.

Sizin danışmanlarınızdan ya da arkadaşlarınızdan biri olsaydım böylesine katı bir karar almanızı engellerdim. İtalya'da tek bir gün hapis yatmak bile korkunç ve bir o kadar da yararsız bir deneyim. Size dayanışmadan daha çok dünyanın sinematografik kültüründe temsil ettiğiniz ve etmekte olduğunuz her şeye ve her seçiminizde gösterdiğiniz kararlı cesaretinizden ötürü duyduğum minnet duygumla yazıyorum...

Ama şimdi dikkatli olun. Orada dar görüşlülükle, yalnızlıkla hesaplaşmak zorunda kalacaksınız; içinizdeki engin birikim ve kesinlikle sahip olduğunuz güçle yüzleşin bunlarla. Kendinizden uzaklaşın ve bu şiddetin canınızı yakmadan üzerinizden akıp gitmesine izin verin.

Dostlukla.

Pek çoğu sadece eleştirir, yargılar ve basına malzeme yaparken beni anlamayı bilen bir gazeteciye yazdığım mektubu da buluyorum.

Napolili bir gazeteciye mektup

Teşekkür ederim ve sen diye hitap etmeme izin ver lütfen. Şimdi bulunduğum bu yerde törensel "siz" hitabını kullanamayacağım. Teşekkür ederim, senin sözlerinin yüreğime nasıl bir merhem, bir kutsama gibi geldiğini anlatamam. "Dünyanın boku çıktı, insanlık kalmadı, çılgınlık boyası süründü, huzur bilmez, geceleri uyuyamaz oldu," derken çok haklısın.

Sen bunu anlayabildin, kesinlikle kuşku götürmez bir ahlaki gösteriş yapmak adına benim davama yapışan o sözde kalem tutanların kolaya kaçan arabesk tavırlarını reddederek yazma cesareti buldun. Ama sen gerçek bir yazarsın, ötekilerse bütün modalar, zaaflar, esen rüzgâra göre bürünülen hallerle birlikte yok olup gidecekler.

Senin dürüst, uygar ve yalancı entelektüel salonların yankısını değil, sıradan, beni seven ve adaletsizliğin, mahcubiyetin hayatın her anında, hemen bir adım ötede olduğunu bilen insanların sözlerinin yankısını taşıyan satırlarına teşekkür ederim.

İç döküşümü bağışla ama burada saatler, dakikalar çok uzun, sonsuzluk kadar.

Kalp daha hızlı atıyor ama zihin yavaşlıyor, bazen düşünceleri bir araya getirmek bile zorlaşıyor. Bu, düşüncelerimi düzenlemek ve ilk iş olarak sana yazmak istediğim bir andı; Napolili yalınlığın ve tutkunla benim bu sevimsiz deneyimime tatlılık getirmeyi başardın. Belki de hoşgörüsüzlük ve kötü niyet çevremde halka halka yayılırken, anlaşılmış olmak, insanın alabileceği en güzel armağanlardan biri. Sen bana bu armağanı verdin, tam bir Napolili gibi samimi ve hakiki davrandığın için sana minnettarım.

Ve son olarak da düşünce ve duygularımı hepsinden daha iyi bir biçimde özetleyen, Cumhurbaşkanı Sandro Pertini'ye yazdığım mektup:

Sevgili Cumhurbaşkanım,

Cezaevi yalnızlığı insanı pek çok konuda düşünmeye, pek çok soru sormaya, bazı gerçeklerin kaynağına ulaşmak için çabalamaya itiyor.

Gazeteciler size benim davamdan ve hapis cezamdan söz ettiklerinde siz bu haberi kendi tutukluluğunuzu anarak yanıtladınız ve ben kendimi bu karşılaştırmadan dolayı utanç duyarak mini minicik hissettim. Büyük inancınıza, cezaevi hayatının korkulu ve karanlık tüneline cesaretle dayanabilmenize yardım eden ideal tutkunuza imrendim. Ama bu bana moral desteği sağlamadı. Ben buraya, yargının bürokratik dolambaçları yüzünden neredeyse suçsuz olarak düştüm. İçeri girmeyi kabul etmemin tek nedeni alt edilemez İtalya özlemim, bir daha ülkemin özgür insanları arasındaki yerimi kazanamama korkusuna razı olamamamdı.

Cezaevi, Cumhurbaşkanım, sadece tek kişilik hücre, çalışma ya da televizyon meselesi değil; bunu siz de bizzat deneyimlediniz.

Bu mutlak yalnızlık, anahtarı başkasının elinde olan bir kilidin altında kapalı kalma meselesi. Öfke haykırışları, kızgınlık nöbetleri, buraya kapatılmış başka mutsuz insanlar... Uykusuz geceler, ilkelliğe indirgenmiş ruh.

Kalp kendi başına deli gibi çarparken zihin uyuşuyor.

Sayın Cumhurbaşkanım, benim bütün bunları hak etmem mümkün olabilir mi? Sadece olduğum kişi için hak etmem? Kariyerim, şöhretim suç mu? Kolay dedikodular, idolleri sadistçe taşa tutma öfkesi, sadece eziyet olsun diye uygulanan, yargılanması, mahkûm edilmesi gereken sapkınlıklar değil midir?

Bütün milletimizin, dürüst ve merhametli bir baba gibi sevdiği sizin, ülkemiz için en iyi biçimde harcamayı bildiğiniz o değerli zamanınızdan çaldığım için beni bağışlayın. Ama burada geçirdiğim dakikalar, saatler çekingenlik bariyerini aşmama neden oldu ve sizi de anlayacağınızdan emin olduğum mutsuzluğuma ve duygularıma ortak etmek istedim. Size derin sevgilerimi ve iyi dileklerimi gönderiyorum.

5 Haziran sabah altıyı yirmi geçe cezamın geri kalanını ev hapsinde geçirmek ve yasaya göre Roma'daki evimde kapalı kalmak şartıyla cezaevinden çıktım. Daha zayıftım, daha umutsuzdum ve bilgeleşmiştim. Ama her şeyden önemlisi daha özgürdüm, yüreğimde ağırlıklarını hissetmeden evlatlarıma sarılabilecektim. Gerçeğin nihayet ortaya çıkabileceği umudunu hâlâ taşıyordum.

1974 yılında temelsiz bir gerekçeyle vergi kaçakçılığından suçlandığım bir başka adli vakam neredeyse 30 yıl sonra 2013 Ekimi'nde aklanmamla sonuçlandı. Onlar yargının farklı derecelerinde mahkeme heyetlerine verdiğim itiraz dilekçeleriyle ve savunmalarla geçirdiğim yıllardı, bunca yıl sonra vergimi düzenli bir şekilde ödediğim ve yasalara uygun hareket ettiğim kararı çıktı. İtalyan adaletinin yavaşlığının aşikâr bir kanıtıydı bu da.

XIII

MONA LISA'NIN GÜLÜMSEMESİ

MÜZEDE BİR SABAH

Cazibe mi? Cazibe nedir? Onu tanımlayabilseydim, herkesin ulaşabileceği bir malzeme olurdu. Oysa o doğanın armağanı, fiziksel güzellikten farklı olarak yıllar onu eskitemez. Kalkütalı Rahibe Teresa'yı, Rita Levi Montalcini'yi, Katharine Hepburn'ü veya Greta Garbo'yu düşünüyorum. Ve sonra bir de Mona Lisa'yı düşünüyorum.

Seksenlerin başındaki o kış sabahında Louvre Müzesi tuhaf biçimde boştu. Her zaman turistlerle dolu olan koridorlarda tatlı ve dinlendirici bir huzur egemendi; ziyaretçilerle tablolar birbirleriyle eski dostlar gibi sohbet ediyorlardı. İşte o zaman kavak ağacından yapılmış o sade çerçeveyi, şöhretiyle ters orantılı bir küçüklükteki tabloyu fark ettim. *Mona Lisa*'nın önünde genellikle uzun hayran kuyrukları olurdu. O gün ise ben yalnızdım ve nihayet huzurla onun keyfini çıkarabilirdim.

O çözümlenemeyen gülümsemesini sorularıma yanıt bulmak amacıyla uzun uzun seyrettim. Zaman benim için de geçiyordu, cezaevi deneyimi, geride yorucu ve acılı bir iz bırakmıştı; öte yandan oğullarım güçlü, güzel, enerji dolu büyüyorlar ve beni her gün daha gururlandırıyorlardı. Ben elli yaşıma yaklaşıyordum ve Deniz Prensesi tacı taktığımdan beri bana eşlik eden o güzelliğim artık derin düşüncelere dalmama neden olan bazı soru işaretleri yaratıyordu.

Baş döndürücü bir meslek hayatım olmuştu ve dönüp geriye bakma fırsatı bırakmamıştı bana. Şimdi artık biraz ara verip başarımın anlamını düşünebilecek zamanım vardı, görünür olanla gerçeklik arasındaki ilişkiye kafa yorabiliyordum. Elbette kendimi hep güzel hissetmiştim ama bu huzursuz, kendine asla yetmeyen bir güzellikti. Zaten fazla önem verdiğin zaman güzellik

bir çıkmaza dönüşebilir. En beklemediğin anda sana çelme takar, seni göklere, daha da yükseklere çıkartır ve sonra ansızın yere bırakır. Bütün dikkatini ona yönelttiysen bu düşüş gerçekten bir felakete dönüşebilir.

O sabah Mona Lisa bana pek güzel görünmedi. Biraz erkeksi bir havası, birkaç kilo fazlası vardı ve Cinecittà'da deneme çekimine gelse asla geçemezdi. Ne var ki onun çekiciliğinin insanlığı neden fethettiğini işte o gün anladım. Mona Lisa da sanki hayatımı değiştirecek sırrı bana açıklamaya hazırmış gibi gözlerini üzerime dikmişti. Durup ona kulak vermem yetti; bir anda her şey gözlerimin önünde açık seçik belirdi, aydınlandı.

Kendini takdim etmeden birbirini ölçen iki yabancı gibi bakışırken, cazibesinin bir tür içsel sükûnetten, bu hanımın kendisi hakkındaki derin bilgisinden kaynaklandığını anladım. George Cukor'ın dediği gibi, insanın kim olduğunu kabullenmesiyle ve bilinçle yarışabilecek hiçbir güzellik yoktu.

Artık kim olduğumu biliyordum ve ailemin sevgisi içinde kendimi gerçekleştirmiştim. Sinema tutkum olmayı sürdürüyordu ama yılların deneyimi başka şeylerle de ilgilenmeme fırsat tanıyordu. Kendimle barışıktım, olduğum halimle rahattım, hayatla uyum içindeydim. Kendimi önceye göre daha iyi tanıyordum ve belki Charlie Chaplin'in değerli öğütleri sayesinde hayır demeyi de öğrenmiştim. Sözün özü enerjimi nasıl harcayacağımı ve neşeyi nerede bulacağımı biliyordum. İnsan ne kadar bilge doğarsa doğsun ancak yaşla bu güveni kazanabiliyordu. Ve sadece bu güven hepimizin içinde gizlenen güzelliği besleyebiliyordu.

Gerçek güzellik, kendini ifade etmeyi sağlamanın yanı sıra çevrendekiler için de bir armağandır. Onu beslemek insanın sevdiklerine saygısının göstergesidir. Elbette yaşlandıkça bu biraz daha zahmetli hale gelir ve her şey bir disiplin meselesine dönüşür. Beden, bakım, özen ve ayrıca biraz da sabır ister. Yıllar içinde sırrımı soranlara hep iyi niyetle yanıt vermeye çalıştım. Herkes dinlenme ve hareket, etkinlik ve uyku, sağlıklı ve iyi beslenme arasındaki dengeyi mutfak zevkiyle kurmalıdır. Ama gençliğin gerçek iksiri gündelik hayatımız sırasındaki hayal gücümüzde,

yaptığımız işe duyduğumuz tutkuda ve kendi yeteneklerimizi gösterirken kullandığımız zekânın sınırlarını kabullenmekte yatar.

Hayat kolay bir oyun değildir, hep ciddiyet ve iyi niyet ister. İşte ben uzun süredir bu iki özelliğimi canlı tutuyorum.

KÜÇÜK ADAMLAR

1980 yılında hepimiz Paris'ten İsviçre'ye taşınmıştık. Orada daha güvende ve huzurlu olacaktık. İş için uzaklara gitmediğim zamanlarda çocuklarımla, onların dersleriyle, genel gereksinmeleriyle olabildiğince ilgileniyordum. Onları okuldan almaya gidiyordum, etkinliklerine katılıyor, yeteneklerinin tomurcuklanmasını hayranlıkla seyrediyordum.

Dokuz yaşında piyano çalmaya başlayan Carlo Jr. kendini müziğe adamıştı. İnsanların yeteneklerini, doğal becerilerini yakalamakta doğal bir sezgisi olan babasıyla yaptığı uzun konuşmalar sonucunda geleceğini hayal etmeye başlamıştı.

Carlo ona, "Orkestra şefliğini neden düşünmüyorsun?" diye önermişti. "Bu kadar çok sevdiğin müziğe daha geniş ve eksiksiz bir yaklaşım olurdu."

Her zamanki gibi haklıydı. Daha sonraki yıllarda Malibu'da, Pepperdine Seaver Koleji'nden mezun olup yüksek lisansını da Los Angeles, Güney California Üniversitesi'nde tamamladığında Carlo Jr. Connecticut'ta orkestra şefliği konusunda bir seminere katıldı. Bu seminerin açtığı yolda Ucla ve Viyana Müzik Akademisi'nden aldığı eğitimle yürüdü ve hayatının mesleğini buldu.

Edoardo ise küçüklüğünden beri sinema hayalleri kurardı. Biz onu zorlamadan yüreklendiriyor ve seçimlerinde özgür bırakıyorduk. "Sanatçı çocuğu" olduğundan hevesinin gerçekliğini kanıtlaması için zaman tanımalıydık.

1984 yılında bir yol filmi olan *Qualcosa di biondo*[1] filminin setinde birlikte çalıştık. O on bir, ben de tam elli yaşımdaydım.

1 Maurizio Ponzi'nin yönettiği televizyon filmi. (yay.n.)

O kör bir çocuktu, ben de İtalya'yı boydan boya kat ederek hem çocuğun olası babasını hem de onu ameliyat ettirebilecek parayı arayan annesiydim.

Edoardo'nunki hiç kolay bir rol değildi, ben hem anne hem oyuncu olarak ona birkaç öğüt vermeye çalışıyordum.

"Edo, biraz konuşalım mı? Belki sana yardımı dokunabilir..."

Ama o yaşının verdiği ukalalıkla, üstelik bir de alınmış bir sesle bana şöyle dedi: "Hayır teşekkür ederim. Ben kendim hallederim."

Uzaklaştım ve onu uzaktan gözlemledim.

İlk engellere çarptıktan sonra geri gelmesi pek uzun sürmedi. "Anne, haklıydın. Sensiz yapamayacağım, bana yardım et."

Gülümseyerek ona kucak açtım ve küçük bir gezintiye çıkardım.

"Kör olduğunu unut Edoardo, sadece sen ol, o kadar."

Sonraki günlerde rolünü birlikte çalıştık, nasıl hareket edeceğini, görmeyen bir çocuğun kendini nasıl hissedeceğini anlamaya çalıştık.

İlk çıkmazları atlattı, gayet iyi oynadı, Young Artist Award'u kazandı ve kameranın arkasına geçtiğinde kullanmak üzere bu deneyimini bir kenara kaldırdı.

Ergenlik böyledir işte, büyük olanla küçüğün, bağımlılıkla özgürlüğün, dönüşlerle gitme arzularının birbirleriyle yer değiştirdiği dönemdir. Günlerinin rutinleri arasında oğullarımı izlerken bir baktım ki büyümüşler.

"Şimdi ne yapacağım?" diye düşünmeye başladım. "Madem artık onların bana ihtiyaçları kalmadı, ben ne yapacağım?"

Bunun bütünüyle gerçek olmadığını biliyordum ama gerçeklik, adımlarımı değiştirmeye, o ana dek bize rehberlik eden dengemi bozmaya zorluyordu. Çocuklarımı hayatlarının her ayrıntısında izleyip özen gösterdikten sonra, şimdi kıyıda durup denize açılmalarını seyretmenin vakti gelmişti. Bu her ebeveynin deneyimlediği hassas, hem tatmin hem özlem dolu bir andır. Anneler sonsuza kadar anne kalırlar ama çocuklarını kendi yollarını yürümeye bırakmalıdırlar.

Carlo Jr. İsviçre'de bulunan İngiliz koleji Aiglon'a gitti. Üniversite için hazır olduğunda California'yı seçti. Carlo ve ben de yıllardan beri yazlarımızı geçirdiğimiz ve Los Angeles yakınlarında Hidden Valley'de bulunan çiftliğimiz La Concordia'ya yerleştik. Bu da hayatımızın bir dönemiydi, ne kadar uzun bir yol aldığımızı ve bundan sonra ne yapmak istediğimizi düşünmek için mola verdiğimiz bir huzur vadisiydi. Edoardo da Aiglon Koleji'ne yazıldı; tatillerde yanımıza geldi ve biz sık sık Avrupa'ya gittik. Uzakta yaşasak da her zamanki sevgimizde bir farklılık yoktu, birbirimize destek olmak, eğlenmek, neşelenmek için bir araya geliyorduk.

Çiftlik komşumuz Michael Jackson'dı. Çocuklar onunla tanışmayı dört gözle bekliyorlardı. Nihayet o gün de geldi. Bir sabah Michael bizi öğle yemeğine davet etmek için aradı ve biz de memnuniyetle kabul ettik.

Bizi gayet şatafatlı biçimde karşılarken, her şeyi, yüzünü çevreleyen bukleleri, kara gözlükleriyle siyah şapkası tamdı.

Öğle yemeğinde çok lezzetli ıstakozlar yedik, sonra o hassas ve biraz çocuksu çekingenliğiyle evini gezdirdi. Burası devasa bir oyun parkıydı. Sanki Disneyland'deydik. Carlo ve Edoardo gözlerine inanamıyorlardı ve kendilerini ayda hissediyorlardı. Konuklarını hayal kırıklığına uğratmak istemeyen Michael onları prova odasına götürüp efsanevi ay yürüyüşünü de yaptı.

Çocuklar biraz Avrupa'da, biraz California'daydılar, hayatları müzikle, sinemayla, edebiyatla doluydu. Ben çalışmayı sürdürüyordum ama daha seçiciydim, sadece ikna olduğum rolleri kabul ediyordum. Olgunluğumla uyum içindeydim, daha genç kadınlara kıskançlıkla değil tatlı bir hoşgörüyle bakıyordum.

Kabul etmeliyiz ki bu her zaman o kadar kolay değildir ve hayatın her aşaması kaprisleriyle tuzaklarını beraberinde getirir. İnsan otuz yaşındayken genç ve biraz güvensizdir, kırk yaşına geldiğinde güçlü ve belki biraz yorgundur, elli yaşında bilge, belki biraz hüzünlüdür. Ve seksenin eşiğine vardığında bazen her şeye yeniden başlama arzusu duyar. Anıların içinden yeniden doğar ve geleceğe âşık olur.

Eğer bugün gelecek beni korkutmuyorsa, çocuklarıma teşekkür etmeliyim. Anne olduğum günden itibaren her zaman ileriye dönük yaşadım; kendimin ve onların tutkularını izleyerek bunu yapmayı hâlâ sürdürüyorum. İnsan öğrenmeyi bırakmıyor. En önemlisi kendimizi tanımamız ve sevmemiz.

ANNELER

Uzun zamandan beri anne rollerini canlandırıyordum. Bunu daha önce yapmadığımdan değil –*Kızım ve Ben* ile *İtalyan Usulü Evlilik*'i düşünmek yeter– ama artık farklıydı. Ben de bir anneydim, Carlo Jr. ve Edoardo'nun yirmi yıl önce içimde yaktıkları annelik ateşinin bütün duygu çeşitlerini sette sergileyebiliyordum.

En yoğun rolüm Lucia Anne oldu; *Baba*[1] kitabının yazarı Mario Puzo'nun *Şanslı Yolcu*[2] kitabından yola çıkılarak yazılan ve 1988 yılında Canale 5'in yayınladığı televizyon dizisinde üstlendim bu rolü. Büyük oğlum Larry rolünde John Turturro vardı. İtalyan kökenli John rolünü kusursuz canlandırdı ve zamanla İtalya ile bağını tutkulu bir biçimde geliştirdi. Sonra 2010 yılında Napoliten müzik üzerine hazırladığı belgeselin adının *Passione*[3] olması boşuna değildi.

The Fortunate Pilgrim'de Lee'nin dul eşi Anna Strasberg de oynuyordu. Anna'ya kocasından miras kalan ünlü Actor's Studio, Carlo Jr. ve Edoardo'nun sanata ilk adımlarını attıkları yerdi. Oraya kesin olarak yerleşmeden önce, Amerika'da yaşadığımız uzun dönemlerde de sık sık birlikteydik. Yaz tatillerimizi çiftlikte geçirirken öğleden sonraları çocukları, Santa Monica Bulvarı'nda bulunan Actor's Studio'ya götürürdüm. Hem zaman geçirir hem de mesleğimizin hangi yönünün onların hoşuna gideceğini anlamaya çalışırdım. Anna'nın bilge rehberliği altında doğaçlama oyunlarda müzik enstrümanları çalarlar, oyunculuk yaparlar,

1 1969 yılında yayınlanan *The Godfather* romanı. (yay.n.)
2 1965 yılında yayınlanan *The Fortunate Pilgrim* romanı. Aynı isimli diziyi Stuart Cooper yönetmiştir. (yay.n.)
3 İt. *Tutku*. (ç.n.)

çok eğlenirler ve gelecek için deneyim biriktirirlerdi.

Yeniden *The Fortunate Pilgrim*'e dönersek, televizyonun sinemaya göre daha geniş olan zaman dilimi sayesinde, iyi yönetildikleri takdirde dizilerin üç yüz altmış derecelik bir atmosfer, ortam yaratma olanakları vardır. Bizim üç bölümlük dizimiz 20. yüzyılın başında New York'un Little Italy Bölgesi'nde geçiyordu. Setimiz kısa süre sonra savaşın altüst edeceği Yugoslavya'da kurulmuştu. Bağımsız ve cesur, iki kez dulluğu tatmış Lucia bu semtte yaşamakta ve beş çocuğunu büyütmek için mücadele etmektedir. Benim için yaratılmış gibi duran tutkulu bir roldü.

Dizinin başından sonuna kadar dumanını gördüğümüz trenin rayları onuncu caddeyi tam ortadan ikiye böler, çocukları genç adamlar ve kadınlar olurken Lucia yaşlanır; yaşlandıkça İtalyanlıktan çıkıp Amerikalılara benzer. Her şeyi tehlikeye atar, neyi varsa kaybetmeyi göze alır. Gene de kendi kendine sadık kalır ve umudunu hiç yitirmez. Zorluklara karşın aile kavramını korur ve sonunda Long Island'daki beyaz ve temiz bir evde ailesini toplarken yeni hayatının tadını çıkartır, artık orada olmayanları anar.

Lucia'nın en kırılgan, en iyi çocuklarından birinin intihar sahnesini çektikten sonra gerçek bir intihar trajedisiyle yüzleştik. Amerikan askerlerine ait tabutların savaşın ardından geri getirildikleri sahneyi çekerken, çocuklarım büyüdüğünden beri artık benimle sete gelen Ninni biraz oyalanmak için dışarı çıkmıştı. O anda oradan rastlantı eseri geçiyormuş gibi görünen bir genç, tabancayı alıp kendini vurdu. Bu trajik anda sinema ve gerçeklik birbirine karıştı, soluğumuzu kesen berbat bir durum yaşandı ve hepimizin yüreğine bir ağırlık çöktü.

Neyse ki, daha komik olan, Turturro ile yaşadığım kazayı da hatırlıyorum. Filmin bir sahnesinde John'un küvetin içinde yıkanması gerekiyordu. Onun annesi olan ben, kendi hüznüme boğulmuş, pencerenin önünde duruyordum. Çekimler sırasında senaryoya uygun olarak ansızın döndüm ve onun karşımda çırılçıplak durduğunu gördüm. Bunun beni çok utandırdığını hatırlıyorum. Bu bir kaza mıydı, özellikle yapılmış bir gösteri miydi, hiç öğrenemedim. Elbette bunlar sık sık yaşanan şeyler

değildir, yaşanmaması gerekir. Ona toparlanma vakti vermek için hemen arkamı döndüm ve erkeklerin kendilerini gösterme merakları hakkında kafa yormaya başladım.

The Fortunate Pilgrim, yoğun duyguların sergilendiği bir diziydi ve bana büyük tatminler yaşattı. Bu durumda olduğu üzere konu büyük bir yazarın elinden çıktığı zaman her şey daha kolay olur ve işin başarı kazanma olasılığı daha yüksektir. Hele bir de filmin müziklerini Lucio Dalla gibi bir usta yaparsa başarı garantidir.

Çekimlere başlamadan bir ay önce, bir sabah Edoardo ile otomobilde gidiyorduk ve o her zamanki gibi bir şarkı tutturmuştu. Şarkı söylemeyi hep severdi, iyi de söylerdi. Belki de Maria teyzesine çekmişti...

"*Qui dove il mare luccica e tira fonte il vento...*"[1]

"Nedir bu söylediğin şarkı" diye sordum merakla.

İçindeki Napoliten aksanla beni şaşırtacağını bilerek şarkıya devam etti: "*Te voglio bene assaje, ma tanto tanto bene, sai.*"[2]

İşte Lucio Dalla'ya öyle âşık oldum. Bir süre sonra Carlo ile *The Fortunate Pilgrim* dizisinin müziği konusunda konuşurken hiç tereddütsüz: "Kesinlikle 'Caruso'yu kullanmalıyız, mükemmel bir şarkı," dedim.

Carlo da şarkıyı dinledi ve çok heyecanlandı. Ama bununla yetinmedi. Her zamanki gibi işe damgasını vurarak filmin atmosferine ve tipine uyacak en iyi yorumcuları seçti.

The Fortunate Pilgrim dizisinde "Caruso" şarkısını Luciano Pavarotti seslendirdi; üstelik şarkının ezgisinin içine bu aile destanının yürek paralayıcı ve antik havasını katmayı bildi.

Kayıt sırasında Luciano bir sabah beni aradı.

"Sophia sana bir şey itiraf etmeliyim."

"Ne var?" dedim sesindeki utanmayı hissederek.

"Üzgünüm ama burada bırakmam gerekiyor."

"Ne diyorsun Luciano, ne oldu?"

"Şarkıyı söylemek için buradayım ama bunu *asla* Lucio Dalla gibi söyleyemeyeceğim, asla!"

1 İt. *Denizin parladığı, rüzgârın güç verdiği yerde...* (yay.n.)
2 İt. *Seni çok seviyorum, çok seviyorum, biliyorsun.* (yay.n.)

Onun bu alçakgönüllülüğü ve güvensizliği beni hem şaşırttı hem de büyüledi. Onu ikna etmek ve yüreklendirmek için elimdeki bütün kozları kullandım. "Nasıl olur Luciano, senin o güzel sesinle..."

"Lucio Dalla kendi yorumuyla söylüyor, sen elbette o olamazsın, onu taklit etmemelisin. Sen kendi yorumunu katacak, içine kendi duygularını, olduğun kişiyi ekleyeceksin."

Sadece en büyükler kendilerinden gerçekten kuşku duyarlar. Ve kuşku duyarak her gün kendilerini aşarlar ve her gün daha da büyürler.

Kısa süre önce *Courage*[1] adlı televizyon filmi için çocuklarını uyuşturucudan kurtarmak amacıyla tek başına mücadele ederken milyarlık bir uyuşturucu ağını ortaya çıkartan kadını canlandırmıştım. 1987 yılında Canale 5'te oynayan bu film Martha Torres'in gerçek hayat öyküsünden esinlenerek yazılmıştı. New York'un Queens semtine yerleşmiş Latin-Amerikalı Martha evlatları için satıcıların arasına karışmış ve sonunda Kolombiyalı narkotik satıcısının hâkim karşısına çıkmasına yardım etmişti. Güvenlik gerekçeleri yüzünden bu kadınla ne yazık ki tanışamadım ama onun kişiliğini yüceltmek adına çocuklarıma gösterdiğim özeni, kaygıyı, sevgiyi ona ve bu filme yönelttim. Anne sevgisi, gizemli bir şekilde dünyadaki bütün evlatlara yayılıyordu. Bunu mantıkla açıklamak çok zor ama her anne benim ne demek istediğimi anlar.

Anne sevgisinin bu gizemli yayılışını Somali trajedisi sırasında Birleşmiş Milletler'in elçisi olarak Afrika'ya gittiğimde de tatmıştım.

Bu kadar yakından gördüğüm sefillik ve söze dökülemeyen ıstırap karşısında bütün önceliklerim paramparça olmuş, müthiş bir zayıflık hissetmiştim. Bu çocuklar için bir şeyler yapabilmek, hepsini kollarımın arasına alabilmek, hepsini yiyecekle ve sevgiyle besleyebilmek istedim. Bu son derece küçük ama gerekli rolü üstlenmekten başka elimden bir şey gelmedi, gene de varlığımın bir gün, bir yerde, birilerinin acısını hafifletmesini ümit ettim.

1 Jeremy Kagan'ın yönettiği, 1986'da gösterilen film. (yay.n.)

Seksenli yılların son annesi, gene Cesira oldu; *Kızım ve Ben* filminin bana Oscar kazandıran Cesira'sı ile yeniden beraber olduk.

De Sica'nın benim üzerime oturacak şekilde diktiği olağanüstü tipe yeniden can vererek onu sete geri döndürmek Dino Risi'nin fikriydi. Elbette hayatıma yeni bir yön veren filmin büyüklüğünü küçümsemek ya da unutmak gibi bir yaklaşım bağışlanamazdı. Ama bu yeni meydan okuyuşun kaynağında yatan, kendimi bir kez daha aşma becerisini göstermekti.

Baştaki bazı tereddütlerden sonra, yirmi yedi yıl öncenin genç Hollywood yıldızını, yoksul ve çaresiz, kızını acıların en korkuncundan sakınmak için canını vermeye hazır İtalyan anneye dönüştürmeyi başarmış genç Sophia ile bir sohbet etmeyi denedim.

Bu konudaki yardımcım, beni çok yıllar önce *Segno di Venere, Benimle evlenir misin?* ve *Pane, amore e...* gibi tarihe geçmiş komedilerde de yöneten Dino Risi'nin keskin zekâsıydı.

Çekimler sırasında hissettiğim en güçlü duygu kameranın arkasında duran o zamanki Cesira'nın beni şimdi seyrediyor olmasıydı. O gençlik günlerimde yaşadığım coşku ve korku şimdi yeniden belleğimde canlanıyordu. Dino'nun duyarlılığının kılavuzluğuyla, ikimize de esin kaynağı olan De Sica'nın anısıyla oynarken bu yeni yorumda daha önce tanımadığım annelik deneyimimi de kattım.

Kızım ve Ben, 1989 Nisanı'nda gene Canale 5'te iki bölüm halinde yayınlandı; büyük başarı kazandı ve beni bir kez daha derinden heyecanlandırdı. Hayatımın farklı mevsimlerini birbirine harmanlamak, uzun oyunculuk deneyimime yeni bir anlam kazandırıyor, bana ileriye bakma gücü veriyordu. Geçmiş, şimdinin içinde yaşar ve sandığımızdan daha etkili şekilde geleceğimizi oluşturur. Bunu sahada bana bir kez daha kanıtlayan gene Marcello ve birkaç yıl sonra yeniden birlikte çalışma şansı bulduğum dahi bir yönetmen oldu.

DOĞUM GÜNÜN KUTLU OLSUN

Robert Altman bizi *Hazır Giyim* setine davet ettiğinde ben altmış, Marcello yetmiş yaşını bitiriyordu. Yıl 1994 idi, ikimiz de bu şekilde kutlamaktan çok memnunduk. Ona şöyle yazdım:

Çok Sevgili Marcello,

Hayatımızın, sürprizlerin bizi şaşırttığı bir noktasına vardık. Ben altmış mı oldum? Sen yetmiş misin? Deli miyiz ya? Zaman benim için durmalı artık, işin şakası yok. İnsan kaderinin en büyük adaletsizliği, hayatının yarısından fazlasını, öteki yarı –ilk yarı elbette– için pişmanlık duyarak geçirmesi ve gençliğin tatlı anılarının peşine düşmesidir. Ama en olgun yaşlarımızın neşesi de arkamızda bıraktıklarımızın dengesinde yatar.

Canım Marcello, pek çok öyküde dostum ve yoldaşım, arkamızda karakterlerden, duygulardan ve heyecanlardan oluşan koca bir müze var ve bunlar bizi bir ömür beslemeye yeter. Geçmişinde bir aşk kıpırtısı, bir neşe anı bulamayan insanın boşluğunu ve mutsuzluğunu bir düşün.

Bugün, ortak çalışmalarımızı düşünerek ve birlikte geçirdiğimiz zamanı gururla hesaplayarak sana minnet duygularımı sunmama izin ver; bırak biraz kibirli olayım ve seyircinin asla unutamayacağı tiplerden oluşan uzun serüvenimizde benim yeri doldurulamaz ve vazgeçilemez arkadaşım olduğun için teşekkür edeyim.

Marcello'nun yanıtı gecikmedi.

Çok Sevgili Sophia,

Sözlerin beni etkiledi, duygulandırdı. En çok da minnetle doldurdu, çünkü bugünlerde yaşadığım üzüntüyü azaltmaya yardım etti: Söylemesi kolay ama bunca yılı bir araya toplar ve yaşlarımızı yuvarlarken, bir savunma hattı arıyoruz. "Deli miyiz ya? Zaman benim için durmalı artık, işin şakası yok." İşte bu tutkulu uyarı sözlerin bir merhem gibi geldi ve beni çok zor bir günün tadını çıkarmaya zorladı. Kaldı ki bu özel süreçte yeniden Altman'ın setinde buluştuk. Bu, kaderin iyi niyetli bir işareti gibi görünüyor.

Kim bilir belki de sürprizleri ve müjdeleri hazırlayan bilge bir tanrı vardır. Kaldı ki her şeyin bizimle biteceğini, bu şahane hisler ve tutkular konçertosunun ansızın susacağını, evrende daha ilerlemeyeceğini düşünmek çok zor. Evet, bu dünyada, bu toprakta bize ait bir şeylerin kökleneceğine inanıyorum.

Ne yazık ki onun sonu çok uzakta değildi ve sadece iki yıl sonra bu âlemden göçeceğini ne o ne ben hayal edebilirdik. Ama bu arada toprağa, dünyaya köklenmiş olarak son ve şahane serüvenimizi birlikte yaşadık.

ABAT-JOUR

Hazır Giyim filminin senaryosunu okur okumaz gene güleceğimizi, her zamanki gibi birlikte eğleneceğimizi anladım. Bir gerilim havası estirmesine rağmen film aslında defileler haftası için Paris'te toplanmış moda dünyasına acımasız bir bakış sergiliyordu.

Filmde ben, kısa süre önce cinayete kurban gitmiş Ulusal Moda Odası'nın başkanının dul karısı Isabella de la Fontaine idim. Marcello ise benim maktul eşimden önceki kocam olan Rus terzi Sergej'di ve kırk yıl sonra karşıma çıkıveriyordu.

Yapım olağanüstü zengin, oyuncu listesiyse oldukça genişti: Otuz bir ana karakterin yanı sıra ünlü şarkıcılar, modeller, bizzat modacılar filmde rol alıyordu. Julia Roberts ve Rupert Everett, Kim Basinger ve Tim Robbins, Ute Lemper ve Anouk Aimée, Lauren Bacall, Jean-Pierre Casel ve başka pek çok oyuncu sahneyi kendilerini oynayan Cher, Harry Belafonte, Nicola Trussardi, Gianfranco Ferré, Jean-Paul Gaultier ile paylaşıyorlardı.

Bu harika isimler, sinir krizleri ve sapkınlıklarıyla *haute-couture* sirkini; kırılganlıkları ve tutkuları hayatımıza ayna tutarak sergiliyordu.

Çekimler sırasında Marcello'dan ayrılmıyordum. Beş-altı kamerayla girdap misali çekim yapılıyordu, bazen hangisinin çektiğini bile bilmiyordum ama ben onun tanıdık yüzüyle neşe ve

güven buluyordum. En derin ihtiyaçları anlayabilen Altman da beni son derece rahatlatıyordu.

İlk gün sete gelip de onu göremeyince fenalaştım.

Hayal kırıklığımı fark ettiğinde utangaç bir gülümsemeyle bana, "Sorun nedir Sophia? Böyle küçük formaliteler karşısında duraksamayacaksın herhalde," dedi.

"Bob, herkesin yapısı farklıdır. Ben senin arzularını yerine getirmek için buradayım ama bunu yapabilmek için sana, gülümsemene, güvenine ihtiyaç duyuyorum."

O andan itibaren her sabah gelip beni selamlamayı ihmal etmedi. Güven konusuna gelince de, gerçekten sonsuz güven hissettirdi ve filmin kalbi olacak o sahneyi çekerken bizi özgür bıraktı.

Sıra bize geldiğinde sinsi bir bakışla, "Ne yapalım?" diye sordu. "İstiyorsanız İtalyanca oynayın. Birlikte çevirdiğiniz bütün filmlerden hangi sahneyi tekrarlamak istersiniz?"

Bir an birbirimize baktık, ışıkların ulaşamayacağı bir yerde konuşmak istedik. Sonra setin kuytu bir noktasında Marcello bana kötü emelleri olan bir delikanlı gibi fesat bakışlarla baktı. Ben de işin en kötüsünden korkarak ama neşeyle bakıyordum.

"Ne dersin Sophia, şu striptiz sahnesini yapalım mı yeniden?"

"Sen gerçekten tam bir adisin..." dedim sanki şok olmuş gibi. Aslında bu düşünce beni müthiş heyecanlandırıyordu. Eski güvensizliğimi ardımda bırakmıştım, Crazy Horse'un uzmanına, De Sica'nın artık içime sinen derslerine ihtiyacım yoktu. Yılların geçmesi konusuna gelince, deneyim benim en iyi yoldaşım olmuştu: Ona karşı çıkmıyordum, boyun eğmiyordum, her günü olduğu haliyle yaşıyordum, Mona Lisa gibi, güzelliğimin huzur içinde olgunlaşmasını bekliyordum.

Marcello ile birlikte Altman'ın karşısına dikildiğimizde doğru yolda olduğumuzdan emindik. O bize baktı, anladı ve, "Motor!" diye bağırdı.

Kader bizi işte, coğrafyada, alışkanlıklarda ayrı düşürmüş olsa bile, bütün bunlar çekim anında sihirli değnek değmiş gibi yok oluverdi. Birkaç saat için yeniden gencecik olduk, hayatı birlikte yenmeye ve birbirimizi sevmeye dönüverdik.

Mara'nın *Dün, Bugün, Yarın* filmindeki striptizini otuz yıl sonra "Abat-Jour"un baygın notalarıyla yeniden canlandırdığımızda, yaşımızın akıp gitmesini gülümsemeyle karşıladık ve her birimizin içindeki o varoluşun, gerçek özün zedelenebilir oluşunu fark ettik.

O anda kalbim Vittorio ile doldu, onun hassaslığını ve ustalığını bir kez daha anımsadım. Ve Vittorio'yla birlikte aklıma ikinci karısı María Mercader geldi; ilk striptizimizi çektiğimiz 1963 yılının o uzak yaz gününde, o da setteydi. İşin zor kısmını bitirmiş yeniden giyinirken bana baktı ve ağzından, "Sen gerçekten güzel bir kızmışsın!!!" sözünü kaçırıverdi. Onun bu dürüst, adeta erkekçe çıkışı beni müthiş etkilemişti ve hâlâ da aklımdaydı.

Marcello, Mara karşısında gene hazla –çakal gibi– ulurken *Hazır Giyim* yorumunda daha çok esner gibi duruyordu ve en güzeli, ben arkamı dönünce, yumuşak, beyaz bornozunun içinde uyuyakalıyordu. Bu, De Sica'nın bile dahice diye yorumlayacağı bir buluştu.

ZAMANSIZ BİR STİL

Hazır Giyim sirkinin, dünyaya bakış açımızda devrimler yaratan prensleri ve dâhileri vardır. Kralların kralı, güzelliğin büyücüsü ise bizzat odur, yıllardan beri beni yorumlayan, giydiren, yenileyen Giorgio Armani'dir.

Aslında sinema ve moda birbirine çok yakın iki evrendir, sürekli birbirlerinin topraklarına girerler. *Amerikan Jigolo*[1] filminde baştan ayağa Armani giyen Richard Gere, bu konudan haberdar olan ve Kral Giorgio'ya dünyayı dolaştıran kişidir. O zamandan beri –yıl 1980'di– Hollywood bir daha onsuz yapamadı. O divaları, yıldızları giydirmeyi sürdürürken yeni umutlara, gelecek vaat edenlere de sihirli değneğiyle dokunur. Aynı cömertliği genç stilistlere de gösterir ve onları ilk defileleri için kendi sahnesinde ağırlar.

Böyle davranmasının nedeni belki de ilk adımlarında çekti-

1 Paul Schrader'in yönettiği, 1980 yapımı *American Gigolo* filmi. (yay.n.)

ği zorluklardır; ayrıca o sokakta rastladığı kişinin, şöhretlerden daha özgün ve doğal bir şıklık yakaladığının farkında olarak geniş kitleleri de asla göz ardı etmez. Son eğilimlere boyun eğmezsek, ne pahasına olursa olsun dünyayı ele geçiren o yenilik ateşiyle yanma derdine düşmezsek hepimiz şık olabiliriz.

Armani'yi, daha Paris'te Nino Cerutti'nin yanında çalışırken tanımıştım. Güzel bir gençti, insanın içine işleyen bakışları, güven veren varlığı ve ciddi bir seçkinliği vardı. Gençliğinde doktor olmak istemişti ama hayat koşulları onu asker olarak hastanede çalışmaya zorlayınca bu mesleği yapamayacağını anlayıp bırakmıştı. Sonra büyük bir mağaza olan Rinascente'nin erkek giyim bölümünde işe başlamıştı.

Daha dikkatli bakarsak Giorgio ve benim yaşıt olmamızın yanı sıra başka ortak noktalarımız da bulunur. Şu ana kadar aslında ben de fark etmemiştim. Ve şimdi düşünüyorum da belki dostluğumuzun sırrı onlarda yatıyordur.

İkimiz de işimize tutkuyla bağlıyız. Ve ikimiz de büyürken çekingendik. Başarımıza karşın ikimiz de içedönük insanlarız, geniş tanıdıklar halkası yerine gerçek ve yakın dostlarla birlikte olmayı yeğleriz. Her ikimiz de acayip inatçıyızdır, koyduğumuz hedeflere yürürken daima gergin oluruz.

Yalancılığı ve samimiyetsizliği kabullenemeyiz, vasatlığı ve özensizliği hoş görmeyiz, görünenin ardındaki özü yakalayabilme arzusuyla yaşarız.

Kariyerimin başında ondan önce başka büyük stilistlerle tanıştım ve hayranlık duydum. İlk kırmızı halı yürüyüşümde beni giydiren göz alıcı Emilio Schuberth bunların ilkiydi. Valentino, hâlâ bazı giysilerinden ayrılamadığım ve hayatımın uzun bir bölümünü birlikte geçirdiğimiz stilistimdi. Sonra şapkaların prensi Jean Barthet, *Milyoner* filminde beni giydiren Pierre Balmain, Christian Dior, Cristóbal Balenciaga adlarını saymalıyım. Ama Kral Giorgio'nun evrenine adım atmak –yanılmıyorsam yıl 1994'tü– kasırganın içinden mutlak sükûnete geçmek; heves rüzgârıyla sarsılmayacak bir tarza bürünmek anlamına gelmişti.

Onun çizgisinin tanımlanabilir bir ruhu yoktur, sadece bakar

ve "Ne olağanüstü" dersin, o kadar. Tasarımları giyilebilecek ve birlikte yaşanabilecek saf yaratımlardır. Hollywood'un büyük stilistlerinden Phillip Bloch'un yorumuna göre, bir Armani giysisine büründüğün zaman kendini zengin ve iyi hissedersin. Aynaya bakmaya bile gerek duymazsın; üzerine tam oturduğunu, senin en güzel yanını vurguladığını bilirsin.

İşte Giorgio, durmaktan korkmanın yanı sıra, kadınlara ve erkeklere kendi güzelliklerini keşfedebilmelerini sağlayabilmek için asla çalışmaya ara vermez.

Onun için olduğu gibi, benim için de moda zaman zaman abartılı ve gülünç halleriyle defilelerde boy gösterilmesinin dışında, çok daha derindir. Zevkli olmanın asla değişmeyen doğal yasalarını izleyerek bir araya getirilmiş temel unsurların toplamıdır. Şıklık kavramını altüst eden, yıllar boyunca küçük ve genç kızların görünümlerini anoreksik modellerle mahvetmeyi amaçlayan, giydirmekten çok soymak anlamına gelen şok edici görüntülerin atlıkarıncası değildir.

Giorgio bunu yapmaz. Giorgio her gün daha klasik, daha yalın, daha doğal olanı yeniden yorumlar. Bu hafif ve yaratıcı çalışmada, ayrıntıların ve farklılıkların dehasını gözler önüne serer. Ve hayatını yüce bir sanat eseri haline getirir.

Doğru, söylediğim her şey doğru. Ama onun benim için Kral Giorgio olmasının nedeni başka: Onun bir adı, bir yüzü ve kocaman, genç bakışların ardında bir ruhu var. Adı Roberta. İki ya da üç ayda bir otomobille İsviçre'den Milano'ya geldiğimde beni o karşılar. Son koleksiyonları onunla birlikte gözden geçiririm ve ihtiyaçlarıma en uygun giysileri seçerim. Sonra onunla Hotel Armani'de çiçekli, çikolatalı ve şampanyalı bir öğle yemeği yerim. En kuytudaki masaya oturur, büyümeye hevesli iki küçük kızmış gibi davranır, eğleniriz.

Roberta, Armani'nin yeğenidir, özgün ve keskin bir estetik anlayışına sahip, olağanüstü bir kadındır. Güzelliğin içinde doğmuş ve büyümüştür, yolunu da yavaş yavaş bu güzellik içinde çizmiştir.

Onunla her şey, bütün başarılı işlerde olduğu gibi ciddi ve

eğlenceli bir oyundur.

"Ne güzel bir kolyen var Roberta!" diye fısıldıyorum ona hayranlıkla.

Ve o, bir an bile tereddüt etmeden kolyesini kendi boynundan çıkarıp benim boynuma geçiriyor ve bunu kraliçeye taç takar gibi özenle yapıyor. Her seferinde oradan ona ait bir şeyle ayrılıyorum: Bir takı, bir palto, bir eşarp... Sanki bu hassas arkadaşlığımızın yaşanmış bir işaretini yanıma alıp gidiyorum.

SIRLAR

Arkadaşlık, hayatın en değerli armağanlarından biridir ama gene de hepimizin paylaşmak, açıklamak istemediği sırları vardır. Ne kadar olgun ve yumuşak olursa olsun her meyvenin ortasında bölünemeyen bir çekirdek bulunur. Belki de her erkek ve her kadının içinde gizlenen büyünün kaynağı budur. Ve Mona Lisa bunu iyi biliyordu.

Yıllar, yıllar boyunca özel bir günlük tutmuştum, kendimi en rahat dile getirebildiğim korunaklı bir bahçeydi burası; sanki içimde minik bir kamera vardı ve ben artık bütün rolümü ona oynayabilirdim. Günlük tutmaya cezaevinde başlamıştım ve sonra da ara vermemiştim. Yazının yalnızlığında bir rahatlama ve yakınlık hissetmiş, kendi sesimin hiç bilmediğim bazı farklı tonlarını yakalamıştım. Kendi özelimde, sanki ancak orada yuvamda olabilirmişim gibi güvende hissediyordum.

Ama bilindiği üzere hayat basamaklardan oluşur ve bir ilkbahar sabahı kendimi aynada incelerken ansızın korkuverdim. Gözlerimin içine baktım ve, "Ben burada olmadığımda günlüğüme ne olacak?" diye sordum.

Duygusal ve bazen incinebilir olsam da ben kendi kararlarını almayı bilen bir kadınımdır.

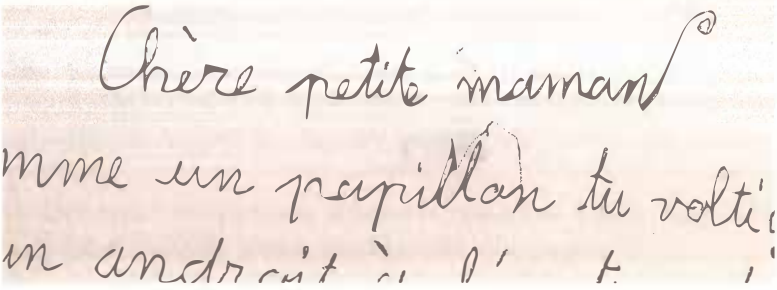
Ines ve Ninni'ye, "Kim ararsa arasın, evde yokum," dedim ve odama kapandım. Pek çok düşünceme, duyguma arkadaşlık etmiş siyah, sert kapaklı deftere uzun uzun baktım. Sonra hiç acele etmeden yavaş yavaş karıştırdım. Sayfaları çevirdikçe

yılların kokuları burnuma geliyordu, yazımın değişmesinden ruh halimin sinirli, gergin, üzüntülü zamanları fark ediliyordu.

Sonunda banyoya gittim ve bir kutu kibrit aldım. Tek bir hareketle bütün sözlerim alev aldı, sonra da kül oldu. Bundan pişmanlık duymadım ama sadece günlüğümü biraz özledim. Ve yazmaktan da vazgeçmedim. Ama ondan sonra her senenin sonunda bir kibrit alıyorum ve o, benimle ben arasındaki minik ayinin sihirli bir aracı oluyor.

XIV

YUVAYA DÖNÜŞ

Chère petite maman
mme un papillon tu volti
un endroit à l'

ANNECİK

"Chère petite maman..."[1]

Minik Carlo Jr.'nin yuvarlak ve özenli elyazısı, bana yazdığı mektubuna öğretmeninin yapıştırttığı mavi kelebeklere karışıyor. Deneyimsizlikleri ve savrukluklarıyla mücadele ettikten sonra çocukların anneler gününde getirdikleri ve önceden yazılmış şiirlerden biri bu. Evin her çekmecesinde, her yanında o mektuplardan bir tane vardır. Elbette sürprizlerin sonuna yaklaşan sırlar sandığımdan da bir tanesinin çıkmasına şaşırmamak gerekir.

Oğlumun mektubuna içlenerek bakarken başka kâğıtların arasından bu sefer benim yazdığım bir not çıkıyor.

> Dünyanın en tatlı annesi olduğunu sana hiç söylediler mi? Doğum günün kutlu olsun!
>
> Sophia

Kâğıdın üzerinde yaldızlı yazıyla: D'Aracoeli Meydanı 1, Palazzo Colonna, Roma yazıyor. Yıl 1961 veya 1962 olmalı. Hayatım boyunca anneme yazdığım pek çok mektuptan; dünyanın dört bir yanından ona yolladığım günlük düşüncelerimden biri.

İşte sandığımdan birkaç yıl önce yazılmış bir başkası çıkıyor:

> Sevgili Annecik, mektuplarının daha uzun ve biraz daha eğlenceli olmasını çok isterdim... Bana neden günlerini, neler yaptığını anlatmıyorsun? Evde neler oluyor? Burada işler iyi gidiyor ve

1 Fr. *Sevgili tatlı annem.* (yay.n.)

annecik rica ediyorum, gazetede benimle ilgili bir şeyler okursan bir zarfa koyup bana yolla. Film çok iyi gidiyor ve burada Amerika'da her şey bir makine gibi işliyor. İtalya'yı özlüyorum, belki de bunun asıl sebebi sensin. Seni çok seviyorum anne.

27 Ocak 1958 tarihli bir mektup daha:

Sevgili Annecik, bir filmin başında yazılan mektuplar hep aynıdır. Kaygı, telaş dolu olur, özellikle bu filmde hepsi daha da fazla.

Okumayı sürdürürken, *"acaba o film The Black Orchid miydi"* diye düşünüyorum.

Bu film özellikle zor, çok dramatik ve fazla konsantrasyon gerektiriyor, bu nedenle sana sık sık yazamazsam merak etme. Senin için aynı şeyi söyleyemem çünkü istersen günde on dakikanı bana ayırabileceğini biliyorum. Size ve İtalya'ya ait haberleri almanın beni son derece mutlu ettiğini biliyorsun.

Çoğu zaman bizi ayıran binlerce kilometreye karşın, annecik ve ben her zaman birbirimize yakın olmuşuzdur. Ve Tanrı'nın arzusuyla onun ani ölüm anında da birlikteydik. Yıllar içinde acımı hafifleten tek düşünce bu oldu. Bu düşünceyle şimdi anılarda yaptığım bu uzun yolculuğu durdurup bir adım geri atıyorum. Ölüm, hele ki annenin ölümü varoluşun düzenini bozar, anlatı zamanını böler ve seni karanlıktan, sessizlikten oluşmuş bir boşlukta asılı bırakır.

1991 Mayısı'nın ilk günlerindeydi ve bir yolculuktan dönüyordum; büyük olasılıkla Carlo Jr.'nin Pepperdine Seaver Koleji mezuniyetinden geliyordum. Uçak her zamanki gibi Zürih'e inecekti ve ben oradan yoluma devam edecektim. Ama öyle olmadı. Evde beni bekleyen acil bir işim yoktu ve içimden bir ses Roma'yı, annemi aramamı söyledi. Canım onu görmek istiyordu. "Tabii ya, ne olur ki?" dedim kendi kendime. "Sadece bir uçak değiştireceğim."

Ona bir sürpriz yapmanın mutluluğuyla telefon ettim.

"Annecik benim, Sophia! Nasılsın?"

"Nasıl olayım istiyorsun, hiç görüşemiyoruz ki!"

"Odamı hazırla, biberleri fırına koy, geliyorum."

Heyecandan ağlamaya başladı ve ben de doğru bir karar verdiğimi anladım.

İki günümüzü divanın üstünde oturup çene çalarak geçirdik; saat farkı yüzünden ben arada uyuyakalıyordum, aralarda annemin pişirdiği ve sevgisiyle süslediği şahane ev yemeklerini yiyordum: Napoli hamur işleri, dana sarmaları, her zamanki parmezanlı patlıcanlar. Bunlar harika huzur saatleri oldu ve kader, her şey sona ermeden önce bana yeniden onun küçük kızı olma fırsatını tanıdı.

O akşam tam yatağıma yatmıştım ki ansızın kapıda beliriverdi. Pervaza dayanmış buğulu gözlerle bana bakıyordu.

Yarı uykulu bir halde, "Neyin var annecik?" diye sordum.

"Sofi ben iyi değilim."

O anda bunun bir kapris olmadığını anladım. Aceleyle kalktım ve ona doğru koştum.

"Kendimi bir acayip hissediyorum, ne olur tuvalete gidelim."

Bir elim omzunda, bir elim kolunun altında onu yavaşça koridordan geçirip adım adım yürüttüm. Sanki sonsuz bir yolda yürüyorduk. Kapıyı açtım, içeri girdi, gözünü lavaboya dikti ve kan kusmaya başladı. Ne olduğunu sorarcasına dehşetle bana bakıyordu. Ben onu rahatlatmaya, gülümsemeye çalışıyordum ama inanılmaz korkmuştum.

Sonra adeta fısıldayarak "Beni yatağıma götür," dedi.

Odasına kadar eşlik ettim ve yatmasına yardımcı oldum. Dinlenmek istercesine gözlerini yumdu.

"Anne?"

Kapıcıyı aradım, "Hemen gelin, yukarı gelin, çabuk!" dedim. Adam geldi, ona baktı ve çaresizce kollarını kaldırdı.

"Bayan Sophia birini çağırmalıyız..."

Maria'yı aradım, otomobilde, bir arkadaşıyla kır evine gidiyordu. Saatte yüz kilometreyle, otomobilin penceresinden beyaz bir mendil sallayarak geldi. Ama artık çok geçti.

On dört yıl önce babam öldüğünde bir şeyler hissedebilmek için kendimi zorlamıştım ama hiçbir şey hissedememiştim.

Annecik ile benim bir parçam da kopup gitti.

Zaman geçtikçe, annemi yitirmenin açtığı yara daha derinleşti. Günlük telefon konuşmalarımızı çok özlüyorum. Onun ani öfkelerini, özel ve mücadeleci sevgisini arıyorum. Kız kardeşimle, özellikle de yalnız olduğumuzda birbirimize bakıyoruz ve tek kelime etmeden aynı hüznün, aynı doldurulamayan boşluğun kederine bürünüyoruz.

Kızı olmamın ötesinde, bir oyuncu olarak da annemin hikâyesi beni hep ilgilendirmiştir. Duygusal, masum, dramatik ve isterik bir tipti. Ölümünün üzerinden on dokuz yıl geçtikten sonra Maria'nın otobiyografik roman olarak kaleme aldığı *La mia casa è piena di specchi*[1], 2010 yılında *My House Is Full of Mirrors* adıyla mini televizyon dizisine uyarlandı. Ben de bu dizide annemi canlandırdım. Otuz yıl önce, Paul Newman'ın yakın arkadaşı olan ve 1979 yılında benim anılarımdan yola çıkarak Aaron Edward Hotchner'ın hazırladığı *Sophia: Living and Loving: Her Own Story* kitabından uyarlanan televizyon filminde onu ekrana taşımıştım. O filmde hem annemi hem kendimi canlandırmakla oldukça zor bir iş üstlendiğim gibi dublaj sırasında da bu iki kimliğe ses verirken hem eğlendim hem kaygılandım. Zaten dikkatle baktığımızda, bu hayatta gerçek diva ben değildim, oydu.

My House Is Full of Mirrors çekimlerinde annem artık aramızda olmadığı için duygusallığım iki katına çıkmıştı. Ona inanılır biçimde can ve ses vermek için yüreğimi yeniden açmak hiç kolay olmadı. Hep daha iyi, daha iyi, daha iyi yapmak istiyordum. Ona tek bildiğim yöntemle bir armağan verme arzusundaydım.

Başarabildim mi bilmiyorum. Onun rolünü üstlenmekle ortak öykümüzü yeniden yaşadım, anne-kızdan çok iki kız kardeş gibi olduğumuz bağı hissettim. Onun bakış açısını kucakladığımda daha önce gözden kaçırdığım bazı şeyleri fark ettim. Ve bir şekilde yuvama döndüm.

1 2004 yılında yayınlanan kitap. (yay.n.)

GÜNAHSIZ MERYEM ANA

Bugün yuvaya dönüş benim için kız kardeşim Maria ile birlikte olmak anlamına gelir. Son derece farklı olsa da hayatlarımız birbirine örülü bir şekilde akıp gider. Uzakta oturmamızın, zıt burçlarda –o coşkulu ve mücadeleci boğa, ben mücadeleci ama içedönük başak– doğmamızın, farklı işler yapmamızın hiç önemi yoktur. Birbirimize daima yardım ettik, destek olduk ve önemli anlarda birbirimizi asla yalnız bırakmadık. Roma'ya geldiğimde, onun ve 1977 yılından beri mutlu bir evlilik sürdürdüğü İranlı hekim Majid'in evine girdiğimde, zaman hiç geçmemiş gibi, çocukluğuma ait kokuları içime çekiyorum. Onun yakışıklı Pers prensi eşinde, hiç sahip olmadığım erkek kardeşin keyfini sürüyorum. Ve içine doğduğum ailemin bütün şefkatini, uzun ve güçlü bir kucaklaşma halinde kardeşimde buluyorum.

Eşikten girer girmez evlerinin kraliçesi olan *Günahsız Meryem Ana*'yı görüyorum. Bu tablo çok uzun yıllar önce Pozzuoli'deki evin aynalı dolabının bir çekmecesinde, makaralar, mendiller, mektuplar, kuru çiçekler, tren biletleri, resimler, saç tokaları, lastikler, madalyalar, faturaların durduğu kutudaydı... Resim, Luisa Annemin kız kardeşine aitti ve o da geçen yüzyılın başında Amerika'ya gitmişti. Maria onu o ıvır zıvır kutusundan kurtardı ve bir daha da yanından ayırmadı. Onunla yaşamaya başladığından beri de onu daima yanan bir mumla, taze yapraklarla onurlandırıyor ve minik oyunlarla, küçük kâğıt meleklerle, bebeklerle eğlendiriyor.

"Sofi, Günahsız Meryem Ana ne kadar iyi, görüyor musun? O da bizi korumaya uğraşırken yaşlandı ve biraz oyalanmaya ihtiyacı var!"

"Maria, ne diyorsun?" diye anlamazmış gibi yapıyorum ama aslında yüreğimin ta derinliklerinde onu çok iyi anlıyorum. Hepimizin içinde ruhsal, büyüleyici ve bizi yüreğimizin rehberliğiyle gizemli şekillerde besleyen bir boyut var.

Her görüştüğümüzde Maria ve ben çene çalarak ve yemek pişirerek zaman geçiririz. Hatta daha açık söylemek gerekirse o anlatır, ben dinlerim, o pişirir, ben yerim...

"Hatırlıyor musun hani İspanya'da, sen uyuyordun ve ben..."

"Ve sen?"

"Ben ekiple dışarı çıkıyordum, sen uyur uyumaz Sevillilerle dansa gidiyordum, deli gibi dans ediyordum."

"Ah, öyle mi! Keşke bilseydim! Şimdi düşünüyorum da, demek ki Amerika'da da..."

"Tabii ki. Sen uyur uyumaz ben kalkıp giyiniyordum ve aşağıya iniyordum. Frank Sinatra'nın arabası beni bekliyor olurdu... Çalıştığı mekânlara giderdim, onu dinler hatta bazen onunla şarkılar söylerdim..."

"Sen hayatı çalmışsın," diyorum gülümseyerek. "Bir hırsız gibisin."

Ve bir hırsız gibi bazen benim sırlarımı çözmeye çalışır... Beni gıdıklar, lafı dolaştırır, ağzımdan almaya çalışır. Ve ben iyi bir oyuncu olarak bir bakışımla, bir hareketim, bir repliğimle onu oyalarım. Bu numaraların ona işlemeyeceğini ve sonunda onun bilgeliğine yenik düşeceğimi de bilirim.

Gururla güler ve "Bana boş yere rol yapma Sofi, seni fazlasıyla iyi tanıyorum," diyerek zaferinin tadını çıkartır.

Kız kardeşler arasındaki bu oyunlar bizi canlı kılar, bize neşe ve yakınlık katar. Bu arada fırınlarda da en güzel yemekler pişer.

"Ne yapıyorsun Maria, pancara sarımsak mı katıyorsun?"

"Bak istemezsen çıkartayım..."

"Yok canım sarımsak olmadan tadı olmaz ki zaten.."

"Sophia karar ver, bu sarımsağı istiyor musun, istemiyor musun?"

Şimdiye dek hiçbir şey bizi ayıramadı ve dünyada hiçbir şeyin de ayırmayacağını bilmek çok güzel bir duygu.

Roma'dayken Maria ve Majid'in evindeki divanın dışında öteki evim de Hotel Boscolo'dur; harika sahipleri Angelo ve Grazia oradaki bir süiti bana ayırmışlardır. Orası benim için serap gibi bir huzur vadisidir ve sıcakkanlı, kusursuz personelleri sayesinde meraklı gözlerden uzak, sakin günler geçiririm. Bay Giuseppe de benim bir arkadaşım oldu ve oradan her ayrılışımda özlem kokan bir sevgiyle vedalaşırız.

BEYAZ GÖZLÜKLÜ, KAHKAHASI ETRAFINDAKİLERE DE BULAŞAN VE HEP, HEP NEŞELİ KIZ

Doksanlı yılların başında büyük bir yönetmen beni "yuvaya" döndürdü. Beyaz gözlüklü ve kahkahası etrafındakilere de bulaşan kızdan, Lina Wertmüller'den söz ediyorum. Vittorio'dan beri sette böyle samimi, böyle mutlu bir ortam bulamamıştım. Kendimi olduğu gibi ona teslim ettim ve çok da iyi yaptım. Bugün olgunluk yaşlarımda beni yönetenin bir kadın olmasının rastlantı sayılamayacağını düşünüyorum.

Ayrıca Lina'nın olağanüstü bir kadın olduğunu vurgulamalıyım. Son derece sofistikeydi, buna karşın yakınlık kurmayı iyi bilir, hayal gücü zengindir, insani sıcaklığı ve pozitifliği benzersizdir. İçi ve dışı güzeldir, o yaşama coşkusuyla, neşesiyle bir kız çocuğu gibidir.

Sık sık konuşmasak bile her zaman şahane bir ilişkimiz olmuştur.

Daha yetmişli yılların sonundayken, adını hatırlayanlara şaşacağım bir film çevirmiştik: *Fatto di sangue fra due uomini per causa di una vedova* (*si sospettano moventi politici*)[1]. Yapımcılar, *Senso* veya *Sciuscia* gibi kısa adları severlerdi; o ise böyle bitmek bilmeyen başlıklarla onlara kafa tutar, insanların bu isimleri ne şekillere soktuklarını seyredip gülerdi.

Evet, Lina'nın onu dayanılmaz kılan afacan bir hali vardır. Şimdi düşününce, Rita Pavone ve onun unutulmaz şarkısı "Pappa col Pomodoro"yu ekrana taşıyan Gian Burrasca da öyleydi.

Lina, coşkulu özyaşamöyküsü *Fatto di sangue* filminde, makyajla benim en trajik ve Akdenizli çehremi ortaya çıkarmak istediğini anlatmıştı. Film yirmili yıllarda Sicilya'da geçiyordu, vahşi ve tezatlarla dolu bir ortamdaydık. Ve o beni böyle istiyordu.

O öğleden sonrasını gayet iyi hatırlıyorum. Paris'te, V. George Bulvarı'ndaki evimizdeydik. Lina yeni yazdığı senaryoyu eline almış, beni ziyarete gelmişti. Film hakkında sohbet ederken yüzüme dokunmaya başlamıştı.

1 1978 yapımı film. (yay.n.)

"Kaşlarını Yunan tapınaklarının çatıları gibi aşağı indiririz!" diye kıkırdarken beni aynanın karşısına alıp yüzümü kalemle çizmeye başlamıştı.

Uluslararası yıldızın bütün izlerini silmek ve sahneye tam İtalyan, tam Güneyli bir kadın çıkarmak istemişti.

Ben, "Lina, Lina, ne yapıyorsun?" diyerek kendimi korumaya çalışıyordum. Aslında yüreğim ona güvenmemi söylüyordu. Hani şu en yaramaz ama aslında en ilginç olan çocukların yaptıklarına sonunda rıza gösteren anneler gibi kendimi ona bırakmıştım.

Ama bizim Lina'nın dört elle sarıldığı kişi sadece ben değildim. Filmde Giancarlo Giannini ile birlikte bana eşlik eden Marcello da gerçek bir sosyaliste yakışan, bütün film boyunca onu rahatsız eden uzun ve gür bir sakalla cezalandırılmıştı.

Bir komediyle yola çıkıp Callas'ın yürek paralayıcı "Casta Diva" aryasının ezgileri eşliğinde filmi melodram olarak bitirirken biz çok eğlenmiştik.

1990 yılında Lina, Eduardo De Filippo senaryosuyla, daha önce söylediğim üzere beni alıp doğrudan Pozzuoli'ye, Luisa Annemin mutfağına döndürmüştü. Nasıl mı? Tabii ki "pazar gününün en kutsal olayı" olan *ragu* yemeğiyle.

Sabato, Domenica e Lunedì filminin setinde sabahtan akşama kadar *ragu* pişirildi. Bunun bir nedeni filmde, kocasının kıskançlığı yüzünden lekelenmiş namusunu yeniden kazanmaya uğraşan, ailenin direği Rosa Priore'nin çinili mutfağında, ragu pişirmesiydi. Ayrıca –başta ben olmak üzere, Peppino rolündeki Luca De Filippo, Luciano De Crescenzo, Pupella Maggio, bütün teknisyenler, elektrikçiler ve kameramanlar– ekibin tümünün en iyi ve gerçek *ragu* tarifinin kendisine ait olduğunu iddia etmesi ve unutulmaz spagetti partileriyle sürekli birbirimize meydan okumamızdı. Öte yandan filmin bir kasapta başlayan ilk sahnesinden de anlaşılacağı üzere isyankâr Napoli halkı hiçbir konuda uzlaşamıyordu.

"Bayan Ceci, sizi seviyorum, acelem var," diyor Bayan Rosa. "Bana bir kilo dana bonfile kesiver ve..."

"Biraz da döş katıver..."

Atışma böyle devam ediyor, her ev kadını kendi gerçeğini kabul ettirmeye çalışıyordu.

"*Ragu*'su ünlü olan kaynanam bana eti soğansız kavurmam gerektiğini öğretti..."

"Aman Tanrım..." diye kaçırıyor ağzından Rosa. "Ama siz resmen küfrediyorsunuz!"

"Hayır, karışıyorsam bağışlayın ama bayan haklı, çünkü eti ve soğanı ayrı pişirirseniz, ragu daha hassas, daha ince olur..."

"Ah yani et ve soğan birlikte pişerse kaba ve halk işi mi oluyor? Affedersiniz bayan ama siz nerede doğdunuz?"

"İyi de ne ilgisi var bunun? Afragolalıyım, niye?"

"Aaaah!"

Bu "Aaaah!" üzerine bir kavga çıkıyor ve görkemli hafta sonu başlıyor.

Bizlerin de Rosa ve öteki ev kadınlarından pek farkımız olmasa da sette daha edepliydik. Ne olursa olsun, *ragu* üzerine epey kafa yorduk ve şahane sonuçlar elde ettik.

Lina'nın hatırlattığı üzere, yemeğin kokusu, o sırada Cinecittà'da film çeviren Al Pacino'yu bile bizim soframıza çekmişti.

Bir gün set mutfağımızın kapısından başını uzatan büyük aktör, "Yemekte ne var?" diye sordu. Hemen bir iskemle çektik ve sofrada ona da yer açtık. Bizim için bir sürpriz ve onurdu. Onun içinse uluslararası mutfağın sunduğundan çok farklı olan harika ve gerçek bir Napoli *ragu*'sunun tadına bakma fırsatıydı.

Yemeğimizin tadına bakmaya gelenlerden biri de Broadway'de Peppino tiplemesini canlandıran Karl Malden'di. Eduardo De Filippo'nun bu oyunu bütün dünyada tanınıyordu ve zamanında Laurence Olivier gibi bir üstat bile onu Londra'da canlandırmıştı. Aslında özünde bu yapıtı başka dile çevirmek ve uyarlamak çok zordur. O diyalogları, o kavgaları, o atmosferi İngilizcede nasıl canlandırabilirsin ki?

Lina senaryo üzerinde Raffaele La Capria ile birlikte çalışarak dönemi ellilerden 1934 yılının Pozzuoli'sine çekmişti ve benim kahramanla birebir özdeşleşmemi sağlamıştı. Kaldı ki bu hiç zor olmayacaktı, bu benim çok iyi tanıdığım ve asla unutmadığım

bir ortamdı. Filmi Pozzuoli, Napoli, Trani ve Cinecittà'da çektik. Lina'nın sevgili kocası ve setin sanat yönetmeni Enrico Job doğduğum şehri, bugün hâlâ hatırladığım haliyle yeniden kurmuştu. Oysa bugün o dünyadan geriye hiçbir şey kalmadı.

Oyuncu kadrosunda yeğenim Alessandra, Rosa'nın kızı Giulianella'yı canlandırıyordu. *Özel Bir Gün* filminde de kızımı oynamıştı ama buradaki rolü çok daha önemliydi.

Bir sabah önemli bir sağlık sorunu nedeniyle canı sıkılan kardeşim Maria sete damlayıverdi. Kızını bir kenara çekti ve kaygısını onunla paylaştı. Benim konudan haberim yoktu, onların bir köşede hararetle konuşmalarını seyrediyor, ne olduğunu anlamaya çalışıyordum. Kısa sürede bu konuşmanın etkilerini fark ettim. Aşk kavgası sahnesini çekerken Ale'nin gözleri gerçekten döktüğü yaşlarla ıslanmıştı ve bu işe yaradı, sahneye gerçeklik kazandırdı. Kızın yeteneği vardı ama kısa süre sonra kendine bambaşka bir yol çizip orada ilerledi.

Neyse ki Maria'nın bir şeyi yoktu ve epey kaygılanmış olan kocası Majid de rahatladı. İkisi uzun yıllar önce Roma'daki bir klinikte tanışmışlardı. Erkek, İran'a dönmenin eşiğinde genç bir hekim, kadın bir evliliği geride bırakmış, cesur bir gazeteciydi ve o dönemde kendi kendini bulmaya çalışıyordu. O şahane Ortadoğulu gözlerle karşılaştığında Maria onu elinden kaçırmayacağına yemin etti. Ve ona o kadar çok kur yaptı ki, gerçekten kaçırmadı!

Sabato, Domenica e Lunedì hem İtalya'da hem yurtdışında çok büyük başarı kazandı. Kendime ait her şeyimi kattığım en değerli kahramanlarımdan birini de bana miras olarak bıraktı. Carlo Jr. ve Edoardo filmi ilk seyrettiklerinde iki yaramaz afacan gibi birbirlerini dirsekleyip kahkahalar attılar: Rosa tiplemesinde evde gördükleri Sophia'nın davranışlarını, mimiklerini, laflarını tanımışlar ve bu onları çok eğlendirmişti.

Ama artık mutfağın kapısını arkamdan kapatmam ve büyük dünyaya dönmem gerekiyordu. Uzun, harika bir kırmızı halı gibi yuvarlayarak açacağım bir on yıl beni bekliyordu.

AYAKTA ALKIŞLAMAK

1963 yılında Emilio Schuberth'in tasarladığı, son derece şık, beyaz tuvaletimle en iyi erkek oyuncu ödülünü vermek üzere, Sinema Sanatları ve Bilimleri Akademisi'nin sahnesine çıkmıştım. Dönemin modası olan krepeli kabarık saçımla ve kararlı sesimle rol yaparcasına: *"It is my privilege to present the Oscar for the best performance as an actor..."*[1] Ama sonra perdenin arkasında duran organizasyon yetkililerine İtalyanca patlatmıştım: "Zarf lütfen..." Seyirci elbette sevgi dolu kahkahalarla karşılamıştı bu tepkimi. Ödülü *Bülbülü Öldürmek*[2] filmiyle Gregory Peck kazanmıştı.

Yirmi sekiz yıl sonra Los Angeles'ın Shrine Civic Auditorium'unda roller değişmişti ama heyecan aynıydı.

25 Mart 1991 günü Gregory, kır saçları, grimsi bıyığıyla beni çok uzun merdivenin altında beklerken ben göz alıcı Valentino tuvaletimle temkinli ve heyecanlı adımlarla basamakları bir bir iniyordum.

Bir önceki akşam otelde karşılaşmıştık; *Casuslar* filminden beri görüşmeyeli neredeyse otuz yıl olmuştu. Asansör kapısı açıldı ve zaman durmuş gibi ansızın karşımda beliriverdi. Bir flaş, sonsuzluk kadar uzun bir an. Onun da şaşırmış bakışlarında, bana yol vermek için kenara çekilirken gösterdiği hafif tereddütte söylemek isteyip söyleyemediği binlerce şey sezdim. Onları asla söyleyemeyecekti.

Bana ikinci Oscarım olan Akademi Onur Ödülü'nü teslim ettiğinde seyirci beni ayakta alkışlıyor, bense gözyaşlarımı durdurmak için boşuna çabalıyordum. Eğer rol yaptığımı düşünen olduysa yanıldı. Minnetten, cömertlikten, mutluluktan ve gururdan söz ettim. 1962 yılında *Kızım ve Ben* filmimle kazandığım Oscarımı almak için Hollywood'a gelmeme nedenimin korku olduğunu anlattım.

"Bu akşam da korkuyordum ama yalnız değilim," derken gözlerimle seyirciler arasındaki sevdiklerimi arıyordum. "Bu özel akşamı hayatımın üç erkeğine adamak istiyorum. Kocam

1 İng. "En iyi erkek oyuncu ödülünü vermek benim için bir ayrıcalık..." (yay.n.)
2 Robert Mulligan'ın yönettiği 1962 yapımı *To Kill A Mockingbird* filmi. (yay.n.)

Carlo Ponti olmasaydı, ben bugün olduğum kişi olamazdım. Ve bana 'sevmek' fiilinin binlerce biçimde yaşanabileceğini öğreten sevgili oğullarım Carlo Jr. ve Edoardo. Teşekkür ederim Amerika."

Zaferimin müjdesini birkaç hafta önce Karl Malden'dan almıştım; Hollywood'un bu çok başarılı karakteri beni gerçekten çok şaşırtmıştı. Bu müjdeyi ailemin başkalarından öğrenmesini istemiş ve kendime saklamıştım.

Birkaç gün sonra Edoardo telefonda, "Anne!" diye haykırmıştı. "Anne! Hem de Akademi Onur Ödülü! Radyoda duydum. Neden, *neden* söylemedin bize?"

Bu küçük şakam karşılığında bıyık altından gülmüştüm. Her gün insanın eline böyle güzel fırsatlar geçmez!

Benzer bir heyecan yaşamam sanmıştım. Oysa yanılıyordum. "Sevgili dostumun baş döndürücü sinematografik tarihini onurlandırmak amacıyla" Akademi sahnesine döndüğümde yıl 1993'tü. On iki kez aday gösterilmişti, dört kez en iyi yabancı film Oscar'ını almıştı; üstelik *Sonsuz Sokaklar*'ın[1] yapımcısı Carlo'ydu ve ertesi yıl da *Cabiria'nın Geceleri*[2] filmi gelmişti. Bu ayrıcalığı benimle paylaşan sevgili Marcello belki benden de heyecanlıydı.

Federico Fellini için seyirci ayağa kalktı, onu gözyaşları ve gülüşler arasında uzun uzun alkışladı.

Maestro, İtalyancaya çalan şirin İngilizcesiyle, "Oturun, rahat olun," dedi. "Burada kendini rahat hissetmeyen biri varsa o da benim!"

Çok iyi tanıdığı heykelciği eline alınca önce beni öptü ve sonra ebedi dostuna döndü, "Teşekkürler Marcellocuk, geldiğin için teşekkürler," dedi.

O da utanmayla eğlenme arası bir duyguyla, "Rica ederim," dedi.

Sanki otuz yıl öncesinde, Rimini-Roma hızlı treninde sohbet eder gibiydiler. Oysa Hollywood'da, dünya sinemasının en parlak isimlerinin karşısındaydılar.

1 Federico Fellini'nin yönettiği 1954 yapımı *La Strada* filmi. (yay.n.)
2 Federico Fellini'nin yönettiği 1957 yapımı *Le Notti di Cabiria* filmi. (yay.n.)

Seyirci onların bu acemi ve duygu yüklü davranışlarında zamana yenik düşmemiş ve dünyayı hayallere sürüklemiş, hem insani hem mesleki bir ilişkinin yoğunluğunu yakaladı.

Birkaç ay sonra ölecek olan Fellini'nin çok insani bir şekilde hemen karısının yanına koşması ve, "Teşekkürler Giulietta, lütfen kes artık ağlamayı," deyişi de gözlerden kaçmadı.

Üç yıl sonra da Marcello hayata veda edecekti. Onu son kez Milano'da gördüm. Furio Bordon'un *Le Ultime Lune*[1] provası için tiyatroya gitmek üzere otomobiline biniyordu. Ben de havaalanına doğru yola çıkmak için kendi otomobilimdeydim. Marcello bana çok uzun süre baktı; belki de birbirimizi bir daha göremeyeceğimizi hissetmişti.

Onun ölüm günlerine dönmekte hâlâ çok zorlanıyorum. Dünya konuşuyor, tumturaklı sözler ediyor, mekânlarda hazır bulunuyor, onu anıyordu. Ben odama kapanmıştım, kendimle kalmak istiyordum. Acımı başkalarınınkine katamayacaktım, duygularımı medyanın kullanımına malzeme etmek gelmiyordu içimden. Tek başıma bu olanı sonuna kadar anlayabilmeye çalışıyordum. Cenazesine hassas tazelikleriyle ona eşlik etsinler diye orkideden yapılma bir örtü gönderdim. Onlar ebedi sevgimle üzerini örtsünler istedim.

İtalyan Oscar ödüllerini kapsayan on yıllık dönem içinde bize büyük mutluluk yaşatan bir müjde daha vardı. 1999, *Hayat Güzeldir*[2] filminin yılı oldu ve üç güzel heykelcik kazandı. Roberto Benigni'ye En İyi Yabancı Film Ödülü'nü takdim ederken bu sefer Armani tuvalet giymiştim.

"*And the Oscar goes to...*"[3] derken salondan ilk umutlu çığlıklar gelmeye başlamıştı bile. Ben, "Robbbbberto!!!" diye bağırınca salon baştan aşağı İtalyan sevinciyle doldu. Ben zarfı küçük bir kız gibi havada sallarken Roberto onunla aramızdaki koltuk sıralarını engelli koşucu misali hoplaya zıplaya aşıyordu. Bir noktada

1 İtalya'da ilk olarak 1995 yılında Marcello Mastroianni tarafından sahnelenen tiyatro oyunu. (yay.n.)

2 Roberto Benigni'nin yönettiği 1997 yapımı *La Vita è Bella* filmi. (yay.n.)

3 İng. *Ve Oscar Ödülü...* (yay.n.)

Steven Spielberg onun mücevherler içindeki yıldızların başlarının üzerinden atlamasına yardım etti.

Komik aktör sonunda sahneye fırladı ve bana doğru koştu. Birbirimizle kucaklaştık. Durmak bilmeyen, naif, neşe ve kültür dolu konuşması da baş döndürücü bir tempodaydı. Okyanusa dalmaktan, dolu yağan kasırgalardan, sonsuzluğun doğuşundan söz ederken onu seyrediyordum. Bugün hayatın güzel olduğunu söyleyebilmemiz için hayatlarını kaybetmiş kişilere teşekkür etti. Filmin küçük çocuğu Giorgio Cantarini'ye öpücük gönderdi. Ve ona en büyük armağan olan yoksulluğu tattırdıkları için Vergaio Kasabası'ndaki anne ve babasına teşekkür ettikten sonra ödülünü mutluluk gözyaşlarına boğulmuş olan karısı Nicoletta Braschi'ye adadı.

Onlar hayatımın ödüllü, kutlamalı yıllarıydı, ben neşe ve fedakârlık, eğlence ve zahmetle geçen çalışma yıllarımın meyvelerini topluyordum. 1996 yılında Cumhurbaşkanı Oscar Luigi Scalfaro bana ve Carlo'ya İtalya Cumhuriyeti'nin Gran Croce al Merito Şövalyelik ödüllerini verdi. Mesleki ödüllerim çoktur ve hepsini hatırlayabilmem zor. Onur ödülü olarak César, Berlin'de Altın Ayı, David di Donatello, Altın Küre, Cecil B. DeMille Ödülü ve başka pek çok ödül aldım. Her biri duygularla, beni seçen, bana güvenen, hayatımı farklı bir açıdan aydınlatan insanlara ait özel anılarla yüklüdür. Her biri için minnet ve şaşkınlık hissediyorum.

1998 yılında Venedik, meslek hayatımı Altın Aslan ile onurlandırmaya karar verdi ama bu haberi aldığımda özel bir kırılganlık halindeydim. Büyük olasılıkla zaman geçtikçe alevlenen hassaslığımın sınanması ve biriken heyecanlar nedeniyle kendimi çok yorgun ve savunmasız hissediyordum. Bir kez daha Carlo ve oğullarım bana destek oldular, ödülü benim yerime aldılar. Ve onları sevgiyle uzaktan seyreden benimle birlikte ağladılar.

O zor aylar boyunca sevgimi bir kez daha huzur evrenim, dünyanın zorluklarına karşı sığınağım olan mutfağa akıttım. İşte o zaman hayatımın tatlarını, beni buraya kadar ulaştıran olaylara ve tanışıklıklara bağlayarak anlatmak için yola çıktığım

Ricordi e Ricette ortaya çıktı. Kitap çok şanslı oldu ve Frankfurt Kitap Fuarı'nda bir ödül bile kazandı. O da bana gerçek başarının insanın kendi evinin yalınlığında yattığını kanıtladı.

AYRICALIK VE ONUR

Ödüllerimin hepsi orada, rafta duruyor. Arada sırada tozlarını alır, içimden gülümserim. Her birini tek tek anımsamaktan, onları düzen içinde tutmaktan, hayalimde Hollywood'dan Berlin'e, Cannes'dan Venedik'e seyahat etmekten hoşlanırım. Ama sonra geri gelmek, mümkünse toprağımın kokusunu içine çekmek daha çok hoşuma gider.

Francesca e Nunziata[1], Maria Orsini Natale'nin romanından yola çıkılarak çekilmiş bir televizyon filmiydi; 19. ve 20. yüzyıl arasında Napoli'de yaşayan ve makarna fabrikası sahibi olan kadınla evlatlığını anlatıyordu. Yazar kitabını daha yayınlanmadan önce Lina Wertmüller'e göndermişti ve o da buna bayılmıştı. Sonra sinemada olağan olduğu üzere bir şeylerin gerçekleşebilmesi için aradan on yıl geçmişti. Ve şimdi bir kez daha yeni bir yüzyıla girilirken, Lina, ben ve her bir karede uyumu imbikten geçirerek seyirciye aktaracak bir kadro, yeniden bir araya gelmiştik.

Filme en büyük katkı gene mekândan geldi. Sahnelerin çoğunda bize heyecanla kucak açan, en gizli ve gerçek köşelerin üzerindeki perdeyi yavaş yavaş kaldıran büyüleyici Procida Adası'ndaydık. Pozzuoli'ye çok yakın olmasına karşın burayı hiç görmemiştim ve yüreğim orada kaldı. Corricella Koyu'nda, Pizzaco Burnu'nda, Capri'ye bakan manzaralı yolunda denize dik uzanan turunçgil bahçeleri arasına gömülmüş eski evlerinde, doğal ve yavaş bir ritim tutturmuştuk ve bu da işimizi daha tatlı, set zahmetini daha katlanılabilir kılmıştı.

Sinemanın kendine göre hileleri vardır; çekimlerin hepsi Napoli Körfezi'nde yapılmadı. Montorsi Villası Sorrento'da değil aslında Franciacorta'daydı ve öykünün merkezindeki makar-

1 Lina Wertmüller'in yönettiği 2002 yapımı televizyon filmi. (yay.n.)

na fabrikası da Frascati'deydi. Kilometrelerce plastik spagettiyi Frascati güneşinde sözde kurumaya sermiştik.

Lina gibi bilge bir yönetmenin kılavuzluğunda, onun gözdesi olan Gattopardeschi bıyıklı Giancarlo Giannini ve Claudia Gerini ile Raoul Bova gibi harika iki genç oyuncuyla oynamak bana kendimi ailemin yanında hissettirdi.

Gerçekten de filmde büyük bir aile konusu işleniyordu. Kır saçlı Bayan Francesca'nın boynunda evlat sayısı kadar inci kolye diziliydi. Meryem Ana'ya yaptığı bir adak sonucunda bir yetim evlat edinmişti; minik Nunziatina her şeyi tek başına yapmış ve büyük bir servet kazanmış olan cesur ve girişken annesinin yolundan gitmeyi isteyen, onun içindeki heyecanı duyan tek çocuktu. Her şey yolunda giderken Francesca'nın soylu kocası Prens Giordano Montorsi, prens-koca rolünü oynamaktan sıkılır ve bir sabah aristokrat gevşekliğinden uyanıp ailenin servetini batırma yolunda bankerliğe soyunur. Francesca ufukta görünen tehlikeyi sezerek "Sen prens olarak doğdun, prensliğini yap, makarnacılığı ben yaparım..." sözleriyle kocasını uyarır ama hiçbir şey onun kaderini engelleyemez.

Bu film bana harika bir öykü, on beş geniş ve gösterişli şapka, benim gibi hem güçlü hem kırılgan bir kahraman hediye etti. Finaldeki etkili monolog Lina'nın bana en büyük armağanı oldu: "Istırap öldürmez Nunziati, ama haddinden fazla kötüdür."

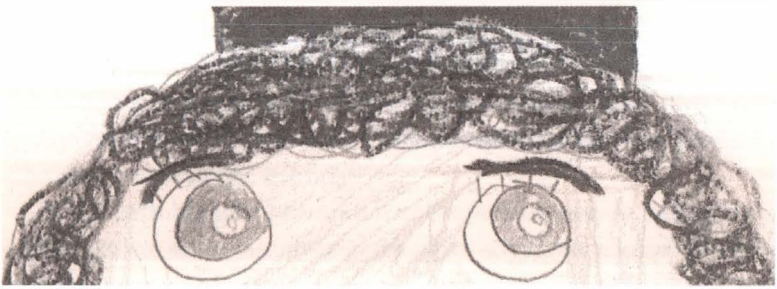
Anne rollerim burada bitmemişti. Beş yıl sonra beyazperdede, Rob Marshall'ın *Nine* müzikalinde Guido Contini'yi, Fellini'nin annesini canlandıracaktım. Bu Fellini'nin *8 1/2* filminden yola çıkarak yapılmış Broadway müzikalinin iddialı filmiydi. Federico'nun anısına rolü hemen kabul ettim; kaderin cilvesiyle ya da onun tipi bir oyuncu olmadığım için Fellini ile hiç çalışamamıştım. Ayrıca günümüzün en büyük oyuncusu olduğunu düşündüğüm Daniel Day-Lewis'la karşılıklı oynama fikri hoşuma gitmişti.

Parlak fikirler, Penélope Cruz, Judi Dench, Nicole Kidman ve Marion Cotillard gibi çok büyük oyuncuların adları, filmin beklenen başarıyı kazanmasına yardım etmedi. Annesinin gölgesi

altında nevrotik bir yaratıcılık sergileyen Danny'yle yaptığımız o yürek paralayıcı ve duygulu dans aklımda yer etti. Ayrıca bizzat yaşama onuru ve ayrıcalığına sahip olduğum İtalyan sinemasının olağanüstü mevsimine duyduğum özlem de yüreğime kazındı.

XV

SESLER

HAYATIMIN ERKEKLERİ

Sette anne, set dışında anne. Ve oğlum Edoardo ile bu iki rolü aynı anda yaşamaya başladım. Hayatım gerçekten bir masalı andırır ve bütün masallar gibi her bölümün büyük sevinçleri ve büyük kederleri vardır.

10 Ocak 2007 günü Carlo Cenevre'de hayata gözlerini yumdu; doksan dört yaşındaydı, son haftalarda onu bitkin düşürmüş şeker hastalığı ve gücünü bitiren bir zatürreeyle savaşmıştı. Ben, Edoardo ve onun çocukları Guendalina ve Alex, Carlo'nun başucundaydık, elini tutuyorduk; Carlo Jr. ise Amerika'dan Roma'ya dönmek üzere uçağa binmişti.

O kasvetli kış günü klinikten gelen ve bize sonun yaklaşmakta olduğunu, acele etmemiz gerektiğini söyleyen telefonu hatırlıyorum. Bitmek bilmeyen ve umut barındırmayan bir gece hatırlıyorum. Doğduğu ve gömüleceği Magenta'ya doğru uzayan son yolculuğu sırasında yaşadığımız o dondurucu seher soğuğunu hatırlıyorum.

Ölüm kötü olduğu kadar normaldir. Böylesine çok sevilmiş bir kişinin gidişini seyretmekte derin bir sıradışılık vardır. İnsan bulamayacağını bildiği halde tutunacak bir dal arar. Ve sonunda sözler bile insanı terk edince yapayalnız kalınır.

Zaten elli altı yılı birlikte geçirdikten sonra ne söylenebilir ki? Her sabah uyanıyorum ve Carlo'nun artık yanımda olmadığına inanmakta zorlanıyorum. Onu evimizin bir köşesinde arıyorum ve oğullarımızın tıpkı onunkine benzeyen sesinde, bu arada doğmuş, günlerimi aydınlatmış ve hiç beklenmedik bir biçimde annelik duygumu tamamlamamı sağlayan torunlarımın yüz ifadelerinde buluyorum.

* * *

Lucia ve Vittorio, Leonardo ve Beatrice beni dünyanın en mutlu babaannesi kıldılar. Sandığımda onların yaptığı bir portremi buluyorum; en usta ressamın portresi bile beni bu kadar gururlandıramazdı. Torunlarım karşısında ben bir hiç oluyorum, kayboluyorum. Onları terbiye etmek gibi bir yükümlülüğüm olmadığı için istediğim kadar şımartabiliyorum, istedikleri kadar çikolata yedirebiliyorum, dayanabildikleri kadar mıncıklıyorum. Onların gülüşlerine, yeteneklerine, sevincimi, daha huzurlu bir gelecek ve daha iyi bir yarın dileklerimi yansıtıyorum. Onlar şanslı çocuklar ve umarım anne babalarının yaptıkları gibi, aldıkları her şeyi dünyaya iade ederler.

Carlo Jr. müzik aşkını takip etti ve bugün babasının da öğüdü sayesinde bir orkestra şefi. Onu sahnede şef konumunda mutlu ve güvenli duruşuyla gördüğümde kalbim deli gibi çarpar ve gururla dolar.

Mehli, Zubin Mehta ve Leopold Hager gibi büyük şeflerle çalıştı, dünyanın pek çok yerinde farklı orkestralar yönetti. Bunların arasında Ulusal Rus Orkestrası, Simon Bolivar Senfoni Orkestrası, Strasbourg Filarmoni Orkestrası, San Carlo Opera Orkestrası ve Maggio Fiorentino Orkestrası'nı sayabilirim. Sonra da hayatının büyük aşkını buldu: Macar kemancı Andrea Mészáros ile hem müzik tutkularını hem de iki olağanüstü çocuklarının eğitimini paylaşıyorlar. Ama şeflik ona yetmiyor. Bir süredir, bilgisini gençlerin hizmetine sunma arzusunu tatmin ediyor. Müziğin bireysel ve sosyal gelişim için güçlü bir enstrüman olduğunu bildiği için bugün heyecanla bu yönde uğraş veriyor.

Edoardo ise sinema konusundaki yeteneğini kanıtladı. Daha küçücükken kuklalarıyla oynarken öyküler uydurduğunu, bunları canlandırdığını hatırlıyorum; ağabeyi de onun sahneye koyduğu kukla tiyatrolarının müziğini yapmak için piyano başına geçerdi. İnsanların yeteneklerine ilişkin heveslerini küçük yaşlarından başlayarak sergiledikleri bir gerçek. Yönetmenlik onun tutkusuydu ve hem zekâsıyla hem yüreğiyle bunun peşine düştü. Güzeller güzeli karısı Sasha Alexander da oyuncu ve zamanını televizyon dizileriyle çocuklarının bakımı arasında bölüyor.

Bugün, kadınlar benim zamanıma göre daha şanslılar, görünümleriyle değil becerileriyle konumlandırılıyorlar. Ama seçim yapma olanağı arttıkça aile ve iş dengesini tutturmak da zorlaşıyor. Dünya daha karmaşık oldu, bireylerden daha fazla şey istiyor ve kız çocuklarından da büyük tatminler için büyük fedakârlıklar bekliyor. Sonunda gene hep aynı noktaya dönülüyor ve her birimiz kendimizle hesaplaşıyoruz. Sasha'yı benden daha iyi kim anlayabilir ki?

Bunu onlara defalarca söyledim ve şimdi de yineliyorum: Benim en iyi filmlerim onlardır, çocuklarımdır. Onların mutluluğu beni en çok onurlandıran ödüldür.

Bir gün Edoardo tam evin kapısında, "Anne!" dedi. Carlo artık aramızda değildi, ilk kızları Lucia bir yaşını doldurmamıştı. "Anne, ben ve Sasha evleniyoruz."

Malum, evlilik konusunda hep bir zaafım olmuştu. Carlo ve Andrea önce Cenevre'de, sonra da Budapeşte'nin şahane katedrali Santo Stefano'da nikâh töreni yapmışlardı; bu iki tören benim yüreğimi eritmiş, ama hâlâ gelinlik ve tül takıntımı tamamlamamıştı.

"Ne güzel Edoardo!" diye fısıldadım sevinçle çünkü artık bu müjdeyi beklemekten vazgeçmiştim.

O, ilk adımı atmamı beklercesine sessizce gözlerime bakıyordu.

"Nerede?" diye sordum ürkekçe ve Hollywood tarzı bir mekân adı duyacağım sanarak.

"Cenevre'de, Rus Kilisesi'nde... biliyorsun Sasha Ortodoks ve babam orayı çok severdi."

Carlo pek kilise adamı değildi ama şehrin göbeğindeki bu küçük ve değerli kiliseye karşı gizemli bir çekim duyardı. Son yıllarda sık sık yaptıkları üzere Edoardo ile yürüyüşe çıktıklarında mutlaka önünden geçerlerdi. Sanki utanarak "Oraya gidelim," derdi. Edo da "oraya" demenin Rus Kilisesi anlamına geldiğini bilirdi. Ruhumuzun en kutsal nefesini nerede ve nasıl vereceğini biz seçmiyoruz. Gerçek şu ki seçiliyoruz.

TEŞEKKÜR BORCU

Hayatımın ve kariyerimin bu noktasına vardığımda her köşenin ardında bir şölen gizleniyor, her yerden bir sürpriz çıkıveriyor. 4 Mayıs 2011 akşamı Hollywood bana böyle bir teşekkür akşamı düzenledi.

"Sophia adını duyduğumda hoplarım, zıplarım çünkü o bir hayat patlamasıdır. Yanağa kondurulmuş bir öpücük gibidir. Şahane bir şeydir, kalbimin tu-tuu diye çarptığını, attığını duyabilirsiniz. O çok İtalya, çok İtalyandır. Hareket ettiğinde, yürüdüğünde, yürüyen İtalya'dır. Sicilya'nın, Toskana'nın, Lombardia'nın hareket ettiğini görürsünüz. Milano, Floransa, Napoli, Pisa'nın eğik kulesi, Kolezyum, pizza, spagetti, Totò, De Sica, hepsi onun içindedir."

Roberto Benigni'nin el-kol hareketleri, mimikleri ve doğal komikliğinin yanında bu sözleri sönük kalır. O akşam için gönderdiği video-mesajda bunları söylemek ona yetmediği için bir de "O Sole Mio" ezgisiyle adıma şarkı söylemişti: "Teşekkürler Sophia, aşkım, tükenmeyen beden. Hoşça kal."

Neyse ki o bizi güldürmüştü, yoksa gözyaşı ırmakları hiç durmayacaktı. O akşam sevinciyle, önemiyle, duygusuyla benim için üçüncü bir Oscar ödülü oldu. Şövalyelerim olan oğullarım, beni rahatlatmakla yükümlü gelinlerim, töreni yöneten Billy Crystal'in yanı sıra birlikte geçirdiğimiz yılları anmak için John Travolta, Rob Marshall, Christian De Sica, Jo Champa, Sid Ganis ve başka pek çok arkadaşım yanımdaydı. Bir oyuncu, bir kadın, bir anne daha başka ne isteyebilirdi ki?

Gene o yıl 12 Aralık'ta, onun 99. yaşını kutlayacağı gün Roma Müzik Oditoryumu'nda çocuklar ve ben Carlo'yu, ona duyduğumuz sevgiyi andık. Ben seyircilerin arasında oturmuş, Carlo Jr.'nin enerjik ve başarılı tarzıyla hayatımızın fon müziğini yönetişini dinlerken, Edoardo mektup formundaki konuşmasıyla babasını kısa ve duygulu sözlerle anlatırken bir an için onun ölümünün bıraktığı boşluğun dolar gibi olduğunu hissettim. *Doktor Jivago*[1], *Kızım ve Ben*, *Sonsuz Sokaklar* ve benzeri filmlerin melodi-

1 David Lean'in yönettiği 1965 yapımı *Doctor Zhivago* filmi. (yay.n.)

lerinde, Armando Trovajoli ve Nino Rota'nın notalarında hasret, bizi buraya kadar ulaştıran her şeye karşı minnete dönüştü. Ve bir an için dördümüz yeniden bir araya geldik.

Edoardo sözleriyle Carlo'yu her türlü resimden, her türlü film sahnesinden daha iyi betimledi. Öğleden sonralarında Çaykovski dinleyişimizi, dokunaklı anekdotlar, komik fıkralar, şarapla ıslanmış bilgelik incileriyle dolu olan Fellini ile akşam yemeklerini, kendi çocukken ona güven veren babasının kocaman ellerinin hassas dokunuşlarını anlattı. Ve sonra Carlo'nun arkadan çekilmiş bir görüntüsünde, üzerinde sabahlığı, ayağında terlikleri, rüzgârda uçuşan giysisiyle, sabahın puslu bir saatinde, gül bahçesine gidişini gördük. Bahçesi onun gururu ve neşesiydi: Kırmızı, pembe, beyaz ve sarı güller sıra sıra uzanırdı. Hem güçlü hem hassas özeniyle her bir gülüyle tek tek ilgilenirdi.

"Neden bu kadar çok seviyorsun gülleri baba?"

"Çünkü güller biraz da hayaller gibidirler, büyüdükçe sabır ve emek isterler."

Carlo artık yanımızda değil ama tutkularımıza esin kaynağı olmaya ve bizi anısında bir kılmaya devam ediyor. Ben ve çocuklar birbirimizden uzak yaşıyoruz ama birbirimizi seviyoruz, birbirimizi dünyanın dört bir yanında takip ediyoruz, düşünüyoruz, yardımlaşıyoruz, konuşuyoruz. Hatta bazen de şahane hediyeler veriyoruz.

GERÇEĞİ ARARKEN

Benim bu çok önemli doğum günümün eşiğinde Edoardo bana bir genç kızlık hayalimi, belki de her aktristin bir kez olsun hayal ettiği bir şeyi hediye etti. Bunu büyük bir sevgiyle düşündü, tasarladı. Zaten sakin sakin zamanın gelmesini bekleyişindeki sevgisi bana en büyük armağan oldu.

Bugün Edoardo çok çalıştıktan sonra duyarlı ve titiz, en büyük gücünü empatiden alan bir film yönetmeni oldu. İnsanları

seviyor, onları anlamaktan ve yolculuklarını yorumlamaktan hoşlanıyor. Onu ilgilendiren bu: Ortak duygulardaki gerçeklik.

Bazen birkaç saatlik bir sohbet sonucunda seni tanır ve doğru yolu gösterir.

Kendisi böyle güzel bir konuşmayı yıllar önce *Bırak Güneş İçeri Girsin*[1] ve *Amadeus*[2] filmlerinin büyük yönetmeni Milos Forman ile yapmıştı. Üstat o gün, sadece büyük insanlara özgü basitlikle, "Dramın dramatik ya da komedinin komik olması önemli değildir," demişti. "Önemli olan, her şeyin doğru olmasıdır."

Edoardo bunu hiç unutmadı ve her "motor" deyişinde hatırladı.

2001 yılında ilk yapımı olan *Yabancılar Arasında*[3] filminde beni yönetti. Filmi Toronto'da çektik ve kastta Mira Sorvino, Malcolm McDowell, Klaus Maria Brandauer vardı. Bir de hayatta karşılaşma fırsatı bulduğum en olağandışı aktörlerden biri olan Gérard Depardieu oynuyordu. Alec Guinness gibi, Peter O'Toole gibi, Gérard da ağzını açtığı anda her ışığı ve gölgesi, her katmanıyla yeni bir dünya yaratıyordu.

Özel hayatında huzursuz ve düzensiz olsa da sette gerçek bir profesyoneldi, nazikti ve son derece dikkatliydi. Dehasına bir de zanaatkârlığın kesinliğini eklemişti. Yüzünü o kadar iyi tanıyordu ki, ifadesini bütünüyle değiştirmek için minik bir kasını oynatması yetiyordu. Aynen benim ilk öğretmenim Pino Serpe gibi. Bir de ritmi... Prova yapmaya hiç gerek duymayan bir ritim duygusuna sahipti: Her ilk sahnesi iyi sahne olarak kabul edilebilirdi.

Başka bir sefer olsaydı onu seyretmekten, hayranlık duymaktan, onun karşısında oynamaktan kendimi kaybedebilirdim. Ama bu sefer başımı dik tutuyordum. Orada beni yöneten oğlumdu ve bu hiç de azımsanmayacak bir şeydi.

Anne ve oyuncu olmak arasındaki doğru dengeyi tutturmam kolay olmadı. Edoardo'nun kendini tanıtacağı ve rastlantıyla havaalanında karşılaşan üç kadının başından geçenleri birbirine

1 1979 yapımı *Hair* filmi. (yay.n.)
2 1984 yapımı film. (yay.n.)
3 *Between Strangers* filmi. (yay.n.)

örerek ilerleyen bu ilk filminde, oyunculuğumun en iyisini ortaya koymak için özellikle çaba gösteriyordum. Sonra bir sabah ne yapmam gerektiğini anlayıverdim: Bu sandığımdan daha basitti.

Söyleyince komik durabilir ama her şey bir köpek sayesinde oldu.

O gün çektiğimiz sahnede, bir sokak köpeği caddenin bir tarafından öteki tarafına geçecekti. Banal bir ayrıntıydı ama Edoardo'nun önemsediği bir sahneydi. Evet ama köpek bu sahneyi pek umursamadı. Eğitimcilerinin uyarısıyla yürümeye başlıyor ama sonra ortada duruveriyordu. Daha doğrusu, inat ediyordu. Elden bir şey gelmiyordu. Ne bisküviler, ne krokanlar, ne azarlamalar, ne çekiştirmeler, ne şeffaf tasmalar. Belki korkudan belki canı böyle istediğinden herkesin ortasında kalakalıyordu zavallı köpek.

İnatçılığı yüzünden sahneyi defalarca çekmek zorunda kaldık ve sonunda hepimiz otomatiğe bağlamış gibi olduk. Benim huzursuzluk düğümümü çözen de adeta o hipnotize olmuş otomatikliğim oldu. Sabırla her sefer yeni baştan başlayan Edoardo'ya bakıyordum. İşine mutlak olarak yoğunlaşmıştı. Ne anneler, ne eşler, ne aileler vardı onun için. O anda sadece filmi, oyuncuları, ekibi vardı.

İşte o anda sette ana-oğul olmamızın bir önemi olmadığını fark ettim. Edoardo yönetmen, ben oyuncuydum. O yönetiyordu, ben de oynamakla yetinmeliydim. Onu dinlemem ve oluruna bırakmam yetecekti. İşte annelik elbisemi çıkarıp senaryoya ve oyunculuk gerçeğime yoğunlaşmam böyle oldu.

Bu ikimiz için de önemli olan ilk deneyim ikimizi de profesyonel anlamda zenginleştirdi, ilişkimizi güçlendirdi ve on yıl sonra bir başka büyük işe, bana armağanına hazırladı. Odasına kapanmış olgun bir kadın, sözlerden, tereddütlerden, sessizliklerden oluşan dramatik bir telefon görüşmesinde hayatının son aşkını da kaybediyor ve kendini bitkin hissediyordu.

PARMEZANLI PATLICAN

Telefonda bu konuyu ilk açtığında beni hazırlıksız yakaladı.

"*La Voix Humaine* mi? Magnani'nin, Bergman'ın, Simone Signoret'nin oynadığı mı? *La Voix Humaine*. Cocteau'nün?"

"Anne bana isim listesi yapmana gerek yok. Elbette ondan söz ediyorum. Cocteau'nünkinden."

İçimde her zaman olduğu gibi bir muharebe patladı.

"Ne güzel, bu benim gencecik bir kızken Nannarella'dan seyrettiğimden beri hayalini kurduğum bir şeydi." Ve sonra her zamanki çıkışımı yaptım: "Ama becerebilir miyim acaba?"

Kendimi iyi tanıdığımdan zihin penceremin camında oluşan buğuyu sildim ve işin değerli yanını yüreğime yerleştirdim. O yeni iş heyecanı, her filmimi acemi bir oyuncuymuşum gibi oynamama yol açan "ilk sefer" korkusu baskın geldi. Kendi üzerimde çalışırken, Edoardo yapımı, mekânı, senaryoyu, kendi yorumunu düşünüyordu.

Her proje filizlenirken çevresinde gelişen ve bir sarmalla büyüyen konuşmalarımıza başladık. Sık sık konu dışına çıkan, canlı ve yaratıcı konuşmalarımız her filmin doğuşuna eşlik eder ve hem hayal gücünü hem duyguları tutuşturur.

Benim içimde her şey aydınlanmıştı. Epeydir böyle olmuyordu.

Benden önceki aktrislerin yorumlarını yeniden seyrederek esinlenebileceğimi düşündüm.

"Hayır anne; onların seni etkilemesine izin verme," dedi Edoardo. "Her oyuncu kendi yorumunu katar."

Ben mümkün olduğunca az konuşmaya, onun sesinden benden ne beklediğini anlamaya çalışarak itaat ediyordum.

Bir gün beklenmedik bir öneride bulundu: "Ya Napoliten şivesiyle konuşsan?"

Buna inanmak istemiyordum. Öyle gözüpek, öyle hassas, bana öyle yakın bir düşünceydi ki, gerçekten çok duygulandım.

Telefonun öteki ucundaki Edoardo benim suskunluğumu fark etti ve korkmama fırsat vermedi: "Tabii ya, terk edilmiş bir kadın, anadilinden, çocukluğunda konuştuğu dilden başkasını konuşamaz ki!"

* * *

Cocteau'nün piyesini çeviren Erri De Luca'ydı. Zaten ondan daha iyi kim kalkabilirdi bu işin altından? Hem ben hem Edoardo onu yazar olarak çok severdik ve duru, sade, derinleri kazma becerisi olan kalemine güvenirdik. Bir masa başında konuyu onunla da konuştuk ve kısa süre sonra metin yazılmıştı bile.

Hayranlık içinde ona, "Nasıl bu kadar kısa sürede yazabildin Erri?" diye sordum.

"Düşünüyordum, senin sesini işitiyordum ve senin sesin bana kelimeleri yazdırdı," dedi alçakgönüllü yalınlığıyla.

Şimdi sıra benim onu olabildiğince iyi yorumlamama kalmıştı. Ama bu kez sezgilerimin yetmeyeceğini anladım. Bir buçuk ay boyunca, tiyatrodaymışız gibi aralıksız prova yaptık. Kulis misali bir otel odasına kapandım ve bütün dikkatimi işe yoğunlaştırdım. Ve sonra nihayet hazır olduğumda –asla hazır olamadığımı kabullenerek– ilk adımı attık.

Roma'da *Özel Bir Gün* filmimi de çektiğimiz De Paolis Stüdyosu'nda, Ostia'da *Peccato che sia una canaglia* filmini çektiğimiz kumsalda ve sonunda Napoli'de Palazzo Reale, Pallonetto di Santa Lucia'nın ara sokaklarında, tarihi Sanita Mahallesi'nde, Belvedere Sant'Antonio ve Posillippo'da filmi tamamladık.

Böyle yaptık çünkü Edoardo diyalektin dışında Cocteau'nün kahramanını özellikle kapattığı o "terk ediliş" odasının kapısını açmış ve onu şehre, deniz kenarına çıkarmış ve –bir parfüm, bir yara, bir dokunuş gibi– kalbin, her biten aşkın sonunda fırlattığı oklar gibi sivri anılarla yüzleştirmişti. Bir şimşek çakması gibi beliren geriye dönüşler, odanın çevresini ve Angela'nın ıstırabını saran o telefon tellerinin üzerine kapanıveriyorlardı. O anılardaki sevgili Enrico Lo Verso'nun sadece yandan, enseden, arkadan, mutluluk günlerinde kadını tutkuyla öperken gösterilmesi rastlantısal değildi. İtalya'nın kuzeyinden gelen ve onun diyalekt konuşmasını pek anlamayan bir erkekti bu. Kadını anlayamayacağının ve belki bir anlamda onu hak etmeyeceğinin ifadesiydi.

Aksaklıkları ve sıkıntıları yenerek çok çalıştık. Müzik seçiminde destek olan Carlo ve DVD'nin post-prodüksiyonunda büyük

harcama yapan eşyapımcı Alex de yanımızdaydı. Dönüp de hepimizi bir arada gördüğüm o günleri andıkça yeniden heyecanlanıyorum. Hayatta acılar önlenemiyor ama çözüm bulunuyor. Biz de zamanla büyük ve birbirine bağlı bir aile haline geldik. Bana gelince, artık anne değil oyuncu olmam gerektiğini anlamıştım ama gene de bu sevda kokan rolde Edoardo'nun önünde kendimi sergilemem pek kolay olmuyordu. İnsan kendini bırakınca çıplak kalır, ben bu çıplaklığı içimde bir kenara atmalı ve sonra o utancı yenerek oğlumun karşısında rol yapmalıydım.

Eminim o da bunda zorlanmıştı. Yönetmen olarak gerçeği arıyordu. Çok iyi tanıdığından aradığını bulana kadar beni bir limon gibi sıktı. Öyle ki oldukça sert bir sahnenin sonunda o "Kestik!" dese de ben ağlamamı durduramadım. Ağlıyor, ağlıyordum ama yalnız değildim. Yanına gittiğimde fark ettim ki, Edoardo da ağlıyordu.

Filmde, özgün olanından farklı olarak bir başka açılım daha vardı; umut vermese de bu açılım, gayet Napoliten bir bakış gibi, çaresizlik ve artık kaybedilmiş o normallik arasındaki mesafeyi ölçüyordu. Istırap yasa dönüşürken, yandaki odada hizmetçi sofrayı iki kişilik kurar ve her salı olduğu üzere parmezanlı patlıcanı fırına koyar. Parmezanlı patlıcan, yuvanın, aşkın, paylaşımın yemeğidir. Yenilmiş olsa bile Angela'nın gücünü ve kararlılığını temsil eder. Benim de hayatımı lezzetlendirmiş, bugün hâlâ sesimi daha insani kılan yemektir.

"Hanımefendi, saat sekizi çeyrek geçiyor. Ben gidiyorum..."

EVVEL ZAMAN İÇİNDE

Bu uzun yolun sonunda hâlâ hayallerle dolu bir gelecek uzanıyor. Napoli'ye, sevgili şehrime dönmek, balkonlardan bana el sallayan kendi insanlarımın arasında olmak beni yeniden genç kız yaptı, çok mutlu etti. Kendimi mutlak bir şekilde tatmin olmuş kabul edersem hayatın ağırlığını hissederim. Oysa yaşamak her gün yeni hedefler koymak anlamına geliyor.

Kendimi düşüncelerime bırakıyorum, bir süredir didikledi-

ğim bir projeye takılıyorum. Ama artık çok geç oldu, birkaç saat uyumayı denemeliyim. Yarın Noel arifesi ve ailem beni bekliyor.

Sırlar sandığımın kapağını kapamak üzereyken elime benden söz eden iki soluk kâğıt geçiyor. Belki de bunları kendim yazdım, kim bilir neden, kim bilir ne zaman... Dışarıdaki dünya yağan karın altında uyurken okumaya başlıyorum.

Evvel zaman içinde sıska bacaklı, koca gözlü, somurtan ağızlı bir kız vardı.

Evvel zaman içinde bir kız doğanın yarattığı, güzel-çirkin her bitkiyi severdi.

Evvel zaman içinde acı kökler düğümünde doğan ama kökün çiçeğinde dünyayı, tırmanacak dağları, yürünecek yolları bulan bir kız vardı.

Evvel zaman içinde bütün evreni seven, her şeyi yapabilecek bir genç vardı.

Evvel zaman içinde bütün korkularını yenmek, bu dünyada koca gözleriyle, somurtan ağzıyla yaşamak isteyen bir kadın vardı.

Evvel zaman içinde gösteride bin kez hayal ettiği ve belki hiç yaşamadığı bin çehreyi sergileyerek oyuncu olan bir kadın vardı.

Evvel zaman içinde kocasının karısı olmak isteyen –buna ulaşmak çok zor ve sancılı oldu– bir kadın vardı.

Evvel zaman içinde bütün öteki kadınlar gibi anneliği tatmak, kendi çocuklarına sahip olmak isteyen bir kadın vardı.

Evvel zaman içinde pek çok film yorumlayan –hepsi tırmanılacak zirvelerdi– bir oyuncu vardı. Bütün zirveler Himalaya değildi, bütün filmlerin öyle olmadığı gibi... Ama hepsi yaşanmaya değerdi.

Evvel zaman içinde küçük bir kızın, bir kadının ve bir oyuncunun yinelemeyi sürdürdüğü acılı ve şahane bir hayat vardı.

Her küçük kız için dünyaya kocaman gözlerle ve bu hayat tedirginliğiyle bakacağı bir zaman daima olacaktır.

Sonsöz

"Şşşşt, ne yapıyorsun, görmüyor musun, uyuyorum?"

"Evet ama az sonra yemek saati."

" Köf-te, köf-te, köf-te!"

"Baba-anne, baba-anne Sophia!"

Aman Tanrım, saat kaç olmuş! Uyuyakalmış olmalıyım. Çoktan sabah olmuş, güneş yükselmiş, geç kalmışım. Anılar nehri başına buyruk akıntısıyla beni tatlı tatlı buraya kadar sürüklemiş.

Aralık kapımın önünde duran Kızılderililer giderek ısrarcı oluyorlar.

"Girin bıcırıklar, girin. Saat kaç olmuş?"

İlk önce Lucia taklalar ve perendeler atarak dalıyor odaya. Bu kız yürümüyor, uçuyor.

"Saat on oldu babaanne, on!" diyor gülümseyerek.

"On mu?"

Bütün hayatımda bu kadar geç uyandığımı hatırlamıyorum.

Onun arkasından Vittorio geliyor. Ama kendinden önce, bazen içimi acıtan o derin bakışları geliyor yanıma.

"Babaanne bu sabah köfte yapmayacak mıydık?"

Sonra sofradan aldığı değerli porselen tabağı direksiyon yapmış olan Leonardo, "Bruuum, bruuum, açılın, ben geliyorum!" diyerek dalıyor içeri.

En son olarak da ona yüksek gelen yatağıma zorlukla tırmanan Beatrice geliyor ve kulağıma "Zoo Be Zoo Be Zoo" şarkısını söylüyor. *"Bu kızda iş var,"* diye düşünüyorum.

"Çocuklar, babaanneniz dün gece çok az uyudu. Şimdi hazırlanırım. Siz beni mutfakta bekleyin."

Yanlarına gittiğimde Ninni masanın üstünü temizlemiş, kıymayı çıkarmış, unu büyük bir tasa boşaltmış, bayat ekmeği

dilimlemiş. Dört minik şef kollarını sıvamışlar, bana yarışa başlayacak taylar gibi bakıyorlar.

"Şimdi ben kıymayı yoğurayım, siz köfteleri yapın, anlaştık mı?"

Çocuklar neşeyle bağırıyorlar, gözleri binlerce Noel yıldızı gibi ışıl ışıl ve hemen çalışmaya başlıyorlar.

"Hiçbir köfte ötekine benzemiyor," diye düşünüyorum hayretle. *"Ne güzeller, hâlâ kendi hallerinde, özgürler."*

"Evet çocuklar, siz ne olmak istiyorsunuz büyüyünce?"

Leonardo kararlı bir şekilde atlıyor: "Formula 1 yarışçısı!"

Bal tatlısı kız kardeşi Lucia fısıldıyor: "Balerin!"

Beatrice bana soru soran bakışlarla bakıyor: "Büyüyünce mi? Ben mi?"

Kabilenin en hazırlıklısı Vittorio bilgece yanıtlıyor: "Bilmem, belki piyanist olurum. Ama daha erken."

"Ya sen babaanne, ya sen?" diye bağırıyor koro halinde Kızılderililer. "Sen büyüyünce ne yapmak istiyorsun?"

Neşeyle bir kahkaha atıyorum.

"Ben mi? Bilmem, bir düşüneyim."

Dizin

Aaron Edward Hotchner 264
Abby Mann 156
Achille Campanile 77
Adolf Hitler (Führer) 220
Alan Bridges 216
Alan Ladd 114
Alberto Lattuada 45, 53, 56, 57
Alberto Moravia 27, 77, 78, 88, 119, 137, 138, 143, 144, 145, 155, 161
Alberto Sordi 45, 77, 97
Aldo Moro 150
Alec Guinness 157, 194, 195, 286
Alessandra Mussolini 161, 171, 177, 270
Alessandro Blasetti 53, 77, 78, 79, 80, 96, 97, 100, 104, 150
Alexandre Ponti (Alex) 53, 209, 281, 290
Alfred Eisenstaedt 110
Alida Valli 53
Al Pacino 269
Anatole Litvak 156
Andrea Mészáros 282, 283
Anita Ekberg 155
Anna Magnani 97, 129, 139, 143, 152, 288
Anna Maria Bugliari 51
Anna Maria Pierangeli 93, 139
Anna Strasberg 246
Anna Vita 45
Anouk Aimée 252
Anthony Perkins 121
Anthony Quinn 128, 129
Antonio Altoviti 80
Antonio Cifariello 115
Armando Trovajoli 93, 94, 155, 285
Arthur Miller 105
Audrey Hepburn 126, 127, 133
Augusto Borselli 80
Ava Gardner 105, 109

Barbara Grant 103, 105, 107, 108, 111, 112, 136
Barbara Mastroianni 153
Barbara Stanwyck 120
Basilio Franchina 88, 90, 91, 92, 93, 163, 164, 166, 171, 181, 187, 198, 204, 232, 233
Beatrice Ponti 10, 282, 292, 293
Benito Mussolini 161, 176
Bertolt Brecht 156
Betsy Drake 111
Billy Crystal 284
Bob Pender 110
Brunello Rondi 155
Burt Lancaster 89

Carla Del Poggio 45
Carl Foreman 125, 126
Carlo Jr. Ponti (Cipi) 11, 93, 112, 169, 177, 203, 207, 208, 210, 212, 217, 227, 243, 245, 246, 261, 262, 270, 272, 281, 282, 284, 289
Carlo Mazzarella 75
Carlo Pedersoli (Bud Spencer) 41
Carlo Ponti 10, 49, 51-56, 59-61, 63, 68, 69, 87, 88, 90, 91, 93, 95, 96, 103-105, 111, 112, 115, 119, 122-125, 128-130, 133, 135-137, 139, 140, 142, 144, 156, 161, 163, 164, 166, 169, 171-174, 176-182, 187, 189, 193, 198, 203, 204, 207,

209, 213, 215, 217, 219-221, 225, 226, 243, 245, 248, 272, 274, 281, 283-285
Carolina Invernizio 45
Carol Reed 124, 125
Cary Grant (Archibald Alexander Leach) 103, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 121-126, 136, 199
Cate Blanchett 114
Catherine Deneuve 153
Cecil B. DeMille 128, 274
Cesare Barlacchi 57
Cesare Zavattini 139, 155, 156
Cetra Quartetto 77
Charlie Chaplin 156, 187, 188, 189-194, 211, 242
Charlton Heston 154, 194
Cher (Cherilyn Sarkisian) 252
Chet Baker 93
Chiara Mastroianni 153
Christian De Sica 172, 284
Christian Dior 187, 255
Claire Şerif 197
Clark Gable 130
Claudia Gerini 276
Claudio Villa 36
Clemente Fracassi 62
Concetta Muccardi 159
Cristóbal Balenciaga 255

Dale Wasserman 211
Daniel Day-Lewis 276
David Lean 216
David Niven 194
David Secchiaroli 177
Deborah Kerr 41
Del Duca Kardeşler 43
Dino De Laurentiis 53, 152
Dino Risi 78, 93, 98, 150, 217, 250
Dino Verde 94
Dino Villani 50
Django Reinhardt 93
Domenico Scarlatti 109
Domenico Villani (Mimì) 15, 18, 143
Dora Villani 18, 19, 28, 106, 143, 174, 228
Doris Duranti 62

Edoardo Ponti 11, 76, 112, 166, 210, 212, 214, 215, 227, 243-245
Eduardo De Filippo 73, 155, 159, 169, 171, 172, 177, 268, 269
Eduardo Scarpetta 76, 172
Edward Kennedy "Duke" Ellington 93
Eleonora Brown 141
Eleonora Rossi Drago 57
Elisabetta Mussolini 177
Elizabeth Taylor (Liz) 41, 123, 214, 215, 216
Ella Fitzgerald 27, 109
Elsa Morante 138
Elvis Presley 211
Emilio Schuberth 126, 255, 271
Ennio Flaiano 78, 79, 88, 155
Enrico Job 270
Enrico Lo Verso 289
Enrico Lucherini 173, 178
Enzo Biagi 149, 159
Erri De Luca 289
Ettore Giannini 96
Ettore Scola 150, 220, 221
Eugene O'Neill 121, 189

Fausto Coppi 99, 179
Faye Dunaway 153
Fedele Toscani 51
Federico Fellini 45, 152, 155, 177, 272, 273, 276, 285
Federico Patellani 51
Fernando Birri 81
Flora Carabella 153
Florestano Vancini 88
Franca Valeri 97, 98
Francesco Rosi 163, 196

Frank Capra 111
Frank Sinatra 27, 104, 105, 107, 108, 109, 121, 122, 211, 266
Franz Liszt 16
Fred Astaire 120
Fredric March 156
Furio Bordon 273

Gabriel García Márquez 81
Gaetano Donizetti 57
Gary Cooper 120, 246
Gene Kelly 120
George Bernard Shaw 104, 197
George Cukor 111, 129, 130, 139, 242
George Gershwin 104
George Martin 197
Geraldine Page 133
Gérard Depardieu 286
Gérard Oury 129
Giacomo Furia 72
Giacomo Rondinella 72
Giancarlo Giannini 268, 276
Gianfranco Ferré 252
Gianna Maria Canale 50
Gina Lollobrigida 44, 50, 51, 54, 78, 96, 97, 98, 99
Gino Bartali 99
Giorgio Armani 254, 255, 256, 273
Giorgio Bassani 77, 88
Giorgio Bianchi 37, 171
Giorgio Cantarini 274
Giorgio Capitani 150
Giovanni Arpino 155
Giovanni Roccardi 61
Giuditta Rissone 172
Giuliana Fiastri 53, 179, 181
Giuliano Scicolone 38, 39
Giulia Occhini (Beyaz Leydi) 179
Giulietta Masina 273
Giulio Andreotti 39
Giulio Bertoletti 43
Giuseppe De Santis 88, 91
Giuseppe Marotta 69, 77, 155
Giuseppe Scicolone 38
Giuseppe Verdi 62, 109
Giustina Maggio (Pupella) 171, 268
Goffredo Lombardo 61, 165
Goffredo Parise 155
Gregory Peck 28, 157, 187, 194, 271
Greta Garbo 16, 209, 241
Guendalina Ponti 53, 281
Guido Villani 18, 25

Harry Belafonte 252
Hedda Hopper 121
Henry Hathaway 118
Hohenstaufen Hanedanı 17
Hubert De Watteville 165, 166, 203, 205, 212

Ida Mastroianni 149
Ines Bruscia 95, 163, 164, 187, 198, 209, 213, 257
Ingrid Bergman 125, 126, 179, 288
Isa Barzizza 56
Italo Calvino 155
İtalya Kralı II. Vittorio Emanuele 172

Jacques Brel 212
Jacques Ruet 158
Jacques Tati 156
Jane Austen 104
Jayne Mansfield 120
Jean Barthet 255
Jean Cocteau 76, 288, 289
Jean Gabin 218
Jean Negulesco 113, 115
Jean-Paul Belmondo 141
Jean-Paul Gaultier 252
Jean-Paul Sartre 156
Jean-Pierre Cassel 252
Jennifer Grant 112
Jennifer Jones 28
Jo Champa 284

Johann Sebastian Bach 109
John Minervini 119
John Travolta 284
John Turturro 246
John Wayne 115, 116, 117
Judi Dench 276
Julia Roberts 252

Kalkütalı Rahibe Teresa (Agnese Gonxha di Bojaxhiu) 241
Karl Malden 269, 272
Katharine Hepburn 117, 241
Kim Basinger 252
King Vidor 127
Kirk Douglas 129
Klaus Maria Brandauer 286
Kurt Frings 216

Lauren Bacall 252
Laurence Olivier 269
Lee Strasberg 246
Leonardo Benvenuti 171
Leonardo Ponti 182, 292, 293
Leopold Hager 282
Liala (Amalia Liana Cambiasi Negretti) 45
Liliana De Curtis 75
Lina Cavalieri 99
Lina Wertmüller 78, 150, 267, 275
Lise Bourdin 92
Livia 83, 198
Louella Parsons 121, 123
Louis Armstrong 93, 104
Luca De Filippo 268
Luchino Visconti 39, 53, 91, 152, 159
Lucia Bosè 50, 52, 106
Lucia Ponti 10, 282, 283, 292, 293
Luciano De Crescenzo 268
Luciano Pavarotti 248
Luciano Rondinella 72
Lucio Dalla 248, 249
Ludwig van Beethoven 109
Luigi Comencini 57, 98
Luigi De Filippo 170
Luigi Pirandello 218
Luigi Zampa 53, 54
Luisa Brambilla 124, 144, 178
Luisa De Filippo 172
Luisa Villani (Luisa Anne) 15, 18, 19, 26, 29, 58, 134, 143, 265, 268
Luis Miguel Dominguín 106

Majid Tamiz 265, 266, 270
Malcolm McDowell 286
Manuel De Sica 172
Mara Blasetti 79
Marc Lawrence 57
Marcello Girosi 119
Marcello Marchesi 56
Marcello Mastroianni 74, 79, 80, 87, 96, 97, 103, 104, 137, 149, 150, 151-155, 157-159, 162, 169, 173, 175, 176, 177, 273
Maria Callas 99, 268
María Mercader 172, 219, 254
Maria Orsini Natale 275
Maria Paola Sapienza 93
Maria Scicolone 20, 25, 26, 29, 37, 38, 42, 46, 58, 59, 63, 95, 109, 118, 119, 122, 126, 136, 155, 161, 170, 171, 176, 177, 204, 221, 222, 228, 248, 263, 264, 265, 266, 270
Marilù Tolo 178
Marilyn Monroe 105, 156, 157
Mario Bonnard 37
Mario Camerini 53
Mario Monicelli 154
Mario Puzo 246
Mario Soldati 53, 88, 89, 91, 96
Mario Villani 24, 25, 26
Marion Cotillard 276
Mark Wayne Clark 26
Marlene Dietrich 159
Marlon Brando 105, 189, 190, 191, 192, 194, 211
Märta Torén 62

Martha Torres 249
Martin Luther King 154
Matteo Spinola 178
Mattia Ailesi 25
Mauro Bolognini 78
Maximilian Schell 156
Mehli Metha 282
Mel Ferrer 126
Mervyn LeRoy 39, 61
Michael Curtiz 129, 130
Michael Jackson 245
Miguel de Cervantes Saavedra 211
Mike Romanoff 119
Miles Davis 93
Miloš Forman 286
Mira Sorvino 286
Monaco Prensesi Grace Kelly 105
Monaco Prensi III. Ranieri Grimaldi 105

Nanni Loy 24
Natalie Wood 133
Nicola Trussardi 252
Nicole Kidman 276
Nicoletta Braschi 274
Nino Cerruti 255
Nino Rota 285

Oliviero Toscani 51
Oona Chaplin 189, 192
Oriana Fallaci 151
Orio Vergani 51
Orlando Di Nello 178
Oscar Luigi Scalfaro 274
Ottone Mastroianni 152
Ömer Şerif 157, 159, 163, 194-196

Palmira Vitali Marini 57
Pancho Villa (Doroteo Arango) 128
Paolino Dell'Anno 225, 226
Paolo Stoppa 72, 139
Paulette Goddard 188
Paul Newman 194, 195, 209, 264
Penélope Cruz 276
Peppino Annunziata 68
Peppino De Filippo 72, 97, 155, 170, 268, 269
Peppino Rotunno 100
Peter O'Toole 211, 212, 286
Peter Sellers 194, 197
Peter Ustinov 194, 195
Philippe Noiret 194
Phillip Bloch 256
Piero Piccioni 93
Pier Paolo Pasolini 88, 91
Pierre Balmain 197, 255
Pietro De Bernardi 171
Pietro Garinei 93
Pietro Germi 169
Pino Serpe 36, 286
Piper Laurie 133
Plácido Domingo 212
Pyotr İlyiç Çaykovski 285

Rachelina 11
Raffaele La Capria 269
Raf Vallone 88, 97
Raoul Bova 276
Regina Bianchi 171
Renata Tebaldi 57, 63, 99
Renato Castellani 171
Renato Guttuso 91
Renzo Rossellini 63
Riccardo Gualino 53
Riccardo Scicolone 15, 16, 59, 63
Richard Burton 213
Richard Gere 254
Rick Battaglia 89
Rita Hayworth 28, 106
Rita Levi-Montalcini 241
Rita Pavone 267
Roberta Armani 256, 257
Robert Altman 150, 251
Roberto Benigni 273, 284
Roberto Rossellini 39, 63, 91, 93, 179
Robert Taylor 40, 41

Rob Marshall 276, 284
Rocchetti 121
Romain Gary 194
Romano Mussolini 161, 176
Romilda Villani (Annecik) 15-18, 20, 21, 24, 25, 27, 33-38, 40-42, 46, 49, 50, 53, 54, 58, 63, 70, 74, 75, 94, 95, 118, 122, 126, 135, 136, 171, 174, 181, 194, 196, 197, 221, 261-264
Romolo Valli 163
Romy Schneider 155
Rosa Scarpetta 172
Rossano Brazzi 117
Ruggero Mastroianni 151
Rupert Everett 252
Ruth Bapst (Ninni) 11, 83, 205, 206, 209, 212, 247, 257, 292

Sandro Continenza 77
Sandro Giovannini 94
Sandro Pertini 229, 236
Sarah Spain 103, 104
Sasha Alexander 282
Sergio Bruni 36
Sid Ganis 284
Sidney Lumet 129
Sigmund Freud 211
Silvana Mangano 56, 73, 74, 88, 93, 97, 152
Silvana Pampanini 57
Simone Signoret 129, 288
Sofia Scicolone 29, 58, 75
Sophie Agiman 182
Stanley Kramer 104
Stefano Reda 45
Steven Spielberg 274
Suso Cecchi D'Amico 78, 155
Sylva Koscina 51

Tazio Nuvolari 164
Tazio Secchiaroli 177, 178
The Beatles 154, 197
The Cat adıyla bilinen Ray Jones 198, 199, 200
Thomas Stearns Eliot 104
Tim Robbins 252
Tina Pica 36, 97, 99
Tino Scotti 56
Titina De Filippo 169, 170, 171, 172
Tomas Milian 155
Tonino Guerra 171
Totò (Antonio De Curtis) 73, 75-78, 172, 284
Trevor Howard 124
Tullio Pinelli 155
Tyrone Power 28, 106

Ute Lemper 252

Valentino (V. Garavani) 255, 271
Vasco Pratolini 77
Vera Palumbo 45
Villani Ailesi 18
Vincenzo Mollica 44
Virgilio Ferrari 96
Vittorio Alfieri 152
Vittorio De Sica 10, 292, 293
Vittorio Gassman 56, 88
Vittorio Metz 56
Vittorio Ponti 10, 27, 56, 68, 69, 71-73, 79, 80, 87, 88, 93, 99, 100, 137, 139-142, 150, 152, 154, 156-160, 172, 175, 176, 184, 190, 200, 209, 215-219, 254, 267, 282, 292, 293

Walter Chiari 56
Walter Molino 43
William Holden 124
William Shakespeare 104

Yves Montand 77, 129
Yvonne De Carlo 96

Zaranella 18
Zubin Metha 282

Sayfa 3 (alttaki) © Archivio GBB Contrasto; sayfa 4 (üstteki) © Archivio GBB Contrasto; sayfa 5 (ortadaki) © Archivio GBB Contrasto; sayfa 5 (alttaki) © Mondadori/Getty; sayfa 6 (üstteki) © Fedeli/Reporters Associati & Archivi; sayfa 6 (alttaki) © Reporters Associati & Archivi; sayfa 7 © Vitali/Reporters Associati & Archivi; sayfa 10 (üstteki) © Reporters Associati & Archivi; sayfa 13 (üstteki) © Fedeli/Reporters Associati & Archivi; sayfa 14 © Vitali/Reporters Associati & Archivi; sayfa 16 (üstteki) © Publifot/Olycom; sayfa 17 © Auguste; sayfa 18 (üstteki) © Pierluigi/Reporters Associati & Archivi; sayfa 22 © Vitali/Reporters Associati & Archivi; sayfa 23 © Pierluigi/Reporters Associati & Archivi; sayfa 27 (ortadaki ve alttaki), 28-29-30. sayfalar (üstteki) © Pierluigi/ Reporters Associati & Archivi; 31-32-33. sayfalar (üstteki) © Reporters Associati & Archivi; sayfa 34 © Klaus Collignon; sayfa 35 © Pierluigi/Reporters Associati & Archivi; sayfa 36 © Tazio Secchiaroli/David Secchiaroli; sayfa 37 (üstteki ve ortadaki) © Reporters Associati & Archivi; sayfa 41 (üstteki) © Pierluigi/Reporters Associati & Archivi; sayfa 41 (alttaki) © Keystone/Getty Images; sayfa 42 (üstteki) © Tazio Secchiaroli/David Secchiaroli; sayfa 42 (alttaki) © Pierluigi/Reporters Associati & Archivi; sayfa 43 (üssteki) © Tazio Secchiaroli/David Secchiaroli; sayfa 43 (alttaki) © Norman Hargood; sayfa 44 © Jean-Claude Deutsch'ın çektiği fotoğraf/Paris Match-Getty Images; sayfa 45 © Keystone/Getty Images; sayfa 46 (üstteki) © Alfred Eisenstaedt'ın çektiği fotoğraf/The LIFE Picture Collection/Getty Images; sayfa 48 © Tazio Secchiaroli/David Secchiaroli; sayfa 49 © Claudio Patriarca; sayfa 50 (üstteki) © Tazio Secchiaroli/David Secchiaroli; sayfa 51 © Jack Garofalo'nun çektiği fotoğraf/Paris Match-Getty Images; sayfa 55 © Tazio Secchiaroli/David Secchiaroli; sayfa 56 © Reporters Associati & Archivi; Sayfa 58 (üstteki) © Kevin Winter'ın çektiği fotoğraf/DMI/The LIFE Picture Collection/Getty Images; sayfa 60 © Etienne George'un fotoğrafı/RDA/Getty Images; sayfa 61 (üstteki) © Jean-Paul Aussenard'ın çektiği fotoğraf/Wirelmage/Getty Images; sayfa 61 (alttaki) © Ernesto Ruscio'nun çektiği fotoğraf/FilmMagic/Getty Images; sayfa 62 © AP Photo/Eric Draper.

Aşağıda belirtilen sayfalardaki fotoğraflarla belgeler, Loren ve Ponti ailelerinden alınmıştır.
2, 3 (üssteki), 4 (alttaki), 5 (üssteki), 8, 9, 10 (alttaki), 11, 12, 13 (alttaki), 15, 16 (alttaki), 18 (alttaki), 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27 (üssteki), 30 (alttaki), 33 (alttaki), 37 (alttaki), 38, 39, 40, 46 (alttaki), 47, 50 (in basso), 52, 53, 54, 57, 58 (alttaki), 59, 63, 64.

"Sophia Loren'in büyüleyici hayatı en güzel şekilde anlatılmayı hak ediyordu, otobiyografisi olan Dün, Bugün, Yarın *bunu hakkıyla gerçekleştirmiş."*

DAILY EXPRESS

İtalyan Sineması'nın efsane yıldızı Sophia Loren bu anı kitabında, savaşın yakıp yıktığı Napoli'de geçen çocukluğundan; sinemanın altın çağında, unutulmaz filmlere imza atan bir oyuncu oluşuna uzanan renkli hayat hikâyesini anlatıyor.

Sophia Loren, 60 yıla yakın oyunculuk kariyeri boyunca, çarpıcı güzelliğiyle, müthiş oyunculuğuyla ve Cary Grant, Frank Sinatra, Marlon Brando, Gregory Peck, Jack Lemmon, Paul Newman ile oynadığı filmlerdeki dramatik rollerle tanındı. Onu Hollywood'dan Paris'e, oradan İtalya'ya ve tekrar Hollywood'a ulaştıran hareketli ve farklı oyunculuk serüveninin ardından yabancı bir dildeki performansı sayesinde Oscar kazanan ilk İtalyan film yıldızı oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın İtalyası'nda yoksulluk içinde büyüyen sıska Sophia'nın güzel bir kadına dönüşmesi, bir güzellik yarışmasında derece alması, Hollywood'da çevirdiği ilk film olan *Gurur ve İhtiras*'ta Cary Grant'la yaşadığı aşk, kendisinden yaşça oldukça büyük Carlo Ponti ile evliliği başta olmak üzere güzel yıldız, anılarını büyük bir içtenlikle paylaşıyor.

KIRMIZIKEDİ
www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
twitter.com/krmzkedikitap
instagram.com/kirmizikediyayinevi

₺25
ISBN: 978-605-9799-03-4